

Red.

CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ

ANUL XX

2

IULIE — DECEMBRIE

1975

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil:

IOAN PĂTRUȚ

Redactor responsabil adjunct:

PETRU NEIESCU

Membri :

VASILE BREBAN
HENRI JACQUIER
BELA KELEMEN
DIMITRIE MACREA
GRIGORE RUSU
AURELIA STAN
ROMULUS TODORAN
MIRCEA ZDRENGHEA

Secretari științifici de redacție:

EUGEN BELTECHI, NICOLAE MOCANU

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv.

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții. Revistele se pot procura și prin PUNCTUL DE DESFĂCERE AL EDITURII ACADEMIEI, Calea Victoriei 125, București (direct sau prin poștă).

Toate comenzile externe pentru lucrările apărute în Editura Academiei Republicii Socialiste România se vor adresa la :

ILEXIM, SERVICIUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, PO BOX 2001, Calea Griviței nr.64-66, București, oficiul poștal 12, România.

La revue paraît 2 fois par an.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie seront adressées à :

ILEXIM, SERVICIUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, PO BOX 2001, 64-66, Calea Griviței, Bucarest, office postal 12, Roumanie.

En Roumanie, vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite la comitetul de redacție al revistei

„CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ”.

APARE DE DOUĂ ORI PE AN

ADRESA REDACȚIEI:

CLUJ-NAPOCA, Str. E. Racoviță, 21
telefon: 2.13.46; 1.37.83

CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ

REDACȚIE

Anul XX, nr. 2

1975

iulie—decembrie

SUMAR

ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEȘTI

Pag.

- B. KELEMEN și RODICA GUDEA, *Reflectarea preocupărilor lingvistice ale Academiei Române în presa din Transilvania* 123

ONOMASTICĂ

- M. HOMORODEAN, *Toponime de pe Rlu Grădiștii (jud. Hunedoara)* 131
I. PĂTRUȚ, *Relații onomastice slavo-române* 137
SABIN VLAD, *Din toponimia comunei Lupșa (jud. Alba)* 153

LEXICOLOGIE

- IOANA ANGHEL, *Note lexicale și etimologice* 163
DOINA NEGOMIREANU, *Gîndii. Polisemie și opoziție sinonimică* . . . 167

DIALECTOLOGIE

- EUGEN BELTECHI, *Trei arii bănățene: do(-), pro-, ză-* 173
PETRU NEIESCU, *O arie arhaică în subdialectul bănățean* 187

GRAMATICĂ

- MIHAI M. ZDRENGHEA, *Aspecte ale complementizării în engleză și română* 193

STILISTICĂ

- CARMEN VLAD, *Contribuții la studiul competenței literare* 205

DISCUȚII

- I. T. STAN, *Africatele și statutul lor fonologic în limba română literară.* . . . 211

ACADEMIA ROMÂNĂ
FILIALA CLUJ
BIBLIOTECA
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ
ȘI ISTORIE LITERARĂ ȘI ȘTIINȚA LINGVISTICĂ
Nr. 20

RECENZII ȘI PREZENTĂRI DE CĂRȚI

SEXTIL PUȘCARIU, <i>Cercetări și studii</i> , București, 1974 (R. Todoran)	221
IORGU IORDAN, <i>Stilistica limbii române</i> . Ediție definitivă, București, 1975 (Felicia Șerban)	222
CHRISTIAN IONESCU, <i>Mică enciclopedie onomastică</i> , București, 1975 (G. Vasilțu).	223
I. EVSEEV, <i>Semantica verbului</i> , Timișoara, 1974 (B. Kelemen)	224
JEAN DUBOIS, MATHÉE GIACOMO, LOUIS GUESPIN, CHRISTIANE MARCELLESI, JEAN-BAPTISTE MARCELLESI, JEAN-PIERRE MÉVEL, <i>Dictionnaire de linguistique</i> , Paris, 1973 (Valentina Șerban)	225
<i>Synchronischer und diachronischer Sprachvergleich</i> , Friedrich Schiller Universität, Jena, 1972 (B. Kelemen)	227
<i>Radovi Simpozijuma o jugoslovensko-rumunskim uzajamnostima u oblasti narodne književnosti — Actele Simpozionului dedicat reciprocităților iugoslavo-române în domeniul literaturii populare</i> (Pančevo, 28. IX — 1.X.1972), Pančevo, 1974 (I. Pătruș)	228
INDICE (1975)	231

CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ RECHERCHES DE LINGUISTIQUE

Année XX, n° 2

1975

juillet — décembre

SOMMAIRE

HISTOIRE DE LA LINGUISTIQUE ROUMAINE

- B. KELEMEN et RODICA GUDEA, Le reflet des préoccupations linguistiques de l'Académie Roumaine dans la presse de Transylvanie 123

ONOMASTIQUE

- M. HOMORODEAN, Noms de lieux de la vallée du Riu Grădiștii (dép. de Hunedoara) 131
I. PĂTRUȚ, Relations onomastiques slavo-roumaines 137
SABIN VLAD, Noms de lieux de la commune Lupșa (dép. d'Alba) 153

LEXICOLOGIE

- IOANA ANGHEL, Notes lexicales et étymologiques 163
DOINA NEGOMIREANU, G l n d i. Polysémie et opposition synonymique . . 167

DIALECTOLOGIE

- EUGEN BELTECHI, Trois aires dialectales du Banat : *do(-)*, *pro-*, *ză-* 173
PETRU NEIESCU, Une aire dialectale archaïque dans les parlers du Banat . . 187

GRAMMAIRE

- MIHAI M. ZDRENGHEA, Les aspects de la construction des verbes avec les différents compléments en anglais et en roumain 193

STYLISTIQUE

CARMEN VLAD, Contributions à l'étude de la compétence littéraire	205
--	-----

DISCUSSIONS

I. T. STAN, Les affriquées et leur statut phonologique dans la langue roumaine littéraire	211
---	-----

COMPTE RENDUS ET PRÉSENTATIONS DE LIVRES

SEXTIL PUȘCARIU, <i>Cercelări și studii</i> , București, 1974 (R. Todoran)	221
IORGU IORDAN, <i>Stilistica limbii române</i> . Ediție definitivă, București, 1975 (Felicia Șerban)	222
CHRISTIAN IONESCU, <i>Mică enciclopedie onomastică</i> , București, 1975 (G. Vasiliu)	223
I. EVSEEV, <i>Semantica verbului</i> , Timișoara, 1974 (B. Kelemen)	224
JEAN DUBOIS, MATHÉE GIACOMO, LOUIS GUESPIN, CHRISTIANE MARCELLESI, JEAN-BAPTISTE MARCELLESI, JEAN-PIERRE MÉVEL, <i>Dictionnaire de la linguistique</i> , Paris, 1975 (Valentina Șerban)	225
<i>Synchronischer und diachronischer Sprachvergleich</i> , Friedrich Schiller Universität, Jena, 1972 (B. Kelemen)	227
<i>Radovi Simpozijuma o jugoslovensko-rumunskim uzajamnostima u oblasti narodne književnosti — Actele Simpozionului dedicat reciprocității iugoslavo-române în domeniul literaturii populare</i> (Pančevo, 28.IX—1.X.1972), Pančevo, 1974 (I. Pătruș)	228
INDEX (1975)	231

REFLECTAREA PREOCUPĂRILOR LINGVISTICE ALE ACADEMIEI ROMÂNE ÎN PRESA DIN TRANSILVANIA

DE

B. KELEMEN ȘI RODICA GUDEA

Înființată înainte de toate pentru a da neamului un mare dicționar, o gramatică și o ortografie unitară, Societatea Academică Română a împlinit aspirațiile celor mai profunde și vizionare conștiințe, ale acelor mulți cărturari patrioți și doritori de progres pentru limba, cultura și ființa națională unică și unitară a poporului român de dincolo și de dincoace de Carpați.

Această realitate transpare grăitor în paginile presei din Transilvania. Este elocventă și deloc întâmplătoare o afirmație ca aceea a lui Iosif Hodoșiu dintr-un articol al revistei „Familia” : „Bărbații cari se ocupau și cari au îmbrățișat această idee nu puteau a nu cugeta la întreaga românie și așa Societatea nu putea să nu fie compusă decît din bărbații tuturor țărilor locuite de români”¹. Cărturarii români din afara granițelor României de atunci au aderat, cu ardoare, la înființarea unui înalt for de cultură pentru toți românii, profund interesați de problemele pe care acesta și le propunea, pentru că : „Deși despărțiți politicește, românii au fost întruniți în cuget, căci nu poate cugeta într-altfel același suflet”².

Diversele materiale privind mișcarea de idei premergătoare înființării Societății Literare Române, prezente în paginile publicațiilor din Transilvania ca și ale celor din Pesta, atestă preocuparea intelectualității de aici pentru imperioasa necesitate a unui astfel de for cultural unitar, care să asigure, printre altele, unitatea limbii literare și a ortografiei române.

Cărturarii transilvăneni erau pe deplin conștienți de rosturile majore ale Societății Academice Române, așa cum reiese și dintr-o cronică redacțională a „Gazetei Transilvaniei” : „Ne bucurăm foarte că frații noștri români din principate cunoscură și cu seriozitate se și apucară a rezolva problema cea mai imperativă care are a o dezlege o națiune înainte de

¹ Iosif Hodoșiu, *Originea Societății Academice din București*, în „Familia”, III, 1867, nr. 45, p. 532.

² *Cronica externă. România*, în „Gazeta Transilvaniei”, XXX, 1867, nr. 61, p. 244

toate... de-a se înălța ... așezînd un focar pentru unitatea și uniformitatea literaturii sale”³.

După începerea activității Societății Academice Române, devenită în 1879 Academia Română, publicațiile transilvănene au redat în paginile lor toate lucrările curente ale sesiunilor acesteia, rapoartele generale prezentate la sesiunile anuale, convocatoare, diferite anunțuri, concursuri, premii, diverse date bibliografice asupra lucrărilor apărute sub egida Academiei și, în special, reproduceri parțiale și integrale din acestea, ca : Prefața Dicționarului lui Massim și Laurian, Apelul de abonament la Dicționarul Academiei, Chestionarul lui Hasdeu, unele fragmente din Dicționarul Academiei etc. Un exemplu poate fi oferit din cercetarea revistei „Transilvania”, care în perioada 1869–1894 a publicat 61 de astfel de materiale, precum și a revistei „Familia”, care numai într-un singur an, 1895, a publicat 11. În revistele și organele de presă cercetate de noi : „Transilvania” și „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), „Telegraful român” (Sibiu), „Familia” (Oradea), „Concordia”, „Federațiunea” și „Luceafărul” (Pesta) am găsit un foarte bogat material de această natură, activitatea Academiei constituind o tematică permanentă pentru aceste publicații.

Aceste materiale au avut, prin publicarea lor în amintitele reviste, o influență binefăcătoare, stimulînd participarea plină de dăruire a cărturarilor transilvăneni la activitatea multiplă a Academiei. „Ne ținem de plăcuta datorință, și credem a satisface viul interes al publicului nostru, dacă vom lua notiță de toate însemnatele lucrări ale Academiei Române”, precizează, de exemplu, revista „Transilvania”⁴. Anunțînd apariția diferitelor lucrări ale Academiei, cititorii revistelor transilvănene le-au solicitat într-un număr atît de mare încît, la un moment dat, exemplarele trimise peste Carpați s-au dovedit cu totul insuficiente, după cum menționează aceeași revistă brașoveană : „S-a observat ... că din toate acele produse ale minții românești [lucrări ale Academiei] *abia* trec dincoace la noi cîte 10–12 exemplare pe an”⁵. În același context, revista își precizează, cu claritate, intenția : „Una din problemele acestui organ literar este și aceea de a fi mijlocitoriu între literații și literatorii noștri... din toate țările locuite de români”⁶. În sfîrșit, semnificativ în această ordine de idei și, totodată, reprezentativ pentru o serie întregă de alte anunțuri similare apărute în publicațiile transilvănene este acela al redacției revistei „Transilvania” din numărul 21 al anului 1878 : „Avem onoarea a face cunoscut domnilor literați români și la toți amicii literaturii noastre... că s-au luat măsuri sigure ca de aici încolo să se afle de vînzare toate cărțile cîte ies sub auspiciile și cu spesele fondului Societății Academice, anume în Sibiu..., în Brașov..., în Cluj...” (p. 251).

An după an se contura tot mai pregnant rolul Academiei Române ca for științific și cultural pentru toți românii, menire măreață, la a cărei împlinire publicațiile din Transilvania și-au adus o considerabilă contri-

³ *Cronica externă. România*, în „Gazeta Transilvaniei”, XXX, 1867, nr. 60, p. 240.

⁴ *De la Academia Română*, în „Transilvania”, XXIII, 1892, nr. 1, p. 19.

⁵ *Unele lucrări de ale membrilor Academiei Române*, în „Transilvania”, XIX, 1888, nr. 1–2, p. 1.

⁶ *Ibidem*.

buție. „Academia Română a fost unicul centru cultural al tuturor românilor, unde au dispărut toate divergențele..., unde nu mai existau hotare politice, ... interese de partid..., ci numai ... reprezentanți ai unității noastre culturale naționale”⁷. Pe bună dreptate, un colaborator al revistei „Transilvania”, Z. Boiu, remarcă faptul că după 27 de ani de activitate rezultatele științifice ale Academiei au întrecut chiar și așteptările celor mai optimiști susținători. Prestigiul Academiei s-a impus treptat în opinia intelectualității române, dobândind totodată o recunoaștere de valoare, dincolo de hotare. Dar meritul său cel mai de seamă, relevă autorul, este acela că: „Academia Română a devenit un far de lumină, un focar de cultură pentru întregul popor românesc, fără deosebire de barierele vămlor..., a devenit forul în care se șterg diferențele și pre toți îi cuprinde unitatea limbei și culturai”⁸.

Numărul mare al articolelor publicate în revistele și organele de presă studiate de noi demonstrează că unul dintre cele mai substanțiale merite pe care Academia Română le-a cîștigat, încă din primii ani ai activității sale ca instituție de înaltă cultură, rezidă, fără nici o îndoială, în legătura strînsă pe care a întreținut-o cu românii de peste hotare, stimulînd activ și participarea cărturarilor transilvăneni la dezbaterile științifice și culturale ale forului academic. Astfel spus, activitatea Academiei Române nu s-a reflectat numai ca un ecou în revistele și presa din Transilvania, ci ea a influențat nemijlocit mersul înainte al culturii și învățămîntului din această provincie, mai ales prin forța ideilor propagate, ca și datorită faptului că aceste idei au fost puse de către publiciști ardeleni inimoși într-o intensă circulație.

Este binecunoscut că, încă de la început, mulți membri ai Academiei au fost ardeleni și nu puțini dintre aceștia au fost personalități științifice recunoscute pe un plan foarte larg. Vrem să subliniem, însă, un alt aspect al strînsei legături dintre Academia Română și Transilvania, și anume acela al marelui interes pe care intelectualii din satele și orașele ardeleni l-au arătat întotdeauna inițiativelor și problemelor Academiei, în special problemelor de limbă. S-a creat astfel un circuit organic în care transilvănenii, fiind permanent bine informați despre problemele ce frămîntau Academia, luau parte efectivă la rezolvarea acestora, fie prin contribuțiile lor științifice directe, fie ca fundal de opinie pentru ceea ce se reflecta în presa transilvăneană.

Problemele dicționarului și ale gramaticii limbii concentrău asupra lor cele mai vii dezbateri ale Societății Academice Române, deoarece dicționarul ca monument și tezaur spiritual al unui popor trebuia să ne reprezinte cu cinste în peisajul culturii și civilizației europene. De asemenea problemele limbii literare unice și cele ale ortografiei au avut de la început o mare pondere în activitatea Academiei.

Bineînțeles, preocupările de limbă avînd o bogată tradiție pe meleagurile transilvane (ne gîndim în primul rînd la Școala ardeleană), cărturarii

⁷ *Academia Română*, în „*Transilvania*”, XXVII, 1896, nr. 4—5, p. 116—117.

⁸ Z. Boiu, *Sesiunea anuală a Academiei Române*, în „*Transilvania*”, XXV, 1894, nr. 3, p. 66.

de aici s-au dovedit mai mult decât receptivi la toate problemele limbii dezbătute de Academie.

În Transilvania, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, s-au intensificat preocupările pentru propășirea socială și culturală a românilor, în cadrul cărora problema limbii ocupa un loc central. Unul dintre scopurile majore ale multiplei activități a lui G. Barițiu, figură de frunte a intelectualității ardeleni, precum și a multor alți cărturari transilvăneni, a fost neostenita cultivare a limbii românești. Începând din 1838, „Foaia pentru minte, inimă și literatură” (intemeiată de Barițiu, într-un timp când nimeni nu credea că o acțiune de acest fel se poate susține la românii din Transilvania), iar mai târziu celelalte reviste și ziare transilvănene au dat un mare avânt acțiunilor de dezvoltare a limbii române, ilustrându-i competitivitatea în domeniul culturii și științei cu oricare altă limbă de prestigiu purtătoare de civilizație, îmbogățindu-i posibilitățile de expresie.

În contact permanent cu mișcarea de idei și cu preocupările de limbă din capitalele Principatelor, „Foaia pentru minte, inimă și literatură” reproducea în 1840 articolul intitulat *Lexicografie*⁹ din „Albina românească”, fapt reprezentativ în sine pentru preocupările comune cărturarilor de dincoace și de dincolo de Carpați în ce privește unitatea și dezvoltarea limbii literare. Necesitatea îmbogățirii limbii se pune aici în termeni edificatori pentru clarviziunea intelectualilor națiunii: „... a înavuți limba prin toate mijloacele, introducând cuvintele clasice ce s-au păstrat în gura poporului român, reînnoind acele ce se descopăr prin cărți și documente vechi și adoptând acele care se cer spre lămurirea ideilor nouă pentru români... Drept aceea poftim pe românii din toate provinciile învecinate a ni ajuta la acest propus”¹⁰.

În 1867, ziarele și revistele transilvănene relatau amplu și entuziast deschiderea lucrărilor Societății Literare Române, mai târziu Societatea Academică Română, descriind cu multă căldură festivitățile inaugurale, publicau discursurile omagiale etc. Într-unul din aceste discursuri publicate în „Gazeta Transilvaniei” (reluată, ca și alte materiale, de „Telegraful român” sau „Concordia”; de fapt multe din aceste relatări și cuvântări sînt preluate, la scurt timp, din presa bucureșteană) apare o idee lingvistică, care va cunoaște mai târziu o largă circulație: „Reprezentanți ai limbei romane... cugetați mai ales cu îngrijire de a nu despărți prin limbă pe popor de clasele culte, căci limba nu este a unei clase, ci a națiunii și separarea limbei ar fi un germen cu mult mai fatal decât relele ce aveți a le combate astăzi”¹¹. Remarcăm aici și atitudinea de rezervă față de consecințele exagerărilor latiniste.

Cu aceeași ocazie, Timotei Cipariu sublinia că Societatea Academică Română „va îngriji pentru conservarea unității limbei românești în toate provinciile locuite de români”¹².

Intelectualii ardeleni sînt îndeaproape preocupați de redactarea Dictionarului și de dezbaterile Societății Academice în legătură cu această mare operă științifică, deoarece această „carte a cărților”, cum o numește

⁹ *Lexicografie*, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, III, 1860, nr. 7, p. 54—55.

¹⁰ *Ibidem*, p. 55.

¹¹ *România. Prima 13 august 1867*, în „Gazeta Transilvaniei”, XXX, 1867, nr. 62, p. 247.

¹² *Ibidem*, p. 248.

George Barițiu, „este pentru dacoromâni una din condițiile de viață națională, prin urmare ... realizarea lui nu se poate amîna pe timp nedeterminat”¹³. Încă din 1867, „Concordia” și „Gazeta Transilvaniei” prezentau cititorilor săi dezbaterile Societății Academice pe tema Dicționarului, observînd cu pertinență: „Niciodată știința lexicografiei nu a fost dezvoltată între literatorii românilor cu atîta cunoștință de lucru și pătrundere, precum s-a întîmplat aceasta în răstimp în sinul Societății Academice”¹⁴.

Referitor la criticile aduse primului dicționar al Academiei, un articol din „Transilvania” observa cîțiva ani mai tîrziu, dovedind din nou o reală intuiție: „Tezaurele limbei noastre depuse în aceste opuri naționale cumpănesc mult mai presus decît defectele pe care va avea a le împlini și corege generațiunea viitoare”¹⁵. G. Barițiu însuși recunoștea în această perioadă „prea multa latinire a limbei noastre” și ortografia „prea artificioasă” a Dicționarului¹⁶, prefigurînd însă că tendința latinizantă a epocii, precum și cea opusă ei, vor fi depășite „de națiunea întreagă, prin inteligența ei colectivă”¹⁷.

Interesant de remarcat este faptul că principiile latinistilor ardeleni, transmutate și accentuate la București prin Societatea Academică Română, au întîmpinat aici aspre critici, stîrnind o polemică în care presa transilvăneană nu s-a situat totuși pe o poziție rigid latinistă, tonul ei general fiind mai ponderat decît cel promovat atunci de forul academic.

Dincolo de exagerări, acest dicționar a fost, în frămîntata atmosferă a oricărui mare început, o temelie, o bază instructivă, care încerca să răspundă mîririi Societății Academice Române. Cărturarii transilvăneni au știut să releve acest merit al primatului, al necesității și intenției. În această viziune, aprecierile nu ne mai par apologetice. „Aceste două opuri vor fi, după judecata bărbaților competenți în materie de lexicografie, cele ... mai greu de elaborat, însă și de cea mai mare valoare din toate opurile științifice originale”¹⁸.

Totuși limba dicționarului lui Massim și Laurian era într-adevăr mult diferită de limba vorbită de popor. Radicalismul acestei limbi (uneori scuzat sau explicat de diferiți publiciști ardeleni) a creat rezerve în rîndurile majorității intelectualilor din Transilvania, așa cum se recunoaște indirect într-un articol al revistei „Transilvania”, intitulat *Probă de limbă românească*¹⁹. În ciuda orientării lor latiniste, publiciștii ardeleni nu sînt cu totul refractari față de criticile aduse acestui dicționar, dar privesc problema dintr-o perspectivă mai largă: „Știm și noi că vor fi multe de criticat în acel Dicționar și în acel Glosar. Dar dacă nu ar ieși nimic încă vreo 20 de ani ce am fi avut de criticat? Petele în soare,

¹³ [G. Barițiu], *Societatea Academică Română, amicii și contrarii săi*, în „Transilvania”, VI, 1873, nr. 24, p. 285.

¹⁴ *Fragmente din dezbaterile Societății Academice*, în „Concordia”, VII, 1867, 23/11oct. p. 307.

¹⁵ *Anunț la București*, în „Transilvania”, XI, 1878, nr. 21, p. 251.

¹⁶ [G. Barițiu], *art. cit.*, p. 286.

¹⁷ Idem, *ibidem*.

¹⁸ [Barițiu], G., *Dicționarul și Glosarul Societății Academice Române*, în „Transilvania”, V, 1872, nr. 8, p. 88.

¹⁹ În „Transilvania”, V, 1872, nr. 10, p. 109—112.

bolta cerului, adâncimea mării”²⁰. În același articol se face o interesantă analiză a „purificării”, termen înțeles aici oarecum sinonim cu evoluția spre o limbă mai bogată și mai maleabilă la sensuri noi. „Neregularitatea purificării” se datorește spiritului precipitat al epocii de revelații tehnice și mai ales faptului că puțini se ostenesec a studia temeinic „geniul, natura limbii românești”, fundamentul ei, așa încît, imitînd, produc „maimuțării uneori comice, mai adesea însă demne de critică severă”²¹.

Publicînd Chestionarul lui Hasdeu, redacția „Transilvaniei” subliniază cu căldură intenția primului nostru lingvist modern de-a îmbogăți dicționarul cu toate cuvintele noastre vechi și cu cele populare, „care se află în gura poporului românesc din toate țările locuite de el”²².

Făcîndu-și o datorie din a publica și a participa cu comentarii la orice preocupare de limbă a Academiei, presa transilvăneană este consecventă în a releva meritul esențial al Societății Academice Române, care, confruntată cu greutăți de tot felul, amenințată cu desființarea²³ și adesea criticată pentru exagerările sale, este totuși singurul for care a dat un prim dicționar și apoi a pornit cu forțe științifice reînnoite la revizuirea și adăugirea acestuia, de fapt la noile redactări ale Dicționarului Academiei.

Tot în legătură cu Dicționarul, cărturarii transilvăneni pun problema progresului și îmbogățirii limbii, care este și unul din scopurile Societății Academice Române, cum afirmă în altă parte revista menționată mai sus. Academia „caută să adopte și să fixeze termeni pentru mulțimea cea mare de obiecte, de idei și cunoștințe, pe care ni le cîștigăm în timpurile noastre”²⁴.

După cum reiese din publicațiile studiate de noi, ardelenii consideră că la îmbogățirea și cultivarea limbii trebuie să-și dea contribuția toți românii, indiferent unde trăiesc. Sînt de părere, deci, că este necesar „a cultiva literatura română în toate ramurile sale, prin urmare și în lexicografie, și să ne punem cu toții din toate părțile pe cultivarea și înăvuierea limbei, cu știință, cu zel și cu devotament mai mare decît s-a întîmplat aceasta pînă acuma”²⁵.

Privind unitatea limbii și necesitatea îmbogățirii și dezvoltării expresivității ei, se poate menționa și părerea exprimată, mult mai tîrziu, de Sextil Pușcariu, într-un articol din „Luceafărul”: „Dezbrăcîndu-ne de așa-numitele ardelenisme, căutînd în limba poporului și în scrierile poeților noștri cuvintele, în loc să le luăm de-a dreptul de la alții, ... vom lucra spre idealul la care a țintit [Cipariu]. Căci nici el nu voia, în definitiv, alta decît ca românii de pretutindeni să vorbească aceeași limbă, care să fie cea mai frumoasă”²⁶.

În concluzie, materialul studiat de noi demonstrează :

1. Prin publicarea materialelor Societății Academice Române, respectiv ale Academiei, în revistele și organele de presă din Transilvania,

²⁰ B[arițiu]. G., *Dicționarul și Glosarul...*, p. 88.

²¹ Idem, *ibidem*, p. 89.

²² Red., *Lexicografia dacoromână*, în „Transilvania”, XV, 1884, nr. 19—20, p. 147.

²³ Vezi Red. Tr., *Lovitura nouă dată Societății Academice Române*, în „Transilvania”, IX, 1876, nr. 8, p. 85—88.

²⁴ B[arițiu]. G., *Dicționarul și Glosarul...*, p. 89.

²⁵ Red., *Lexicografia...*, p. 147.

²⁶ Sextil Pușcariu, *Timotei Cipariu*, în „Luceafărul”, IV, 1905, nr. 15—16, p. 320.

s-a creat o legătură permanentă între Academie și românii de aici, fapt prin care s-a asigurat realizarea dezideratului ca cel mai înalt for de știință și cultură românească să fie într-adevăr instituția tuturor românilor.

Cărturarii transilvăneni au arătat un interes deosebit inițiativelor și problemelor Academiei, în special scopurilor ei primordiale, de-a asigura națiunii un mare dicționar, o gramatică, o limbă și ortografie unitară. În presa transilvăneană se reflectă circuitul organic creat între sarcinile Academiei și participarea însuflețită a ardelenilor la problemele ce frământau forul academic.

2. Făcîndu-și o datorie din a publica și a participa cu comentarii la problemele de limbă dezbătute de Academie, presa transilvăneană relevă cu consecvență meritele acestui for cultural unic al românilor în ce privește importanța deosebită pe care o acorda problemelor limbii naționale unice, precum și celor ale unei limbi literare unitare, a cărei îmbogățire și cultivare este o sarcină comună cărturarilor de dincoace și de dincolo de Carpați.

3. Contribuțiile originale ale presei transilvănene la dezvoltarea și îmbogățirea limbii literare unitare, impregnate de un latinism mai ponderat și de o orientare mai largă, se întîlnesc în intenție cu menirea Societății Academice Române, de-a fundamenta pe baze autentice specifice o limbă literară a întregii națiuni, cu mari posibilități de expresie.

RÉSUMÉ

Sur la base d'un riche matériel examiné, les auteurs démontrent que les revues et les organes de la presse de Transylvanie ont participé d'une manière active, avec un très grand intérêt, à tous les problèmes qui préoccupaient la Société Académique Roumaine, respectivement l'Académie Roumaine. La presse de Transylvanie considérait qu'il était de son devoir de publier et de participer avec des commentaires tout spécialement aux problèmes de la langue discutés par l'Académie, à ceux que posait la rédaction du dictionnaire.

Cette même presse met en évidence également les mérites du forum académique en ce qui concerne la consolidation d'une langue littéraire unitaire, à l'enrichissement et au développement de laquelle la presse de Transylvanie a grandement contribué, imprégnée d'un latinisme plus pondéré et ayant une large orientation.

Iunie 1975

*Institutul de lingvistică și istorie
literară*

Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

interior
-mii Puscop

TOPONIME DE PE RÎU GRĂDIȘTII (JUD. HUNEDOARA)

DE

M. HOMORODEAN

Numele de locuri pe care le discutăm fac parte dintr-un material toponomastic cules pe teren în regiunea menționată, între anii 1962 și 1974. Parțial, acest material a și fost redactat sub forma unei monografii istorico-lingvistice. Din studiul menționat, am reținut aici câteva toponime încă neatestate, ca și unele cunoscute, dar insuficient explicate până acum.

1. *Curături* (Căst)¹, „finaț pe lângă pârăul Cucuiș; ține până la Glăjerie” (C I, III)². *Curături* sau *Curăturile de la Pârău Văii* (Ber), „luncă în stînga Rîului; îi zic așa pentru că cură apa de pe deal și aici se împrăstie” (B III). Numele se explică prin *curătură* „aluvionare; surpătură, alunecare de pământ”, derivat de la verbul *cure* (*cură*) „a curge” și nu de la *cură* „a curăți” cum greșit consideră DA³ (s. v. *c u r ă t u r ă*);

¹ Abrevierile numelor localităților cercetate: Ber = Beriu; Buc = Bucium; Căst = Căstău; Cost = Costești; CostD = Costești-Deal; GrădM = Grădiștea Muncelului; Lud = Ludești; LudD = Ludești-Deal; Lunc = Luncani; Măg = Măgureni; Oră = Orăștie; OrăJ = Orăștioara de Jos; OrăS = Orăștioara de Sus; Ser = Sereca.

² Siglele informatorilor sînt alcătuite din inițiale ale numelor localităților, plus numărul de ordine al informatorilor. Din economie de spațiu, dăm aici numai prima parte a acestor sigle, adică inițialele localităților: B = Beriu; Bu = Bucium; C = Căstău; Co = Costești; CoD = Costești-Deal; GM = Grădiștea Muncelului; L = Ludești; LD = Ludești-Deal; Lu = Luncani; M = Măgureni; O = Orăștie; OJ = Orăștioara de Jos; OS = Orăștioara de Sus; S = Sereca.

³ Abrevierile izvoarelor bibliografice:

AI-IV = Material manuscris cules în anchetele dialectale efectuate de institutele de lingvistică ale Academiei Republicii Socialiste România în anii 1949 ș. u.: I (Valea Crișului Negru); II (Valea Sebeșului); III (Valea Jiului); IV (Țara Hațegului);

Arh. Bth. = Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România (Filiala Cluj-Napoca), Arhiva istorică; arhiva familiei Bethlen de Criș;

Așez. dac. = C. Daicoviciu și Al. Ferenczi, *Așezările dacice din Munții Orăștiei*, partea I: *Studiul topografic al așezărilor de C. Daicoviciu*; partea a II-a: *Studiul bibliografic asupra așezărilor de Al. Ferenczi*, Cluj, 1951;

AT = Material toponomastic cules de autorul acestei lucrări în anchete efectuate în mai multe regiuni ale țării;

AUT I ș. u. = *Analele Universității din Timișoara*, seria științe filologice, Timișoara, anul I, 1963 ș. u.;

Battisti, *Diz. top. al.* I = Carlo Battisti (și colaboratorii), *Dizionario toponomastico ale-sino*, vol. I (citată după *Corresp.*, p. 63 ș. u.);

cf., dealtfel, și *Curături*, loc cu surpături de pământ (Cosminu de Sus — Vâlcău : com. L. Ghergariu); *Curăturile*, ponoare și mlaștină (Curtești — Botoșani : MDGR III, p. 18). Pentru sens, să se vadă și *Cotroape*, loc cu alunecări de teren (Groșii Țibleșului, jud. Maramureș : com V. Cozma) : cf. *cotropi* „a năvăli; a inunda; a acoperi, a îngropa” (DA).

2. Doaia lu Răstoarnă (Ser), „baltă [= loc cu apă mai adincă] într-un pârâu care trece prin sat” (S II). *Doaia Neamțului* (Oră), loc bun de scăldat pe Rîu Grădiștii (com. R. Todoran). Regionalismul *doai* (pl. *doi*) este bine cunoscut în satele de pe Rîu Grădiștii cu sensul de „loc cu apă adincă și lină într-un pîriu, vale sau rîu; bulboană” (L I; cf. M I, S II; Șibișel, jud. Hunedoara : com. Adriana Gelu). Etimonul său e lat. *dolia*, pl. lui *dolium*, „vas mare de pământ sau de lemn (chiup sau butoi), de forma unei amfore, destinat păstrării uleiului, vinului sau grînelor”; (sec. al X-lea, în documente medievale din Italia) „groapă, scobitură în care se adună apa” : *et cum portione mea de piscina et de duleum* (a. 975); *una petiola de terra quae pergit super aqua de duliolum* (a. 974); *duleas que abetis in hoc qui nobis dedisti in vestra sint in potestate* (a. 996) (Gentile, *Term. geomorf.*, p. 46). După REW (nr. 2723), lat. *dolium* s-a păstrat (cu înțelesul de bază mai mult sau mai puțin modificat) în mai multe idiomuri romanice : v. it. *doglio*, fr. *douil*, „Trauben-

Corresp. = G. Giuglea — M. Homorodean, *Correspondances italo-roumaines. Éléments préromains, latins et vieux germaniques*, Firenze, 1963. Extras din *Atti e Memorie del VII Congresso Internazionale di Scienze Onomastiche* (Firenze-Pisa, 4-8 Aprilie 1961), Firenze, 1963;

DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, to. I-II, București, 1913-1949;

DA, mss. = Manuscrisul *Dicționarului limbii române* (DA), păstrat la Institutul de lingvis-

tică din București;

DLR = Academia Republicii Socialiste România, *Dicționarul limbii române*, serie nouă : tom. VI-VIII, București, 1965-1972;

DNLF = A. Dauzat, Ch. Rostaing, *Dictionnaire étymologique des noms de lieux en France*, Paris, 1963;

FD V = *Fonetică și dialectologie*, București, anul V, 1963;

Gentile, *Term. geomorf.* = Aniello Gentile, *Termini geomorfici dal latino al romanzo*, Ligouri-Napoli, 1967;

H I — XVIII = *Răspunsuri la Chestionarul lingvistic al lui B. P. Hasdeu*. Manuscris legat în 18 vol. Cifra romană indică volumul manuscrisului, cea arabă localitatea anchetată;

Iordan, T. = Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963;

Emm. de Martonne, *Top. nat.* = Emm. de Martonne, *Sur la toponymie naturelle des régions de haute montagne, en particulier dans les Karpates Méridionales*, Paris, 1901. Extras din „Bulletin de géographie historique et descriptive”, Paris, 1909, nr. 1-2;

Mat. dialect. I = Academia Republicii Populare Române (Filiala Cluj), Institutul de lingvistică, *Materiale și cercetări dialectale*, vol. I, București, 1960;

MDGR I-V = *Marele dicționar geografic al României, întocmit și prelucrat după dicționarele parțiale pe județe*, București, vol. I-V, 1898-1902;

MG I = *Monografia geografică a Republicii Populare Române. I. Geografia fizică*, București, 1960;

Mourral, *Glossaire* = Daniel Mourral, *Glossaire des noms topographiques les plus utilisés dans le Sud-Est de la France et les Alpes Occidentales*, Grenoble, f.a.;

Nègre, *Top. Rab.* = Ernest Nègre, *Toponymie du canton de Rabastens (Tarn)*, Paris, 1959;

Pop, Bartha, Ch. T. = Maxim Pop și Alexandru Bartha, *Cheile Turzii*, București, 1973;

Porucic, E. = T. Porucic, *Lexiconul termenilor entopici din limba română*, 1931 (citat după Iordan, T.);

REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1911; ed. a II-a, 1930;

Tamás, Ung. Et. Rum. = Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapest, 1966.

butte", piem. *duya*, genov. *duğa*, friul. *doye*, v. fr. *doille*, vald. *dul'a*, prov. *dolh* „Fasspund”. La acestea trebuie să se adauge occit. *doulh*, *douïhou*, *dulh* „douil, cuveau, jarre en Arm[agnac]; petite mare, trou d'eau en Big[orre] et V[ic] — B[ilh]; dans les L[andes] trou d'eau profond; gouffre dans une rivière” (S. Palay, *Dictionnaire du béarnais et du gascon modernes*, Paris, 1961). În limita informațiilor de care dispunem, se observă că sensul derivat (topografic) se păstrează în română și occitană (aceasta păstrînd, în plus, și sensul de bază). Am mai preciza că, din punct de vedere formal, transformarea lat. *dolia* (pluralul lui *dolium*) în rom. *doaie* este identică, de ex., cu cea a lat. *folia* (pluralul lui *folium*) în rom. *foaie*. Forma *toaie* „bulboană”, întîlnită în Valea Jiului (cf. și *Toaia Murgoniilor*, bulboană pe Jiu; Uricani), provine din contaminarea lui *doaie* cu *tău*; implicit, *toaie* dovedește o mai mare extindere, în trecut, a termenului *doaie*.

De notat că evoluția semantică, de natură metaforică, de la accepțiunea de „vas (chiup, butoi; căldare, oală; strachină, tavă, tigaie)” la cea de „depresiune, adîncitură, groapă cu sau fără apă” are o largă răspîndire. Ea se întîlnește la un număr impresionant de cuvinte, din cele mai diverse limbi. Faptul a mai fost remarcat, dealtfel (cf. Auguste Vincent, *Les noms d'objets creux comme noms de lieux*, în *Mélanges de linguistique offerts à Albert Dauzat*, Paris, f. a., p. 385—396). Pentru ilustrare, vom reda cîteva cazuri, cu precădere din latină și limbile romanice. Ele vor fi împărțite în trei grupuri, după specificul vasului marcat de sensul primordial.

1. „Chiup, butoi” :

a) lat. *crater* „vas mare în care se amestecă vinul sau în care se pune untdelemn”; „deschizătură în formă de pîlnie a unui vulcan, prin care izbucnește lava”;

b) lat. *doga* „vas; măsură pentru lichide; butoi”; „șanț (de scurgere)”; de aici occit. *doga* „fossato” (= șanț; groapă largă) (Gentile, *Term. geomorf.*, p. 46);

c) lat. *tina* „vas pentru vin”; fr. *tine* „butoi; hîrdău, putină”. După Auguste Vincent (*op. cit.*, p. 395), amfiteatrul roman de la Nisa s-a numit odinioară *La Tina de la Fada* (= butoiul, hîrdăul, ciubărul zînei) etc.

2. „Căldare; oală” :

a) rom. *căldare* (< lat. *căldaria*). Sensul topografic „depresiune în formă de cerc; groapă; circ glaciatic” este, în primul rînd, așa cum dovedește toponimia, o creație populară (cf. și Emm. de Martonne, *Top. nat.*, p. 6): *Căldarea Mare* și *Căldarea Mică* (Pelișor, jud. Sibiu : com. Acsintia Nicula); *La Căldări*, „locuri groapoase” (Bărbățești — Vilcea : com. I. Băluțoiu). Mai interesant din punctul nostru de vedere este însă *Valea Căldărilor*, „o vale largă...; are d o r n e [= locuri cu apă adîncă și liniștită]” (Rîu de Mori — Țara Hațegului : FD V, p. 55). Cu sensul de „depresiune; groapă” cuvîntul e păstrat și pe teren italian; cf. *Cialdiros de Sennes*, numele unor căldări carstice în Alpi, explicat de C. Battisti (*Diz. top. at.* III/1, 2, nr. 74; cf. III/4, nr. 42, ap. *Corresp.*, p. 77) ca un plural al lui *caldaria*;

b) rom. *oală* (sg. refăcut după pl. *oale* < lat. *ollae*) înseamnă (regional) și „virtej de apă; vîltoare, bulboană” (DLR); în toponimie întîlnim și sensul de „loc așezat; groapă rotundă”; cf. *Oala Dracului*, „așezătură pe Virvu Prelucii” (Larga — Tg. Lăpuș: com. V. Cozma); *Olu*, izlaz pietros, scobit în formă de „U” (Stroiești — Vilcea: com. V. Popescu) etc. După Auguste Vincent (*op. cit.*, p. 392, 393) forma *oule* „marmite, pot” desemnează în toponimia Alpilor de Sus locuri cu apă adîncă, bulboane pe cursul unor riuri (toponimele s-ar referi atît la adîncitură, cît și la fierberea apei într-o bulboană). În schimb, în Pirinei numele de acest gen ar fi dat unor circuri glaciare (cf. *L'Oule de Gavarnie*).

c) fr. *pot* „oală” desemnează, în Dauphiné și Vercors, doline (Auguste Vincent, *op. cit.*, p. 395; cf. Mourral, *Glossaire*, p. 97, 98).

3. „*Strachină; tavă; tigaie*”:

a) lat. *catinum* „strachină”; „scobitură; grotă”. De aici, rom. *căfin* (și în forma *căfîndă*) „(Sălaș) covată, troacă de piine”; „(Brăila) baltă mică și foarte puțin adîncă, care se usucă vara”; „depresiune circulară; căldare stîncoasă” (DA); acest din urmă sens a pătruns și în toponimie: cf. *Căfinu*, *Căfinu cu Butuci*, *Căfinu din Mijloc* (*Corresp.*, p. 79); *Căfinu* (Sarmizegetusa — Hateg: AT) etc. Tot din lat. *catinum* se explică it. *catino* „tavă”; „farfurie largă”; „vale puțin adîncă și rotunjită”; cf. și *Campocatino*, loc într-un bazin mic în Alpii Apuani; *Catino*, tîrgușor în Sabina, care și-au luat numele de la o dolină (Gentile, *Term. geomorf.*, p. 46); *Ciadings*, „concavitate boscosă” (Battisti, *Diz. top. at.* III/1, 2, nr. 71; cf. 122, 1342 etc., ap. *Corresp.*, p. 79);

b) rom. *blid*, întîlnit și ca toponim: *Blidu lui Pintea* sau *Bliduș*, „stîncă scobită în formă de *blid*” (Cufoaia — Tg. Lăpuș: com. Elena Filip); *La Bliduri*, loc cu lapiezuri asemănătoare unor strachini, în Cheile Turzii (Pop, Bartha, *Ch. T.*, p. 55);

c) rom. *tigaie*, pătruns în toponimie sub forma *La Tigăi* (notat *La Cigăi*), două jgheaburi în aceleași chei (Pop, Bartha, *op. cit.*, p. 47, 58, 63) etc.

3. *Fedeleş* (Oră), „loc arabil; vine o vîrșătură urită pe el; un pîrîu urit” (O II). Sensul cel mai răspîndit al rom. *fedeleş* (< magh. *fedeles* „cu capac”) este cel de „butoiaș mic, infundat pe de o parte și de alta, din care beau apă țărani cînd lucrează la cîmp” (CADE). În împrejurimile Orăștiei, *fedeleş* a fost atestat și cu sensurile de „dolină” (Geoagiu de Jos — Orăștie: cf. *Mat. dialect.* I, p. 225) „virtej într-o apă curgătoare” (ALR I 427/109). Sensurile geografice dovedesc că, odinioară, vasul numit *fedeleş* (magh. *fedeles*) a avut și forma unui crater. De notat că, pînă acum, sensul de „crater; chiup” n-a fost atestat nici pentru termenul maghiar, nici pentru cel românesc (cf. Tamás, *Ung. El. Rum.*). După cum se observă, și acest toponim este sinonim al celor precedente.

4. *Grosului (Dealul)* (Lunc). *Muchea Grosului* (Cost). *Muchea cu Grosu* sau *Muchea cu Tabla* (Măg). *Pîrîu Grosului* (Cost): *gros* (pl. *groși*) „trunchi; lemn mai gros (de brad, din care se fac scînduri)” (Co II; cf. L II, A IV); „lemn mare doborît la pămînt” (DA). Toponimele se referă și la locuri cu copaci mari (izolați, rămași în urma defrișării); cf.

și în Valea Jiului : *Jaru cu Groșii* (Jieț) ; *Poiana cu Groși* (Bănița) ; *Groșetu Vîrflu Groșetului* (Iordan, T., p. 317) ; cf., de asemenea, « *Grossetto — Prugna*, Corse : lat. *grossum*, gros, et suff. coll. *-etum* (lieu planté de gros arbres) » (Rodié ap. DNLF).

5. Răpaus [*Rápáus* B III] (Ber), loc mai așezat sub șaua Cularare (cf. B. III) : *răpaus* (repaus) „loc de popas (înaintea unui urcuș sau coborîș)”. Cf. și *Repaosu*, colină (Pănătău, jud. Buzău : MDGR V, p. 229) ; *Răpausu Morii*, platou în drum spre Săcel, „unde se odihnesc cei care vin cu făină de la Moara de pădure” (Săcel — Munții Apuseni : AUT IV, p. 216) ; *Vîrflu Răpaosuli*, „pe su el trece Calea Corbului” (Ampoița — Valea Ampoiului : AT) ; cf., de asemenea, « *Repaus*, Rab, par St Gen ; vers 1561... ; auj. inc. ; *repaus*, „repos” est quelquefois employé pour désigner un palier dans une côte, où l'on fait reposer les attelages » (Nègre, *Top. Rab.*, p. 343) ; « *Bon repos*, H. Gar. (cant. St.-Lys [*de Bonaquiette* 1100-1111 ; *Bonrepaus* av. 1205] ; H.-Gar. (cant. Verfeil) ; H.-Pyr. : *bon, repos* » (DNLF) ; « *Reposoir* (*Le*), H.-Sav. : dér. de *repos*, halte, cachette, magasin, d'où *Les Repôts*, Jura » (*ibid.*). Sinonime în regiune sînt *La Conăci* și *La Hodină* (Lud).

6. Scăunel a) (Lud), 1703 *Izkaunyelul* (Arh. Bth.), „șes pe o coastă” (LI) ; **b)** (Oră S), „loc pe multe ; îi șes și apoi iar urcă ; îi cam ca și un scaun” (OS I) ; terasă a Văii Mari. *Scăunelu Mare* și *Scăunelu Mic* (Cost), două așezături pe o coastă. Cf. și *Scăunel*, „picior de munte care coboară în trepte, asemenea unui scaun” (Cugir : com. Eugenia Crăciun) ; *Scăunelele*, trecătoare în Transilvania, jud. Vilcea (MDGR V, p. 349). Cf. *scăunel* „pădînă [= loc mai așezat] în coasta muntelui” (H XVIII 137). Uneori, astfel de locuri — umere de deal — servesc drept trecători.

7. Scăunișu (Buc), terasă ușor adîncită, deasupra Văii Mici. După *scăuniș* „loc (relativ) plan, pe o coastă sau la poalele unei coaste ; terasă”, sens neatestat, dar vădit de forma terenului. DA (mss) atestă numai sensurile de „lemnul de deasupra osiei carului și care e legat de aceasta printr-un cerc de fier numit umeraș ; scaunul, perinocul dinapoi” ; (în forma *scamniș*) „scăunoaie” ; pentru sementism, cf. *Les Éparres* (Isère), explicat prin v. fr. « *esparre* „traverse en bois qui réunit les côtés d'une charette, barre de fer qui soutient les portes et les fenêtres” ; employé avec la valeur topographique de „replat de montagne” » (DNLF).

8. Șesu este un nume răspîndit (a fost înregistrat de peste 20 de ori). Semnificația sa diferă după zonele de relief. Pe cursul inferior al Rîului Grădiștii sînt numite așa porțiuni mai largi ale luncilor acestui rîu ; cf. *Șesu* sau *Șesu Mare* (Ser), loc neted, arabil, la poalele dealului, o parte a lui mai numindu-se și *În Tăuri* sau *După Ogrăzi*. De remarcă că, întocmai ca în alte regiuni (cf. MG I, p. 66, 67 ; FD V, p. 59), toponimul este cu mult mai frecvent în zona muntoasă, unde desemnează terase și platouri, unele destul de înalte : *Șesu* sau *Șesu Mare* (Grăd M), platou înalt (1200—1600 m) cu pășune, între Valea Godeanului și Valea Șesului ; „poiană frumoasă, dulce, lungă de vreo trei km, cu pădure pe margini” (GM I ; cf. II) ; *Șesu cu Aluni* (Oră J), „poiană și pășune pe muntele Jebu” (O I) ; *Șesu cu Brînză* (Grăd M), platou pe versantul muntos Fetele Albe, cu urme ale unei importante așezări dacice (H. Daicoviciu,

Dacia, p. 151—153); *Şesu Cioarii* (Cost), terase cu urme de aşezare dacică (cf. *Aşez. dac.*, p. 21); *Şesu Zmizii* (Oră S), terasă pe lângă Părau Zmizii (cf. OS I) etc. Frecvenţa mai mare a numelui în zona muntoasă nu este întâmplătoare: aici, terenurile netede, terasele şi platourile atrag într-o mare măsură atenţia; cf., în acest sens, şi numele *LePlan*, frecvent în Alpi (: lat. *planum* „platou”; DNLF, p. 532, 533). În fond, fie că e vorba de lunci sau de terase şi platouri, valoarea primordială a termenului comun este uşor de sesizat: adj. *şes*, *şasă*, „neted, aşezat” (< lat. *sessus*), cf., de altfel, şi *Faşa Şasă* (Grăd M), versant lângă Faşa Naltă. Propice aşezărilor şi culturilor, terasele şi platourile au fost adeseori defrişate, transformate în poieni, cu gospodării (izolate) sau cu culturi (mai cu seamă livezi), fînaţe şi păşuni. De aceea şesurile mai sînt numite, de multe ori, şi *Poiana*. De notat, în sfîrşit, că nu toate terasele la care ne-am referit sînt naturale; încă din antichitate, omul a amenajat, el însuşi, terase pe care le-a folosit în aceleaşi scopuri (cf. *Aşez. dac.*, p. 29, 46, 49). Uneori, terasele antice au fost puse din nou în valoare în vremuri ceva mai recente.

9. Tîmpu (Grăd M), munte (1495 m), între Valea Tîmpului şi Valea Şesului; „î i d o d o l o ţ [= bombat], umflat la mijloc; încolo şi ca un picior, o m u c h e prelungă, netedă; su el îi tare s t î r m i n o s şi b o r d o s [= stîncos]” (GM I; cf. II, III, LI). Originea şi semnificaţia numelui *Tîmpu* (*Tîmpa*), dat de obicei unor munţi sau dealuri, au fost mult discutate (vezi prezentarea succintă la Iordan, T., p. 124, 132—134). După N. Drăganu (susţinut de C. Diculescu), numele s-ar explica printr-un cuvînt de origine preromană, anume tracă (**tîmpa*), care s-ar fi păstrat în română cu sensurile de „strîmtoare; pas, vale între munţi”; „munte, munte stîncos”. În sprijinul acestei explicaţii poate veni atestarea în limba noastră a lui *tîmpă* „coastă foarte întinsă, stîncioasă şi cu pantă foarte repede (prăpăstioasă)”; *tîmpă* (*tîmp*) „deal sau munte care se ridică brusc şi la mare înălţime deasupra unui şes” (Porucic, E., p. 23, 80, ap. Iordan, T., p. 133). Ea a fost combătută însă de O. Densusianu, pe considerente de ordin fonetic. Pe de altă parte, G. Weigand şi Al. Philippide au propus ca etimon adj. rom. *tîmp*, -ă „tocit, teşit”. Forma (bombată şi) teşită, asemănătoare cu cea a unei măguri a muntelui *Tîmpu* (Grăd M), ca şi a altor munţi şi dealuri, ca *Tîmpa* (Negreşti, jud. Satu Mare; 668 m), *Tîmpa*, cunoscută înălţime de lângă Braşov etc., demonstrează că, cel puţin pe alocuri, numele de acest fel au originea şi semnificaţia la care s-au gîndit G. Weigand şi Al. Philippide.

Iunie 1975

Universitatea „Babeş-Bolyai”
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

RELAȚII ONOMASTICE SLAVO-ROMÂNE

DE

I. PĂTRUȚ

1. Într-un studiu recent am urmărit și analizat originea hipocoristicelor slave¹. Arătăm acolo că ele sînt formate dintr-un *radical*² + sufix + morfemele caracteristice tipului de declinare căruia îi aparține numele respectiv³; de ex. bg. *Bádo*, *Bájo* = *Ba-d-o*, *Ba-j-o*.

În studiul amintit am analizat cîteva hipocoristice din unele limbi slave și apoi am enumerat o serie de nume bulgărești, formate cu sufixe de la diferite radicale⁴. În cele ce urmează voi analiza hipocoristicele formate din radicalul *Ba-* existente în limbile slave și, de asemenea, în limba română.

2. Examinînd chiar și numai hipocoristicele bulgărești *Bádo*, *Bájo*, *Báko*, *Bálo*, *Báno*, *Báro*, *Báso*, *Báto*, *Bácho* nb⁵, nu poate fi pusă la îndoială, cred, analiza pe care o susțin: ele sînt formate cu diferite sufixe (-*d-*, -*j-*, -*k-*, -*l-*, -*n-*, -*r-*, -*s-*, -*t-*, -*ch-*) de la radicalul *Ba-*⁶, cu mențiunea că unele dintre ele, în anumite cazuri, pot avea altă origine: *Bálo* poate fi și o formă abreviată din *Balomir* (v. *infra*).

Din ce este extras radicalul *Ba-*? Scr. *Bájo* este considerat hipocoristic de la *Bajislav*, „dar poate fi și de la alt nume care începe cu *Ba-*” (RJA). Un astfel de nume poate fi și *Balomir*, neînregistrat de Ilčev, nici în RJA, nici de Tupikov. El, indiscutabil, a existat (dacă nu mai e actual) la slavi⁷, fiindcă pe teritoriul românesc este atestat din vechime *Balomirești*, nume de sate, în Moldova (1428, Costăchescu, *Dm*, I, p. 224), Țara Românească (1430, DRh, B, I, p. 67), *Balomir*, două

¹ I. Pătruț, *Despre structura și originea hipocoristicelor slave*, în CL, XVIII, 1973, p. 77 și urm.

² Idem, *ibidem*, p. 77.

³ Idem, *ibidem*.

⁴ Idem, *ibidem*.

⁵ Atestate la Ilčev, s.v.

⁶ Nu accept explicațiile lui Ilčev (unele par formulate ad-hoc): pentru *Bádo*, *Bájo*, v. *infra*; *Báko* ar fi variantă a lui *Bájko*; *Bálo* ar proveni din *Báljo*, iar acesta din *Běljo*, prin durificarea [?] lui *b* moale; *Bánó*: 1) din vechiul *ban*: a) „stăpînul unei regiuni”, b) „bogătaș”; 2) abreviere din *Vărbán*, *Chubán* sau alt nume asemănător; *Báró*: din fig. *baró* „mare cunoscut, bogat”; *Bácho*: amplificare a lui *Bach*, iar acesta probabil din pers.-tc. *baht*[i] „fericire”.

⁷ Se găsește la Miklosich, p. 21, cu mențiunea „b[ulgar]”.

localități din sudul Transilvaniei, consemnate din secolul al XV-lea (Suciu, I, p. 54), *Balomireasa*, sat în jud. Vilcea.

Un alt antroponim de acest fel va fi fost și *Badislav*, pe care nu-l găsim în limbile slave, confirmat însă de *Bădislava*, sat din jud. Pitești, și (derivat românesc) *Bădislăvoaia*, sat în același județ.

3. Reiau câteva dintre constatările pe care le-am formulat în articolul citat :

a. Unele radicale și, deci, și hipocoristice pot fi *bi-* sau *polivalente* : dacă scr. *Bájo* poate fi hipocoristic de la *Bajislav* sau de la alt nume care începe cu *Ba-* (cum se afirmă în RJA, v. *supra*), precizarea este valabilă, implicit, pentru radicalul *Ba-* și pentru hipocoristicele formate cu alte sufixe ; deci nume ca *Baco*, *Bako*, *Bano*, *Baso*, *Bašo* etc. pot fi hipocoristice de la diferite nume, însă, într-un caz dat, prin scr. *Báco* este numit un *Bajislav*⁸ (tot așa cum, de pildă, rom. *Ica* poate proveni de la *Viorica*, *Veronica*, *Aurica*, *Florica* etc., însă în cazul *x Ica* este numele uneia *Viorica*).

b. Nu se poate nega că, în anumite cazuri, unele nume pot fi, la origine, porecle sau supranume (ca, de exemplu, rom. *Badea*) ; atunci însă când ele sînt prenume (v. *infra*), evident că o asemenea proveniență este exclusă.

4. Structura numelor analizate este diferită : unele conțin un sufix, altele două sau mai multe sufixe, adică sînt formate de la radicale de grade diferite⁹ (cf. bg. *Bádkov* nfam = *Ba-d-k-ov*). Menționez că, de regulă, numele le grupează la primul sufix pe care îl conțin : bg. *Bádkov* la sufixul *-d-*, scr. *Ba-s-t-ic* nfam la sufixul *-s-* (v. *infra*) etc.

Supun atenției, și de această dată, o constatare a cărei importanță am mai subliniat-o : în cazul bg. *Bálo* nb, de pildă, nu se poate preciza, fără indicații speciale, dacă hipocoristicul este format din radicalul *Ba-* sau *Bal-* și, deci, dacă bg. *Bálko* nb este derivat (cu suf. *-k-*) de la un radical de gradul II *Ba-+l-* sau de gradul I *Bal*¹⁰.

5. În afară de nume de persoane, studiul de față cuprinde și toponime, fie că forma acestora este identică cu a unui antroponim, fie că ea este derivată.

6. După numele de persoane și de locuri slave (din limbile bulgară, sîrbocroată, rusă, cehă și poloneză), urmează numele românești corespunzătoare, antroponime și toponime.

Numele românești ridică o întrebare importantă, la care, după părerea mea, nu se poate da un răspuns satisfăcător, în unele cazuri cel puțin, în stadiul actual al cercetărilor :

Care dintre numele cunoscute la români, în trecut sau astăzi, sînt *împrumutate* de la slavi și care sînt *derivate* de români ?

Am afirmat altădată că „originea” derivatelor este determinată de „originea” sufixelor, în sensul că sufixele, ca elemente de structură,

⁸ Cf. I. Pătruț, *loc. cit.*, p. 77—78.

⁹ Idem, *ibidem*, p. 79.

¹⁰ Vezi exemple asemănătoare la I. Pătruț, *loc. cit.*, p. 79 : bg. *Bóro* poate proveni din radicalul *Bo-* sau *Bor-*.

indică limba în care a avut loc derivarea; adică, dacă sufixul e românesc și derivatul trebuie considerat românesc¹¹, iar dacă sufixul e slav, înseamnă că antroponimul românesc este împrumutat dintr-o limbă slavă, deci în limba română el este un nume „simplu”¹².

Regula aceasta este clară, însă în analiza materialului intervin complicații, dintre care semnalez două: a) unele sufixe au forme identice în limbile slave și în română (-k-, -s-, -ș- etc.); b) nu avem încă un inventar verificat al sufixelor antroponimice românești. Așa stînd lucrurile, nu o dată ne găsim în situația de a nu ne putea pronunța asupra „originii” unui hipocoristic sau altul. De aceea, adesea, hipocoristicele românești le consider drept „corespondente” ale celor slave.

7. Am subliniat, în cîteva rînduri, necesitatea de a se preciza limba slavă din care provin împrumuturile românești. Dacă această precizare este — în multe cazuri — posibilă, cînd avem a face cu cuvinte comune sau cu toponime, orientîndu-ne a) după fonetismul împrumuturilor românești (de ex. cuvinte care conțin grupurile *št*, *jd* provin din bulgară, cf. rom. *peșteră*, *grajd* < bg. *peštēra*, *graždī*), b) după aria lor de răspîndire (împrumuturile de proveniență slavă din sud-estul Transilvaniei, de pildă, nu pot fi decît bulgărești, nu sîrbești sau ucrainene), în cazul antroponimelor aceste criterii sînt mai puțin operante, din cauza marii asemănări formale, în mai multe limbi slave, a antroponimelor și, în al doilea rînd, din cauza circulației și răspîndirii diferite a hipocoristicelor față de numele comune (căci toponimele au o situație aparte).

Prin urmare, unele antroponime românești pot fi create de români, altele sînt împrumutate de la slavi, și anume: din bulgară, sîrbocroată, ucraineană sau rusă (dicționarele pe care le utilizez cuprind antroponime care circulau și la ruși și la ucraineni).

8. La unele sufixe inserez și antroponime cehe și poloneze, nu fiindcă ele ar fi fost împrumutate de români — totuși nume românești de origine poloneză sînt posibile —, ci pentru a completa, parțial, tabloul sistemului hipocoristicelor slave, cu forme și din limbile slave de vest.

9. Suf. -b-: În bulgară presupun existența unui **Babo*, **Babe*, de la care au fost derivate *Babáč* nfam, *Bábev* nfam, *Bábin* nfam, *Bábov* nfam (consemnate la Ilčev).

Nu am atestări nici pentru scr. **Baba*, **Babe*, **Babo*. Mă întreb însă dacă toponimul *Babac* (în secolul al XIV-lea) și *Băbić* nfam provin de la subst. *baba* „femeie bătrînă, bunică” (cum se afirmă în RJA)¹³. De acesta din urmă se leagă *Băbići* și *Băbići* pl. m., nume de sate (RJA).

Care să fie originea lui *Băbište*, sat și parte de hotar în părțile Nișului (RJA), și *Babišta* (pl. n.), toponim lângă Prizren (RJA)? Formele nu pot fi derivate sîrbocroate, cu sufixul -*ist*- (< -*isk*-) (ca, de pildă, *rasadište* < < *rasad*- „răsadniță”), fiindcă nu cunosc un apelativ *babište* (cf. RJA). Probabil că toponimele în cauză sînt formate de la radicalul *Bab-*, al unui antroponim *Baba/Babo*, cu un sufix -*it* + *j-*, în care caz ele nu au fonetism

¹¹ Idem, *ibidem*, p. 83.

¹² Idem, *ibidem*.

¹³ Despre *Băbić* se spune: de la *baba*, „după care a fost numit acela căruia i-au murit părinții și bunica i-a înlocuit”. Explicația îmi pare îndoielnică.

sîrbocroat (căci sufixul ar avea forme *-iē*), ci bulgăresc, deoarece *t + j* numai în bulgară este reprezentat prin *št*¹⁴.

În Dicționarul lui Ilčev nu figurează însă sufixul *-išt-* (p. 25) și, de asemenea, nici un nume de persoană format cu el. Totuși bulgarii trebuie să fi avut (dacă nu au și acum, neînregistrate de Ilčev) asemenea antroponime, căci numai astfel se poate explica prezența lor la români: *Batiște*, *Berliște*, *Braniște*, *Budiște*, *Caliște*, *Obrîște*, *Raciște*, *Popiște*, *Udriște*, *Valiște*¹⁵.

Avînd în vedere existența unor asemenea nume în limba română, precum și faptul că în regiunea Nișului E. Petrovici a semnalat toponime de proveniență românească: *Valuniș*, sat < scr. *v „în”* + rom. *Aluniș*, *Merdželat*, sat < rom. *Mărgelat*, *Nișor*, sat, diminutiv de la *Niș*, cu suf. *-or* (Petrovici, *Studii*, p. 142–144), ne putem întreba dacă toponimele menționate mai sus, *Băbiște* și *Babișta*, au fost date de români, mai ales că în regiunea Nișului sînt și alte nume de locuri care pot aminti prezența românilor sau a „vlahilor” acolo, ca *Vlaovo* (< *Vlahovo*), *Vlaška Planina*, *Vlaško Polje* etc. (v. E. Petrovici, *Studii*, p. 143, nota).

Rus. *Baba* (Knjaž Ivan *Baba* 1424 Tupikov, p. 33), *Babe* (Mitja *Babe* 1495 *ibidem*, p. 33); cf. der. *Babka*, *Baboša* (*ibidem*).

Ceh. *Baba* nfam/prn (Svoboda).

Rom. *Baba*, *Babul*, der. *Băban*, *Babeș*, *Babic*, *Babotă*, top. *Băbești*, *Băbeni*, *Babinți* etc. sînt explicate, toate în DOR, din subst. *babă* (p. 185). Și acad. Iorgu Iordan afirmă că top. *Babeșul* provine din *babă*, ca și antroponimul *Babeș* (T., p. 498)¹⁶.

Fără îndoială că numele de familie *Baba* poate fi la origine supranume, nu însă și *Babul* (v. *supra*). Cred că și *Baba*, în multe cazuri, a fost, ca și în limbile slave, prenume. Într-un document din 1435 e pomenit boierul *Stan Babici* (Costăchescu, *Dm*, I, p. 420). Costăchescu afirmă că *Babici* (sau *Babiș*) „e coborîtor din *Babă* sau fiul unei babe” (*ibidem*, p. 423). Desigur că e acceptabilă prima presupunere¹⁷. În continuare se spune că acest neam este și întemeietorul satului *Băbicieni*, jud. Botoșani (*ibidem*). Dealtfel există și localități cu numele *Baba* (jud. Maramureș: 1357 *Babapataka*, 1405 *Baba* Suciu, I, p. 50; sat în jud. Alba, com. Horea, *ibidem*) sau cu nume derivate de la acesta: *Babșa*, *Babța*, *Băbana*, *Băbășești*, *Băbeni*, *Băbești*, *Băbicieni*, *Băboasa*, *Băbușa*, *Băbuța*, *Băbuțiu*, *Băbuești* (*Indicator*), *Băbuia*, deal lîngă orașul Cugir.

¹⁴ Iată cîteva antroponime bulgărești cu *št < t + j*, unele explicate însă inacceptabil de Ilčev: *Bôštjo* nb, considerat ca formă modificată de la *Bogdan*, poate într-adevăr avea radicalul *Bo-* de la acest nume; *Môštjo*/**Môšte*, explicate din subst. *mošt* „putere” [sic], trebuie raportate la (formate cu alte sufixe), *Môšjo*, *Môto*/**Môtjo*, *Měšo*, *Môšo*, *Môšo* nb (Ilčev); *Nôštjo* nu este o „variantă” a lui *Nôščo* nb (format din radicalul *Noš-* + suf. *-č-*) și nici a lui *Nôljo*, acesta din urmă fiind alt hipocoristic, format cu suf. *-l-* (cf. și *Noté* nb, *Nóto* nb Ilčev), ca și (formate cu alte sufixe) *Nôko*, *Nôno*, *Nôčo* nb (atestate la Ilčev); **Pěšte* (cf. rom. *Pește*. DOR, p. 346), **Pěštjo*, explicate de Ilčev din subst. *pešt* „sobă, cuptor” (cu motivarea: „nume protector, dat după obiectul casnic durabil [sic]”), are corespondente (formate cu alte sufixe): *Pélo*, *Pémo*, *Pěšo* nb (Ilčev).

¹⁵ Vezi I. Pătruț, *Studii de limba română și slavistică*, Cluj, 1974, p. 169–171.

¹⁶ Top. *Baboiasa* este explicat de acad. Iorgu Iordan din *baboi* = *biban* și comparat cu top. *Baboi*, *Baboiul* (T., p. 407), iar un top. *Băboiu* e considerat că provine de la *babă* sau de la *băboiu* „costrăș”. De fapt *Baboiasa* (< *Baboiasa*) provine dintr-un nume propriu, *Baboi*, iar acesta din *Baba*.

¹⁷ *Babici* poate fi și împrumutat de la slavi (v. *supra*: scr. *Babič*), dar și format de români, cu suf. *-ici*, cf. *Ioaniciu*, *Oniciu*, *Neguliciu* etc.

10. Suf. -c- : bg. *Bace*, *Báco* nb (după Ilčev din dial. *báco*, *báce* „nene, bade”, explicație cu care nu sînt de acord), cf. *Báca* nf, der. *Bacán* nb, *Bacár* nb, *Bacín* nb, *Bácko* nb, *Báckov* nfm (Ilčev).

Scr. *Báco* nb (în RJA se afirmă, cu justete, că poate proveni din același nume ca și *Bajo* și *Bakota*).

Rom. : satul *Bața* (jud. Cluj) (1405 *Bacha*, 1495, 1553 *Bacza* Suciu, I, p. 59) poate fi numit după o persoană. De proveniență bulgărească este toponimul *Bațcov* (v. *supra*), pîriu și sate în jud. Argeș (cea mai veche atestare fiind din 1421 DRh, B, I, p. 98).

11. Suf. -č- : bg. *Báčo* nb (explicat de Ilčev din numele comun *báčo*), cf. *Báča* nf, der. *Báčev*/*Báčov* nfm, *Báčovski*/*Báčevski* nfm, *Báčko* nb, *Báčkov* nfm etc. (Ilčev).

Scr. : *Báč*, sat în regiunea *Báčkā* (RJA). Ambele toponime cred că provin din nume de persoane. (În RJA se afirmă că primul ar putea fi din *bač* < ung. *bács* „păstor”).

Rus. : *Bača* nb (1539 Tupikov, p. 43) ; cf. der. *Bačín* (Șcavej Timofeev s[yn] *Báčina* 1529 *ibidem*, p. 474), *Báčkin* (Petr Vasil'ev s[yn] *Báčkina* 1566 *ibidem*, p. 474).

Rom. : *Baciul* este raportat la subst. *baci* (DOR, p. 185). El poate să fi fost însă și prenume, cum arată *Bacea* nfm (*ibidem*) și supranume în jud. Timiș, care nu coincide cu numele comun ; cf. *Bacea*, localitate în jud. Hunedoara (1468 *Bachafalva* Suciu, I, p. 51), sat unificat cu Slimnic, jud. Sibiu, der. *Băcica*, *Băcilă*, top. *Băcioiul* (DOR, p. 185-186), *Băceni*, *Băcești*, nume de localități (*Indicator*) ; acestea însă pot proveni și de la antroponimele *Bacu*, *Baca* (v. *infra*).

12. Suf. -d- : bg. *Báde* nb nu provine din rom. *bade* (scris *Bade*) cum crede Ilčev, ci este forma paralelă a lui *Bádo* nb, *Báda* nb (existente la Ilčev) ; cf. der. *Bádin* nfm, *Bádev* nfm, *Bádko* nb, *Bádkov* nfm (Ilčev).

În sirbocroată nu găsesc atestate antroponimele corespunzătoare. De la o temă *Bad-* pot fi derivate *Bádinac*, riu în jud. Kragujevac, precum și *Bádinci* pl. m., nume de sat în jud. Niš (RJA).

Rom. *Bade(a)*, nume frecvent, apare în prezent, mai mult sau inclusiv, ca nume de familie. Autorul DOR îl explică fără ezitare din numele comun *bade*, comparîndu-l, inutil, și cu numele calendaristic persan *Baden* (p. 186). Desigur că, avînd valoarea de nume de familie, supranume, ne putem gîndi la numele comun *badea*. Forma *Badul*, înregistrată din diferite regiuni (DOR, p. 186), trebuia să fi fost un avertisment pentru autorul DOR împotriva raportării antroponimului, măcar în anumite cazuri, la *bade*. În DOR mai este consemnat și top. *Bad* (p. 186). Din păcate, forma din document nu este clară, numele satului fiind scris cu A deasupra (1436 Costăchescu, *Dm*, I, p. 488 *sa* (A)). În introducerea lui M. Costăchescu apare forma *Bad*, numit apoi „satul lui Bade, pe care sat nu-l pot identifica” (*ibidem*, p. 489). De fapt, satul și antroponimul puteau să fi avut forma *Bad*, întrucît în limbile slave existau și există hipocoristice cu formă masculină, foste teme în -o-.

Dar un fapt mai important trebuie avut în vedere : *Badea* apare în documente ca nume unic, deci prenume.

În Țara Românească sînt consemnate mai multe persoane cu acest nume¹⁸. Și în Moldova apare *Badea* ca nume unic (prenume), într-un document din 1436 : сѣ МИКОМЪ Н СѢ БАДЕЮ „cu Micu¹⁹ și Badea²⁰ (Costăchescu, *Dm*, I, p. 481).

Înrudite cu *Bade(a)* sînt *Badac*, *Badașiu*, *Bădan*, *Bădănoiu*, *Bădel*, *Bădic*, *Bădici*, *Bădilă*, *Bădilică*, *Bădilici*, *Bădișor*, *Bădiș*, *Bădoi* ș. a., înregistrate în DOR, p. 186, precum și toponimele *Bădeni*, *Bădești*, *Bădiceni*, *Bădicescul* (*ibidem*), *Bădicea*, *Bădila*, *Bădișești*, *Bădișoiu*, *Băduleasa*, *Bădulești*²¹ (*Indicator*).

13. Suf. -g-. Bg. der. *Bágov* nfm (Ilčev) atestă existența unui **Bago*; cf. și *Bagjo* nb, der. *Bagev* nfm (Ilčev). Explicațiile lui Ilčev — conform cărora *Bágov* ar proveni din rom. *Bag*, iar acesta din verbul *bag* [sic], iar *Bagjo* din *Bade*, *Badjo*, cu prefacerea lui *d* în *g* [?] — nu pot fi acceptate.

Scr. *Bág*, numele unei localități (RJA), pare a fi, la origine, un antroponim.

Rus. *Bagaev* (Overkij Čudinov s[yn] *Bagaev* 1672 Tupikov, p. 467) este un derivat de la *Bagaj*, format, se pare, cu suf. -aj de la *Bag*.

Rom. : În DOR apare un *Bagul* (raportat la verbul *bag* [sic] [p. 186], explicație utilizată și de Ilčev [v. *supra*]), după un document din Moldova, din anul 1437 : еше сѣиѣи гдѣ сѣ (ѣ) по баговы (м) рурѣ (м) (Costăchescu, *Dm*, I, p. 541), tradus „și încă seliștea unde-i Lacul, la cornul Bigului” (*ibidem*, p. 543, cf. p. 553); de fapt *баговы* (м) (sg. instr.) ar putea fi un derivat (cu suf. -ov)²² de la un antroponim *Bagu* (nu *Bígu*).

Băgeni, fost sat în jud. Vîlcea (*Indicator*), și *Băgești*, fost sat în jud. Argeș, pot proveni de la un *Bagiu*, *Băgea* (v. DOR, p. 186), dar și de la un *Bagu*.

14. Suf. -j-. Bg. *Bájo* nb este considerat ca provenind din *bajo*, variantă a lui *Bájko* nb [?], iar acesta ca nume de urare : „să devină *bajko* [‘om în vîrstă’], să aibă frați și surori mai mici” [sic] (Ilčev) (de fapt *Bájko* e derivat, față de *Bájo*), cf. der. *Báev*, *Bájov* nfm, *Bájno* nb, *Bájčo* nb etc. (Ilčev).

Scr. *Bája*, *Bájo* m. (RJA); cf. der. *Bajko* (RJA), *Bájče* n. (gen. *Bájčeta*, cîndva *Bájčete*), *Bájčeta* m. nb, *Bájica*, *Bájič* m., *Bajilo*, *Bájko* m., *Bájović* nfm, top. *Bájev* Dö sat, *Bajiči* sat, *Bájša* sat (RJA).

Rus. *Baj* (Oleksejko *Baj* 1495, Ivanko *Baj* 1539, Minja Grigor’ev syn *Baj* 1557 Tupikov, p. 36), cf. der. *Bajko*, *Bajka* (Falelejk *Bajko* 1495, Ezof *Bajka*, sec. XV *ibidem*, p. 36, *Bajčik* (Ivan *Bajčik* 1633 *ibidem*, p. 37).

¹⁸ A se vedea I. Pătruț, *op. cit.*, p. 236.

¹⁹ În traducerea lui M. Costăchescu, primul nume are forma *Micul* (*ibidem*, p. 482); de fapt persoana nu se numea așa (căci atunci în originalul slav s-ar fi spus сѣ МИКОУЛОМЪ), ci *Micu*, care, fiind prenume, evident nu poate fi legat de rom. *mic*, ci de bg. *Miko* (Ilčev), scr. *Miko* (RJA).

²⁰ De la un antroponim *Bade(a)* provine și *Bădeuți*, sat în jud. Suceava, consemnat în 1490 și 1503 (Costăchescu, *Dm*, I, p. 167, nota 1), și altul, pe Prut, pomenit în 1424 (*ibidem*). Toponimul este format de ucrainenide la antroponimul românesc *Badea* (Petrovici, *Studii*, p. 176); un ucr. *Bade* nu îmi este cunoscut.

²¹ Acesta este derivat de la un *Badu* sau *Badul* (v. *supra*).

²² Într-un document moldovenesc, din anul 1460, este înregistrat un sol polonez, пан Баговский (Bogdan, *D. Șt.*, II, p. 276).

Rom. *Baia*, *Baiu* nu au legătură cu subst. *baie*, vb. *a băia*, bg. *baj* „nene”, tc. *bay* „bogat”, etimologii propuse de diferiți lingviști și reproduse în DOR, p. 187, unde e consemnat și rom. *Baie*, care presupune un bg. sau scr. *Baje*; cf. der. *Baița*, *Băicuș*, *Băilă*, *Băiță* (DOR, p. 187), top. *Băești* (= Băiești), *Băicani*, *Băiceni*, *Băicoi*, *Băiculești*, *Băilești*, nume de localități (*Indicator*).

15. Suf. -*ž*-. Există un sufix -*ž*-? Orientându-ne după nb bg. *Lago* — *Lazo* — *Lažo*, *Pago* — *Paže*, *Bego* — *Bezo* — *Bežo*, *Bizo* — *Bižo*, *Ligo* — *Lizo* — *Ližo*, *Pigo* — *Pižo* etc. (Ilčev), se poate susține existența acestui sufix. Cum -*ž*- provine din *g* sau *z*, înseamnă că hipocoristicile respective au fost sau au devenit teme în -*jo*-, iar unele erau vechi teme în -*et*-, și mai înseamnă că numele în -*žo* sint, bineînțeles, forme mai noi (față de cele în -*že*), ajustate după cele în consoană dură + *o* (ca bg. *Lago*, *Bego*), de departe predominante numerice.

Bg. *Baželiev* nfam e considerat că provine de la numele unui sat *Baže* (Ilčev), la origine, probabil, un antroponim.

Rus. *Bažen*, foarte frecvent, în vechime, alături de *Baženko*, ca prenume (Tupikov, p. 34-36) (cf. *Baženovič*, *Baženovna* [Petrovskij], nu au nici o legătură cu dial. *bažat'* „a dori cu tărie ceva”, *baženyj* „dorit, drag” [Petrovskij] poate fi un derivat de la **Baže* sau de la **Bago*).

De origine slavă de sud, probabil bulgară (deși neatestată în această limbă, v. *supra*), sint rom. *Baja*, *Baju* (consemnate în DOR, p. 187), care nu au comun decât sufixul cu *Beja*, *Biju*, *Bija* (cf. *ibidem*), formate de la alte radicale. *Bajan* (DOR, p. 187) poate fi derivat românesc. De la aceste antroponime provin numele localităților *Băjești*, *Băjani* și *Băjănești* (*Băjenеști*), din jud. Argeș și Buzău (*Indicator*).

16. Suf. -*k*-. Bg. *Báko* nb e considerat, greșit, ca variantă a lui *Bájko* de către Ilčev; *Baké* nb; cf. der. *Bákov* nfam, *Bakév* nfam (Ilčev); *Bákšev* nfam, derivat de la **Bakše* / **Bakšo*, nu poate fi legat de pers.-tc. *bahš* „dar, cadou”, cum crede Ilčev.

Scr. *Báketa* m. nb (RJA) pare derivat din *Báko*, neatestat; cf. der. *Bákić* nfam, *Báković* nfam, *Bakšaj* nfam, *Bakšić* nfam; top. *Bakić* sat, *Bakovo* sat (RJA).

Rus. *Baka* (Ivan Ivanović *Baka* 1570 Tupikov, p. 37), cf. der. *Bakaj* (Osipko *Bakaj* 1634 *ibidem*, p. 37).

Pol. *Bak* (Nicolaus *Bacc* cca 1449) (SNO).

Rom. *Bacu(l)*, *Baca* și der. *Băculescu*, *Băcuț*, *Bacota* sint grupate s.v. *Bac* (DOR, p. 185) inexistent; bg. și scr. *Bako* [v. *supra*], la care este raportat *Bac* (DOR, p. 185), nu au nici o legătură cu *Bate* „nene” și nici cu scr. *Brato*. Despre top. *Băceni*, *Băcești* v. *supra*, la suf. -*č*-.

17. Suf. -*l*-. Bg *Bálo* ²³ nb este socotit ca provenit din *Báljo* „prin durificarea terminației” [sic], iar acesta este explicat din *Běljo* „cu durificarea lui *b* moale”, ca să se ajungă la un cuvânt comun *bel*, *bjal*, în accepțiunea „frumos, zdravăn” (Ilčev). La fel *Bála* nf este considerată formă paralelă a lui *Bálja* nf, iar acesta ca formă feminină a lui *Báljo* (Ilčev); cf. der. *Bálko* nb, *Balkóv* nfam, *Bálov* nfam, *Balín* nb, *Bálčo* nb, *Bálka* nb și nf etc.

Scr. *Bála* nb, *Bale* (gen. *Baleta*, mai vechi *Balete*) nb (sec. XIII sau XIV), *Băleta* nb, *Bălica* nb, *Bălșa* nb, *Balja* nb (RJA).

²³ După cum s-a spus, este posibil ca *Balo* să conțină radicalul *Bal-* (v. *supra*).

Rus. der. *Balač* (*Balač* Vasil'ev 1498), *Balaș* (Senka *Balaš* 1495), *Balaška* (Ivaško *Balaška* 1495), *Balica* (d'jak Moskovskij 1498), *Balko* (pan Ivan *Balko* 1540) (Tupikov, p. 59).

Pol. *Bal* (apud *Bal* de Crzeczow 1421), *Bala* (... viro Nicolao *Balla* 1452); cf. der. *Balc* (Iohanni dicto *Balcz*), *Balesz* (Bona ... *Balesz* de Grochowatsko 1497), *Balica* (Iakobus *Balicza* 1411) (SNO).

Rom. *Bal*, *Balu(l)*, *Bala*, *Balea*, *Balc*, *Balca*, *Balcu*, *Balcea*, *Balciu* (cf. *Bălcescu*), *Balș*, *Balșa*, *Balac*, *Balaci*, *Balic(a)*, *Balița*, *Balotă*, *Baloș*; cf. top. *Băleni*, *Bălești* (DOR, p. 187–188, s.v. *Bal*). În DOR, p. 187, s.v. *Bal*, sint propuse și reproduce diferite etimologii, mai toate explicind antroponimele din cuvinte comune. *Bale(a)* apare însă în documente ca prenume: (în Țara Românească) *Balea* (Балѣ) paharnic (1424, 1428, 1429, 1430 etc.) (DRh, B, I, p. 111, 114, 116, 123, 124, 127, 129), de asemenea *Balc*: (în Transilvania) Iwan wayuoda de Bulenus ac Boch et *Balc* fratres sui (1363 *Doc. Val.*, p. 163); *Balk* kenezius de Mylas (1371–1372 *ibidem*, p. 242).

18. Suf. *-m-*. Nu găsesc atestate antroponime slave ca *Bame*, *Bamo*, *Bama*.

Totuși bg. *Bámbov* nfm (Ilčev) poate fi analizat astfel: *Ba-m-b-ov*, cu care pare înrudit rom. *Bambu* (DOR, p. 189, explicat dintr-un substantiv comun).

19. Suf. *-n-*. Bg. *Báno* nb, *Báné* nb, *Bána* nf nu pot fi explicate formal din subst. *ban* „stăpîn, bogătaş”, cf. rom. *ban*. cum propune Ilčev (care mai consideră pe *Báno* și ca formă scurtată „din *Vărbán*, *Chubán* sau alt nume asemănător” — v. *supra*), cf. der. *Bánov* nfm, *Bánév* nfm, *Bángóv* nfm (explicat dintr-un cuvînt țigănesc *bangó* Ilčev), *Bándó* nb, *Bándov* nfm, *Bánko* nb, *Bánkov* nfm, *Bánto* nb, *Bántov* nfm, *Bánčo* nb, *Bánčev* — *Bánčov* nfm (Ilčev).

Ser. *Bana* nb, cf. der. *Banetov* adj.; cf. hip. *Bane* (gen. *Baneta*) neatestat (RJA), *Bandić* nfm, *Bandino* Selo sat.

Cf. rus. der. *Banev* (Griška *Banev* 1683 Tupikov, p. 470), (cu suf. *-d-*) *Bandyk* (Danilo *Bandyk* 1783 *ibidem*, p. 39), *Bandin* (Juchno *Bandin*, 1495 *ibidem*, p. 470).

Pol. *Ban* (Ladislao *Ban* [dat.] 1390); cf. der. *Banasz* (Martinus *Banasz* de Varsouia 1480), *Banko* (Heynrich *Banko* 1407), *Banosz* (Nicolaus *Banos* 1398) (SNO).

Rom. *Ban*, *Bana*, *Banea*, *Banu(l)*, *Banica*, *Bănilă*, *Baniță*, *Bănița*, *Banc*, *Banco* zis și *Banul*, *Bancu(l)*, *Bancea*, *Banciu*, *Băncilă* (cf. *Bănescu*, *Băncescu*, top. *Bănești*, *Băneasa*, *Băncești*, *Bănicești*), *Bănișor*, *Bănițești* etc. sint înregistrate în DOR (p. 189–190) s. v. *Ban*, explicat din subst. comun *ban*, titlul dregătoriei; dindu-și însă seama de unele dificultăți formale, autorul DOR presupune că uneori numele ar fi o „scurtare” din *Șerban*, „precum ar dovedi femininul *Bana* < *Șerbana*, altfel inexplicabil” (p. 190). Dar *Bana* ca nume de bărbat (*ibidem*) cum se explică? Pe de altă parte, *Ban*, *Banu(l)* a fost (nu știu dacă sint și în prezent) prenume. Astfel, într-un ispisoc, fără dată, de la Ștefan cel Mare, se spune: „jumătate din hotarul Sănăteștilor ... să o stăpîneasă Neaga și verii ei, Ioan, Petre și sora Lenca, fiii Banului” (Costăchescu, *Dm. T.*, p. 217); И азъ, Бан, еже писах „Și eu, Ban, care am scris” (1494)

DRh, B, I, p. 406-407; v. *ibidem*, p. 270-271 : a. 1497); „Și eu, Ban, feciorul lui Ban vornic” (*ibidem*, p. 460 : a. 1498). Nu neg, bineînțeles, că *Ban*, *Banu*, *Banul* etc. ca supranume (nume de familie) pot proveni din substantivul comun, însă ca prenume ele trebuie raportate la antroponimele slave corespunzătoare: *Bano*, *Bane*, *Bana* (formate deci de la radicalul *Ba-* + suf. *-n-*) și la derivatele slave (cu diferite sufixe). Bineînțeles că unele antroponime pot fi formații românești (ca *Băniță*, *Băncilă* etc.).

Rom. *Bandu*, *Bandea* (DOR, p. 190) pot fi derivate românești, de la *Ban-* (v. *supra*), cu suf. *-d-* (cf. rom. *Coandă*, *Pordea*, față de *Conea*, *Pora*), dar și împrumutate de la slavi (v. *supra* : bg. *Bándó*); rom. *Bandiciu* (DOR, p. 190), cf. scr. *Bandić* (v. *supra*).

În situație asemănătoare se găsesc : (format cu suf. *-g-*) rom. *Banga* (comparat, greșit, cu ung. *bangó* „nerod”, în DOR, p. 191) — cf. rom. *Benga*, față de *Bena*, dar și bg. *Bángóv* nfam (v. *supra*); (cu suf. *-t-*) rom. *Bantaș*, *Bantăș* (DOR, p. 191) — cf. rom. *Bontaș*, *Bontăș*, față de *Bon(ea)*, dar și bg. *Bánto(v)* (v. *supra*); (cu suf. *-ț-*) rom. *Banță* (DOR, p. 191, considerat ca variantă a lui *banîță* [sic]) — cf. rom. *Oanță* : *Onu*, *Onea*, *Oană* (nu cunosc antroponime corespundente slave, deși ele sînt posibile); (cu suf. *-z-*) *Banzea* (DOR, p. 191), căruia, de asemenea, nu-i cunosc un corespondent slav; cf. rom. *Borz(e)a* : *Bora*.

20. Suf. *-r-*. Bg. *Báro* nb (nu iau în considerare etimologia lui Ilčev : din țig. *baró* „mare, cunoscut, bogat”; v. *supra*); cf. der. *Bárov* nfam, (cu suf. *-g-*) **Bargo*, de unde *Bárgov* nfam, (cu suf. *-ă-*) **Bárdo*, de unde *Bárdov* nfam, (cu suf. *-z-*) **Barzo*, **Barze*, de la care *Bárzov*, *Bárzev* nfam, (cu suf. *-k-*) *Bárko*, de unde *Bárkov* nfam, (cu suf. *-l-*) **Barlo*, **Barle*, **Barljo*, din care *Bárlev* / *Bárljov* nfam, (cu suf. *-c-*) *Bárco* nb, de unde *Bárcov* nfam, (cu suf. *-č-*) *Bárčo* nb, din care *Bárčov* nfam, (cu suf. *-an*) **Baran*, din care *Baránov* nfam (Ilčev).

Scr. *Báre* nb, *Báro* nb (în RJA se afirmă că provine de la un nume neatestat, din rădăcina *bhar* „a ridica, a duce, a ține”, de la care e format și *brat* „frate” și *braniti* „a apăra” și *baran* „berbece” — etimologie greșită [cele trei cuvinte nu sînt înrudite]; în al doilea rînd, că ar fi hipocoristic de la *Bartuo*, nume rar); cf. der. *Barevo* sat, *Barič* sat, *Barič* nfam, *Băriša* nb, *Bărišić* nfam, *Bàran* nb, (cu suf. *-d-*) *Barda* sat.

Rus. *Bar* (Michajlo *Bar* 1684 Tupikov, p. 41); cf. der. (cu suf. *-ak*) *Barak*, numele unui pielar (cca 1491 Tupikov, p. 39), (cu suf. *-aș*) *Baraș* (*Baraș* Ivanon syn Ėrgal'skago 1565 *ibidem*, p. 40; Knjaz Ivan *Baraș* sec. XVII, *ibidem*, p. 40), (cu suf. *-b + aș-*) *Barbaș* nb (1668 *ibidem*, p. 40, 39), (cu suf. *-ă-*) *Barda* (Fedor *Barda* Chodakovskij 1690 *ibidem*, p. 40), (cu suf. *-d + ak-*) *Bardak* (*Bardak* Popov, sec. XV *ibidem*, p. 40), (cu suf. *-d + ic-*) *Bardica* nb (1570 *ibidem*, p. 40), (cu suf. *-k + ov-*) *Barkov* (Lev *Barkov* 1649 *ibidem*, p. 471), (cu suf. *-l-*) *Barlo* (Gridja *Barlo* 1491 *ibidem*, p. 40), (cu suf. *-l + ov-*) *Barlov* (Semen *Barlov* 1538 *ibidem*, p. 471), (cu suf. *-m-*) *Barma* nb (sec. XV *ibidem*, p. 40; Fedka *Barma* 1649 *ibidem*, p. 40), (cu suf. *-s + an-*) *Barsan* (Gavrilo *Barsan* 1537 *ibidem*, p. 40), (cu suf. *-ch + at-*) *Barchat* (*Barchat* Ilferev syn Pleščeev 1566 *ibidem*, p. 40), (cu suf. *-ș-*) *Barša* (Foma *Barša* Evseev syn 1562 *ibidem*, p. 41), (cu suf. *-yg-*) *Baryga* (*Baryga* Ondrejkov 1495 *ibidem*, p. 41), (cu suf. *-yș-*) *Baryș* (Ivaško *Baryș* 1682 *ibidem*, p. 41).

Pol. *Bar* (Ticz *Bar*, 1393), *Baro* (Nicolaus *Baro*, 1393); cf. der. (cu suf. -d-) *Bardo* (*Barbara*, uxor Nicolai *Bardo* de Kawiory 1432), (cu suf. -d + sk-) *Bardska* (contra dominam *Bardska* 1395) (SNO).

Într-un document moldovenesc, din 1456, este menționat și un polonez pan *Țorim Barc* (Costăchescu, *Dm*, II, p. 791, 795).

Rom. *Bara*, *Bară* sînt raportate, în DOR, la *bara*, care ar fi cuvînt vechi, ce coincide cu tracul *bara* [sic] (p. 191); autorul se gîndește la sl. *bara* „baltă, mocirlă” (cf. *ibidem*). „Etimologia” aceasta nu are nici un temei; ea este de altfel contrazisă și de prezența antroponimului rom. *Bar* (*ibidem*), care nu se poate explica din *bara*; cf. der. *Baran* (comparat în DOR cu rus. *baran* „berbec” [sic]), *Băranul*, *Bărănescu*, *Bărănești* top., *Baranca*, *Barac*; *Barangă* nu are nimic cu un substantiv, necunoscut sau obscur, „zis și *baragă*” (DOR, p. 191), ci e format cu suf. -g- de la *Baran*- (cf. *Hangă*, *Bengă*, față de *Han*, *Haneș*, *Bena*); dacă *Barca* poate fi apropiat de subst. ard. (necunoscut mie) *barcă* „femeie proastă” (DOR, p. 192), o asemenea apropiere nu este posibilă în cazul top. *Barcul* (DOR, p. 192; autorul se vede nevoit să recurgă la ajutorul subst. ard. *bărc* „dumbravă”; dar diferența a — â?), acestea, ca și *Barcea* nume de persoane (DOR, p. 192) și de localități, sînt sau derivate românești, sau împrumuturi din limbile slave (v. *supra*).

Bărcan este format cu suf. -an (și nu trebuie raportat la tc. *Barkan*, ca în DOR, p. 196), dar nu de la *bărcă* = bîrcă, oaie creată (DOR, p. 196), ci de la *Barc*-. De la acest antroponim provine *Bărcănești*, numele cîtorva localități.

Bardea nu are nimic comun cu *bardă* (ca în DOR, p. 192), ci poate fi format românesc (cu suf. -d-; v. *supra*) sau împrumutat din slavă (cf. *supra* : bg. **Bardo*); cf. der. *Bardan*, *Bardașul*, *Barduiu*, *Barducilă* (DOR, p. 192).

Barla, considerat drept „scurtare din forma lat.-ung. *Barlaam* [?]” (DOR, p. 167, s. v. *Varlaam*), poate fi de origine slavă (cf. *supra* ; bg. **Barlo*, rus. *Barlo*) sau format de români (cu suf. -l- din radicalul *Bar*-); cf. der. *Bărlan* (DOR, p. 167), (cu suf. -ib-) *Barliba*, (+ suf. -aș : *Barlibaș*), (cu suf. -ig-) *Barliga* (în DOR, p. 20, explicate complicat și inacceptabil).

Barna, nume frecvent la români, mai ales în Transilvania (unde poate fi și de origine maghiară, cf. ung. *barna* „brun, brunet”), nu este o „scurtare” din lat.-cat. (necunoscut de români) *Barnaba* (DOR, p. 167), ci sau format din radicalul *Bar*- + suf. -n-, sau este luat de la slavi (v. *supra*, deși nu-l am atestat în nici o limbă slavă). Din *Barn*- cu suf. -at par a fi format *Barnat*, *Bărnat*, nu provenit din *Bernard*, cum crede autorul DOR (p. 23).

Bg. *Barsánov* năm este explicat, fără nici un temei, din rom. *barosan* (Ilčev); de fapt el presupune existența unui hipocoristic (obținut, cu suf. -s-, din radicalul *Bar*-) **Barso*, al cărui corespondent este rom. *Barsu*, consemnat în documente moldovenești : 1470 panu *Barsu* comisu (dat. sg.) (Bogdan, *D. Șt.*, I, p. 155), 1476 pan *Barsu* stolnic (*ibidem*, p. 209).

Împrumutat de la slavi (v. *supra* : pol. *Barc*) sau format de români este *Barfeă* (DOR, p. 192), cf. și der. *Barfulea* (*ibidem*).

Nu au nici o legătură cu subst. *barză* (cum se afirmă în DOR, p. 192), ci sînt formate (cu suf. -z-) *Barzea*, *Barzu(l)*, *Barze* (înregistrate în DOR, p. 192).

21. Suf. -s/ch/ș-. Voi urmări hipocoristicele formate cu aceste trei sufixe, deoarece -ch- în cele mai multe cazuri provine din -s-, iar *s* și *ch*, prin palatalizare, s-au prefăcut în -ș-; -ch- și -ș- au devenit însă sufixe să le zicem independente, în sensul că au format multe hipocoristice direct de la un radical, adică *Baše* = *Ba-* + *ș-e*, nu numai *Bas* + *j-o*. Bineînțeles, nu poate fi negată originea sl. com. **Bacho* din **Baso*.

Bg. *Báse* nb, formă paralelă a lui *Baso* nb care este explicat stîngaci de Ilčev: „din *Bačo*, *Bačo* cu alt sufix”; de fapt e din același radical ca și cele două hipocoristice menționate, dar ca și multe altele analizate de mine aici; cf. der. *Básov* nfm, *Básovski* nfm, *Básev* nfm (Ilčev).

Scr. *Base* nb (gen. *Baseta*, vechi *Basete*. RJA; formele de genitiv dovedesc că hipocoristicul a fost temă în -et-; în RJA se afirmă că ar fi hipocoristic de la *Basilius*, părere inacceptabilă, cred, nu numai din cauză că hipocoristicul e atestat din secolul al XIV-lea [RJA], ci mai ales pentru că *Basilius*, nume evident nou, este foarte rar; cf. *Bas*, sat (*Rm*, II p. 13); *Bast* m., nume de sat (RJA), pare și el la origine un antroponim, format din radicalul *Bas-* cu suf. -t-; un sufix în plus (-ic) conține *Băstić* m. nfm (RJA).

Rus. *Bas* prn 1559, *Basa* prn (sec. XV); cf. der. (cu suf. -aj-) (Senka) *Basaj* 1495, (cu suf. -man) (Levko) *Basman* 1536 (Tupikov, p. 41)

Rom. *Basea* (Басѣ), arhimandrit, este menționat în două documente de la Mircea cel Bătrîn (din 1391-1392) (DRh, B, I, p. 34, 40), un altul (отчина Басова „ocina lui Basea”) într-un document din 1421 (*ibidem*, p. 98, 99), iar un sat *Băsești* (Бѣсѣши), pe Tazlău, este menționat în anul 1443 (Costăchescu, *Dm*, II, p. 155; într-un document din 1488 se arată că un Bîlco *Băsăscul* vinde jumătate din satul *Băsăști*, *ibidem*, p. 159).

Dealtfel numele *Băsești* îl poartă mai multe localități din Oltenia, Muntenia, Moldova și Transilvania; cea din jud. Maramureș apare la început sub nume maghiarizat: 1391 *Bassafalva*, 1470 *Bazafalva*, 1733 *Bazești* (Suciu, I, p. 65); cea din Banat (căreia i s-a schimbat recent numele în Begheiu Mic, jud. Timiș) apare mai târziu: 1690-1700 *Basiestj* (Suciu, I, p. 67). Împrumutat de la slavi (cf. *supra*: scr. *Bast*) sau format de români (cu suf. -t-) este *Baste(a)* (cf. și der. *Bastachi*), raportat, forțat, la subst. *baștă* „redută” (< pol. *baszta*) în DOR, p. 192.

Bg. *Bach* nb nu are nici o legătură cu pers. -tc. *baht* „noroc”, cum presupune Ilčev, iar *Bacho* nb nu provine prin „lărgire” din *Bach*, cum afirmă Ilčev (v. *supra*), ci acesta din urmă face parte din categoria masculinelor teme în -o-, pe cînd *Bacho* este un fost neutru temă în -o-; cf. der. *Bachan* nb, *Bachánov* nfm, *Báchov* nfm, *Báchovski* nfm (Ilčev).

Scr. *Băhoje* m. nb (sec. XV) pare a fi un derivat față de *Báh* m., nume de sat (atestat în RJA); cf. și der. *Báchovo*, sat (*Rm*, II, p. 14).

Rus. *Bachta* (*Rozmečič* 1552 Tupikov, p. 42) pare a fi un derivat (cu suf. -t-) față de **Bach*; cf. *Bachtin* otv 1616 (Tupikov, p. 474).

Pol. *Bach* (civis de Grojec 1450); cf. der. (Petrum) *Bachacz* 1498, *Bachay* (de Grochowce 1426), (domina) *Bachna* 1662, *Bachotha* 1398 (SNO).

Rom. *Bah* nb, *Bahu* nb nu au, desigur, nici o legătură cu lat. *Bacchus* (cum se afirmă în DOR, p. 166, s. v. *Vach* [!]). De asemenea, *Bahnă* nb și mai ales *Bahnea* nb (explicate în DOR, p. 187, din subst. *bahna* „mlaștină”), cred că sînt derivate (cu suf. -n-) de la *Bah-* (cf. *supra* : pol. *Bahna*).

Bg. *Báso* nb (inexact explicat de Ilčev : „din *Bačo*, *Baco* cu altă terminație [okončanie]”), *Báša* nf (Ilčev); cf. der. *Bášev* nfam, *Bášov* nfam, *Bášin* nb, *Bášinovski* nfam (Ilčev).

Nu sînt atestate scr. **Baš*, **Baše*, **Baša*, ci numai derivate ca : *Bášov* adj. „al lui *Bašo*” (RJA); *Bášić* nfam; *Bášin* sat; *Báška* sat; (cu suf. -t + ić-) *Baštić* nfam (RJA).

Rus. (Malyk) *Baša* 1552 (Tupikov, p. 43); cf. der. *Bašev* otv 1495, *Bášin* otv (sec. XV), *Báškin* otv 1547 (Tupikov, p. 474).

Pol. (Mathias dictus) *Bas* (= *Baš*) 1388; (Bartholomaeus alias) *Bass* 1411; *Basso* 1404 (SNO); cf. der. *Basko* (= *Baško*) 1396, *Baschno* (= *Bašno*) 1432, *Basta* (= *Bašta*) 1471 (SNO).

Ceh. (der.) *Bašek* nb (Svoboda, p. 32). Cred că tot aici se încadrează (format cu suf. -t-) *Bašt* nb, considerat de Svoboda că provine din Sebastian (p. 182).

Numele corespunzătoare românești sînt raportate, hazardat, în DOR, la tc. *baš* „căpetenie”, cu mențiunea că antroponimul apare în Moldova înaintea influenței turcești [!] (p. 193). Într-adevăr *Baša* este atestat la 1447 (Costăchescu, *Dm*, II, p. 273, 274, 280), iar într-un document de la 1502 este pomenit satul *Bășenii* „unde a fost *Baša*” (Bogdan, *D. Șt.*, II, p. 194, 195). Probabil format de români este *Bașota*, atestat la 1428 (Башота Машило), după care a fost numit satul *Başoteni* (Башотѣни) (Costăchescu, *Dm*, I, p. 228); cf. der. *Başco*, *Băşcoiu* (DOR, p. 193).

Neîndoielnic că aici se încadrează și *Baștea* (v. *supra* : scr. *Baštić*, pol. *Bašta*, ceh. *Bašt*), care, deși atestat și ca prenume, este raportat (ca și *Baste*, v. *supra*) la subst. *baștă* „redută” < pol. *baszta*, în DOR, p. 192.

De la *Bašt* -(cu suf. -ur-²⁴) este format *Bașturea* (*Baștiurea*), antroponim și toponim (cf. și *Bașturescu*), comparate, inutil, de autorul DOR, cu un subst. *boștur* (p. 193).

22. Suf. -t-. Bg. *Báto* nb este considerat de Ilčev ca formă paralelă a lui *Bátjo* nb, iar aceasta este explicat — procedeu obișnuit — din *bátjo* „nene”; cf. der. *Batán* nb, *Batánov* nfam, *Batěško* nb, *Batěškov* nfam; *Bátko* nb, *Bátkov* nfam; *Batój* nb, *Batóev* (= *Batojev*) nfam; *Batúš* nb, *Batúšev* nfam; *Bátov*, *Bátev*, *Bátjov* nfam (Ilčev).

Scr. *Bata* nb (sec. XIII : *Pro Bata et Toma, filiis eiusdem Bata* „pentru *Bata* și *Toma*, fiii aceluiași *Bata*”) considerat, greșit, în RJA că provine din radicalul *bha* „a lovi”, *Báto* nb; cf. *Bata*, numele unui teren și a cinci sate (RJA); cf. *Batalo* nb (sec. XVI), *Batić* nb (sec. XV) nfam, *Bátković* nfam, *Batović* nfam (sec. XIX) (RJA); cf. top. *Bătășevo*, *Bătașina*, *Bătote* pl. f. (RJA), *Batin*, *Batina*, *Batinac*, sat (anchetat pentru ALR I), *Batiniće*, *Batinska*, *Batke*, *Batković*, *Bato*, *Batovo* (Rm, II, p. 13–14).

²⁴ Pentru suf. -ur-, v. I. Pătruț, *Note de onomastică română*, în „Analele Societății de limba română”, nr. 3–4, Panciova–Zrenjanin, 1972–1973, p. 369–370.

Rus. *Bataš* (Lapatin) 1460, (Sergej) *Batečko* 1590, (Fegnast) *Batman* 1504, *Batylo* (Nazarovič) 1535 (Tupikov, p. 41—42), (Klimko) *Batanov* 1566, (Ivanko) *Batašov* 1539, (Gridja) *Batin* 1493, (Fedko) *Batov* 1495 etc. (*ibidem*, p. 473).

Pol. (Provid(us)) *Batej* 1495, *Batko* (de Drochcza) 1499, (Petrus) *Bathowicz* 1399 (SNO).

Correspondentele la români *Batul* nb, *Bata* nb, *Batin* prenume [!] sînt grupate în DOR s.v. *Bat* „temă în care se întîlnesc mai multe origini” : vb. *a bate*, subst. *bată*, sl. *batŭ* „tată”, bg. *bate* „nene”, ung. *bátya* „bade”, tătar. *Bati* (p. 193). Autorul DOR nu s-a întrebat cum s-a putut ajunge de la aceste etimoane la rom. *Batul* și, în al doilea rînd, dacă poate avea prenumele *Batin* vreuna dintre originile propuse? Cîteva dintre numele înregistrate în DOR par a fi derivate românești : *Batica* nfam, *Bătica* nb, *Batinaș* nb (DOR, p. 193). *Batcă* (pe care DOR îl explică din subst. *batcă*, p. 193) poate fi tot derivat românesc, dar și împrumutat de la slavi (v. *supra* : bg. *Bátko*). *Batin* este, fără îndoială, luat de la slavi (v. *supra* ; derivat cu suf. -in) ; apare, din vechime, și ca supranume : 1497 *Ion Batin ot Suceava* (Bogdan, *D. Șt.*, II, p. 108). De la *Batin* este derivat toponimul *Bătinești* (1469), sat pe riul Putna (*ibidem*, I, p. 137, 138).

Localitatea *Batin* (com. Unguraș, jud. Cluj) a putut fi numită astfel de români sau de slavi (de est). Toponimul a devenit, în limba maghiară, 1405 *Bathon*, 1618, 1854 *Báton*, 1760-1762 *Batton*, 1913 *Báthony* (Suciu, I, p. 58), datorită armoniei vocalice, caracteristice acestei limbi.

Un supranume *Batiște* apare la 1630 (C-tin *Batiște* DOR, p. 20) și la 1643 (Nistor *Batiște* Costăchescu, *Dm*, I, p. 181). Numele nu are nici o legătură cu lat.-cat. *Baptista*, cum se afirmă în DOR (p. 20), ci este un derivat românesc cu suf. -ișt- (ca *Braniște*, *Udriște*, față de *Bran[ea]*, *Udrea*, v. *supra*).

Bata, comună în jud. Arad, apare în scris sub formele : 1367 *Kethbata*, 1479 *Balthanagra*, *Balthanegre*, 1508 *Baaltha*, 1578 *Batha*, 1592 *Baltha*, 1622 *Balta*, 1690-1700 *Bata*, 1793 și după aceea *Batta* (Suciu, I, p. 58).

Judecînd după formele din 1479, 1508, 1592 și 1622, s-ar putea presupune că numele vechi românesc al localității să fi fost *Balta* (< *baltă*), de la care s-a ajuns în actele cancelariei maghiare la *Bata* sau *Batta* prin rostirea grupului -lt- ca -t(t)- fenomen cunoscut și astăzi în limba maghiară (cf. *volt* „a fost”, *bolt* „prăvălie” rostite curent *vót*, *bót*). În cazul acesta ar însemna că toponimul românesc actual *Bata* ar fi împrumutat din maghiară. E greu însă de crezut ca românii să fi abandonat un nume atît de obișnuit (populația localității și a regiunii înconjurătoare este românească). Formele cu -lt-, menționate anterior, cred că pot fi explicate astfel : necunoscînd originea toponimului *Bata*, scribul, obișnuit cu fenomenul amintit, rostirea grupului -lt- ca -t(t)-, și cunoscînd limba română, printr-un fel de etimologie populară a notat numele satului *Balt(h)a* (în loc de *Bata*) și această formă a fost utilizată, în scris, în continuare. De fapt, după cum s-a văzut, formele cu -lt- alternează cu cele fără -l- (*Balt[h)a* / *Bat[t)a*, v. *supra*).

Forma din 1367 *Kethbata* (ung. *két* „două”) se explică în felul următor : cu trei ani înainte, posesiunea numită, într-un document latinesc

din 1366, *Balthahaza* (cu *-lt-*) fusese împărțită în două: „Possessionem Balthahaza vocatam similiter in duas partes divisissent...” (*Doc. Val.*, p. 194).

Localitatea a purtat deci numele unei persoane, *Bata*²⁵, din care provine și *Bătești*, sat nu prea îndepărtat (com. *Făget*, jud. Timiș).

23. Suf. *-z-*. Bg. *Bázov* nfm este explicat de Ilčev din dial. *baz* = lit. *báz* „boz”; el ar putea fi însă și derivat de la tema unui **Bazo* (sau **Baze*) (neînregistrate de Ilčev), de la care poate fi derivat (cu suf. *-oj*, v. Ilčev, p. 25) *Bazój* nb (Ilčev), fără să exclud posibilitatea ca acesta să fie împrumutat de la români (v. *infra*: *Băzoi*), mai ales că *Bazóev* (< *Bazój* + *ev*) nfm este notat în regiunea Vidinului (Ilčev), unde există și populație românească. Cred că și *Bazákov* nfm (explicat de Ilčev din numele comun *bázak*) e un derivat din **Bazak* < *Baz-* + *ak*.

Un **Bazo* (**Baze*) trebuie să fi existat și în rusă, după cum arată derivatele (cu suf. *-uj*) (Fedko) *Bazuĭ* (1495) (Tupikov, p. 36) și (cu suf. *-in*) (Fedko) *Bazin* (1471) (*ibidem*, p. 468).

Rom. *Bazu* nu poate avea, din cauza formei, nici o legătură cu *Abhaza* (cum se presupune în DOR, p. 193), ci el trebuie să fie împrumutat dintr-o limbă slavă (v. *supra*). De la un *Bazu* sau *Baza* provine *Băzești*, sat al comunei Sohodol, jud. Alba. Derivate românești mai pot fi *Băzan*, *Băzaci*, *Băzici* (*Băzicești*), *Băzoi* (înregistrate în DOR, p. 193).

Derivate românești (căci nu cunosc corespondente în limbile slave) par a fi *Bazga* (< *Baz* + suf. *-g-*, cf. *supra*: *Baranga*, *Hanga*, *Benga*), de la care s-a format *Băzguță* (DOR, p. 193), numele purtat și de două localități, din jud. Bacău și (sat unificat cu Răducăneni) jud. Iași.

ABREVIERI

BOGDAN, D. Șt.	Ioan Bogdan, <i>Documentele lui Ștefan cel Mare</i> , I—II, București, 1913.
COSTĂCHESCU, Dm	<i>Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare</i> , publicate de Mihai Costăchescu, I—II, Iași, 1931, 1932.
Doc. Val.	<i>Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia usque ad annum 1400 p. Christum</i> , curante Emerico Lukinich et adiuvante Ladislao Gáldi, ediderunt Antonius Fekete Nagy et Ladislaus Makkai, Budapesta, 1941.
DOR	N. A. Constantinescu, <i>Dicționar onomastic românesc</i> , Editura Academiei, București, 1963.
DRh, B	<i>Documenta Romaniae historica</i> , volumul I (1247—1500), întocmit de P. P. Panaitescu și Damaschin Mioc, Editura Academiei, București, 1966.
Ilčev	Ștefan Ilčev, <i>Rečnik na ličnite i familni imena u bălgarite</i> , Sofia, 1969.
Indicator	Ion Iordan, Petre Gâstescu, D. I. Oancea, <i>Indicatorul localităților din România</i> , Editura Academiei, București, 1974.
Iordan, T.	Iorgu Iordan, <i>Toponimia românească</i> , Editura Academiei, București, 1963.
Mikl.	Franz Miklosich, <i>Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen</i> , Heidelberg, 1927.
nb	nume de bărbal
nf	nume de femeie
nfm	nume de familie
otv	(rus.) otčestvo „numele după tată”

²⁵ Vezi și Kniezsa I., *Keletmagyarország helynevei*, în Deér József—Gáldi László, *Magyarok és románok*, I, Budapesta, 1943, p. 232.

Petrovici, <i>Studii</i>	Emil Petrovici, <i>Studii de dialectologie și toponimie</i> , Editura Academiei, București, 1970.
Petrovskij prn	N. A. Petrovskij, <i>Slovt russkich ličnyh imen</i> , Moscova, 1966, prenume
RJA	<i>Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika</i> . Na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1880 și urm.
Rm	<i>Rečnik mesta. Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca</i> , vol. I—II, Belgrad, 1925.
SNO	<i>Słownik staropolskich nazw osobowych</i> . Pod redakcją i ze wstępem Witolda Taszyckiego, I — (In curs de publicare), Wrocław-Warszawa-Kraków, 1965 și urm.
sprn	supranume
Suciu	Coriolan Suciu, <i>Dicționar istoric al localităților din Transilvania</i> , vol. I—II, Editura Academiei, București, [1967, 1968].
Svoboda	Jan Svoboda, <i>Staročeská osobní jména a naše příjmení</i> , Praga, 1964.
Tupikov	N. M. Tupikov, <i>Slovač drevnerusskich ličnyh sobstvennyh imen</i> , St.-Peterburg, 1902.

РЕЗЮМЕ

Согласно принципам, изложенным в другой статье (в этом же журнале, XVIII, 1973, стр. 75—84), автор анализирует производные славянские гипокористы (с различными суффиксами) от радикала *Ба-* (выделенный в таких антропонимах как *Bajislav, Balomir*), имеющие соответствия в румынском языке (см. болг. *Бачо*, русск. *Бачо*, рум. *Baciu*/!/, *Bacea*). Некоторые из подобных гипокористов встречаются в славянских языках и в румынском языке и в качестве топонимов.

Iunie 1975

Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

DIN TOPONIMIA COMUNEI LUPȘA (JUD. ALBA)

DE

SABIN VLAD

Localitatea Lupșa, reședința comunei cu același nume, este situată într-una dintre cele mai frumoase și pitorești deschideri naturale de pe valea Arieșului.

Comuna are 23 de sate, dintre care 4 sînt așezări mai mari și concentrate: Lupșa, Mușca, Valea Lupșii și Geamăna, iar celelalte, adică: Bîrdești, Birzan, Curmătura, După Deal, Hădărău, Holobani, Lazuri, Lunca, Mănăstirea, Mărgaia, Pițiga, Pîriu Cărbunării, Poșogani, Șasa, Trifești, Valea Holhorii, Valea Șesii, Văi și Vința, sînt așezări moșteni de tip crînguri (adică grupuri de case) răsfirate pe cîteva văi și dealuri line.

După ultimul recensămînt, comuna are 5682 de locuitori, ale căror ocupații sînt creșterea vitelor, agricultura și mai ales mineritul.

Lupșa și celelalte sate mai mari sînt așezări vechi. Pentru prima dată, Lupșa este atestată într-un document din 1366: **Villa Lwpsa**¹.

Numele satului provine din antroponimul *Lupša*², în prezent dispărut din localitate, dar atestat în anii 1496 și 1507³.

Mușca este atestat documentar din 1733: **Muska**⁴. Valea Lupșii, sat vechi dar atestat abia din 1850⁵, a împrumutat numele apei pe lîngă care este așezat, iar Geamăna⁶ numele unei păduri de brad „care are două virvuri egale, gemene”.

¹ Csánki Deszö, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, Budapesta, 1913, vol. V, p. 719—720.

² Acesta a fost explicat de către Nicolae Drăganu (*Numele proprii cu suf. -șa*, Cluj, 1933, p. 21—22) din np *Lupu* + suf. rom. *-șa*, etimologie acceptată și de I. Pătruț (*Studii de limba română și slavistică*, Cluj, 1974, p. 199). Părerăa lui Kniezsa (*Keletmagyarország helynevei*, I, p. 283, în *Magyarok és románok*, Budapesta, 1943) că poate proveni din np slav *Ljubša*, *Ljubiša* nu se susține.

³ Csánki, *op. cit.*, vol. V, p. 202—204, 719—720.

⁴ Vezi Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I, București, [1966], s. v.

⁵ Idem, *ibidem*, vol. I, s.v. *Lupșa*.

⁶ Sub acest nume, localitatea nu este atestată în documente. Vezi C. Suciu, *op. cit.*, vol. I, s.v.

Celelalte sate, de fapt cătune și cringuri, aparțin de Lupșa, Mușca, Valea Lupșii și Geamăna. Numele lor vor fi tratate în cuprinsul diferitelor subcapitole, împreună cu celelalte toponime⁷.

Materialul toponimic din comuna Lupșa a fost adunat în acest an, în timpul mai multor anchete pe teren⁸, de la subiecte din fiecare localitate (mare)⁹. Fiind bogat și deosebit de variat, în contribuția de față vom discuta doar o parte din el.

Numele topice vor fi prezentate în ordine alfabetică, grupate în diferite categorii. Cele care se repetă sint explicate o singură dată, de obicei la forma de bază sau în ordinea apariției în text. Toponimele care au prezentat dificultăți de literarizare au fost date în transcriere fonetică. De asemenea, s-a precizat pronunțarea locală (după forma literarizată) în cazul numelor interesante din punct de vedere fonetic.

1. Hotarul comunei fiind întins și foarte accidentat, este firesc ca numele topice care se referă la formele de relief să fie cele mai numeroase.

Blidu (VL), groapă în forma unui blid pe un deal.

Citera [cît'era] (G), „on dîmb, pantă nu prea abruptă; deal”; **Citera** (CL), „virv de deal”; **Citeră** sau **Virvu Citerii** (VL), „on virv în *Dosu Leșului*”; **Citera Ganii** (L), „coastă și virv”; **Su Citeră** (VL), finaț. — După *citeră* (variantă a lui *chiceră*) ‘(virf de) deal (înalt) conic, mai înalt decît o colină’ (DA).

Pă Clin s. **Clînu Hâjmii** (L) „on clin, o ascuțitură pîntre pîraie pînă la **Fintîna Hâjmii**”. — După *clin* ‘un petec de pămînt (loc) în formă triunghiulară’ (DA).

Coăsta Ciótuli (VL), coastă; **Coăsta li Budigău** (L), „coastă, pantă mare”. — *Budigău* [bud'igău], por; **Coăsta Măriuții** (VL), „coastă mare pînă în șosea”; **Coăsta Roșchii** (G), „coastă cu o mulțime de ripi”. — După *coastă* ‘versant de deal sau de munte’.

Cólțu Bălăciuli (L), „colț într-on virv de munte”; **Cólțu Chímuli** (VL), „colț în virvu dealului”. — *Chimu*, hip de la *Ioachim*; **Cólțu Cîmpeánului** (VL); **Cólțu Cútii** [cólțu cûti] (L). — *Cute*, antroponim local; **Cólțu Cútii** (VL), „colț la **Gúra Cútii**”; **Hoánca Cútii** (VL), „o hoană în pădure”. — Cf. *cute* ‘gresie’; **Colțu li Bogdán** (VL), „colț”; **Cólțu Rîșuli** (VL) „on colț mare în dricu [mijlocul] pădurii”; **Cólțu Rôșchii** (G), „stîncă”; **Cólțurile Góșii** (L), „colțuri”; **Cólțurile Hăreuli** s. **Piétrele Hăreuli** (VL), „colțuri mai mărunte”. — *Harcu*, por; **Cólțurile Hărdăștilor** (VL). — *Hardă*, nfm. — După *colț* ‘stîncă’.

Curmătură (G), „ii locul exact ca o șa; de acolo se împart cinci drumuri”. — După *curmătură* ‘depresiune care curmă continuitatea

⁷ În cuprinsul lucrării, localitățile au fost abreviate: G = Geamăna, L = Lupșa, M = Mușca, VL = Valea Lupșii. Au mai fost folosite următoarele abrevieri: hip = hipocoristic, nfm = nume de familie, np = nume de persoană, por = poreclă, prn = prenume, sprn = supranume.

⁸ La efectuarea anchetelor am fost ajutați de către colegii I. Mării și D. Loșonți, cărora le aducem și pe această cale mulțumirile noastre.

⁹ Au fost chestionați: Barstan Gheorghe, 60 de ani, agricultor; Bădău Ioan (Tutulea), 68 de ani, agricultor; Ploața Petru, 68 de ani, agricultor (din Lupșa); Buran Andronică, 54 de ani, minier și agricultor (din Mușca); Popa Irimie, 52 de ani, agricultor și minier; Vlad Nicolae, 38 de ani, agricultor, pensionar-miner (din Valea Lupșii); Hentea Petru (Roșca), 60 de ani, fost pădurar, pensionar-miner, și Răsunoi Vasile, 28 de ani, agent veterinar pe raza comunei (din Geamăna).

unui munte, adîncitură transversală pe culmea unui deal s. munte, ce servește ca trecătoare' (DA).

Deálu Buránuli (M). — *Buran*, nfm; **Deálu Hărdeștilor** (VL); **Deálu li Mihái** (L), „deal cu drum pe virv”; **Deálu Márculi** (G), „e în hotaru cu Mogoșu”; **Deálu Pópii** (L). — *Popa*, nfm; **Deálu Múschii** (L), deal către satul Mușca; **Deálu Stînii** (G), „on deal cu finețe”; **Deálu Șésii** (G), deal spre satul Șasa.

Dîmbu Bânciuli (L), dîmb. — *Banciu* nfm; **Dîmbu Cîruli** (VL); **Dîmbu Crișánuli** (VL), „dîmb lung; aici e și Fintina Crișánuli”. — *Crișan*, nfm; **Dîmbu li Dubúe** (L), „o avut loc acolo unu la care-i zicea, pe ciufală, *Dubuc*”; **Dîmbu li Toáder** (VL); **Dîmbu Lúchii** (L). — *Iuca*, nfm; **Dîmbu Lung** (L), „on dîmb așa mai lung, lungureț și cu colți”; **Dîmbu Mîriștii** (G). — După *mîriște* ‘loc pe care s-a cultivat, cu un an înainte, păioase’; **Dîmbu Mîtuli** (L); **Dîmbu Olóșuli** (G). — *oloș* ‘urias’; **Dîmbu Răchîții**, s. **Dîmbu Răchîților** (G); **Dîmbu Sátuli** (L), „dîmb în sat”; **Pe Dîmburi** (L), „mobile, dîmburi, scoțituri de la mină”.

Dósu (M), „pădure de brad”; **În Dósu s. Dósu Mărgăii** (L), „pădure, doștină cu tirșari”; **Dósu Fintînii Reci** (L), pădure de fag; **Dósu Măgurii** (L), „pădure și finat”; **Dósu Tîndrelor**, „finațe”. — Cf. *țundră* ‘haină de lină, albă’. — După *dos* ‘versant neînsorit al unui deal sau munte’.

Dóștina (VL), „poiană”; **Dóștina de la Măgura Dóbrii** (L), „ii doștină, dă soarele mai tîrziu”. — După *doștină* ‘versantul mai umbros al unui deal’.

Fáța (G), „pantă dulce spre miazăzi”; **Făță s. Făță Mărgăii** (L), finat. — După *față* ‘versant însoțit al unui deal sau munte’.

Frúnți (M), „un deal ridicat cu pădure pe el”. — După *frunte* ‘partea mai ridicată a unui loc’.

Fundoáia (M), „pădure de brad”. — După *fundoaie* ‘loc dosit prin fundul munților, pădurilor etc., în fundătură’ (DA).

La Grînd (L), „șes”. — Cf. *grînd* ‘loc mai ridicat’ (cf. și DA).

Gurgoiáta (G), „o stîncă abruptă, înaltă, ca o bisericuță”. — După adj. *gurgoiat(ă)* ‘încîrligat ca gurguiul opinicii’ (DA, s. v. *gurgui*).

Hoánca Brádului (VL), „hoancă mare”; **Hoanca Căldă** (G), „e caldă tare; e către răsărit și miazăzi, se termină cu un părău”; **Hoánca Cozmăștilor** (VL). — *Cozma*, nfm; **Hoánca Făfăligu** (VL). — *Făfăligu*, por; **Hoánca Góghii** (L), „o hoancă, o groapă”. — *Goga*, antroponim; **Hoánca Góii** (VL). — *Goia*, nfm; **Hoánca Grécii** (L), „hoancă; cînd plouă se formează un părău: *Părău Grécii*”; cf. și *La Greci*, parte de sat (L). — *Grecu*, nfm; **Hoánca Meteoáii** [*hónca meteouóii*] (VL), „acolo o stat *Meteoaie*; se zice că o fost o vrăjitoare”; **Hoánca Notărășîții** (L). — *Notărășîța*, sprn (notărășîță ‘soție de *notarăș*’ [= notar]); **Hoánca Sîrbuli** (L), „hoancă pe o coastă în jos”. — *Sîrbu*, nfm; **Hoánca Vîjuli** (VL), hoancă cu finat. — *Vîju*, nfm; **Hoáncele Albéștilor** (VL), *honci*. — *Albu*, nfm. În graiul din Munții Apuseni, *hoancă* are sensul de ‘afundătură naturală mai mare sau mai mică, între două dealuri sau dîmburi’ (DA). Se pare că **Hoánca Andólii** (L) („dincoace-i deal, dincolo deal și pe mijloc vale; pantă mare”) este o numire tautologică, *hoancă* și *andolie* fiind sinonime.

Lunca Hădărăuli (L), „case, pomărie, teren arabil și finaț” în dreapta Arieșului; **Lunca Sătuli** (L), șes lângă Arieș. — După *luncă* ‘loc șes pe marginea unei ape’; **Luncuța s. Luncuța Muhăuli** (L), luncă. — *Muhău*, por.

Măgulicea (G), „on virv de deal rotund cu câteva case pe el”. — După *măgulice*, diminutiv al lui *măgură*; **Măgură** (L), „dîmb; on deal”; **Măgura Albilor** (G, L), „deal”; **Măgura Dóbrii** (L), deal spre satul Dobra (com. Bistra); **Măgura Părăielor** (L), virf de deal; **Părău Măgurii** (L). După *măgură* ‘movilă, delușor izolat’ (CADE)¹⁰.

Munceluş, „deal rotund” între hotarul satelor Geamăna, Lupşa și Mușca; **Șesu Munceluşului** (L), „șes tumna în virvu dealului”. — După **munceluş*, diminutiv al lui *muncel*.

Mununi (L), culme de deal cu finaț; **Côlțurile Mununilor** (L), „în colțuri, stînci mari”. — După *munună* ‘culme de deal sau de munte’ (DLR).

Muntele Mare (L, VL), „munte; îi mai mare ca celelalte dealuri”; **Căpu Mîntelui** (M), „finaț; o fost tăt munte, adică pășune”; **Șesu Mîntelui** (M), finaț. Apelativul *munte* are în grai sensul de ‘teren care se pășunează în comun’.

Nétedu (L), platou. — După adj. *neted* ‘loc drept, șes’.

Obîrșe 1. (VL), „loc supt o pădure”; **2.** (G), „un pic de deal cu pădure; de acolo izvorăște **Părău Obîrșii**”. — După *obîrș(i)e* ‘loc unde începe să se formeze albia unei ape curgătoare’.

Piătra Căprii (M), „on colț ascuțit”; **Piătra cu Lăptele** (G), „stîncă pe Dealu Certéjului; are o coptă [= peșteră] ca o galerie; din tavan picură apă ca laptele”; **Piătra Ciúții** (G), „o parte îi acoperită cu pădure, iar o parte îi abruptă”. — După *ciută* ‘căprioară’; **Piătra Spártă** (G), „loc acoperit cu pădure și cu mai multe virfurele de stîncă”; [*pt’átra t’îșilor*] (G), „îi o stîncă abruptă, fără pădure pe ea, goală”.

Picióru Mîntelui (M), „picior; e ca o coamă de deal”. — După *picior* ‘ramificație de deal sau munte între 2 pâraie (văi)’.

Côlțu Piciorágului (VL), stîncă; **Izvołu Picioráguli** (VL), „izvor mare”. — Cf. *piciorac* ‘coamă plecată a unui deal’ (DLR).

Podiréu (VL) mic platou arabil. — După *poderei* ‘platou’.

În Pódu Crúcii (L), „loc mai dulce”.

Príporă, art. **Prípora** (VL), loc costiș; **Su Dósu Príporii** (VL), „finaț su o pădure”; **Troășu Príporii** (VL), „troaș mare, cosesc oamenii în fiecare an acolo”. — După *priporă* ‘versant mai abrupt de deal sau de munte’ (variantă feminină a lui *pripor*); *troaș* ‘finaț îngrădit’.

Prízlop (VL), loc în formă de șa; **Côlțu li Prízlop** (VL), stîncă mare; **Șesu li Prízlop** (VL), șes pe virv de deal. — După *prislop* ‘loc în formă de șa; curmătură’, apelativ dispărut din grai¹¹.

Între Rípi (VL), „s-o tăt rupt pămîntul”.

Rotúndu (M), „munte, e acoperit cu păduri de brad”.

Șása, sat; **Coásta Șésii** (G), coastă; **Válea Șésii** (G), vale și sat; **Pe Șes** (L), „loc arător, șes”; **Șésu Bustánuli** (VL), „un pic de șes”; **Șésu**

¹⁰ Pentru etimologia apelativului *măgură*, vezi N. Drăganu, *Toponimie și istorie*, Cluj, 1928, p. 123, și I. Pătruț, *op. cit.*, p. 105–107.

¹¹ Pentru răspîndirea și originea numelui, vezi Emil Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, București, 1970, p. 225–236.

Góșii (VL), „o prelucă”, **Șésu Ciréșilor** (L), „șes”; **Șésu Oléștilor** (L), „șes cu mușuroaie”; **Șésu Părăielor** (L), „on șes cum ieși deasupra în Părăie”; **La Șesuri** (VL).

Stărminoăsa [*stărninôsa*] (G), „cel mai rău teren”, loc pietros și prăpăstios. — După adj. *stîrminos* ‘abrupt, prăpăstios’¹².

Târniță (VL), „dîmb gropit cum îi tarnița pe cal”. — După *tarniță* ‘curmătură, sa’.

Vîrvu Prelúciilor (G), „on pic de stîncă”.

Zăpódea (G), „on teren dulce; e mai întins”; **Zăpózi** (G), „finaț între două dealuri”. — După *zăpodie* ‘șes puțin scufundat față de regiunea înconjurătoare’ (DM).

2. Hidronime. În acest capitol vom grupa numele date izvoarelor, fîntînilor, pîraielor, văilor, mlaștinilor, bălților, lacurilor etc., adică toate numele care se referă la ape:

Āpa Réce (L, VL), izvoare cu apă foarte rece; **La ~**, terenul din jurul izvoarelor.

Bálta Crăciúnii; **Bálta Fluríi**; **Bálta Grohótaruli** (VL), „îs trei bălți mari în Arieș”. — *Crăciuna*, *Fluria*, prn, *Grohotaru*, sprn („strămoșii lor o stat între grohote [sg. *grohotă* ‘grămadă de pietre’]”). **Bálta Mărgăii** (L), „acolo apa din riu e mai adîncă”; **La Báltă** s. **La Bálta Mărgăii** (L), luncă lingă **Báltă**. — După *báltă* ‘loc adînc în albia unei ape curgătoare; bolboacă’.

La Feredéu (G), „un izvor sub o stîncă; la Sf. Constantin mergea acolo popa și făcea feredeu (= sfințea apa)”; **Părău Feredéilor** (VL), pîriu și teren cu mocirle din care ies aburi. — După *feredeu* ‘baie (de aburi)’, apelativ viu în grai.

Fintîna Albéștilor (L); **Fintîna Bóșii** (VL); **Fintîna Búiu** (VL); **Fintîna Ciruli** (VL); **Fintîna Crișánuli** (VL); **Fintîna Cúrtuli** (L); **Fintîna Góșii** (VL); **Fintîna Hájmii** (L); **Fintîna Hórghei** (VL); **Fintîna Lespedáruli** (VL); **Fintîna li Bălábán** (VL); **Fintîna li Flodoreán** (VL); **Fintîna Mărgăianuli** (L); **Fintîna Moméilor** (VL); **Fintîna Motroánii** (L); **Fintîna Neágrá** (M); **Fintîna la Pițirca** (M); **Fintîna la Tinjálá** (L); **Fintîna li Huhú** (VL); **Fintîna Mániciuli** (VL); **Fintîna Móghii** (VL); **Fintîna Ólii** [*fintîna uálii*] (L); **Fintîna Poálelor** (VL); **Fintîna Poreuléii** (VL); **Fintîna Réce** (L); **Fintîna Tálíi** (VL); **Fintîna Țárcilor** (VL); **Fintîna Țiráuli** (VL); **Fintîna Úrsuli** (VL); **Fintîni** (VL). — După *fintîna* ‘izvor (uneori amenajat)’. Precedate de prepoziția *la* (**La Fintîna Albéștilor**, **La Fintîna Ciruli** etc.), numele acestor fîntîni se referă la locul din jurul izvoarelor. *Albu*, *Bălábán*, *Buiu*, *Cir*, *Crișan*, *Curtu*, *Flodorean*, *Goșa*, *Horga*, *Huhui*, *Manciu*, *Moga*, *Momeu*, nfam, *Mărgăianu*, *Motroana*, *Pițirca* și *Olea* sînt porecle sau supranume.

Hălăstăie (M), „acolo sînt păraie, dar lacuri nu”. — După *hălăstău* (pl. *hălăstăie*), variantă a lui *heleșteu*.

Izvóru Bitéilor (L); **Izvóru cel Máre** (L), izvoare; **Izvóru Mușéanilor** (L), „un fel de apă care curge din creierul muntelui”; **Izvóru Vádánuli** (L), „părău vine pînă în vale”. — Apelativul *izvor* are în grai și sensul de ‘mic pîriu’; **Gúra Izvóru** (L), „aici intră în vale **Izvóru Vádánuli**”.

¹² Vezi alte toponime similare la Iorgu Iordan, *Toponimie românească*, București, 1963, p. 129, 376 și 473.

— După *gură* 'locul unde se varsă o apă mai mică într-una mai mare, confluență'; **Izvoruț** (L), „on izvor, o vale ce curge dintre lupșeni și bistreni”. — După *izvoruț*, diminutiv al lui *izvor*.

Mlăca (G), „on teren cu multe ripi și cam abrupt; este o țî de tău”.

— După *mlacă* 'loc apăsător, mocirlos; mlaștină, smire' (DLR).

Mocirle (G), „on teren arător, cositor ... nu-i prea mocirlos”.

Părău Brăduți (G); **Părău Búții** (VL); **Părău Cáuculi** (G), „o fost un cetățean *Cáucu*; și acum îi spunela casa aia: *a Cáuculi*”; **Părău Cleánuli** (VL) „se varsă în *Vălea Lúpsii*”. — *Cleanu*, por; **Părău Crăciúnii** (L), „la gura lui și-o făcut casă unu (Popa Ion) *a Crăciunii*”; **Părău de la Orbáni** (G), „părău mic în formă de hașpor; mai mult mîncătură de ape”. — *Orban*, nfm; **La Părău-i Cioără** (VL). — *Cioară*, nfm; **Părău Fúrilor** (M), se varsă în *Valea Mușchii*. — Cf. *fur* (pl. *furi*) 'hoț' (DA); **Părău Grohotáruli** (L), „e o hoancă și pe ea vine apă”; **Părău Horbêștilor** (G); **Părău** (li) **Líchii** (VL). — *Lica*, hip de la *Veselica* (< *Vasile*); **Părău li Nan** (L, VL). — *Nan*, nfm; **Părău Máre** (VL), afluent al Arieșului; **Părău Mărínii** (VL). — *Marina*, nfm; **Părău Mihăilésii** [*părăuu mñihelési*] (VL), afluent al *Văii Lúpsii*. — Cf. *Mihăileasa*, antroponim; **Părău Modrigánilor** (VL), un afluent al *Văii Orăștilor*. — *Modrigani*, poreclă atribuită locuitorilor satului vecin, Orăști; **Părău Óchiuli** (G), izvorăște de sub poalele dealului Geamina; „are mlaștini și ochiuri de apă;” **Părău Ploáții** (VL). — *Ploața*, nfm; **Părău Pírciuli** (G). — Cf. *Pírci*, poreclă azi necunoscută, sau *pírci* 'țap' cuvînt viu în grai; **Părău Surupóstuli** (G), „se varsă în *Vălea Vinții*”; **Părău Țigánuli** (G); **Părău Úrsuli** (L), „sînt iară urși acolo”.

Răstoáca 1. (L), „e o luncă lingă satul Hădăru între on șanț și Arieș”; **2.** (L), „on fel de iznălă; sã-mparte Arieșul; se poate lua apa dincoace și se poate băga dincolo”; **La Răstóci** (L), „cred că acolo o răstocit, o luat apa de pe terenul ăla”. — După *răstoacă* (pl. *răstoci*) 'braț de rîu, abătut din mtea lui și secăt, spre a putea prinde peștii din el' (CADE).

Rîu (G, M, L, VL), numele local al Arieșului¹³; **La ~** (L, VL), teren cultivabil, de o parte și de alta a Arieșului.

Rugină (G), „o hoancă cu un fel de apă care e ca rugina”.

La Scóc (L), „pe acolo au adus apă de la munte pă scocuri”.

Tău (G), „o baltă așa mare, acuma acoperită cu verdeată; o fost tău”; **Tău Búiuți** (VL), șes mocirlos cu un ochi de apă; **Tău Góșii** (L), „on tău sus în deal; băltoacă”. — După *tău* 'lac'.

La Trócă (VL), „era o trocă mare acolo”. — După *trocă* 'jgheab (făcut dintr-un trunchi de copac scobit) din care beau vitele’.

Țirău-i Crutoáie (L), izvor care curge pe un scoc. — *Crutoáie*, antroponim; **La Țiráie** (L), loc pe coastă cu mai multe izvoare. — După *țirău* (pl. *țiraie*) 'scoc de lemn pe care curge apa dintr-un izvor', apelativ viu în grai.

Vad (L, VL), „pe acolo se trece cu carul, cu picioarele, prin Arieș”; **Lúnca Váduli** (L, VL), luncă lingă Arieș.

Vălea Álbă (VL), „vale de munte, merge în Poșaga”; **Vălea Cáselor** (L), izvorăște din munte, curge prin mijlocul satului Lupșa și se varsă în

¹³ Pentru etimologie, vezi N. Drăganu, *op. cit.*, p. 59.

Arieș; **Vălea Holhórii** sat și apă. — *Holhorea*, antroponim din localitate; **Vălea Lărgă** (VL), izvorăște de la **Poárta Șerbóiu**li; **Vălea Mănească** (M), izvorește din *Fundódia*. — *Man*, nfam; **Vălea Mică** (G), afluent al **Văii Sésii**; **Vălea Múschii** (M), străbate satul Mușca, vărsindu-se în Arieș; **Vălea Ștefăncii** (M), vale între satul Mușca și Bistra; **Între Văi** (L), „acolo se întilnesc două văi”.

3. Și toponimele care se referă la despăduriri sînt relativ numeroase, ele reliefînd intensitate procesului de defrișare și modalitățile prin care aceasta s-a făcut:

La Bítici (L), „se tăiase pădurea acolo și o rămas bítici”; vezi și **Izvoru Bíticilor** (L); **Butúci Mușcánilor** (VL), „acolo s-o tăiat pădurea și o rămas butuci”; **Șésu Butúci** (VL), „șes; o fost pădure și s-o tăiat”. După *butuc* sau *bític* (pl. *butuci*, *bítici*) ‘buturugă’.

La Certěj (VL), finat și pășune; **La Certěj s. Deálu Certėjuli** (L), „ii cu tufe, mai mărăcini...”; **Deálu Certėjului** (G), „on deal nu prea abrupt; finețe, puține păduri și locuri arătoare”. — După *certej* ‘tăietură de pădure, curătură’ (< sl. *čertez* ‘idem’).

Ciúngi (VL), pășunat; **Su Dósu Ciúngilor** (VL), „finaț; deasupra e pădure mare”. — După *ciung* (pl. *ciungi*) ‘copac cu ramurile ciuntite, cojiți ca să nu mai vegeteze’; **Cingitúrá** (L), poiană. — Din *cingitură* ‘pădure de ciungi’ (DA).

Cólțu Lěșuli (VL), „colț mic într-un virv de delușel”; **Dósu Lěșuli** (VL), coastă cu pădure; **Fintína Lěșuli** (VL), izvor; **Părău Lěșuli** (VL). — Cf. *leş* ‘pădure tăiată și oprită’ (M. Homorodean, *Toponimia satelor Cinciș și Valea Ploștii*, în *Studii și materiale de onomastică*, București, 1969, p. 88).

Frîntúra (VL), „pădure de brad, fag; o groapă mare; o fost tăieri mari acolo”. — Cf. *frîntură* ‘teren defrișat’ (I. Iordan, în BPh, III, 1936, p. 176—177).

Lázu (VL), finat și tufiș [= aluniiș]; **Cólțu Lázuli** (VL), „colț; pe lingă el este pădure”; **Șésu Lázuli** (VL), „finaț și tufe”; **Lázuri**, sat. — După *laz* ‘curătură’.

Poiána (G), poiană; **Póinițe** [*póiniță*], art. **Póinițele** (G), „mai multe preluci prin pădure”.

Pojére [*pojére*] 1. (G), „pădure de brad, o fost tă pădure”; 2. (L) „pădure de brad”. — Cf. *Pojar*, *Pojorîta* etc. citate de I. Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 24.

Prelúca Běștii (VL), poiană. — *Beștea*, nfam; **Prelúcele Búiu**li (VL), preluci; **Prelúca Cúrtuli** (L), „prelucută, prelucă su pădure”; **Prelúca Góșii** (L), prelucă; **Prelúca li Cántor** (L), prelucă. — *Cantor*, sprn (< *cantor* ‘cîntăreț la biserică’); **Prelúca li Lázăr** (VL); **Prelúca li Șári** (L), prelucă. — *Șari*, por; **Prelúca Lúngă** (VL), **Prelúca Pópii** (VL). — Cf. nfam *Popa*, existent în comună, sau *popă* ‘preot’; [*prelúca tómpuli*] (L), „o fost prelucă la un om ce i-o zis a *tómpuli*”; **Prelúca Útrii** (L). — *Útreă*, nfam; **Prelúca Vlădúțuli** (VL). — *Vlăduț*, antroponim din sat.

Rúne (VL), „on finaț mare printre păduri”; **Rúneu 1** (G), „o pantă dulce cu finețe”; 2 (M), „finaț și arător; coastă”; **Cúru Rúnculi** (M), „dos; are formă ascuțită; se termină o pantă în Arieș”; **Părău Rúnculi** (VL); **Rúneuri** (G), „finaț și pădure”; **Rúneurile** (L, VL), „pantă de deal cu finaț și pădure”; **Dósu Rúneurilor** (L), „o fost pădure; acum e finaț,

pășune”; **Șesu Rúnecurilor** (L), „șes deasupra Rúnecurilor”. — După *runc* (pl. *runcuri*) ‘curătură, laz’ (cf. DLR, ms), apelativ dispărut din grai; **Runeuréle** (L), „o pantă mai dulce; o țarină pentru iarbă”. — Din *runcurel* (pl. *runcurele*), diminutiv al lui *runc*; **Runșór** (L), față de deal cu teren arabil și pilcuri de pădure; **Dósu Runșóruli** (L), „vreo câteva preluci; is fagi pe acolo, pădure”. — După **ru(n)çor*, diminutiv al lui *runc*.

Tírša (G), „teren mai domol”; **Hoánca Tírsii** (VL), „hoancă mare”. — Cf. *tírșă* ‘loc într-o pădure unde s-au tăiat copacii; curătură’ (DLR).

Úricu Lábii (VL), „e pe dunga Citerii; o uricit [= au defrișat] *Lăbeștii* acolo; acum e finat”.

4. Alte toponime se referă la vegetația care a existat sau există cu preponderență pe terenurile respective:

Acății Lábii, pădurice de acății [= salcimi] (VL). — *Laba* por.

Alunéi, finat (M); **Pădúrea Alunéilor** s. ~ **Alunéiuli**, „pădure frumoașă” (M). — După *alunel* (pl. *aluneî*) ‘alun mic, alunăș’ (DA).

La Aríni (VL), „sint arini destui”; **Cólțu Arínilor** (VL), „colț în Aríni”.

(La) Brădói (G), „coastă cu teren arabil și puțină pădure”. — După *brădoae* (pl. *brădoi*) „on fel de lemn cu cetina mai verde și mai moale; se folosește la poduri; în apă ține mult” (VL). (< *brad* + suf. *-oae*).

La Brusturéi (VL), „un loc pe care cresc brusturei lați, micuți”.

Cocăziș (G), „acolo sint mulți coacăzi”. — În grai *coacăz* este numele agrișului (*Ribes grosularia*).

Cucutíșu (VL), „dîmb lung”. — Probabil din **cucutiș* ‘loc unde crește multă cucută’.

Dudău (G), „dîmb”. Cf. *dudău* ‘cucută; p. ext. buruieni, bălării’ (DM).

Dimbrává (VL), „pășunat de vite”; **Dîmbu Dimbrávii** (VL), „on dîmb, o coamă de deal”; **Mocírele Dimbrávii** (VL), „is mocirle multe”; **Picióru Dimbrávii** (VL), „de acolo începe Dimbráva”. — După *dîmbravă* (variantă a lui *dumbravă*) ‘pădure tinăra și nu prea deasă; pădure de stejrar’ (DM).

Hoánca Tísii (VL), adîncitură în formă de V pe o coastă de deal; **Dósu Hoánceii Tísii** (VL), finațe; **Fáța Hoánceii Tísii** (VL), teren arabil. — După *tisă*, numele arborelui *Taxus baccata*.

La Cîrêșu Húlpîi (L), „o avut *Hulpea* on cîreș acolo”.

Liváda (VL), „loc cu mulți pomi”. — După *livadă* ‘plantație de pomi fructiferi’.

Leórdá (VL), pășune; **Vîrvu Leórzii** (VL), vîrf; **Cólțu Leórzii** (G), colț — După *leurdă*, numele plantei *Allium ursinum*.

La Páltin (VL), „on finat frumos”; **Părău Páltinului** (VL), pîriu.

Pădurea Crînguli (L), „pădure de carpen”. — *Crîng*, antroponim din localitate; **Pădúrea li Flodoreán** (VL), pădure; aici este și o fin-tină; **Fintîna li Flodoreán**. — **Flodoreán**, nfm din comună.

La Plêș (L), „o coastă mare; ii plantație; înainte o fost și arător”; **Plêșa** (VL), „finat, coastă; mai este și pădure puțină”; **Plêșa Bónii** (VL), „finat”; **Cólțu Plêșii** (VL), „on colț în pădure”; **Vîrvu Plêșii** (VL), „șes”. — După adj. *pleș*, *pleasă* ‘(despre dealuri, munți etc.) lipsit de vegetație, (de copaci), gol, sterp’.

La Plópi (L), „o fost plopî înalți”.

Răchîta, 'pantă foarte dulce, palină'.

La Sîlhă (VL), „o sîlhă rotundă, un brad”; **Sîlha Rotundă** (L), „on fel de pădure”. — În graiul local, ca, dealtfel, și în alte sate din Munții Apuseni, *sîlhă* are sensul de 'molid'.

Steregoaia (G), „podină în care se ară”. — După *steregoaie*, numele plantei (vezi CADE).

La Susái (L), „loc mai deschis și pădure puțină”. — Cf. *susai*, numele plantei.

5. După cum s-a văzut pînă acum, sint foarte numeroase toponimele în componența cărora intră antroponime. Există, însă, și toponime formate dintr-un antroponim precedat de prepoziție, denumind o proprietate, un crîng sau o parte de sat: **La Andreșești** (L). — Din *Andreș* („ei stau în sat, dar acolo au avere, pruni”); **La Bățăgi** (L), „sînt acolo vreo două familii *Bătaga*”; **La Băci** (L), grup de case. — Din *Băciu*, antroponim; **Birdești**, sat; **Deálu Birdéștilor** (G). — Din *Bîrdea*, nfm; **Bîrla** (L, VL), deal; **Córnul Bîrliei** (L, VL), „on șes mare”. — Din *Bîrlea*, nfm din Lupșa; **La Bîrzáni**, sat. Din *Bîrzan*, nfm; **Buhéști** (M), cătun. — Din *Buhă*, por; **La Cepéști** (L), parte de sat; **Șésu Cépîi** (L), șes pe deal. — Din *Ceapa*, nfm; **La Cercél** (L), grup de case. — Din *Cercel*, nfm; **La Ciúia** (L), parte de sat. — Din *Ciúia*, por; **La Cocéști** (L), parte de sat. — Din *Cocu*, nfm; **La Dréla s. Dúbele Drélîi** (L). — Din *Drela*, por; **La Filăr** (L). — Din *Filăr*, antroponim; **La Gréci** (L), parte de sat; **Coásta Grécúli** (L); **Dîmbu Grécúli** (L); **Hoánca Grécîi** (L), **Părău Grécîi** (L). — Din *Grecu*, nfm; *a Grécîi* sprn; **La Holobáni**, sat: „is mulți pe care-i cheamă *Holobuș*”; **La Hozánei** (L), parte de sat. — Din *Hozancu*, antroponim; **Huhurézu**; **La ~** (VL), „o poiană mare cu pomi; acolo a stat cineva”. — După *Huhurez*, poreclă azi necunoscută în sat, sau (mai puțin probabil) după *huhurez*, numele păsării; **La Iohágîi** (L), „acolo a fost o muietoare [= adăpost pentru vite și oameni în perioada pășunatului]”. — Din *Iobagiu*, antroponim; **La Lobonțéști** (L), grup de case; **Cólțu Lobónțúli** (L). — Din *Lobonț*, nfm; **Lócu li Tónei** (VL). — Din *Tonci*, antroponim; **La Mánciu** (VL), pășunat. — Din *Manciu*, antroponim; **Maxínu**; **La ~**; **Deálu Maxínuli** (L), „virv de deal cu finaș”. — Din *Maxin*, antroponim; **La Moráru** (L), loc arător pe șes. — Din *Moraru*, nfamsau sprn; **Picéști**; **La ~** (L, VL), parte de sat. — Din *Piciu*, por; **Poșogáni**, sat, „sînt acolo șapte-opt căs”. — Din *poșogani*, sprn (oameni din satul Poșaga); **La Purdești** (L), parte de sat. — Din *Purdea*, nfm; **La Răbuléști** (G), „sînt cîteva case și finețe, poieni”. — Din *Răbulea*, nfm; **La Sămáila** (L). — Din *Sămáilă*, prn; **Șerbănéști**; **La ~** (VI), grup de case în afara vetrei satului. — Din *Șerban*, nfm; **La Teóci** (G), **Părău Teóciilor** (G). — Din *Teoc*, nfm; **Triféști**, sat. — Din *Trif*, nfm; **La Tápî** (G), „on mic cătun”. — Din *Tap*, por; **Tărei**; **La ~** (VL), „e o hoancă plină de tufe [= aluni]”; **Șésu Tărcilor** (VL). — Cf. *țarcă* (pl. *țarci*) 'coțofană', sau (mai probabil) *Țarcă*, antroponim, azi necunoscut în sat; **Vădănu** (G), „îi tăt on gof, o groapă”. — Din *Vădanu*, antroponim.

Într-o altă contribuție vom prezenta celelalte nume topice, precum și unele constatări de ordin lingvistic bazate pe analiza întregului material.

NOTE LEXICALE ȘI ETIMOLOGICE

DE

IOANA ANGHEL

răgáci²

La cele citeva adjective derivate de la verbe cu ajutorul sufixului *-aci*, înregistrate de G. Pascu în *Sufixe românești*, București, 1916, p. 197, indicînd posesiunea unei calități și posesorul prin excelență: *împungaci* (despre vite) 'care împunge', *chitaci* 'țintaș (bun)', poate fi adăugat și *răgaci* (despre vite) 'care scurmă pămîntul cu piciorul dinainte sau cu coarnele și boncăie', bazat pe o comunicare făcută pentru *Dicționarul limbii române* al Academiei (DLR) de un informator din Lisa, jud. Brașov.

rămíg, rămíguri

În DLR, tomul IX, litera *R*, sint înregistrate două cuvinte în care poate fi recunoscut sufixul *-ig* (sufix care nu a fost inclus de G. Pascu în lucrarea sa *Sufixe românești*): *rămíg* 'bucătică, rămășiță' (Hațeg) după R. Todoran, *Mic glosar dialectal*, Cluj, 1949, și *rămíguri* 'rămurele mărunte și uscate, căzute din pomi' (Păușești-Otăsău, jud. Vilcea) după P. Coman, *Glosar dialectal*, București, 1939¹.

Sufixul *-ig* conferă derivatelor o valoare diminutivală, după cum reiese și din definiția celor două cuvinte amintite mai sus. S. Pușcariu îl consemnează în *Die rumänischen Diminutivsuffixe*², deși în cuprinsul paragrafului respectiv se referă numai la derivate în *-igă* (și compuse ale sufixului *-igă*). Finuța Hasan³ îl încadrează într-o serie mai largă de sufixe diminutive, optînd pentru explicarea originii lui în interiorul limbii române, prin sonorizarea lui *-ic*.

răschéie

O formație rară, ocazională, de la *cheie* cu pref. *răs-* e *răscheie* (cu varianta *recheie*) înregistrată în răspunsurile la *Chestionarul II. Casa al*

¹ Cu același sufix s-a format și *zămíg* 'pline muiată în zeamă', cunoscut în aceeași localitate.

² Jb., VIII, 1902, p. 228.

³ În legătură cu etimologia sufixelor *-ac*, *-ec*, *-ic*, *-oc*, *-uc* și *-ag*, *-eg*, *-ig*, *-og*, *-ug*, în SMFC, VI, 1972, p. 45–54.

Muzeului limbii române, în Lugașu de Jos, jud. Bihor, și respectiv în Tusa, jud. Sălaj. Valoarea prefixului nu e clară și nici sensul derivatului, deși a fost definit în DLR, tomul IX, litera *R* 'clanță, ivăr'. Informatorii răspunzând la întrebarea: 'pe ce apeși ca să deschizi ușa'? prin *pe recheia ușei, pe răscheie*, s-au gândit probabil la sistemul vechi și primitiv (destul de diferențiat după regiuni) de închidere a ușii la casele de la țară.

răscăoce¹, răscăoce²

Două omonime derivate cu prefixul *răs-*. Primul, *răscăoce*¹, termen literar, înregistrat în dicționare, cu mai multe sensuri, dintre care cele mai importante: (despre alimente) '(a se coace mai mult decât trebuie, a rămâne prea mult expus la foc)', (despre fructe, semințe) '(a se coace prea tare, nefiind culese la timp)' etc., are la bază verbul *a coace*. Al doilea *răscăoce*², neînregistrat decât în DLR, e cunoscut mai ales în Moldova și izolat prin Transilvania, cu sensul 'a încălzi la foc laptele acru pentru a-l închegea și transforma în brinză': *Răscoc ualile și fac brinză dă vacă*. ALR I 1823/584. *Laptele acru ... se pune la foc să se răscăocă... astfel obținem scoaca (brânza dulce)*. CHEST. V 86/27, și se raportează la *a scoace*. Din aceeași familie pot fi amintite: *răscopt* s. n. 'scopt': *Puni ualili la răscopt*. ALR I 1823/590, *răscopt, -coaptă* adj. 'scopt', și sintagma *brinză răscăoptă* = brinză de vacă. CHEST. V 97/94. Varianta *răscocit* e semnalată din Broscari, jud. Mehedinți, cu un sens specializat legat de *răscocit* 'datină care se practică la trei zile după ce fată o vacă, constând din împărțirea unui colac, care este mâncat cu laptele muls pe loc'.

răscăocină¹, răscăocină²

Alte două omonime formate cu prefixul *răs-*: *răscăocină*¹ 'adăpost pentru porci' (Stelnică, jud. Ialomița) după *Chestionarul II. Casa*, derivat de la *cocină*, și *răscăocină*², 'parte a morii' (Tufești, jud. Brăila), după răspunsurile la Chestionarul Hasdeu. Ultimul a fost apropiat de *scoc* 'canal, jgheab prin care curge apa pentru a pune în mișcare roata morii'.

E greu de precizat valoarea prefixului *răs-* în aceste formații; el apare mai degrabă lipsit de sens, iar derivatele păstrează aproximativ același înțeles ca și cuvântul de bază⁴.

răspeitură

Răspeitură a fost definit în DLR, tomul IX, litera *R* 'ruptură de apă', reproducind răspunsul ocazional al unui informator din Monor, jud. Bistrița-Năsăud, care se referea probabil la un teren rupt de ape, de puhoie, la un loc prăpăstios în curs de surpare (v. r u p t u r ă). Deși ca formație cuvântul e un derivat sigur cu *răs-*, prefixul nu a putut fi indicat, la etimologie făcându-se doar o apropiere de *pieri*, căci *pieritură* (v. DLR, tomul VIII, litera *P*, partea a 2-a) nu are o variantă *peitură*, nici un sens

⁴ Vezi Gh. Bulgăr, *Prefixul răs- în limba română*, în SMFC, I, 1959, p. 26–27.

apropiat (se putea face eventual o legătură cu sensul 'teren sărac, neroditor'?).

răvădui

A. Scriban, în *Dicționarul limbii românești*, inserează verbul *răvădui*, cunoscut în Moldova (Fălciu), cu sensul 'fur tot', gîndindu-se la o apropiere etimologică de magh. *rávágyni* 'a te uita cu poftă'.

DLR, tomul IX, litera R înregistrează un verb *revedui* cu varianta *răvădui*, cu un sens (învechit) 'a verifica, a revizui' și cu altul (regional) 'a alege oile care dau lapte de cele sterpe'. Cuvîntul se bazează pe atestări din Moldova și a fost întrebuintat mai ales în limbajul de cancelarie⁵. Ca etimon s-a indicat germ. *revidieren*⁶. Atît forma, cît și aria de răspîndire ne fac să vedem în *răvădui* 'a fura' (cu toată diferența destul de pronunțată de sens) același cuvînt cu *revedui*.

răzbăte

DLR, tomul IX, litera R înregistrează verbul *răzbate*, indicînd la etimologie pref. *răs-* + *bate*, cf. s t r ă b a t e. Sensul 7 (rar) 'a se zbuciuma, a se agita': *Ne răsbatem în nebunii pe teatrul vieții*. S. Marcovici, *Culegere din cele mai frumoase nopți ale lui Yung*, București, 1835, p. 64, și mai ales rombul plin de la sensul 6 'a munci mult, a se strădui mult în viață': *P-atunci te răzbăteai, te speteai muncind toată viața și tot sărac rămîineai* (Stănești, jud. Argeș). LR, VIII, 1959, nr. 3, p. 67, sînt derivate cu ajutorul prefixului *răs-*, cu valoare de intensificare de la *zbate* 'a face tot ce-i stă în putință, a se strădui din răspuțeri pentru a realiza ceva', și ar fi trebuit să fie consemnate în cadrul unui articol aparte: *răzbate*².

războti

Verbul *războti* e menționat de A. Scriban, în *Dicționarul* său, din Oltenia (Gorj), și e glosat 'a se răsti': *se războtește la mine*. Preluat de DLR, el poartă mențiunea 'etimologia necunoscută'. A. Scriban îl apropie de scr. *bobotiți* 'a murmura'. Sensul verbului ne conduce mai degrabă la o legătură cu substantivul *bot*, cu sensul peiorativ 'gură' (v. DA). Cf. și expresia *a închide botul cuiva* 'a-l sili să tacă' (CADE).

rédié¹

Termen din zoologie care denumește stadiul larvar în dezvoltarea gălbezei (v. *Dicționar enciclopedic român*, vol. IV, București, 1966, și *Mic dicționar enciclopedic*, București, 1972). Etimonul e fr. *rédié*, cu același sens, format de la numele naturalistului italian Francesco Redi (1626—1698).

⁵ Cf. V. Bogrea, recenzie la Alecu Russo — *Cîteva date nouă cu privire la viața și familia lui de T. Ichim*, DR, III, 1923, p. 862.

⁶ Felicia Șerban, *Cîteva împrumuturi lexicale din franceză, germană, latină și italiană în limba română*, LR, XX, 1971, nr. 6, p. 577.

rotáp

Rotap 'unealtă de depănat' înregistrat în DLR, tomul IX, litera *R* după T. Alexi, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, 1906, cu etimologia necunoscută, ar putea fi o variantă a cuvintului *rodan* (< ngr. ῥοδανι) lucrat în DLR cu același sens, sau, mai degrabă, o greșeală de tipar, *rotap* în loc de *rotan*, variantă a lui *rodan*.

rucărel, -eă

Înregistrat în DLR, tomul IX, litera *R*, cu sens neprecizat și cu citate din Jipescu, *Opincaru, cum este și cum trebuie să hie săteanu*, București, 1881, p. 48: *Micii ... oacheși, pistruiți, rucărei...*, și din Teodorescu, *Poesii populare române*, București, 1885, p. 513: *Bine seama să băgați La mioare mititele Ca să nu piară din ele, Și la oia rucărea, Cum n-a fost, nici s-o vedea*. La etimologie se face o apropiere de *oacăr*. E posibil însă să avem o formație de la numele localității *Rucăr*, în trecut cunoscut centru de creștere a oilor⁷ și vitelor. Cf. *bîr s a n*, -ă 'din Țara Bîrsei' (ținut vestit odinioară pentru oierit), și *bîr s ă n e l*, -e a (v. DA).

Iunie 1975

Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

⁷ Peste 40 000 de oi (în 1904). Cf. C. Diaconovich, *Enciclopedia română*, tomul III, Sibiu, 1904.

GÎNDI. POLISEMIE ȘI OPOZIȚIE SINONIMICĂ

DE

DOINA NEGOMIREANU

Funcția de reflectare superioară a realității, aparținând prin excelență ființei umane, reprezintă, din punct de vedere psihic, înmănușarea concomitentă a unor operații care se presupun reciproc și acționează unitar, funcție exprimată lingvistic prin intermediul lexemului *a gândi*¹.

Totalitatea operațiilor mintale: a gândi, a analiza, a se concentra, a pricepe, a raționa ș.a.m.d., indiferent de natura, felul sau scopul lor, nu sînt posibile fără „a se lua act de realitate prin intermediul intelectului” — nota ontico-semantică comună (S)² tuturor acestor termeni³.

¹ Privitor la aspectul psihologic și logico-filozofic al problemei, precum și la relația limbă-reality, vezi: F. de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Paris, 1962; *Psychologie du langage*, Paris, 1933; *Studii de logică*, București, 1960, p. 65—87 și 379—391; A. Martinet, *Éléments de linguistique générale*, Paris, 1966; E. Arcaim, *Semantica e lessico*, în „Lingua e stile”, II, 1967, nr. 3, p. 291—335; E. Buyssens, *La communication et l'articulation linguistique*, Bruxelles, 1967; *Le langage*, Paris, 1968; Gheorghe Enescu, *Semantica logică*, în *Limba, logică, filozofie*, București, 1968, p. 158—213; Alexandru Boboc, *Probleme filozofice ale limbajului*, în *Limba, logică, filozofie*, București, 1968, p. 213—261; Paul Miclău, *Le signe linguistique*, București — Paris, 1968; *Tratat de lingvistică generală*, București, 1971, p. 9—32; *Mic dicționar de filozofie*, București, 1973.

² Trăsătură semantică distinctivă definind realizarea facultății „în sine” în accepțiunea noastră redată prin *g i n d i* (V) ca formă neutră, nemarcată (cu valoare de arhilexem). Întrebuițăm următoarele simboluri:

- V(1...n) = *gîndi* (1...n)
- (1...n) = sememele corespunzătoare verbului
- P(i) = sfera intelectului
- P(a) = sfera afectului
- P(v) = sfera volitivului
- S = sem comun
- T(1...n) = trăsătură semantică distinctivă referențială
- 0 = paradigmă sinonimică
- R = obiect al realității
- = operator relațional al acțiunii

Exemplele și siglele aparțin dicționarelor întrebuițate (vezi nota 6).

³ Semele, prin natura și funcționalitatea lor specifică analizei componentiale, diferențiază structural sursele corespunzătoare unui cuvînt polisemantic. Vezi și: D. Apresjan, *K voprosu o strukturnoj leksikologii*, în „Voprosy jazykoznanija”, 1962, nr. 3, p. 38—47; E. Coseriu, *Pour une sémantique diachronique structurale*, în TLL, II, 1964, p. 139—187; B. Pottier, *Vers une sémantique moderne*, în TLL, II, 1964, p. 108—137; E. H. Bendix, *Componential analysis*

1. Cuvînt derivat din substantivul *gînd* (< mgh. *gond*), *gîndi* concurează îndeaproape un alt termen sinonimic, mai vechi, moștenit din latină, *cugeta*⁴.

Analiza microstructurii semantice⁵ a verbului *gîndi*⁶ evidențiază prezența a trei sfere semantice corespunzătoare: a) intelectului (Pi), b) afectului (Pa) și c) volitivului (Pv), dintre care îi este specifică doar prima (a), celelalte două fiindu-i nespecifice.

Ne oprim, în cele ce urmează, asupra unor aspecte relevante din microsemantica și macrosemantica lexemului *gîndi*, privitor la „intelect”.

Exprimînd realizarea facultății „în sine”, a procesului de reflectare superioară, pe calea intelectului a realității, *gîndi*, în cadrul clasei sale lexico-gramaticale, reprezintă baza de referință pentru toți termenii care indică procese ale intelectului (ex.: *memora*, *raționa*, (a-și) *aminti* ș.a.m.d.).

Operațional, din punct de vedere formal, disociem: subiectul (omul), instrumentul (facultățile mintale) și obiectul (realitatea extralingvistică) — componente principale ale acțiunii, față de care și prin care se pot defini atît rezultatul, cît și scopul ei.

2. Acțiunea (V) se realizează din perspectiva instrumentului și aume a „capacității”⁷ acestuia, care poate să fie: (2.1.) suficientă (grad pozitiv), în vederea „formării unei idei despre ceva”: a *gîndi*₁, a-și da seama, a înțelege, a pricepe (accentuîndu-se uneori „atenția” subiectului față de obiect: a lua în considerare): *Aproape să amesc cînd mă gîndesc că nu voi putea urca*. Camil Petrescu, U.N. 404, și (2.2.) creatoare (grad superior), construind o „altă” realitate, cu un rezultat nou (presupunîndu-se și un „efort” corespunzător), de ex.: *Am gîndit o casă confortabilă; Numai aceste cuvînte le putea gîndi*. Drăghici, R. 47.

3. În funcție de natura ideii (nematerializată) sau, dimpotrivă, materializată a rezultatului și instrumentului acțiunii, seria sinonimică a acestui semem include diferențiat termeni ca: a *gîndi*₂, a concepe, a crea, a inventa, a imagina, a naște, a ciopli, a făuri ș.a.m.d. În contexte

of general vocabulary, Indiana University, Bloomington, 1966 [trad. fr.], in „Langages”, 20, 1970, p. 101—128; E. Coseriu, *Teoria del linguaggio e linguistica generale*, Bari, 1971; Gerd Wotjak, *Untersuchungen zur Struktur der Bedeutung*, Berlin, 1971; Gábor O. Nagy, *Abriss einer funktionellen Semantik*, Budapest, 1973; Jean Dubois și colaboratorii, *Dictionnaire de linguistique*, Paris, 1973; Ivan Evseev, *Semantica verbului*, Timișoara, 1974.

⁴ Frecvența mai mare a lui *gîndi* față de *cugeta* se observă în diversele stiluri ale limbii și în limbaje (deosebirea fiind de natură stilistică și de răspîndire geografică). Pentru opozițiile stilistico-funcționale ale sinonimelor, vezi Silviu Berejan, *Opoziții stilistico-funcționale între unități lexicale sinonimice*, în *Actele celui de al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, București, 1970, p. 847—853; pentru caracteristicile semantice ale verbului din punctul de vedere al clasei sale lexico-gramaticale, vezi Ivan Evseev, *Semantica...*, p. 45 și urm.

⁵ Terminologia este diferită.

⁶ După I. A. Candrea și Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească”*, București, 1931; *Dicționarul limbii române literare contemporane*, București, 1955—1957; *Dicționarul limbii române moderne*, București, 1958; *Dicționarul limbii române* (DLR), tomul VI, litera M, București, 1968, și tomul IX, litera R, București, 1975.

⁷ Cu privire la cîmpul conceptual al inteligenței, vezi Alexandra Vlăduț, *Le champ conceptuel de l' „intelligence” en français et en roumain*, în *Actele celui de al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, București, 1970, p. 829—834; pentru relația cîmp conceptual — semantică, vezi și K. Baldinger, *Sémantique et structure conceptuelle*, în „Cahiers de lexicologie”, volume VIII, 1966, nr.1, p. 3—46.

cu valori stilistico-funcționale, lexemul este însoțit adesea de precizări : *a naște (a făuri) cu mintea, a zămisli un gând (o idee)*.

4. Relația subiect $\approx$ obiect este un element de raportare :

(4.1.) în funcție de mod ul de ac ț i o n a r e ($\rightarrow$) a subiectului asupra obiectului (ex. a gândi₃, a chibzui, a cugeta, a judeca, a cumpăni) „în toate alternativele și amănuntele”, adesea precedind o altă acțiune a cărei desfășurare o întirzie : *M-am gândit în fel și chip, dar fără rezultat; Eu i-am spus că m-oi gândi, Ş-apoi mă voi hotărî*. Jarník-Bîrseanu, D. 44. Sememul este frecvent asociat cu altul privitor la „nivelul adîncimii obiectului” (T₁)⁸ (cf. citatul de mai sus), componentă semantică distinctivă pentru o altă paradigmă sinonimică (0) : 0₁ = (1) a gândi₄, (2) a cugeta, (3) a medita, (4) a reflecta.

Semul temporal (T₂) asociat lui T₁, ca parametru al acțiunii, atunci cînd primează, disociază o altă ordine a seriei : 0₂ = (1) a gândi₄, (2) a cugeta, (3) a reflecta, (4) a medita. Rezultatul se definește, calitativ, superior gradului pozitiv.

Incluse⁹ în (3) și (4) din 0₁ și 0₂, T₁ și T₂ sînt necesar indicate (morfologic, sintactic) pentru (1) și (2) atît în 0₁, cît și în 0₂ : *a medita* [V(T)], dar *a gândi îndelung (adînc)* [V + T], de ex. : *Mult stau eu și mă gîndesc în mintea mea*. Creangă, P. 162 ; *Mergea el gîndindu-se*. Ispirescu, L. 43 ;

(4.2.) în funcție de poziția și atitudinea subiectului față de obiect corelată adesea cu „reacția (afectivă)” a subiectului față de natura obiectului, privind și rezultatul acțiunii : (1) a gândi₅, a fi cu gîndul la ceva, a avea ceva în minte, a-i sta gîndul la ceva și (2) a gândi₆, a se întoarce cu gîndul la ceva [aspect reversiv], a-i veni în minte, a-și aminti.

Starea afectivă corespunzătoare se exprimă prin : a-i păsa de cineva, a se îngriji, avînd semul distinctiv „privitor la interesul pentru cineva (sau ceva)”. Identificat și în microsemantica verbelor corespunzătoare din franceză (*penser*), portugheză (*pensar*) sau catalană (*pensar*), semul îl regăsim atît în aria abstractă a afectului (situație identică cu cea din limba română), cît și în sfera concretă a manifestării : „a îngriji un animal”¹⁰. „Persistența în minte a obiectului față de subiect” în seria (1) este înlocuită în seria (2) cu „actualizarea în minte a unui obiect cunoscut anterior”. Pentru (2), relația este posibilă din ambele direcții : R $\approx$ Subiect : *Cînd gîndesc, mîndră, la tine Nu mai am inimă-n mine*. Jarník-Bîrseanu, D. 114 ; *Tu poate mai gîndești și acum în căpsorul mic Cum ne-am plimbat într-o sară amîndoi*. D. Botez, P.O. 77 ; *De fata împăratului Roș nici nu gîndiți!* Creangă, P. 232. Pe baza unor elemente deja cunoscute cu un anumit „grad de siguranță” subiectul individualizează o „realitate posibilă” : a gândi₇, a avea o părere, a presupune, a-și închipui, a i

⁸ Definit ca un nivel „non-dimensional” al „volumului”, vezi R. Balzarotti, *Semantica e linguaggio*, in „Lingua e stile”, VI, 1971, nr. 1, p. 102.

⁹ Vezi, despre categoriile acestor seme, precum și despre semele cuantificatorii : Agricola Erhard, *Semantische Relationen im Text und im System*, Halle, 1972, p. 80 și urm. ; E. Coseriu, *Teoria...*, p. 296 și urm. ; Sorin Stati, *Trăsături semantice adjectivale*, in SCL, XXIV, 1973, nr. 2, p. 149 ; Richard Sirbu, *Analiza semică a unor antonime care denumesc sentimente în limba română*, in SCL, XXV, 1974, nr. 3, p. 281.

¹⁰ V. García Yebra, *Tres acepciones de „pienso” (Contribución al estudio de la familia „pensar (pesar)”)*, in *Actele celui de al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie omanică*, București, 1970, p. 941.

se părea, a crede, a socoti, de ex. : *Gîndeam c-am iubit un înger*. Conachi, P. 221 ; *Ea gîndește că mi-i dragă*. Jarník-Birceanu, D. 106.

Foarte adesea „reacția” subiectului transpune planul intelectului în cel al afectului sau volitivului : a se îndoi (sem, „privitor la gradul de siguranță”), a dori, a spera, a nădăjdui, a intenționa, a plănuî (sem „privitor la aspirații”) ș.a.m.d.

5. Microstructura și macrostructura semantică a verbului *gîndi* (V) evidențiază coexistența intelectului (P_i), afectului (P_a) și volitivului (P_v), planuri de referință apropiate prin semul comun „reflectare psihică a realității” (S), care mediază, dealtfel, interferența constantă și uneori greu sesizabilă a celor trei planuri, dintre care doar (P_i) este specific lui (V); de aici rangul și valoarea informațională diferită al lui (V) față de (P_i), (P_a) și (P_v).

5.1. Sememele verbului *gîndi* sînt dominate de semul comun „reflectarea realității prin intermediul intelectului” și clasează cuvîntul în serii sinonimice distincte, conform semelor componente, parametrii acestei diferențieri fiind : relația subiect-obiect (calitatea acționării, modalitatea acționării, poziția subiectului față de obiect), caracteristicile instrumentului și caracteristicile obiectului. Funcțional, disocierea acestora nu este posibilă, marcîndu-se doar elementul principal al relației care primează în comunicare.

5.2. Locul diferențiat al lui (V_{1...n}) în scara gradualității sinonimice în seria corespunzătoare este definit de felul și modul de realizare a semelor de referință (T); astfel, istoric se delimitează unele modificări survenite în natura sau frecvența sememelor relevante. Cuprinzînd inițial sfera „intelectului”, „afectului” și „volitivului”, *gîndi* și-a îngustat aria întrebuintării la sfera intelectului (P_i), devenind nespecific pentru (P_a) și (P_v), unde probabilitatea apariției lui este scăzută¹¹.

Diacronic, microsemantica lui (V) dispune virtual de anumite seme, fără ca acestea să fie active în „langue” prin lexemul *gîndi*, dar actualizate în „parole”¹².

5.3. Funcționalitatea sensurilor și realizarea lor lexicală în perspectivă istorică arată că :

5.3.1. la nivelul „langue”, diversificarea inițială (sec.al XVI-lea)¹³ devine o problemă de specializare, particularități înregistrîndu-se doar în stiluri și în limbajul popular (sau familiar)¹⁴;

¹¹ Particularitățile stilistico-funcționale din „parole” (variantele) nu modifică concomitent situația la nivelul „langue” (invarianta).

¹² Limbajul popular mai atestă unele sensuri vechi, ieșite actualmente din uz (de pildă, *a se teme*). Un studiu comparativ privitor la micro- și macrostructura semantică a verbului *gîndi* (și a altor cuvinte) în limbaje ar oferi, poate, date semnificative asupra funcționalității limbii.

¹³ Frecvența lui *cugela* (cuvînt moștenit) în secolul al XVI-lea este net superioară față de cea a lui *gîndi* (vezi Florica Dimitrescu, *Contribuții la istoria limbii române vechi*, București, 1973, p. 143 și 159; pentru perioada contemporană, vezi Alphonse Juilland, *Frequency dictionary of rumanian words*, Hague, 1965).

¹⁴ Vezi I. Coteanu, *Stilistica funcțională a limbii române*, București, 1973, p. 58—59 și p. 91—93. Asupra valorilor stilistice ale verbului, la Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, ediția a II-a definitivă, București, 1975, p. 127—154 și 305—345.

5.3.2. modificările intervenite în ceea ce privește rangul lui *gîndi* în seriile sinonimice aferente lui (Pi) vizează cu deosebire seme raportate la relația subiect-obiect și la caracteristicile instrumentului;

5.3.3. seriile sinonimice ale lui *gîndi* reflectă și schimbările survenite pe plan lexical, de pildă, preferința pentru împrumuturi din limbi cu care limba română a venit în contact. Față de (Pi) acestea au o micro-structură semantică mult mai specializată (*a reflecta*, *a imagina* etc.). Astfel, de pildă, sememul „a pătrunde profund, adînc”, existent și în semantica lui *gîndi*, se exprimă prin *reflecta* sau *medita*. Valoarea distribuțională a lui *profund* din *a reflecta profund* este diferită față de cea din *a gîndi profund*. Implicat dar și redundant (justificat eventual stilistic) în primul caz, este distinctiv și necesar în al doilea caz.

5.4. În mod deosebit, remarcăm existența și viabilitatea expresiilor atît pentru exprimarea unor sememe, dintre care unele sînt redatate actualmente prin unități lexicale (*a reflecta*), cît și pentru unele nuanțări (*a sta pe gînduri*, *a sta la chibzuială*, *a-și frămînta* sau *a-și bate capul*, *a-și măcina mîntea*, *a-i trăsni prin cap* ș.a.m.d.).

5.5. În ceea ce privește unitățile lexicale întrebuințate în exprimarea sememelor (cf. componența seriilor sinonimice), constatăm preferința pentru împrumuturi (din franceză, germană etc.) și nu pentru mijloace interne de formare (derivare sau compunere). Acestea din urmă sînt caracteristice, de pildă, limbii germane¹⁵: *denken* „a gîndi”, *bedenken*, dar și *meditieren* „a medita”, *überdenken* „a chibzui”, *nachbedenken* — cu dublă prefixare — „a gîndi din nou, a răzjudeca” etc.¹⁶.

5.6. Valorile semantice nuanțate, neutralizate la nivelul trăsăturii semantice distinctive, realizate prin intermediul caracteristicilor morfologice (pentru verb — diateză, tranzitivitate, reflexivitate etc.)¹⁷, sînt, de asemenea, specifice și altor limbi, cum este de pildă germana: *sich bedenken* „a sta la îndoială” și *etwas bedenken* „a se gîndi îndelung (la cineva sau ceva)” sau *ausdenken* „a gîndi pînă la capăt, complet” și *sich ausdenken* „a concepe, a imagina” ș.a.m.d. În limba română, potențial putem exprima (perifrastic) ideea de a „gîndi pînă la capăt, complet”, dar, privind din perspectiva nivelelor (neutre) posibile¹⁸ ale paradigmei, această trăsătură semantică este specifică (reală) limbii germane, și nespecifică (dar posibilă) limbii române. Situație identică există și față de componenta semantică privitoare la „capacitatea de pătrundere” → non-existența creativității, specifică limbii germane (*nüchtern*) și exprimată în limba română prin „a gîndi fără imaginație, fără fantezie”.

¹⁵ Există în mare măsură similitudine de sememe între *denken* și *gîndi*. Vezi Mihai Isbășescu, *Dicționar german-român*, București, 1969; *Synonym-Wörterbuch*, Leipzig, 1973; *Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Verben*, Leipzig, 1969.

¹⁶ Sinonimia ca fenomen comparativ între limbi, la János Juhász, *Zur Problematik des Zwecks linguistischer Forschungen dargestellt am Beispiel der interlingualen Synonymie*, în „Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung”, Band 27, 1974, Heft 1–3, p. 73–92.

¹⁷ Vezi Ivan Evseev, *Semantica...* Indicarea aspectului o întîlnim mult mai frecvent în expresii, de pildă: *a se pune pe gînduri*, *a i se ridica o pînză de pe ochi* ș. a. m. d.

¹⁸ E. Coseriu, *Teoria...*

RÉSUMÉ

L'article envisage certains aspects significatifs de la microstructure et de la macrostructure du lexème « gîndi », concernant l'« intellect ».

Pour l'analyse sémantique on part de l'information fondamentale du mot examiné tout en montrant que les sémèmes du verbe *gîndi* sont dominés par le sème commun « la réflexion de la réalité par l'intermédiaire de l'intellect » et on classe ensuite le mot en séries synonymiques distinctes selon les sèmes qui le composent.

Iunie 1975

*Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*

TREI ARII BĂNĂȚENE: *do(-)*, *pro-*, *ză-*

DE

EUGEN BELTECHI

0.1. Citate, invocate sau menționate doar, fie în discuțiile mai generale asupra aspectului verbal în limba română (= dialectul dacoromân)¹, fie ca elemente derivative de origine slavă², fie, în sfârșit, în materiale (glosare, culegeri de folclor) și studii despre subdialectul bănățean³, *do(-)*, *pro-*, *ză-* au fost recunoscute ca particularități ale acestuia⁴. Maria Clopoțel și I. Rizescu s-au oprit mai pe îndelete asupra lor, iar recent, studiind sintaxa graiului din zona „Porțile de Fier”, Magdalena Vulpe stăruie și asupra lui *do(-)*⁵.

¹ C. Poghirc, *Cu privire la aspectul verbal în limba română*, în LR, II, 1953, nr. 6, p. 21, nota 1 (*ză-* și *do-*); Andrei Mișan, *Problema prefixelor „aspectuale” în limba română*, în CL, XVIII, 1973, nr. 1, p. 105–106, 109–111; Ivan Evseev, *Semantica verbului*, Timișoara, 1974, p. 93.

² Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1968, p. 320, 321; cf. și Max Auerbach, *Die Verbalpräfixe im Dakorumänischen*, în Jb., XIX–XX, 1913, p. 261 (*ză-*); Max Křepinský, *Influence slave sur le verbe roumain*, în „Slavia”, XVI, 1939, nr. 4, p. 505–506, 511–514, 523–524.

³ Vezi, între altele, Gustav Weigand, *Der Banater Dialekt*, Leipzig, 1896; Enea Hodoș, *Cinzele bănățene*, Caransebeș, 1898; Emilian Novacoviciu, *Cuvinte bănățene*, Oravița, 1924; Lucian Costin, *Graiul bănățean (Studii și cercetări)*, 1926; Emil Petrovici, *Folklor din Valea Almăjului*, în AAF, III, 1935, p. 25–138; D. Șandru, *Enquêtes linguistiques du Laboratoire de phonétique expérimentale de la Faculté des Lettres de Bucarest. V. Vallée d’Almăj (Banat)*, în BL, V, 1937, p. 125–189; Emil Petrovici, *Note de folklor de la români din Valea Mlavei*, în AAF, VI, 1942, p. 43–75; I. Pătruș, *Folklor de la românii din Sirbia*, *ibidem*, p. 329–384; Radu Flora, *Rumunski banatski govori u svetlu lingvističke geografije*, Beograd, 1969(1971), *Prilog: Karte*, h. 42 etc.

Întrucât avem în vedere numai dialectul dacoromân, amintim doar studiul Galinei Klepikova, *Funcțiile prefixelor de origine slavă în dialectul istroromân*, în FD, II, p. 160–207. Pentru dialectul istroromân, cf. și Iosif Popovici, *Dialectele române din Istria*, partea 1, Halle a. d. S., 1914, p. 112; Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, vol. II, București, 1926, p. 205–206, 251–253; August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, București, 1971, p. 125, iar pentru cel meglenoromân, Th. Capidan, *Meglenoromânii*, vol. I, București, 1925, p. 196–198, 201–202.

⁴ Cf. I. Coteanu, *Elemente de dialectologie a limbii române*, București, 1961, p. 95: „Un element distinctiv pentru dialectul bănățean [s. n.] este întrebuițarea, sub influența slavă, a trei preverbe care exprimă nuanțe de aspect: *do*, *pro*, *ză* [...]”.

⁵ Maria Clopoțel, *Despre „aspectul” verbal în graiurile bănățene*, în StUBB, series Philologia, fasc. I, 1964, p. 122–128; I. Rizescu, *Prefixele pro- în limba română*, în SMFC, IV, 1967, p. 23–30 (*pro-*, p. 28–30); idem, *Prefixele regionale dacoromânești ză- și do-*, *ibidem*, p. 31–36; Magdalena Vulpe, *Observații asupra sintaxei graiului din zona „Porțile de Fier”*, în Cornelia Cohuț, Magdalena Vulpe, *Graiul din zona „Porțile de Fier”. I. Texte. Sintaxă*, București, 1973, p. 374–380. (În continuare, volumul va fi citat: *Porțile de Fier*.)

0.2. Se pare că în ceea ce privește valoarea aspectuală a acestor prefixe (ca și în general în legătură cu existența sau non-existența aspectului verbal în limba română) păreri rămân încă împărțite⁶.

0.3. Asupra provenienței lor — din împrumuturi lexicale sirbești prefixate — nu s-au ridicat obiecții⁷.

0.4. I. Rizescu și Magdalena Vulpe disting și definesc, alături de prefixul *do-*, și un adverb *do*⁸.

0.5.1. Enea Hodoș susținea, la sfârșitul secolului trecut, că *do* „e destul de răspîndit în tot Banatul”, nefiind propriu doar pentru „*Gemeinden*” (= Mehadica, Verendin, Bănia), cum afirmase Weigand⁹. Mai târziu, Iosif Popovici admitea că se întâlnește „pe la Oravița și în Almăj”¹⁰, fapt confirmat și de culegeri de texte dialectale sau de folclor bănățean apărute ulterior.

⁶ Vezi, de exemplu, C. Poghir, *loc. cit.*: „O urmă de aspect verbal în graiul bănățean o constituie prefixul *do* (luat din srbă), care are într-adevăr valoare perfectivă [...]”; I. Coteanu, *op. cit.*, p. 95: „[...] exprimă nuanțe de aspect [...]” (cf. și Dorin Gămulescu, *Elementele de origine sîrbocroată ale vocabularului dacoromân*, București-Panțev, 1974, p. 45, nota 66); I. Rizescu, *Prefixele regionale...*, p. 36: „[...] pot marca în graiurile limbii române perfectivarea acțiunii — valoare aspectuală — și anumite subaspece ca: iterativitatea, intensitatea [...]”; Marin Petrișor, *Graiul de la Ciudanovița (Valea Carasului)*, în „*Philologica*”, I, 1970, p. 97 (par. *Aspectul verbal*). Maria Clopoțel, *op. cit.*, admite că, „în dialectul dacoromân, categoria aspectului se poate lua în discuție doar cînd ne referim la graiurile bănățene”, căci aici „se remarcă întrebuițarea unor prefixe verbale [*do-*, *pro-*, *ză-*] pentru o diferențiere de sens” (p. 124), convenind, peste două pagini, că, asemenea limbii germane, și în graiurile bănățene din sud „cel mult [...] se poate vorbi de așa-numitul subaspect (*Aktionsart*)”, „[de] aceea categorie a determinării — indeterminării”, de care amintea G. Klepikova în studiul citat mai sus, pentru dialectul istroromân. În titlul studiului Mariei Clopoțel, dealtfel, cuvîntul *aspect* e între ghilimele. (Cf. și R. Todoran, *Particularități dialectale bănățene într-un manuscris de la începutul secolului al XIX-lea* (I), în CL, XIV, 1969, nr. 2, p. 300: „prefixe *aspectuale”.) În două studii despre *Categoria gramaticală a aspectului verbal* (I. *Aspectul verbal în limbile slave*, în CL, XIV, 1969, nr. 2, p. 265—268; II. *Există aspect verbal în limba română?*, în CL, XV, 1970, nr. 1, p. 131—143) și, recent, în studiul amintit despre prefixele „aspectuale”, Andrei Mișan neagă categoric și convingător (vezi și A. Zacordonet, *Problema existenței aspectului verbal în limba română*, în AUI, secțiunea III, t. VII, 1961, p. 89—98; I. Pătruț, *Studii de limba română și slavistică*, Cluj, 1974, p. 70—71, 96—98) existența aspectului verbal în limba română, ca și valoarea aspectuală a prefixelor în discuție: „Limba română nu are categoria morfologică a aspectului verbal, ea are numai categoria lexical-gramaticală de *Aktionsart*, iar prefixele servesc numai pentru formarea noilor verbe, pentru formarea și exprimarea diferitelor tipuri de *Aktionsart*” (*Problema...*, p. 110).

⁷ Părerea lui Weigand, *Der Banater Dialekt*, p. 35, că, în ceea ce privește sensul, *do* ar corespunde și ar fi o influență a magh. *meg* („[...] entspricht genau dem magyarischen *meg”, z.B. după ce au doplekat = minekutánna ôk megérték volna”), părere reluată și în Jb., VII, 1900, p. 48—49, este singulară și neconcludentă. (În notă, dealtfel, Weigand trebuia să admită că: „An und für sich ist das Wort slavisch: *do* = bis, Präposition, und Vorsilbe: *doido* = ich gehe bis (ganz) hin = ich komme”). Ar fi dispus să-i admită altă origine doar dacă aria de răspîndire ar depăși Banatul și Oltenia (Jb., VII, p. 48—49). Chiar dacă magh. *meg* are valoare asemănătoare lui *do-*, nu poate fi vorba, în nici un caz, de o influență. Părerea lui Weigand a fost combătută încă de Enea Hodoș, *op. cit.*, p. 15—16, în termeni destul de drastici. Cf. și Maria Clopoțel, *op. cit.*, p. 125, și I. Rizescu, *Prefixele regionale...*, p. 34, nota 13.

Pentru chestiuni de principiu în legătură cu originea afixelor și desinențelor, vezi I. Pătruț, *Studii...*, p. 153—160.

⁸ I. Rizescu, *Prefixele regionale...*, p. 34; M. Vulpe, *loc. cit.*, p. 374—380. M. Gregorian, *Graiul și folclorul din Oltenia nord-vestică și Băntulul răsăritean*, în „*Arhivele Olteniei*”, XVIII, 1939, nr. 101—103, p. 111—112, 118, identifica doar adverbul *do*.

⁹ Enea Hodoș, *op. cit.*, p. 16.

¹⁰ *Dialectele române din Istria*, p. 112.

0.5.2. G. Weigand îl atestă pe *do-* și în Oltenia de nord-vest, în punctul 277 (Godeanu) al Atlasului său ¹¹, iar M. Gregorian ¹² și, mai ales, *Texte dialectale — Oltenia, Glosar dialectal — Oltenia* ¹³ conturează mai precis aria lui (*do-*), *pro-*, *ză-* în această regiune.

0.6. Am urmărit răspindirea teritorială și unele probleme legate de *do(-)*, *pro-*, *ză-* în rețeaua *Noului Atlas lingvistic român, pe regiuni — Banat* (NALR-Ban.)¹⁴.

1.1.1. Prefixul *do-* dă acțiunii exprimate de verb un caracter finit și definitiv, indică îndeplinirea în întregime, totală a acțiunii, atingerea punctului ei final — în timp, în spațiu, cantitativ : *am dofăcūt = an gătāt dă făcūt* (10/Șopotu Nou ¹⁵); *gāta, am došicīt-o* [cartea] ‘am terminat de citit’ (1/Jupalnic); *am domīrcāt* ‘am terminat de mincat’ (28/Secășeni); *o doplicāt* ‘a plecat de tot, definitiv’ (15/Bănia, 28/Secășeni). Contextul situațional — durata acțiunii, desfășurarea ei continuă sau cu întreruperi, măsura în care date despre ea și desfășurarea ei sînt cunoscute sau nu interlocutorilor etc. — condiționează, de cele mai multe ori, întrebuintarea formelor prefixate.

1.1.1.1. În fața unui verb de mișcare, *do-* indică terminarea în spațiu a acțiunii, sosirea la destinație după străbaterea în timp a unei distanțe : *o doazūs* ‘a ajuns la țintă’ (4/Plavișevița etc.); *mă dodūc* (în context :) ‘mă duc pînă la capăt’ (pînă unde merge mașina și nu cobor, ca de obicei, aici) (26/Cornereva).

1.1.1.2. Sensului ‘de tot, pînă la capăt’ îi este inclus și unul cantitativ — ‘tot, în întregime’, implicînd și obiectul acțiunii, mai ales în cazul verbelor terminative : *am došicīt-o = am terminat de citit + toată cartea*; *am dogātāt = am gătāt tot lucrul* (11/Dalboșeț); *am dogātāt* [zic] *atūsă cînd am tārmināt cu tot* [lucrul] (21/Plugova) etc.¹⁶

1.1.1.3. Cel mai frecvent și cu valoarea semantică cea mai clară, *do-* se atasează verbelor terminative, ca și verbelor care exprimă acțiuni durative, acțiuni care se desfășoară cu întreruperi, sînt pregătite sau sînt rezultatul altora de durată, marcînd momentul final al acestora : „Cînd am terminat o parte din lucru o ‘sau’ m-am lăsat de el [provizoriu], spun că *am gătāt astād*. Cînd l-am terminat de tot, spun că *l-am dogātāt*” (31/Bu-

¹¹ *Die rumänischen Dialekte der kleinen Walachei, Serbiens und Bulgariens*, în Jb., VII, 1900, p. 48.

¹² *Graiul și folklorul...*, p. 111—112, 118 (*do*), 116 (*ză*). Cf. pentru sud-vestul Transilvaniei, idem, *Graiul din Clopotiva*, în GS, VII, 1934, p. 149, 186 (*do*).

¹³ TD-Olt., București, 1967; Gl.-Olt., București, 1967.

¹⁴ P. Neiescu și I. Faiciuc au avut bunăvoința de a ancheta pentru tema aci în discuție : 5/Berzasca, 6/Sichevița, 65/Munar, 66/Sacoșu Mare. P. Neiescu, originar din Berzasca, ne-a dat și unele sugestii. Le mulțumim și pe această cale.

¹⁵ Cifra din fața numelui localității indică numărul punctului cartografic din rețeaua NALR-Ban. Considerații asupra sensului lui *do(-)* vezi la M. Gregorian, *Graiul și folklorul...*, p. 111—112; I. Rizescu, *Prefixele regionale...*, p. 33—35; M. Vulpe, *loc. cit.*

¹⁶ Sensul apare clar și într-un exemplu din Novacovicu, *op. cit.*, p. 9 : *ai doadus?* ‘ai adus totul?’ (Răcășdia, 19 în NALR-Ban.). Întrebat direct, informatorul NALR-Ban. confirmă forma și o explică la fel. Novacovicu glosează : „Do », Adeacă : « tot ». Cf. și L. Costin, *Graiul bîndăean*, p. 100; la p. 147, un exemplu din Cornereva (26 în NALR-Ban.) : „N-o do fost ca să do fie = nu a fost deajuns ca să ajungă” (ortografia autorului). Implicarea obiectului acțiunii sau a unor circumstanțe ale ei este evidentă și în unele situații de sub 1.1.1.6.

coșnița); o mers mult, *ș-acú o doažús* (69/Turnu-Ruieni); a fost becăg și-a domurít (7/Pescari); o kinuiít, *ș-acúma o domurít* (18/Berliște); o domurít, o scăpát, sárácu, s-o kinuiít dástúl (29/Váliug). Sau, în context mai larg, în *Porțile de Fier*: *ástáz ... cînd m-ă_sculát | mę-am așázát prînzu la foc | mai_đe dimînáta | c-am avút o șed'ință || și m-an_dus jos la șed'ință | am pröveñít și m-an_doterminát mîncárea...* (p. 147)¹⁷. De asemenea, poate marca momentul luării hotărîrii de a îndeplini acțiunea, după eventuale ezitări sau aminări: „— Nu te duci (căci ai tot spus că te duci)? — Ba acuma [= în sfîrșit] *mă dodúc*” (5/Berzasca); „*am dōșepút* = m-am apucat de-a binelea de lucru” (30/Armeniș).

1.1.1.3.1. *Do-* nu poate prefixa verbe care exprimă acțiuni momentane: o *trîcñít* ‘a tresărit’, dar nu și **dotrîcñít*; o *fulžerát*, dar nu și **dofulžerát* (5/Berzasca, 25/Luncavița).

1.1.1.4. Cum e și firesc, forma negativă a verbelor cu *do-* nu se referă la acțiune în totalitatea ei (ca în *nu fac* = nu fac nimic, nu fac deloc), ci doar la atingerea punctului ei final, la îndeplinirea ei — cantitativă, în timp, în spațiu — în întregime. În *nu dofác* (20/Borlovenii Vechi), de exemplu, nu se neagă săvîrșirea acțiunii ca atare (pot să fac, totuși, o parte din lucrare), ci doar terminarea ei: ‘nu termin de făcut’. La fel și în: *n-am dopús cucurúdu* ‘n-am terminat de semănat (tot) porumbul’ (10/Șopotu Nou); *cărbúné* ‘tăciune’ [rămîne atunci] *cînd t_émnu n-o doárs* ‘nu a ars în întregime, de tot’ (24/Brădișoru de Jos); *măi stai, că n-am domîncát* ‘mai așteaptă-mă, pentru că n-am terminat de mîncat’ (28/Secășeni) etc. În ALR II, vol. I, p. 18, MN 6932 MUSCĂ [la barbă]: *aî lăsát la bərbă[...]* *nu l-aî dorás* ‘nu ai ras tot părul’ (2 = 16/Pecinișca). Acțiunea se poate desfășura în continuare — *n-am dopús cucurúdu* ... dar miine il *dopun*, sau se poate opri la starea atinsă — *nu l-aî dorás* ... dar nici nu-l vei rade pe cel rămas, căci vrei să-ți lași muscă. Deci momentul următor al acțiunii va fi consemnat prin forma verbală respectivă prece-dată de *do-*: *nu dofác* ‘nu termin de făcut’ — *dofác* ‘termin de făcut’.

1.1.1.5. În funcție de sensul verbului sau de context, forma negativă precedată de *do* își asociază valoarea semantică ‘nu chiar’, care primează asupra celorlalte. Astfel, forma negativă *nu dō_șciú*, ca răspuns la o întrebare de felul: — Știi ce s-a întîmplat?, înseamnă: ‘nu știu prea bine, (mai) trebuie să întreb pe cineva’ (11/Dalboșet, 14/Slatina-Nera, 15/Bănia, 16/Pecinișca, 22/Pirvova), ‘nu știu precis’ (18/Berliște), ‘*nu am pră dăplîn cunoșéință*’ (35/Lățunaș). Adică: ‘nu chiar știu, nu știu prea bine’. Momentul următor al acțiunii va fi (sau ar putea fi): *știú* (nu: *doștiú*, căci un răspuns *doștiú* la întrebarea de mai sus nu este posibil; vezi *infra* 1.3.).

¹⁷ Vezi și p. 265, 292, 327. La p. 65, un exemplu în care terminarea acțiunii presupune un efort: [pe cal] *nu l-a mai_ținút pișúárilę||aștîa l-am împlns cu_șmáru d'e l-am dobágát aîtsa-n_șobór | in_cúrcęl|*

Radu Flora, *Rumunski banatski govori...*, p. 466, citează, pentru unele puncte din ALBI, forma *a se doda*, cu sensul ‘a se obișnui, a se deprinde cu cineva, cu ceva’: *s-o dodat cu n_șoj* ‘privikao se s nama’, în care *do-* are sens durativ (cf. și p. 333). Pentru alte puncte atestă forma *a se deda*: ‘„u nekim tačkama i de-: dedat”. Vezi și anexa lucrării — *Prilog: Karte, h. 42*, unde aria lui (*s-o*) *dodat* corespunde, în general, cu cea a lui (*o*) *dōažús*, (*o*) *dōviñít*. *Doda* e, însă, verbul *deda* (< lat. *dedere*), în care prima silabă, fiind simțită ca prefix, a fost înlocuită cu *do-*, în aria în care acest prefix este productiv. Cf. și Novacovicu, *op. cit.*, p. 9: ‘*dodat* = aclimatizat’.

În asemenea cazuri, *nu + do* tind să formeze o unitate cu sensul 'nu chiar', *do* determinînd adverbial verbul.

1.1.1.6. Dar, în *nu do știu* se poate subînțelege adverbul *bine* (deci : *nu do știu bine*) și atunci *nu do* 'nu chiar' se poate referi (= poate determina) fie la *știu* (nu chiar știu), fie la *bine* (nu chiar bine). Altfel spus, determinarea verbului de către *nu + do* e uneori doar aparentă (căci *do* precedă verbul) sau presupune cel puțin (= implică) și un alt determinat¹⁸. Situații de acest fel identifică, în *Porțile de Fier*, și discută Magdalena Vulpe, loc. cit., p. 297 : *noi l-am lăsat acolo / că nu do era mort* 'nu era chiar mort' (sau, mai just, 'era nu chiar mort', căci vezi *infra* 1.1.2.1.); *nu do era vedere bună* 'nu era vedere chiar bună'; [fata] *s-o măritat de șaisprezece ani / n-o do avut șaisprece* 'n-a avut chiar șaisprezece' (cf. și M. Gregorian, *Graiul și folklorul* ..., p. 112 : „nu do are un an, măi are cîta = nu are chiar un an, mai are puțin”; Prisăcina, în Oltenia de nord-vest). Sau : *gîngăiit* 'bilbuit' [e cel care] *nu do p_dăce să spună bină vorba* = 'nu chiar poate să spună' sau 'nu chiar bine' (23/Vărădia). Posibilitatea de dublă determinare pe care o are *do* se poate constata și din distribuția lui : *nu-i do bună*, dar și *nu do ieră bună* (4/Plavișevița).

1.1.1.7. Tot o unitate, exprimînd iminența îndeplinirii acțiunii, formează *mai + do* 'aproape, pe punctul de a...' ¹⁹ : *am măi do gătăt* (21/Plugova); *măi do că m-am săturăt* (33/Cîlnic); *măi do eră să gat* (7/Pescari); *măi do să vină* (13/Lescovița); *măi do (eră) să cad* (1/Jupalnic... 11/Dalboșeț ... 27/Gîrliște etc.). Și în această situație *do* (precedat de *mai*) determină adverbial verbul. El întărește ideea de iminență a efectuării acțiunii, pe care o exprimă *mai* (*mai să cad* = 'aproape să cad, era să cad'). Aceasta este subliniată și mai puternic prin repetarea construcției : *măi do, măi do să cad* (1/Jupalnic etc.). Iar cînd după *do* apare și imperfectul *era* (semiauxiliar), expresia devine tautologică, *mai do* avînd aceeași valoare semantică cu *era* (cf. și repetiția *era, era să...*)²⁰.

1.1.2.1. Operîndu-se un transfer din planul acțiunii duse pînă la capăt în cel al însușirii, al calității ca rezultat al acțiunii, *do* poate preceda un participiu cu valoare adjectivală : *ăpă dofiărtă* (5/Berzasca, 21/Plugova); „[...] foarte puține [sate] *nedoarse* scăpară” (la Nicolae Stoica de Hațeg, apud N. Iorga, *Observații și probleme bîndărene*, București, 1940, p. 106), sau, mai puțin, un adjectiv la forma afirmativă : *îi dosătul* 'e sătul de tot' *nu-i măi trăbuii* [mîncare]; „*kimișea îi doălbă* dacă ai spălat-o bine, dacă *ai doălbî-o*” (28/Secășeni). Calitatea presupune, deci, acțiunea

¹⁸ Cf. și *Gramatica limbii române*, Edit. Academiei R. S. România, ed. II, vol. II, București, 1963, p. 87 : „[...] adverbe de felul lui *tocmai, chiar, și* [...] pot apărea pe lîngă orice parte de propoziție”.

¹⁹ Atribuind lui *do* doar valoare de adverb, M. Gregorian, *Graiul și folklorul* ..., p. 111, îi înșiră semnificațiile în ordine : „aproape, aproape de tot, aproape în întregime, de tot, de-a binelea, chiar”, deși sensul 'aproape' (deci iminența îndeplinirii acțiunii) este dat de *mai do*. În exemplul : „*să-m do îe și cazanu* = aproape să-mi ia și cazanul” (*ibidem*), evident, a fost omis *mai* (*mai să...*) Cf. și idem, *Graiul din Cîlpoțiva*, p. 189 — „do = aproape, aproape în întregime”. Atestarea în textul de la p. 177 (*i-a măi do omorit cu bătaia*) arată, însă, că sensul este al lui *mai do*. Vezi și D. Gămulescu, op. cit., p. 127, care greșește însă, la p. 213, cînd îl trece pe *do* între adverbele de loc (și nu de mod).

²⁰ M. Vulpe, op. cit., p. 379, nota 66, consideră că „nuanța aspectuală « a fi pe punctul de... » este redată de semiauxiliar, nu de adverbul *do*”.

de durată a verbului, acțiune prezentată ca terminată în întregime, ajunsă la punctul final (*dofierbe* — *dofiartă*, *doalbi* — *doalbă*). Prefixul consemnează prezența însușirii în grad maxim — ‘de tot, foarte’, consecință a unui proces.

Totuși, forme în care *do-* precedă un adjectiv la forma afirmativă nu sînt obișnuite în vorbire. În afară de cele două exemple citate, date de informatorul din Secășeni, întrebați direct, informatorii ceilalți au negat existența sau posibilitatea unor forme ca *dobun*, *doalb*, *dofrumos* etc., admitînd doar formele simple, neprefixate *bun*, *alb*, *frumos* etc., chiar cînd contextul în care erau plasate (însușirea = consecință a unui proces) le-ar fi făcut posibil. Nu am întîlnit astfel de forme nici în textele dialectale sau în culegerile de folclor din Banat ²¹.

1.1.2.2. Firești și frecvente sînt, însă, construcțiile în care adjectivul este precedat de *nu + do* ‘nu chiar, nu de tot’: [*bilbiitul*] *nu rûpe tîina*, *nu do poáce să rûpă rîndu*, *nu-î do mut* (7/Pescari); *nu-î do albă* (8/Pojejena, 9/Cărbunari, 13/Lescovița, 14/Slatina-Nera, 18/Berliște, 37/Ferendia⁺: *măi trăbă spălătă* etc.); *nu-î do bun* sau *nu do-î bun* (25/Luncavița, 27/Gîrliște, 28/Secășeni); *nu mis do cărunt* sau *nu do mis cărunt* (21/Plugova); *nu-î do mort* (1/Jupalnic, 2/Ieșelnița, 15/Bănia, 20/Borlovenii Vechi, 27/Gîrliște etc.); [*cherchelit e cel care*] *nu-î do biat* (26/Cornerova).

În construcția *nu + do + adjectiv* nu se neagă calitatea (ca în *nu e bun* = e rău, nu e deloc bun), ci doar prezența ei deplină, realizarea ei fiind apropiată, pe cale de a se împlîni. Iar acțiunea, care va avea drept consecință o calitate sau care vizează împlinirea unei calități (exprimate printr-un *adjectiv la gradul pozitiv* și nu printr-un *adjectiv precedat de do*), este presupusă în desfășurare (*nu-i do bun*, deci se mai poate lucra pînă va fi *bun*) sau ca nerealizată în întregime (*nu-i do mut*, deci *nu* a muțit de tot).

1.1.2.3. Încă mai frecvent întrebuințată este construcția *mai + do* ‘aproape’ precedînd un adjectiv: *mis măi do alb pră cap* (33/Cîlnic); *îi măi do albă* (1/Jupalnic, 2/Ieșelnița, 3/Ogradena, 12/Sasca Română, 30/Armeniş⁺: *îi nûma măi do ș. a.*); *mis măi do sătul* (19/Răcășdia, 23/Vărădia); *apa îi măi do fiartă* ‘aproape fierbinte’ (21/Plugova); *îi măi do mort* (1/Jupalnic ... 39/Berecuța, 68/Delinești — 73/Glimboca, 75/Zgribești, 79/Sacoșu Mare, 81/Lugojel): ‘cînd îi ții luminările, aproape mort’ (14/Slatina-Nera), ‘trăze să mǎră’ (17/Prilipeț, 21/Plugova), ‘îi pră ducă’ (18/Berliște), ‘nu mai are nici o scăpare’ (35/Lățunaș), ‘bicăg rău, trăze să mǎră’ (37/Ferendia), ‘îi măi d-a muri’ (71/Băuțar) etc.

Raportul între acțiune și însușire este același ca mai sus (*supra* **1.1.2.2.**), locuțiunea redînd iminența realizării unei calități rezultate din împlinirea acțiunii unui verb.

1.1.3. În aceleași formule (*nu + do* și *mai + do*) și cu aceleași valori ca la adjectiv, *do* poate determina și adverbe: *nu-î do bině* ‘nu e chiar

²¹ La D. Șandru, *Vallée d'Almăj*, p. 121 nota 1, forma și glosarea *ty doalb* „il est entièrement blanc” trebuie interpretate prin contextul din care forma a fost extrasă: *kind-ty may doalb apdy zîși k-o sivil* (Chestiunea 193 Cărunt, p. 171). Deci: *mai do alb* = ‘aproape alb’. La fel și la E. Petrovici, *Folklor din Valea Almăjului*, p. 149: „doplin = plin de tot, doras = plin ras”; în text însă: „Niș paharu nu do plin, /Zumătaçi cu viîn. /Niș păharu nu do ras, /Zumătaçi cu năcaz” (p. 71) (vezi *infra* **1.1.2.3.**),

bine' (13/Lescovița, 15/Bănia etc.); *îi măi do bine* 'e aproape bine' (5/Berzasca, 6/Sichevița, 11/Dalboșeț) etc.²².

1.1.3.1. Prin întinderea ariei și frecvența în vorbire, trebuie remarcate construcțiile *do* + adverb *gata*, care se referă la o acțiune durativă terminată — *mis dogăta* 'am terminat în întregime, de tot' sau pe cale de a se sfârși — *nu mis dogăta* 'n-am terminat în întregime, de tot' și mai ales — *mis măi do gata*: '*măi, măi do-î gata*' (6/Sichevița), '*măi am cita*' (15/Bănia, 31/Bucoșnița), '*am măi dă gătăt*' (21/Plugova), '*nu mis dogăta*' (32/Doman), '*nu mis gata dă tot*' (37/Ferendia), '*acúș miz gata*' (39/Berecuța), '*măi am puțin dă lucrăt*' (46/Berini).

1.2. Magdalena Vulpe rediscută, în studiul citat, distincția *do-* (prefix) — *do* (adverb), conchizînd : „[...] cele două elemente sînt apropiate ca înțeles, totuși nuanțate semantic și distincte prin particularitățile lor sintactice și distribuționale. *Do-* adaugă temei sensul « de tot, pînă la capăt, pînă la terminare », funcționează numai ca prefix verbal și, ca orice prefix al limbii române, nu este separabil. Adverbul *do* are sensul « de tot, chiar », determină alte părți de vorbire decît verbul (cel mai adesea adjective), admite intercalarea altor elemente ale propoziției între el și termenul determinat și poate fi, la rîndul său, determinat de *mai* « aproape ». Ortografierea lui *do* va trebui să țină seama de această distincție” (p. 377). Deși criteriile avute în vedere sînt operante în majoritatea cazurilor cercetate, autoarea admite, totuși, posibilitatea unei duble interpretări atunci cînd criteriului semantic nu i se adaugă și indicații distribuționale.

Oricum, disocierea este dificilă și limite tranșante nu se pot trage în toate cazurile, căci interferări între cele două valori ale lui *do* se produc mereu, mai ales în ceea ce privește sensul, care nu e strict delimitat. Distincția și criteriile propuse de Magdalena Vulpe ni se par acceptabile. Vom încerca doar o nuanțare a distincției potrivit situațiilor enumerate mai sus.

1.2.1. Atașat unui verb care exprimă o acțiune durativă — în timp, în spațiu, cantitativ — sau unui verb terminativ (= rezultativ, finitiv), *do-* formează cu acestea o unitate, nuanțîndu-le sensul (1.1.1. — 1.1.1.3.). Forma negativă a unor astfel de verbe precedate de *do-* indică neîndeplinirea totală a acțiunii, neatingerea punctului ei final (1.1.1.4.). Adverbul *gata* și participiile verbelor durative precedate de *do-* se găsesc în aceeași situație, atît la forma afirmativă, cît și la cea negativă (1.1.2.1., 1.1.3.1., mai puțin *mai do gata*).

În toate aceste cazuri (*am dofăcut, am doajuns, am dogătăt; n-am dofăcut, n-am doajuns, n-am dogătăt; mis dogata, nu mis dogata; apă dofiartă, lemne nedoarse*), calitatea de prefix a lui *do-* este, credem, incon-

²² La R. Todoran, *op. cit.*, p. 300, nota 45, apare, în titlul unui *Bucvariu* de la 1781, tradus în neștește de un bănațean, o lămurire care conține un substantiv însoțit de *do* : „[...] Cu dovoirea stăpînitorilor. S-au tipărit [...]” = ‘cu voia deplină... Cf. și, în 29/Văliug, *m-i mîi do fđame*. Exemplul din Weigand, Jb., VII, p. 83 — *măt do biserikă* ‘nahe an der Kirche’ (Gorj), în care lui *do* i se atribuie valoare de prepoziție, cu sensul ‘bis’ (= pînă la), este confuz și, probabil, trunchiat citat. Trebuie să fie vorba (cf. și specificarea „wird nur in Verbindung mit mai gebraucht”) tot de locușiuinea *mîi do*.

testabilă, el ținând formal de cuvintele la care e atașat, adăugându-le o nuanță semantică nouă față de formele neprefixate ²³.

1.2.2. Adjectivele, adverbele și unele verbe (acestea din urmă cel puțin în anumite contexte nedurative și neterminative) nu pot fi precedate de *do-* (socotim neconcludente cele două exemple din Secășeni, ele — și altele — fiind negate de informatorii ceilalți). Ele pot fi însă însoțite de *nu + do* și *mai + do*, construcții care exprimă negarea prezenței în întregime a calității, privită ca o consecință a unei acțiuni în desfășurare, sau redau ideea de proximitate, idee care apare și în cazul verbelor durative sau terminative precedate de *mai + do*.

Deci, în situațiile de sub 1.1.1.5. — 1.1.1.7., 1.1.2.2., 1.1.2.3., 1.1.3., *mai do gata* de la 1.1.3.1., credem că *do* trebuie interpretat ca adverb. Precedat de adverbele *nu* și *mai*, *do* nu mai formează o unitate cu părțile de vorbire pe care, de astă dată, doar le determină adverbial, câștigând o independență formală (*nu-i do bun*, dar și *nu do-i bun* sau *nu do era bun*; *mai do să gat*, *mai do am gătat* etc.) și semantică față de ele. Se stabilește, însă, o corelație între *nu* și *do*, și, încă mai strinsă, între *mai* și *do*, care devine locuțiune adverbială de proximitate ²⁴.

1.3. Formele verbale prefixate alternează adeseori cu formele neprefixate în funcție de context. În cazul verbului *a muri*, de pildă, dacă folosirea formei prefixate presupune o acțiune anterioară de durată (*a fost becág și-a domurit*), cea neprefixată se întrebuințează atunci când faptul se produce subit: *l-o călcăt trénu, o murit* (dar nu: *o domurit*) (25/Luncavița). De asemenea, în context situațional: — Cine a murit? (dar nu: — Cine a domurit?), la care se poate răspunde: — A murit cutare (dacă nu știu cum s-a întâmplat), dar și — A domurit cutare (dacă știu că era de mai mult timp pe moarte); și întrebarea poate fi — A domurit cutare? atunci când interlocutorii știu că respectivul era pe moarte. Sau, dacă la — Știi ce s-a întâmplat? se poate răspunde: — Știu (= da); — Nu știu (= nu); — Nu do știu (= nu chiar), o formă *doștiu* consemnează consecința, punctul final al unei acțiuni de durată (decî alt context): „Am învățat mult și acuma doștiu” (5/Berzasca); *doșétu, núma dacă-î mǔltă dăzbăcere* (30/Armeniş).

1.4. Verbele prefixate cu *do-* pot fi folosite la toate modurile și timpurile. Presentul indicativ nu are valoare de prezent istoric, cum presupune Maria Clopoțel (*art. cit.*, p. 126), ci, eventual, valoare de viitor, fapt destul de obișnuit în subdialectul bănățean și nu numai acolo. Firesc, timpurile trecute, îndeosebi perfectul compus, au o frecvență mai mare.

²³ Cazurile puse sub semnul întrebării de M. Vulpe, *op. cit.*, p. 377, ca echivoce aparțin acestei situații: în *nu știu/da o ajuns la loc sau nu o do ajuns la loc*, cele două interpretări posibile, „a ajuns de tot, a terminat să ajungă la loc?” și „a ajuns chiar la loc?” nu se exclud, ci se presupune — e vorba de atingerea țintei în spațiu, după parcurgerea, în timp, a unei distanțe; *s-o fi do dus pin-acas/nu s-o fi dus* înseamnă, evident, „s-o fi dus chiar pină acasă?”, și nu „s-o fi dus de tot pină acasă?”, căci și continuarea textului (*Porțile de Fier*, p. 301) confirmă interpretarea: *și pǔ-șma a viălt înapóî* (decî nu „de tot”). În ambele cazuri avem de-a face cu verbe de mișcare, *do-* implică atingerea punctului final în spațiu și este prefix; deci: *nu o doajuns, s-o fi dotus*. Sensul „chiar” este dat de caracterul dubitativ al comunicării.

²⁴ M. Vulpe, *op. cit.*, p. 377, consideră că adverbul *do* e dezvoltat pe teren românesc din prefixul *do-*, în timp ce D. Gămulescu, *op. cit.*, p. 217, îi vede etimologia în prepoziția sirbo-croată *do*. Formele din subdialectul bănățean pot explica firesc și comod altă semantică, cit și formal, apariția pe teren românesc a adverbului *do*, așa încît invocarea prepoziției scr. *do* nu se justifică.

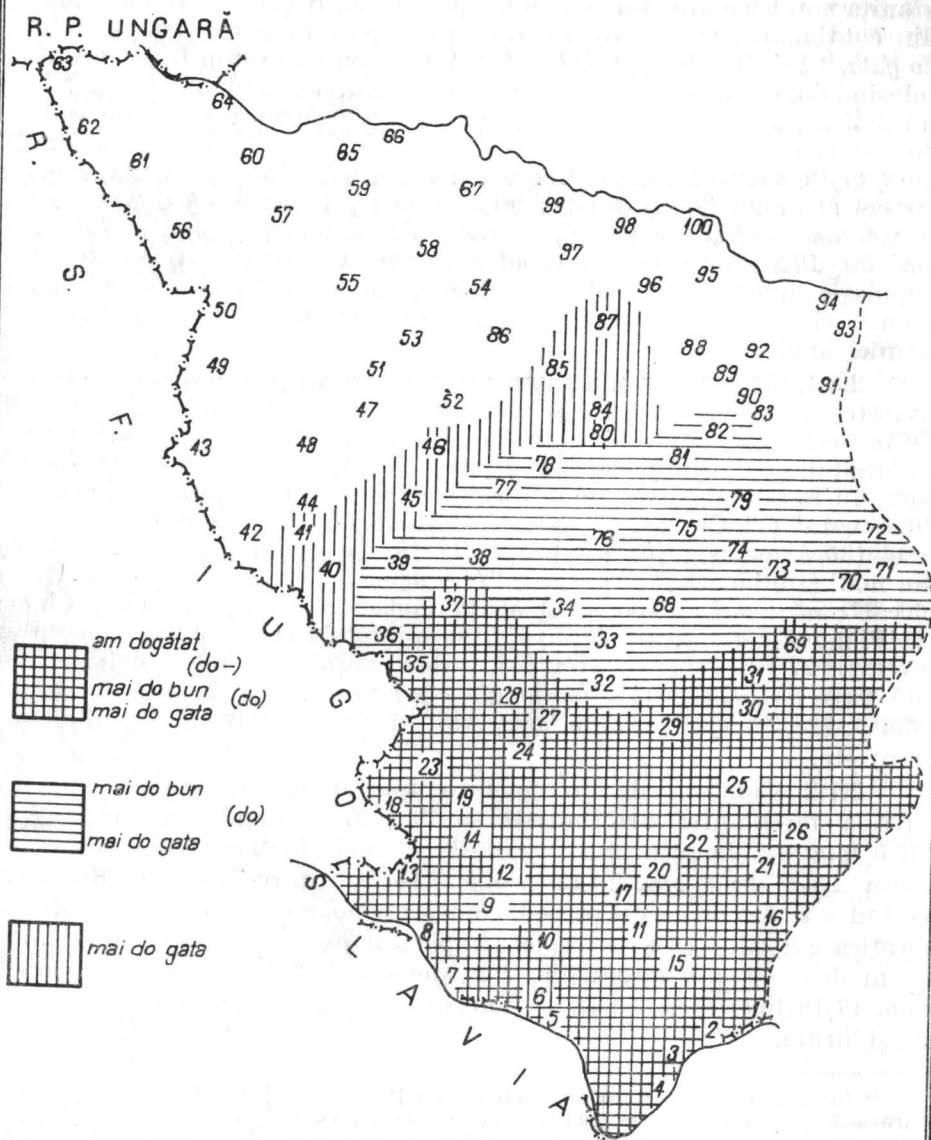
1.5. Vezi harta 1. Prefixul *do-* este răspândit pe o arie din sudul Banatului, avînd ca puncte nordice : 35/Lăţunaş, 37/Ferendia (unde nu toţi informatorii îl admit pe *do-*), 28/Secăşeni, 27/Gîrlişte, 29/Văliug, 31/Bucoşniţa, 69/Turnu-Ruieni. În această arie *do-* este productiv, putînd fi ataşat la verbe de origini diferite. Fireşte, e prezent aici şi adverbul *do*. Acesta, mai ales în locuţiunea *mai do* (+ adjective, adverbe), depăşeşte graniţa nordică a ariei lui *do-*, ajungînd pînă către Lugoj. În cîteva puncte din continuarea spre nord a acestei arii apare doar construcţia *mis mai do gata*. Graiurile din nord-vestul şi nordul Banatului nu îl au pe *do(-)*²⁵, folosind doar formele verbale neprefixate, iar ca echivalent semantic al lui *mai do*, adverbele *aproape*, *mai 'aproape'* sau perifraze. Din trei sate de bufeni din sudul Banatului cuprinse în reţeaua NALR-Ban., graiul a două (7/Pescari şi 29/Văliug) cunoaşte atît prefixul *do-*, cît şi adverbul *do*, iar cel al unuia (9/Cărbunari; informatorii precizează că doar în Almăj se zice *am dogătăt* etc.; la ei, *aŋ_găcît*, dar şi *măi du_găta*, *măi du_mort*, *măi du_ălbă* etc.) doar adverbul *do*. Către est, 72/Rusca Montană (cu populaţie amestecată : bufeni, ardeleni, toţi aşezaţi aici de mai multă vreme, şi bănăţeni) îl are pe *do* adverb, iar 56/Comloşu Mare (bufeni), pe nici unul.

2.1.1. Ataşat verbului, prefixul *pro-* (*pră-*, *prio-* etc.) indică iterativitatea, repetarea acţiunii — 'din nou, a doua oară, iarăşi, încă o dată', fie în aceleaşi circumstanţe, fie în circumstanţe diferite : *proár* 'ar încă o dată, din nou' (8/Pojejena); *pròspún* 'mai spun o dată, repet' (10/Şopotu Nou, 15/Bănia etc.); *ne pròntînim* 'ne mai întîlnim o dată, ne întîlnim a doua oară' (11/Dalboşet); *prîòšicésc* [cartea] 'citesc a doua oară, recitesc' (30/Armeniş); *iăr ai prăveñit?* (28/Secăşeni); *provin* 'vin iarăşi, din nou' (10/Şopotu Nou); *preupl'éc unde am_fost* 'mă întorc de unde am plecat'; *mă duc şi preuvin* = străbat a doua oară acelaşi drum ca la ducere (21/Plugova); *am prăveñit napóí* 'm-am întors' (= am plecat şi acum am revenit) (27/Gîrlişte); *pròpléc* 'plec a doua oară' (fie unde am fost, fie în altă parte) (15/Bănia); *l-am prăfăcútu-l* 'l-am mai făcut o dată, l-am refăcut' (28/Secăşeni); *m-am prăncălîtat* 'm-am încălîţat din nou' (36/Gherman) etc.

2.1.2. Cum se vede din unele exemple de mai sus, *pro-* redă şi revenirea la starea anterioară (iniţială) sau la punctul de plecare. Mai clar în : *Cît o tăiat dîn ia* [din pită], *o procriscut pita* (E. Petrovici, *Folklor din Valea Almăjului*, p. 82); *m-o pròntórs bqála* 'am recidivat' (5/Berzasca). Verbul *a se întoarce* este precedat adeseori de *pro-*, deşi valoarea lui semantică e aceeaşi ca şi a formei simple : *m-am dus şi m-am pròntórs* = m-am dus şi m-am întors (dar nu a doua oară) (4/Plavişeviţa, 10/Şopotu Nou, 17/Prilipeţ etc.). Ideea ar fi aceea a parcurgerii, a doua oară, a aceluiaşi drum.

²⁵ Informatorul din 53/Bucovăţ admite că „*dja* [forme cu *do-*] *zic sirbi din coló* : Stanciova, Petrovaselo", sate din apropiere, cu populaţie sirbească; cel din 67/Firiteaz ştie că pe la Paţar, sat în sudul Timişoarei, necuprins în aria lui *do(-)*, se zice *am dogătăt*; în Coşteiu de Sus forme cu *do(-)* se întîlesc doar în graiul celor veniţi aici (prin căsătorie) din jurul Caransebeşului. Într-o poezie în grai bănăţean, a lui Marius Munteanu, originar din Murani, sat în nordul Timişoarei, apare „*Mai s-o do-mpung*" (Ano, Ano, *Logojano. Versuri în grai bănăţean*. Selecţie de Gabriel Ţepelea, 1974, p. 131).

HARTA 1

2.1.3. *Pro-* poate indica și caracterul intensiv al acțiunii verbului : *Și iar m-am prosocotit / Să nu mă las de iubit* (Prigor, în Almăj ; L. Costin, *Graiul bănățean*, p. 170)²⁶ sau repetarea ei de mai multe ori la rînd : *prò-méstăc* (vinul) (2/Ieșelnița) ; *promút* (vinul) 'îl mut dintr-un vas într-altul de mai multe ori, îl pritolesc' (8/Pojejena)²⁷ ; *mă proîmbu* (la care e de presupus, cel puțin, o contaminare cu formele cu *pro-*), *mă propórt* (*pră-pórt*) 'mă plimb, plimb (pe cineva, calul etc.)' (10/Șopotu Nou, 15/Bănia, 16/Pecinișca, 25/Luncavița, 48/Petroman etc. ; vezi și ALR I, vol. I, h. 96 *Mă plimb*).

2.2. Accentul secundar pe care îl poartă, de obicei, *pro-* (vezi între exemplele de mai sus) subliniază, scoțîndu-l mai puternic în evidență, caracterul iterativ al acțiunii.

2.3. Uneori, deși valoarea semantică a lui *pro-* este clară pentru vorbitor (deci în aria în care *pro-* este productiv), ideea de repetare a acțiunii este reluată pleonastic prin determinări adverbiale : *l-am prò-sămănat iără* (17/Prilipeț) ; *propún cucurúdu a dóil'a uără* (20/Borlovenii Vechi) ; *o pròvinîit a dódua qdră* (24/Brădișoru de Jos) ; *prosămăn á dăuără* (27/Gîrlîște) ; *o prăvinîit dî nou* (37/Ferendia) etc., sau chiar : *iar pròîșe-peáu din nou* (*Porțile de Fier*, p. 128). Efectul este același cu al accentului secundar (*supra* 2.2.).

2.4. Într-un text din 15/Bănia, ca și într-unul din 1/Jupalnic, apare construcția *pro din nou* : [a doua zi la fel ca în cea anterioară] *pro-dănou fac mîncare ș-o-mpart* (E. Petrovici, *Folklor din Valea Almăjului*, p. 142, cu ortografia de aici) ; *am pus găîna s-a fiărbă* [...] *și după ș-a fert / am strecurat cărneș / mórcovi de-acólo / ș-am pus să feărbă prò din nou* [...] *súpa* (*Porțile de Fier*, p. 103). Construcția are valoare adverbială și individualizează circumstanțial acțiunea verbului. A rezultat, desigur, din reluarea pleonastică a lui *iar* (*supra* 2.3.), *pro-* detașîndu-se de verb.

2.5.1. Vezi harta 2. Prefixul *pro-* (*prio-*, *pră-*, *preu-*) este obișnuit în vorbire și productiv în aceeași arie ca a lui *do-* ; foarte mici diferențe apar către nord. În restul Banatului el apare fără a fi simțit ca prefix, și deci fără a fi productiv, în (*răchie*) *profriptă* (*prefriptă*, *prăfriptă* etc.), (*pro*) *întoarsă* ('țuică) fiartă a doua oară' — general în Banat, și *prosămăn*, *propun* (*cucuruz*) 'seamăn (porumb) unde n-a răsărit, cîrpesec locul', care nu mai apare însă în nordul și nord-estul Banatului²⁸. De data aceasta, dintre satele de bufeni, doar în graiul din 7/Pescari apare *pro-* ; în cele din 9/Cărbunari, 29/Văliug, 56/Comloșu Mare, 72/Rusca Montană nu apare decît (*răchie*) *profriptă* (*prefriptă*), *preîntoarsă*.

2.5.2. Fonetic, *pro-* are, în aria sudică, următoarele forme : *pro-* (1—8, 10—15, 17—20, 22, 24, 27, 31), *prio-* (1, 16, 25, 26, 30), *pră-* (23, 35—37), *pră-* și *prea-* (28), *preu-* (21).

3. Păstrat doar în cîteva cuvinte, *ză-* nu mai este simțit ca prefix în Banat și nu este, deci, productiv.

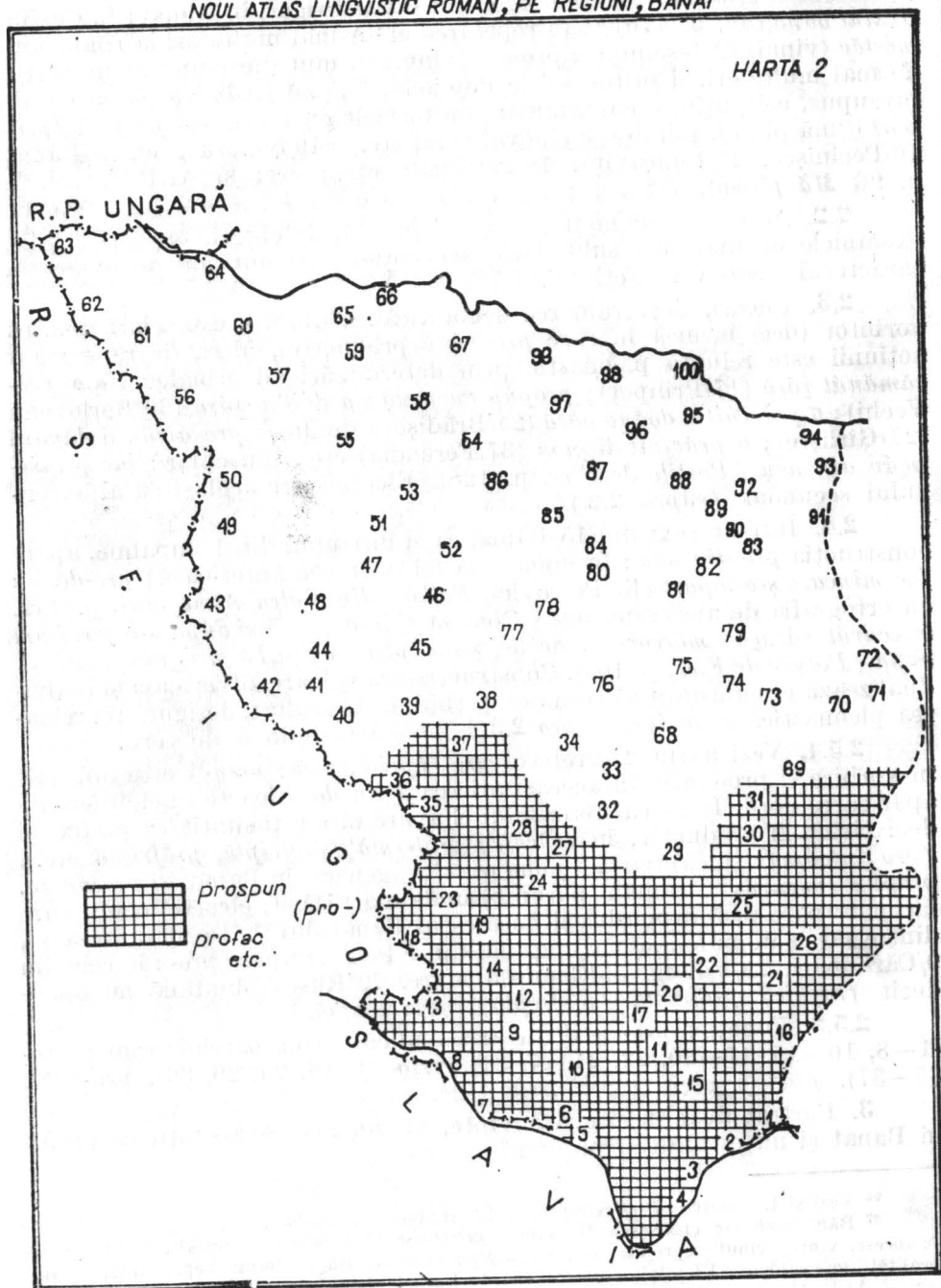
²⁶ Vezi și I. Rizescu, *Prefixele pro...* Cf. și rom. lit. *proslăvi*.

²⁷ Băn. *protosésc* (12/Sasca Română), *priotosésc* (1/Jupalnic), *prătosésc* (35/Lățunaș) 'pritolesc, vîntur vinul' reproduc scr. *prətočiti*, alternînd însă cu forma neprefixată, în alte localități, *tošésc* 'idem' (2/Ieșelnița, 3/Ogradena, 18/Berliște, 19/Răcășdia, 36/Gherman, 43/Foeni ; vezi și ALR II s.n., vol. II, h. 246).

²⁸ Cf. și ALR II s.n., vol. I, h. 252 și 95.

NOUL ATLAS LINGVISTIC ROMÂN, PE REGIUNI, BANAT

HARTA 2

3.1. Dacă inițial *a (se) zăuita (a se zuita, a se zoita)* 'a uita, a nu ține minte, a nu-și aduce aminte' și *a zăgoni (a zogoni)* 'a goni, a alunga (cel mai adesea un ciine)' reproduceau, probabil, nuanța de sens terminativ a modelelor din sîrbocroată, cu timpul aceasta s-a pierdut²⁹. Formele prefixate au înlocuit, în subdialectul bănățean, pe cele simple — *a uita, a goni*. La impunerea lui *a (se) zăuita* (și reflexiv în graiurile din Banat) cu sensul 'a nu ține minte, a nu-și aduce aminte' a contribuit, desigur, și omonimia cu *a se uita* 'a privi'³⁰.

3.2. *Ză-* are valoare incoativă în *zăpost (zăpostit, zăpostire)* 'începutul, ajunul postului' (1/Jupalnic, 2/Ieșelnița ... 8/Pojejena etc., 67/Firiteaz, 74/Căvăran — 87/Șuștra etc.; vezi și ALR II, vol. I, h. 193, ca și p. 106, MN 2785). După *zăpost* urmează *postul*. În unele localități însă (92/Răchita, 93/Coșteul de Sus, 98/Șiștarovăț etc.) *zăpost* înseamnă 'post', iar în altele (25/Luncavița, 70/Măru, 71/Băuțar, 72/Rusca Montană, 73/Glimboca etc.) *zăpost* nu apare³¹.

3.3. Întinsă peste tot Banatul, aria lui *a se zăuita* depășește granițele acestuia către Crișana, Transilvania de sud-vest și Oltenia (vezi ALR I, vol. I, h. 64 *Uituc*); *zăpost (zăpostit, zăpostire)* lipsește sau are sensul 'post' în est-nord, iar *a zăgoni (a zogoni)* nu formează arie compactă, ci doar arii discontinue, deși e întins pe o mare suprafață a Banatului, în sud apărînd sub forma *a zgorni*³². Și *zăpost* și *a zogoni* depășesc granițele Banatului.

4.1. Atașate verbului, prefixele *do-* și *pro-* conferă acestuia nuanțe semantice care lipsesc formelor respective neprefixate. *Do* este și adverb, iar la *pro-* apare o tendință de adverbializare. Faptul că ele au sau tind să aibă independență formală și semantică, determinînd circumstanțial verbe, adjective, adverbe, e un argument în plus pentru apartenența la categoria de *Aktionsart* a verbelor însoțite de aceste prefixe. *Ză-* nu este productiv.

4.2. Verbul poate fi precedat concomitent de două din aceste prefixe, primind nuanțele de sens ale amîndurora: *am dōpropūs cucurūdu* 'am terminat de pus a doua oară porumbul unde n-a răsărit, am terminat de cîrpit locul' (15/Bănia), *am dōpreusămănat* 'idem' (21/Plugova). Sau: *m-am prōzojāt* 'am uitat a doua oară' (15/Bănia).

4.3.1. În Banat, *do-* și *pro-* sînt proprii graiurilor din sud, acoperind arii coincidente. Aria adverbului *do* (mai ales locuțiunea *mai do*) este mai întinsă decît cea a prefixului *do-*, la fel ca cea a lui *prosamăn, propun (cucuruz)* față de *pro-*; generale sînt (*răchie*) *profriptă, (pro)întoarsă* și *a (se) zăuita*.

Ele sînt rezultatul unor contacte în timp între graiurile bănățene și cele sîrbocroate. Aria lui *do-* și *pro-* nu coincide cu aria de sud-vest a Banatului, care prezintă densitatea cea mai mare a împrumuturilor

²⁹ Maria Clopoțel, *op. cit.*, p. 126: *ză-* în *zăuita, zăgoni*, „nu mai are acum nici o influență asupra înțelesului lor”.

³⁰ *A se zăuita* cu sensul 'a privi, a se uita' apare răzleț, în Celar — Romanai: „Ci Ia zăuite-te, mă, să vede ceva-n urma noastră?” (*Gratul nostru*, vol. I, București, 1906–1907, p. 88, 89), sau în 872 Măceșul de Jos — Oltenia: SE ZĂUITĂ (ALR II, vol. I, p. 4, MN 6828).

³¹ Alte forme cu *ză-* (*zăgrăi, zăduce, zăurdi* etc., vezi la I. Rizescu, *Preftzele regionale...*, p. 32–33) nu au fost atestate în ancheta noastră.

³² Pentru etimologia căruia vezi Al. Graur, *Notes d'étymologie roumaine*, în BL, IV, 1936, p. 118–119.

lexicale de origine sirbocroată, stabilită de Dorin Gămulescu pe baza hărților ALR ³³. Cum e vorba de un fapt situat la granița dintre gramatică și lexic, prefixarea verbelor cu *do-*, *pro-* și *ză-* este, desigur, un proces vechi în graiurile bănățene de sud.

4.3.2. *Do-*, *pro-*, *a (se) zăuita*, *zăpost* și *a zogoni* apar și în graiurile din Oltenia de nord-vest: 936/Obîrșia-Cloșani, 937/Călugăreni-Cloșani, 940/Izverna-Siliștea, 944/Prejna-Costești, 945/Cireșu, 948/Vîrciorova-Ilovița (în rețeaua NALR-Olt.)³⁴. Locuțiunea *mai do* este atestată și în Transilvania de sud-vest, în zona limitrofă Banatului³⁵. În ambele cazuri este vorba de o influență a graiurilor bănățene de sud.

4.4. Literatura populară orală din sudul Banatului atestă o mulțime de forme cu *do(-)*, *pro-*, dovadă a frecvenței lor în graiurile din această zonă.

Iunie 1975

Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

³³ *Imprumuturi lexicale sirbocroate în Banat (pe baza ALR)*, în Rsl., X, 1964, p. 225, h. 4.

³⁴ Cf. TD-Olt și GI-Olt. Pentru interferențele dintre graiurile bănățene și cele oltenicești de nord-vest, ca și pentru condițiile care le-au favorizat, vezi M. Gregorian, *Graiul și folclorul...*, în „Arhivele Olteniei”, XVII, 1938, nr. 97—100, p. 221—275; XVIII, 1939, nr. 101—103, p. 97—122; idem, *Graiul din Oltenia nord-vestică; și Bănatul răsăritean. Fonetica. Hărțile dialectologice*, în LL, 23, 1969, p. 135—154; 24, 1970, p. 189—206.

³⁵ M. Gregorian, *Graiul din Clopotiva*. În Țara Hațegului (Ov.Densușianu, GTH, p. 2996) apare prevind.

O ARIE ARHAICĂ ÎN SUBDIALECTUL BĂNĂȚEAN

DE

PETRU NEIESCU

Ocupându-ne de rostirea silabică a lui *u* final în formele nearticulate ale unor substantive ca *ókîu*, *múşkiu*, *vékîu*, *zúggiu* etc., paralel cu rostirea lui *-i* silabic la formele nearticulate de plural, în unele graiuri bănăţene¹, am arătat că ea reprezintă un arhaism, din perioada cînd acest *u* se găsea după grupurile consonantice *cl'*, *gl'*, păstrate în Banat un timp mai îndelungat decît în alte provincii româneşti. Am dovedit acest lucru cu nume de locuri sau de persoană extrase din documente istorice şi cu rostirea velară, nepalatală, a lui *c* şi *g* în astfel de forme.

Atestările istorice ne arată că *l* intervocalic latinesc, ca şi grupurile *cl*, *gl*, rostite *l'*, *cl'*, *gl'*, s-au păstrat în Banat şi în zona învecinată a Țării Hațegului, unde există multe caracteristici ale subdialectului bănăţean, pînă la începutul secolului al XVI-lea. Forma *kleje* din *Anonymus caransebesiensis*² arată păstrarea în rostire a grupului *cl* pînă în secolul al XVII-lea.

Faptul că documentele istorice nu atestă mai tîrziu aceste rostiri nu constituie o dovadă că fonomenul nu ar mai fi existat. E posibil ca rostirile *cl'*, *gl'* să se fi menţinut un timp mai îndelungat în unele graiuri arhaice, din care nu avem documente, sau, pur şi simplu, să nu fi fost notate deşi existau.

În articolul în care ne-am ocupat de acest arhaism am arătat că formele cu *u* final silabic au fost notate în mod sporadic prin partea sudică a Banatului, fără a putea stabili cu precizie aria lor de răspîndire, subliniind necesitatea ca autorii *Noului atlas lingvistic român pe regiuni* să urmărească în spaţiu fenomenele care abia au fost semnalate în cercetările anterioare.

Materialul cules pentru NALR-Banat aduce precizări în privinţa fenomenului. El a fost surprins în ancheta indirectă în alte localităţi decît cele cunoscute înainte de anchetă şi a fost urmărit, într-o anchetă

¹ P. Neiescu, *Un arhaism în fonetismul din graiul bănăţean*, în CL, VIII, 1963, nr. 1, p. 45-57.

² *Dictionarium valachico-latinum*, ed. Gr. Creţu, în „Tinerimea română”, vol. I, fasc. III, Bucureşti, 1898, p. 346.

directă, în toate cele 100 de localități anchetate. Pe baza datelor oferite de aceste anchete se poate stabili cu mai mare precizie aria în care se rostesc *u* final silabic în exemple ca cele citate mai sus. Ea cuprinde partea sudică și centrală a Banatului, cu excepția a două sate de bufeni, Pescari (7) și Cărbunar (9), din sudul Banatului.

S-a confirmat faptul că forme ca *ókju*, *múskju*, *žúggju* coexistă în graiul acelorași vorbitori alături de forme ca *okʹ*, *muškʹ*, *žúggʹ*. Uneori informatorii îl rostesc pe *u* final silabic într-un cuvânt, ca în altul să nu-l rostească. Au fost și cazuri în care, întrebați direct dacă în sat se zice *ókju*, informatorii au negat (13, 17), dar au aprobat forme ca *múskju* și *žúggju* (13), *žúggju* (17).

Pe baza a trei hărți din *Noul atlas lingvistic român pe regiuni — Banat*, vol. I³, am întocmit o hartă de frecvență, pe care se poate urmări și aria de răspîndire a rostirii lui *u* final silabic (vezi h. 1).

În anchetele pentru NALR-Ban, s-au mai notat unele forme care pot interesa fenomenul în discuție, care ar putea constitui dovezi în privința păstrării mai îndelungate a grupurilor *clʹ*, *glʹ*. Ele au fost notate incidental, fără a se urmări existența lor printr-o anchetă directă. Este vorba de forma *ingl'et*, înregistrată de I. Faiciuc, în 1970, pe o bandă de magnetofon, într-un context, în comuna Lățunaș (35), jud. Caraș-Severin: *járna cînd cádi náuă mǔltă și vîne ingl'et, žer mǎre, copiii au sǎtîi prǐ la noi*. Forma *ingl'et*, întrebată direct în anchetele de verificare, izolat, a fost negată, doi ani mai tîrziu, de același informator (Gh. Zgîrdea, de 44 de ani).

Alte forme care rețin atenția sînt *gl'imp*; *gl'impʹ* 'bulgăr de pămînt colțuros, pe care îl răstoarnă plugul cînd pămîntul e tare' (10, 11, 15, 17, 20, 34), 'bulgăr de pămînt înghețat' (73), ca și adjectivele *gl'impós* (10), *gl'impurós* (17), care se referă la pămîntul cu astfel de bulgări.

În legătură cu termenii din harta *Colț de mǎsea*⁴ s-a notat și verbul *mǎ inglǐmpǎ* (5, 6, 9—11, 14, 15, 18, 27, 30, 31, 34, 36, 37) și *mǎ inglǐmpǎ*, cu depalatalizarea lui *l'* (51, 52), cu sensul 'mă înțeapă, mă înghimp'⁵.

Evident că e vorba de aceleași cuvinte *ghimpe* și *înghimpa* din celelalte graiuri românești. Aria pe care se rostesc astfel de forme este aproximativ aceeași cu cea în care se rosetște *-u* și *-i* silabic, la formele nearticulate ale unor substantive sau adjective de felul lui *ókju*; *óki*, *múskju*; *múski*, *vékju*; *véki* etc., cu ceva mai restrînsă (vezi h. 2)⁶.

³ Sub conducerea lui P. Neiescu, de Eugen Beltechî, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu. Lucrarea se află sub tipar.

⁴ *Noul atlas lingvistic român pe regiuni — Banat*, vol. I, h. 69.

⁵ O formă asemănătoare, *gl'impǎ*, a fost notată în Oltenia, com. Padeș, de. M. Gregorian, *Graiul din Oltenia nord-vestică și Bănatul răsăritean*, în „Arhivele Olteniei”, XVII, 1938, p. 264; cf. și „Limbă și literatură”, XXIV, 1970, p. 199.

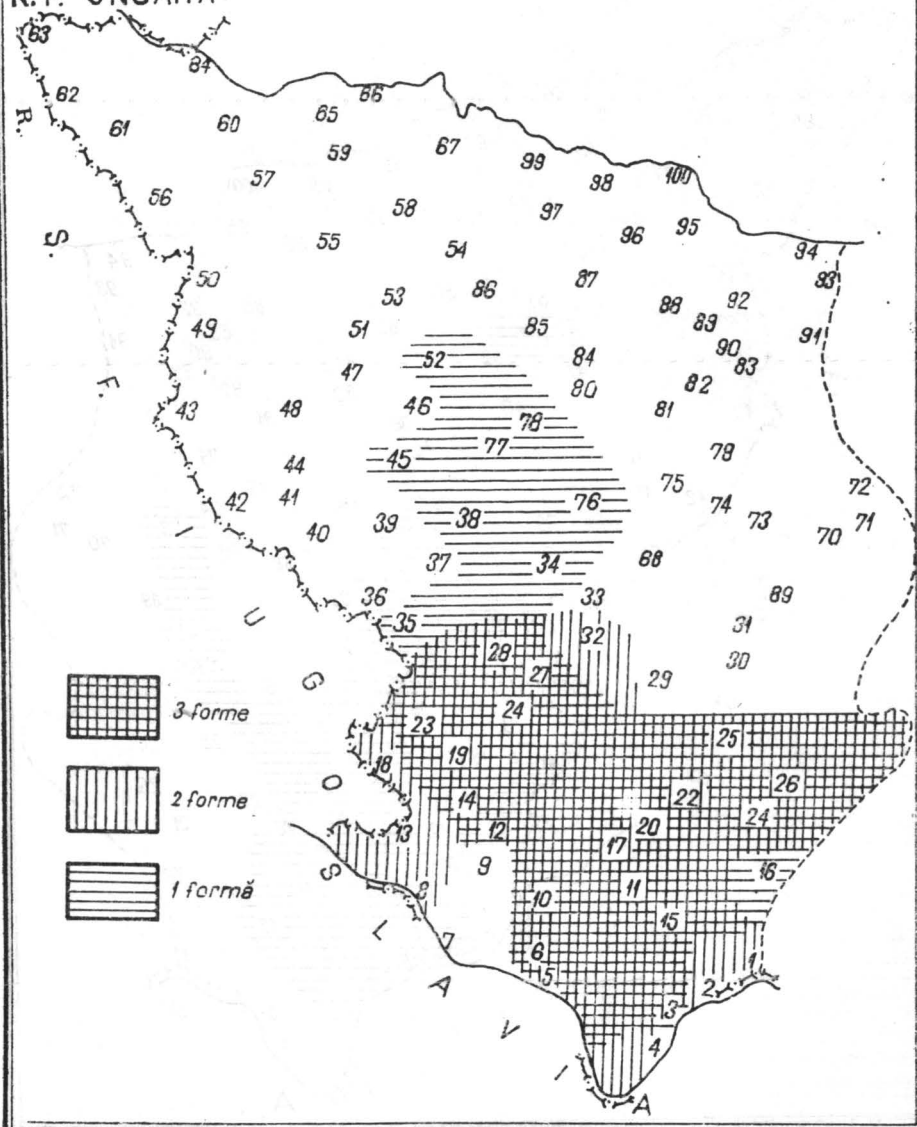
⁶ Aria acestor termeni poate fi mai mare. Răspîndirea lor în întreg Banatul nu a fost urmărită direct.

NOUL ATLAS LINGVISTIC ROMÂN, PE REGIUNI, BANAT.

HARTA 1

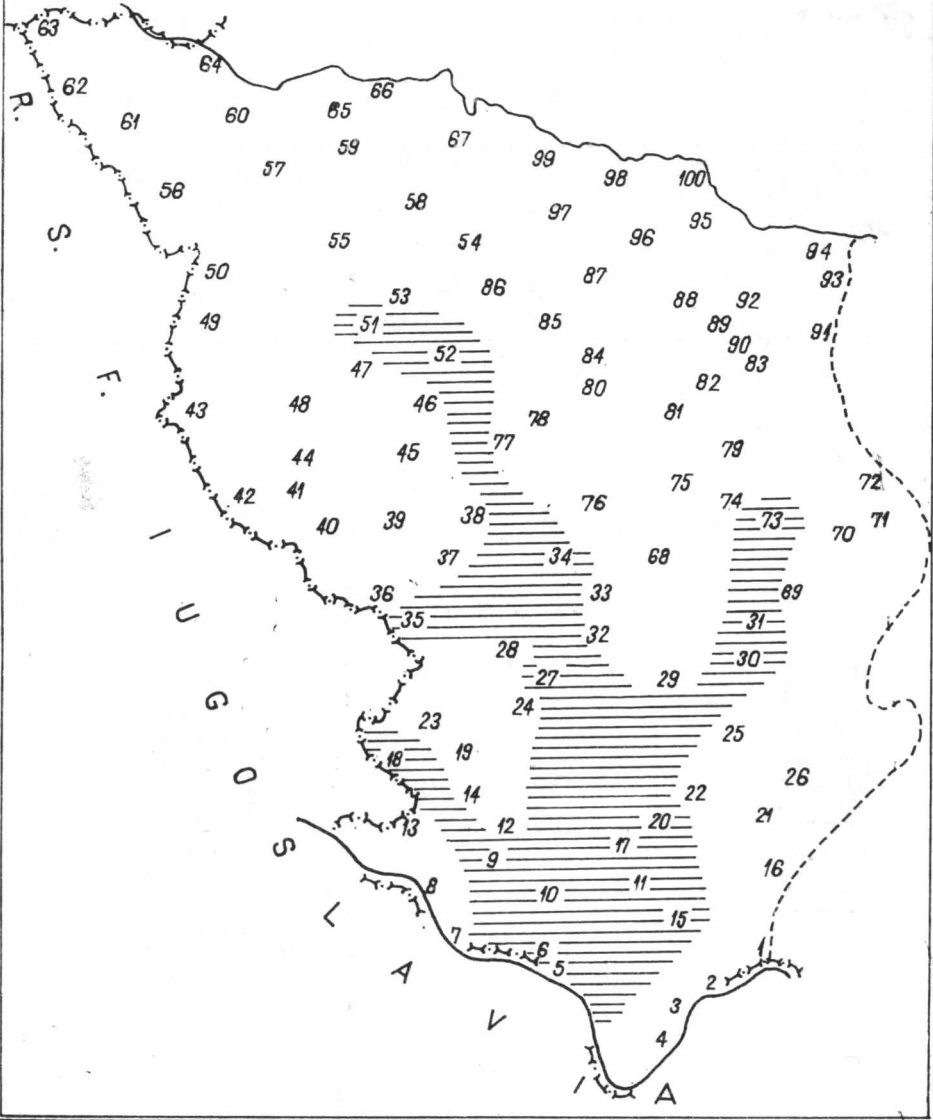
Frecvența formelor cu -u silabic în JUNGHI, MUȘCHI, OCHI.

R.P. UNGARĂ

Aria în care s-a notat mă înglîmpă, glîmp, glîmpós, glîmpurós

R. P. UNGARĂ

Indiferent de originea cuvîntului în limba română (element de substrat, albanez sau latinesc), trebuie reținut faptul că în Banat, pe aria menționată, el se pronunță diferit, cu *gl'* în loc de *g'*, față de celelalte graiuri dacoromânești.

Păstrarea grupului *gl'* în cuvîntul *gl'imp* și în derivatele sale poate constitui un element nou în controversata discuție referitoare la originea cuvîntului în limba română ⁷.

Iunie 1975

*Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*

⁷ În sprijinul originii autohtone se situează Al. Philippide, *Originea românilor*, vol. II, Iași, 1928, p. 713-714; Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, București, 1968, p. 261, 270; Gr. Brăncuș, *Probleme ale reconstrucției elementelor lexicale autohtone în româna comună*, în SCL, XVII, 1966, nr. 2, p. 210. Originea albaneză este susținută de A. Cihac, *Dictionnaire d'étymologie dacoromane*, vol. II, Frankfurt/Main, 1879, p. 717; G. Meyer, *Etimologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache*, Strasburg, 1891, p. 140; *Dicționarul limbii române*, tomul II, partea I, F — I, București, 1934, s. v. *ghimpe*; Eqrem Çabej, *Unele probleme ale istoriei limbii albaneze*, în SCL, X, 1959, nr. 4, p. 530; *Istoria limbii române*, vol. II, București, 1969, p. 341-342, etc. Alejandro Cioranescu, *Diccionario Etimológico Rumano*, fasc. 2, Universidad de La Laguna, 1960, s. v. *ghimpe*, îl consideră moștenit din limba latină.

ASPECTE ALE COMPLEMENTIZĂRII ÎN ENGLEZĂ ȘI ROMÂNĂ

DE

MIHAI M. ZDRENGHEA

Sarcina principală a acestei lucrări este de a stabili o schemă generală pentru a descrie mecanismul care generează structuri de suprafață diferite, pornind de la construcții de adincime similare. Aceasta poate ajuta studentul român să evite unele greșeli de tipul *I felt the house to shake* când asimilează construcții-complement englezești generate de complementizatorul *for* — *to*. Pentru a îndeplini sarcina pe care ne-am propus-o, am decis să adoptăm regulile pe care Peter Rosenbaum¹ le descrie când analizează complementizarea grupului nominal și verbal englez.

Avem în vedere două exemple de complementizare a grupului nominal:

(1) *I wanted John to bring the book.*

(2) *I saw John bring the book,*

și un exemplu de complementizare a grupului verbal:

(3) *I forced John to bring the book.*

Regulile transformaționale sugerate ca necesare pentru construirea de structuri derivate înrudite ne ajută să tratăm condițiile care guvernează aplicarea transformărilor în (1), (2) sau (3) și în echivalentele românești:

(4) *Am vrut ca Ion să aducă cartea.*

(5) *L-am văzut pe Ion că aduce cartea.*

(6) *L-am forțat pe Ion să aducă cartea.*

În cele ce urmează vom analiza justificarea introducerii unei reguli de transformare în (2), obligatorie în descrierea complementizării predicative în engleză. Această regulă poate fi definită ca o regulă de transformare obligatorie, care se aplică numai în (2) pe lângă regulile de transformare definite ca obligatorii în generarea lui (1) sau ca o regulă de transformare facultativă care se aplică în:

(7) a. *I helped Mary to write the lesson.*

b. *I helped Mary write the lesson.*

Deși singura traducere pentru (1) în română este (4), ea nu este un echivalent transformațional pentru (1), ci unul translațional. În (1) și (3) verbele *want* și *force* determină selecția morfemului *for* — *to* și, deși structurile lor de suprafață par a fi la fel, structurile de adincime

¹ Peter S. Rosenbaum, *The Grammar of English Predicate Complement Constructions*, Editura M.I.T., Cambridge, Massachusetts, 1967.

sînt diferite, și procese de generare diferite duc la structurile de suprafață din (1) și (3). De fapt în (1) marca verbului *want* stipulează că ea precedă un grup nominal care trebuie el însuși să domine S. În (3) marca *force* cere ca verbul să precedă constituentul S deoarece este un exemplu de complementizare a grupului verbal. Prin urmare structurile de adîncime ale celor două formulări precum și procesele de generare sînt diferite. Una din caracteristicile complementelor predicative, care le deosebesc de alte tipuri de complemente, este un set unic de mărci luînd forma de morfeme simple sau perechi. Peter S. Rosenbaum sugerează că „mărcile sînt o funcție de complementare predicativă”². Astfel de mărci sînt numite morfeme complementizatoare, sau simplu complementizatoare. P. Rosenbaum clasifică complementizatoarele într-o ierarhie binară de caracteristici, care conține următoarele reguli redundante:

(8) [+ C] [± D]³

[+ D] [± E]

După părerea noastră există și în română un set de 3 morfeme complementizatoare. Ele sînt:

(9) *ca* — *să*, *că*, *-ind*.

Ele pot fi clasificate într-o ierarhie similară cu cea a lui P. Rosenbaum:

(10) *ca* — *să*, *că*, *-ind* [+ C]

ca — *să* [− D]

că, *-ind* [+ D]

Astfel

(11) *ca* — *să* este realizat morfematic [+ C] [− D]

-ind este realizat morfematic [+ C] [+ D] [+ E]

că este realizat morfematic [+ C] [+ D] [− E]

Deși verbele pe care le analizăm în engleză sînt marcate de caracteristici comune specifice [+ D] [− E] care cer complementizatorul *for* — *to* în amindouă cazurile, ele sînt caracterizate și prin însușiri specifice care determină un tip diferit de complementizare a grupului nominal, în prima, și de complementizare a grupului verbal în a doua.

Structura de adîncime în (1) este:

(12) NP AUX V [[NP AUX V NP]_S]_{NP}.

Procesul de generare este:

(13) propoziția (1)

² *Ibid.*, p. 24.

³ *Ibid.*, p. 26—27.

Primul ciclu :

— fără operațiuni

I PAST WANT [[IT]_N [[JOHN]_{NP} PAST[BING THE BOOK]_{VP}]_{NP}

BASE Ciclu doi :

I PAST WANT [[IT]_N[FOR[JOHN]_{NP}[TO BING THE BOOK]_{VP}]_{NP}T_{CP}

I PAST WANT [[IT]_N [[JOHN]_{NP} [TO BING THE BOOK]_{VP}]_{NP} T_{CD}

I PAST [[[JOHN]_{NP} [TO BING THE BOOK]_{VP}]_{NP} T_{PR}

Post ciclu :

I WANTED [[[JOHN]_{NP}[TO BING THE BOOK]_{VP}]_{NP} T_{TS}

În (3) structura de adîncime este :

(14) NP AUX V NP [[NP AUX V NP]_{VP}

Procesul de generare este :

(15) propoziția (3).

Primul ciclu :

— fără operațiuni

I PAST[FORCE[JOHN]_{NP} [[JOHN]_{NP} PAST[BING THE BOOK]_V]_{VP}

BASE

Ciclu doi :

I PAST [FORCE [JOHN]_{NP} [FOR [JOHN]_{NP} [TO BING THE

BOOK]_{VP}]_{VP}T_{CP}

I PAST [FORCE [JOHN]_{NP} [FOR [TO BING THE BOOK]_{VP}]_{VP}T_{END}

I PAST [FORCE [JOHN]_{NP} [[TO BING THE BOOK]_{VP}]_{VP} T_{CD}

Postciclu :

I FORCED [[JOHN]_{NP}[[TO BING THE BOOK]_{VP}]_{VP} T_{TS}

Vedem că sau grupul nominal sau grupul verbal domină S în structura de adîncime. Prin urmare, procesul de generare a propoziției (1) implică următoarele etape : 1. plasarea complementizatorului ; 2. suprimarea complementizatorului ; 3. suprimarea pronumelui ; 4. introducerea mărcii timpului, pe cînd propoziția (3) este generată de :

1. Plasarea complementizatorului ; 2. suprimarea echivalentului grupului nominal ; 3. suprimarea complementizatorului ; 4. introducerea mărcii timpului. Totuși putem spune că derivarea acestor propoziții depinde de marca verbului în propoziția principală.

Dacă propoziția (1) este un echivalent translațional al propoziției (4), atunci (16) este un echivalent transformațional al propoziției (4) :
(16) *I wanted that John should bring the book.*

Structura de adîncime este comună :

(17) NP AUX V [[NP AUX V NP]_S]_{NP}

iar procesul de generare este :

(18) propoziția (16)

Primul ciclu :

— fără transformări

I AUX WANT [[IT]_N [[JOHN]_{NP} AUX [BRING THE BOOK]_{VP}]_S]_{NP}
BASE

Ciclul doi :

I PAST WANT [[IT]_N [THAT [JOHN]_{NP} [SHOULD BRING THE
BOOK]_{VP}]_S]_{NP} T_{CP}

I PAST WANT [[THAT [JOHN]_{NP} [SHOULD BRING THE
BOOK]_{VP}]_S]_{NP} T_{PR}

Postciclu :

I WANTED [[THAT [JOHN]_{NP} [SHOULD BRING THE BOOK]_{VP}]_S]_{NP} T_{TS}

(19) propoziția (4)

Primul ciclu :

— fără transformări

Ciclul doi :

EU AUX VREA [[ASTA]_N [[ION]_{NP} AUX [ADUCE CARTEA]_{VP}]_S]_{NP}
BASE

EU AUX VREA [[ASTA]_N [CA [ION]_{NP} [SĂ ADUCĂ CARTEA]_{VP}]_S]_{NP} T_{CP}

EU PAST VREA [[CA [ION]_{NP} [SĂ ADUCĂ CARTEA]_{VP}]_S]_{NP} T_{PR}

Postciclu :

EU AM VRUT [[CA [ION]_{NP} [SĂ ADUCĂ CARTEA]_{VP}]_S]_{NP}

Verbul *see* în (2) nu este un verb modal, și totuși structura de suprafață a propoziției (2) este ușor diferită de structura de suprafață a propoziției (1). Este (2) un exemplu de construcție infinitivală sau nu? Faptul că propozițiile (1) și (2) sînt exemple ale complementizării grupului nominal ne face să le raportăm la o structură de adîncime comună. Aplicînd același considerent care ne-a îndrumat să raportăm (6) lui (4), observăm că, dacă analizăm structura de adîncime în (2), ea este identică cu structura în (1), ele fiind generate de același proces derivațional.

Structura de adîncime este comună :

(20) NP AUX V [[NP AUX V NP]_S]_{NP}

Procesul de generare arătat în (13) pentru propoziția (1) este aplicabil la propoziția (2) :

(21) propoziția (2)

Primul ciclu :

— fără operațiuni

I PAST SEE [[IT]_N [[JOHN]_{NP} PAST [BRING THE BOOK]_{VP}]_s]_{NP} BASE

Ciclul doi :

I PAST SEE [[IT]_N [FOR [JOHN]_{NP} [TO BRING THE BOOK]_{VP}]_s]_{NP} T_{CP}

I PAST SEE [[IT]_N [[JOHN]_{NP} [TO BRING THE BOOK]_{VP}]_s]_{NP} T_{CD}

I PAST SEE [[IT]_N [[JOHN]_{NP} [BRING THE BOOK]_{VP}]_s]_{NP} T_{SCD}

I PAST SEE [[[JOHN]_{NP} [BRING THE BOOK]_{VP}]_s]_{NP} T_{PR}

Postciclu :

I SAW [[[JOHN]_{NP} [BRING THE BOOK]_{VP}]_s]_{NP} T_{TS}

Aceasta dovedește că procesul derivațional care generează ambele propoziții este similar : 1. plasarea complementizatorului ; 2. suprimarea lui ; 3. suprimarea pronumelui ; și 4. introducerea morfemului timpului. Pentru generarea propoziției (2) se aplică o transformare obligatorie care suprimă partea a doua a complementizatorului, urmat de suprimarea complementizatorului *for*.

Este relativ ușor pentru români să asimileze structura (16) pentru că are un echivalent transformațional în română (prop. (4)), precum și un echivalent translațional în engleză (1). În acest caz morfemul complementizator românesc *ca* — *să* este corect asimilat complementizatorului englezesc *that* și complementizatorului *for* — *to*, existind un transfer pozitiv din limba-bază⁴. Acest transfer este stimulat și de structurile de adâncime comune din (16) și (1).

Asimilind structura englezească a propoziției (1) vorbitorul român va fi sub o dublă influență — aceea a limbii-bază în care morfemul complementizator este *ca* — *să* și aceea a sistemului de aproximare în care complementizarea infinitivală cere complementizatorul *for* — *to*. Astfel, dacă structura propoziției de bază (principală) implică un V_s, vorbitorul român va emite enunțuri incorecte :

(22) **I saw him to enter the room.*

(23) **I felt the house to shake,*

⁴Am considerat limba română limbă-bază și limba engleză limbă-țintă.

în loc de propozițiile corecte :

(24) *I saw him enter the room.*

(25) *I felt the house shake.*

în care partea a doua a complementizatorului este suprimată.

Legătura dintre (1) și (2) este parțial reflectată de faptul că amindouă propozițiile au o structură de adîncime comună, arătată în (3), și folosesc același complementizator. Acest lucru înseamnă că verbele sînt marcate de caracteristicile [+D] [−E]. Dacă verbul din propoziția principală este marcat cu caracteristicile [+D] [−E], „atunci aceste caracteristici sînt introduse în grupul verbal al propoziției complement precedînd grupul nominal inițial sub dominația S”⁵.

Deși (1) și (2) sînt exemple de complementizare infinitivală, procesul de derivare este diferit în sensul că (2) implică o regulă de transformare adițională care suprimă al doilea membru al complementizatorului.

Dacă aplicăm succesiunii :

(26)... WANT [FOR [JOHN]_{NP} [TO BRING THE BOOK]_{VP}]_{NP}

regula de transformare ce suprimă complementizatorul obținem secvența :

(26 a)... WANT [Ø [JOHN]_{NP} [TO BRING THE BOOK]_{VP}]_N

iar succesiunii :

(27) ... SEE [[IT]_N [FOR [JOHN]_{NP} [TO BRING THE

BOOK]_{VP}]_{NP} regula de transformare ce suprimă complementizatorul îi este aplicată în două etape. Întîi este suprimat *for* :

(27 a)... SEE [[IT]_N[Ø[JOHN]_{NP}[TO BRING THE BOOK]_{VP}]_{NP}

și apoi este aplicată o transformare obligatorie care suprimă partea a doua a complementizatorului :

(27 b)... SEE [[IT]_N[Ø[JOHN]_{NP} [Ø BRING THE BOOK]_{VP}]_{NP}

Observăm că grupul verbal al propoziției încorporate reține *to* în (26 a), dar îl omite în (27 b), în ciuda faptului că ambele reprezintă același exemplu de complementizare infinitivală. Cu alte cuvinte, derivarea în (2) trebuie să urmeze procesul de derivare arătat mai înainte în (21). Procesul de generare în (13) și (21) dovedește că (1) și (2) au structuri de adîncime similare căroră, însă, li se aplică reguli de transformare diferite. Cu alte cuvinte, verbul *see* este marcat în așa fel încît procesul de generare include obligatoriu o regulă de transformare care omite și a doua parte a complementizatorului. Acest fapt indică o anumită subgrupă de verbe care cer omiterea ambelor părți ale complementizatorului în complementizarea infinitivală. Fără nici o îndoială că suprimarea lui *to* este dependentă de „o caracteristică idiosincronică a unui număr de verbe extrem de redus”⁶.

⁵ Peter S. Rosenbaum, *op. cit.*, p. 29.

⁶ *Ibid.*, p. 97.

Deci putem afirma că verbele prezintă caracteristici care indică ce fel de complementizator să se folosească și care sînt regulile de transformare obligatorii într-o complementizare de grup nominal.

Aceasta demonstrează că verbul principal este acela care determină regulile de transformare cerute în cazul cînd complementizatorul este *for* — *to*. Analizînd situația se poate vedea că o grupă de verbe tranzitive, printre care se numără și verbe denotînd percepții fizice (*see, hear, feel, notice, observe*), pe care le vom numi de acum încolo $V_{(S)}$, verbe cauzative (*make*) și altele (*let, bid, help*⁷), pe care le vom numi $V_{(C)}$, participă în construcții infinitivale și cer omiterea părții a doua a complementizatorului :

(28) *I heard him explain the whole story to a policeman.*

(29) *I noticed John enter that building.*

(30) *I made him understand that he was mistaken.*

(31) *I let them go the way they wanted.*

Verbele denotînd percepții fizice [$V_{(S)}$] cer și în română un complementizator : *că*.

Structura de adîncime este similară cu cea din engleză.

$V_{(S)}$ implică :

(32) NP AUX V [[NP AUX V NP]_S]_{NP}

Procesul de generare este :

(33) propoziția (5)

Primul ciclu :

— fără operațiuni

EU PAST VEDEA [[ASTA]_N [[ION]_{NP} PAST [ADUCE CARTEA]_{VP}]_N]_{NP}
BASE

Ciclul doi :

EU PAST VEDEA [[ASTA]_N [CA[ION]_{NP} [ADUCE CARTEA]_{VP}]_S]_{NP} T_{CP}

EU PAST VEDEA [[CĂ [ION]_{NP} [ADUCE CARTEA]_{VP}]_S]_{NP} T_{PR}

Postciclu :

AM VĂZUT [[CĂ [ION]_{NP} [ADUCE CARTEA]_{VP}]_S]_{NP} T_{TS}

Pe cînd în :

(34) *L-am lăsat pe Ion să plece acasă.*

avem un exemplu de complementizare a grupului verbal, iar verbul în propoziția principală este $V_{(C)}$. În acest caz, în română, verbul este marcat de caracteristicile [+D] [−E] și folosește complementizatorul

⁷ Am indicat verbul *help* printre verbele $V_{(C)}$ pentru că poate cere suprimarea ambelor elemente ale complementizatorului, dar această cerință este facultativă.

ca — să, dar, în acest caz, prima parte a complementizatorului poate fi omisă (după preferință).

Structura de adîncime este :

(35) NP AUX V NP [[NP AUX V LOC]_S]_{VP}

și procesul de generare implică :

(36) propoziția (34)

Primul ciclu :

— fără operațiuni

EU PAST [LĂSA [ION]_{NP} [[ION]_{NP} PAST [PLECA ACASĂ]_{VP}]_S]_{VP}

BASE

Ciclul doi :

EU PAST [LASĂ [ION]_{NP} [CA [ION]_{NP} [SĂ PLECE ACASĂ]_{VP}]_S]_{VP} T_{CP}

EU PAST [LASĂ [ION]_{NP} [CA [SĂ PLECE ACASĂ]_{VP}]_S]_{VP} T_{END}

EU PAST [LASĂ [ION]_{NP} [[SĂ PLECE ACASĂ]_{VP}]_S]_{VP} OPTIONAL T_{CD}

Postciclu :

L-AM LĂSAT [PE ION]_{NP} [[SĂ PLECE ACASĂ]_{VP}]_S]_{VP}

Procesul de generare în (2) ne arată că se face distincție între structuri care omit prima parte a complementizatorului și o mențin pe a doua (*to*) și structuri care omit ambii termeni ai complementizatorului. Asta face ca ambele structuri (1) și (2) să fie ușor înțelese ca niște construcții infinitivale.

Este necesar însă să adăugăm că aplicarea regulii obligatorii care omite partea a doua a complementizatorului depinde și de alte motive pe lângă caracteristicile [+ D] [– E] ale verbului în propoziția principală; în ambele propoziții (1) și (2) *bring* este un exemplu de complementizare infinitivală.

Englezii fac această selecție în mod automat, pe cînd studentul român trebuie să înțeleagă caracteristicile verbului principal, caracteristici care determină selectarea celor mai adecvate reguli de transformare care trebuie aplicate structurii de adîncime dacă vor să formeze propoziții infinitivale corecte.

Cele de mai sus demonstrează că structurile discutate pot selecta complementizatori și în engleză și în română.

Dacă în română :

(37) V_(w) selectează complementizatorul [CA – SĂ]

V_(g) selectează complementizatorul [CA]

[–IND] și

V_(c) selectează complementizatorul [CA – SĂ],

în engleză :

(38) $V_{(w)}$ selectează complementizatorul [THAT]

[FOR — TO]

$V_{(s)}$ selectează complementizatorul [FOR — TO]

[POSS -ING] și

$V_{(c)}$ selectează complementizatorul [FOR — TO].

Am văzut că selectarea acestor complementizatori este determinată de un set de însușiri care caracterizează verbul principal. Asociind însușirile verbului principal și ale complementizatorilor care sînt aleși în concordanță cu aceste însușiri obținem următoarea diagramă :

(39)

nr.	verb	limba	trăsături		complementizator	
1.	verb (W)	română	+C +D		ca — să	
2.		engleză	+C +D	+D —E	that	for — to
3.	verb (S)	română	+D —E	+D +E	ca	— ind
4.		engleză	+D —E	+D +E	for — to	POSS -ing
5.	verb (C)	română	+C +D		ca — să	
6.		engleză	+D —E		for — to	
			a	b	c	d

Din această diagramă este ușor de observat unde întîmpină greutăți vorbitorul român. Vedem că structurile care conțin $V_{(w)}$ vor fi asimilate mult mai ușor cînd verbul englezesc este marcat de caracteristicile din [2 a] pentru că verbele românești sînt marcate de aceleași însușiri [1 a]. Verbul englezesc marcat de caracteristicile din [2 b] face ca structurile generate de complementizatorul corespunzător [2 d] să fie mai greu de asimilat pentru că nu există un echivalent în [1 b], $V_{(w)}$ -ul românesc neavînd însușiri pentru a selecta un complementizator în [1 d]. Este totuși relativ ușor de asimilat deoarece se poate stabili o echivalență între morfemul complementizator *for — to* și *ca — să* în română :

(40) Vreau *ca* Ion *să* aducă cartea. (4)

↙
I want *that* John should

bring the book. (12) → I want John *to* bring the book. (1)

Observăm că în prima etapă *ca—să* este asimilat cu *that*, verbele fiind marcate cu aceleași însușiri, apoi prin sistemul de aproximare *ca—să* este asimilat cu *for — to*.

(41) *ca — să* → *that* → *for — to*

Cînd structura implică $V_{(s)}$ marcat prin însușirile în [4 b] care selectează complementizatorul în [4 d] — sînt ușor asimilate pentru că verbul în română are aceleași însușiri [3 b], deci selectează același complementizator [3d].

Românii preferă să construiască astfel de structuri folosind acest morfem — deoarece atît echivalența translațională cît și cea transformativă este perfectă⁸.

În

(42) *I saw John entering the room.*

și

(43) *L-am văzut pe Ion intrînd în cameră.*

avem o structură de adîncime comună, și procesul de derivare implică în ambele cazuri : a. suprimarea grupului nominal echivalent ; b. depre-dicativizarea ; și c. schimbarea sufixului.

Dificultatea va fi mai mare cînd structura în engleză implică un $V_{(s)}$ marcat cu însușirile în [4 a] care selectează complementizatorul în [4 c] — deoarece sînt marcate în română cu aceleași însușiri [3 a], dar complementul nu este un exemplu de complementizare infinitivală. Fiindcă aceleași însușiri caracterizează ambele structuri, ele ar putea fi ușor asimilate dacă nu ar exista o interferență cu limba-bază și cu sistemul de aproximare.

În cazul $V_{(w)}$ complementizatorul în [2 d] a fost asimilat complementizatorului în [1.c] în concordanță cu procesul în (41), și așa vorbitorul român va asimila complementizatorul în [2 d] complementizatorului în [4 c] :

$$(44) \quad \begin{array}{ccccc} \left[\begin{array}{c} ca - să \\ 1 - c \end{array} \right] & \longrightarrow & \left[\begin{array}{c} that \\ 2 - c \end{array} \right] & \longrightarrow & \left[\begin{array}{c} for - to \\ 2 - d \end{array} \right] \\ & \downarrow & & & \downarrow \\ \left[\begin{array}{c} ca \\ 3 - c \end{array} \right] & \dashrightarrow & & & \left[\begin{array}{c} for - to \\ 2 - d \end{array} \right] \end{array}$$

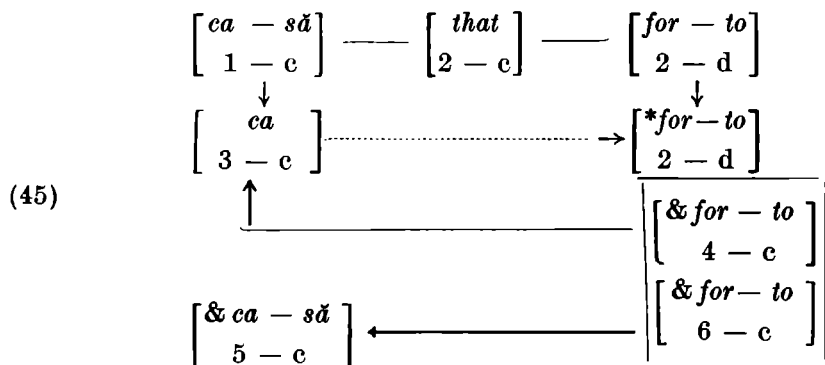
Vedem că greșeala provine de la o dublă influență : a. aceea a limbii-bază [1 c] prin [3 c] și b. aceea a sistemului de aproximare [2 d].

Acest lucru este posibil pentru că complementizatoarele în [4 c] și [6 c] sînt identice, deoarece sînt determinate de aceleași însușiri &[+ D]⁹ [- E] și el corespunde la două complementizatoare în română : [că] și [ca - să]. Deși [5 c] este caracterizat [&] indicînd că e diferit de [1 c], această însușire [&] este cîteodată ignorată și astfel [5 c]

⁸ Această echivalență perfectă este indicată de Alexandra Petrovan, în *Aspects of Nominalization in English and Romanian*, în *Reports and Studies. The Romanian-English Contrastive Analysis Project*, București, 1971, p. 157.

⁹ [&] indică suprimarea obligatorie a părții a doua a complementizatorului.

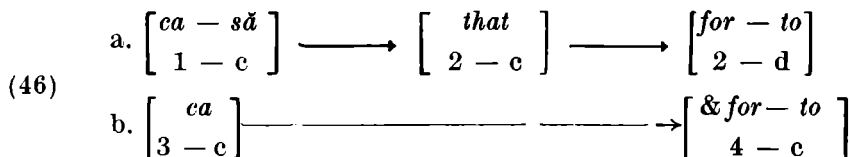
este acceptat ca [1 c]. Deoarece complementizatorul [&]⁷[for — to] corespunde lui [3 c] și [5 c], [3 c] este asimilat lui [1 c] și generează greșeala folosirii complementizatorului [2 d] în loc de [4 c].

Verbul englezesc marcat cu însușirile din [4 b] are și o altă însușire care cere omiterea părții a doua a complementizatorului în [4 c] — deci marcăm însușirile în [4 a] și complementizatorul în [4 c] cu o însușire adițională [&].

Analogia pe care o face între [2 d] și [4 c] va face ca studentul român să genereze structuri similare cu cele din (22) și (23), deoarece el nu va omite partea a doua a complementizatorului, așa cum o cere însușirea specială la $V_{(s)}$.

Profesorul trebuie să explice dovă procese distincte de asimilare :

Atit selectarea complementizatorului din (a) cit și a complementizatorului [& for — to] din (b) este determinată de însușiri ale verbului principal, ceea ce justifică clasificarea noastră în $V_{(w)}$ și $V_{(s)}$. Acest lucru cere ca în procesul de explicare să se facă distincție între cele două clase de verbe, astfel încit tendința de a menține partea a doua a complementizatorului după $V_{(s)}$ să fie evitată.

Contrastul este atit de evident încit dacă sint predate separat nu există nici un pericol de interferență. Cea mai mare greutate este produsă de structurile care implică $V_{(c)}$ — deoarece verbele sint marcate de structuri diferite și deci complementizatoarele sint total diferite.

Complementizatorul românesc în [5 c] este asimilat complementizatorului [1 c] ca în (45), cu toate că însușirile în [5 c] au o însușire specială [&] care permite o omitere opozițională a primei părți a complementizatorului, însușire ce nu e prezentă în [1 a].

Deoarece complementizatorul în [1 c] a fost asociat cu cel în [2 d] prin procesul din (41), el va fi prin urmare asimilat cu complementiza-

torul din [6 c] — cu toate că ultimul este și el marcat cu [&] indicînd o însușire specială care cere omiterea părții a doua a complementizatorului.

Structuri ca :

(47) **I let him to go.*

(48) **I made him to write the lesson.*

sînt des întîlnite printre românii care învață engleza ca a doua limbă. Procesul poate fi ilustrat după cum urmează :

$$(49) \quad \begin{array}{c} \left[\begin{array}{c} ca - s\check{a} \\ - 1 - c \end{array} \right] \longrightarrow \left[\begin{array}{c} that \\ 2 - c \end{array} \right] \longrightarrow \left[\begin{array}{c} for - to \\ 2 - d \end{array} \right] \\ \downarrow \\ \left[\begin{array}{c} *ca - s\check{a} \\ 5 - c \end{array} \right] \cdots \cdots \cdots \left[\begin{array}{c} *for - to \\ 6 - d \end{array} \right] \end{array}$$

în locul procesului corect :

$$(50) \quad \left[\begin{array}{c} \& ca - s\check{a} \\ 5 - c \end{array} \right] \longrightarrow \left[\begin{array}{c} \& for - to \\ 6 - d \end{array} \right]$$

Datele de mai sus dovedesc că trebuie făcută o distincție între $V_{(w)}$, $V_{(a)}$ și $B_{(c)}$ în procesul de învățare, lucru ce permite profesorului să predea separat însușirile verbelor menționate.

Cînd însușirile verbelor sînt cele descrise în [1 a], [2 a], [3 b], [4 b] există un transfer pozitiv din limba-bază.

Greutățile apar cînd însușirile sînt descrise de [1 b], [2 b], [3 a], [4 a], [5 a] și [6 a] pentru că există o tendință de a asimila însușirile verbelor din engleză cu cele din română, sau există o interferență cu sistemul de aproximare, aceste însușiri fiind asimilate însușirilor aparținînd altor verbe din engleză.

Verbele care în engleză sînt caracterizate prin însușirile în [2 b], [4 a] și [6 a] trebuie predate separat în trei etape diferite :

$$(51) \quad \begin{array}{l} \text{a. } \left[\begin{array}{c} ca - s\check{a} \\ 1 - c \end{array} \right] \longrightarrow \left[\begin{array}{c} that \\ e - c \end{array} \right] \longrightarrow \left[\begin{array}{c} for - to \\ 2 - d \end{array} \right] \\ \\ \text{b. } \left[\begin{array}{c} ca \\ 3 - c \end{array} \right] \longrightarrow \left[\begin{array}{c} \& for - to \\ 4 - c \end{array} \right] \\ \\ \text{c. } \left[\begin{array}{c} \& ca - s\check{a} \\ 5 - c \end{array} \right] \longrightarrow \left[\begin{array}{c} \& for - to \\ 6 - c \end{array} \right] \end{array}$$

CONTRIBUȚII LA STUDIUL COMPETENȚEI LITERARE

DE

CARMEN VLAD

Apariția *gramaticilor textului*, ca teorii elaborate pentru descrierea unor sisteme idealizate ale limbajelor¹, se justifică în mare măsură prin resurecția semanticii, căreia i se acordă tot mai frecvent rolul unui component de bază în structura gramaticii.

În timp ce gramaticile transformaționale răspund necesității de a formaliza sistemul unei limbi (sau al unui posibil sistem universal al limbilor), gramaticile textului, prin chiar natura obiectului cercetării, trebuie să accepte să introducă sau să descopere factorii diferențiatori ai *tipurilor de texte* și condițiile generale pentru utilizarea lor.

Asemenea cerințe au condus nu numai la reordonarea componentelor în cadrul gramaticilor textului, ci și la suplimentarea lor. Componentul semantic asigură generarea *structurilor textuale de adâncime* (cu caracter semantic abstract), devenind component de bază, iar componentul *pragmatic* al unei gramatici² „specifică REGULILE generale (sau chiar universale) care descriu relațiile dintre uteranțe, situații și elementele lor” (ca, de pildă, protagoniștii actului de vorbire).

Distincția : *texte poetice* și/sau literare — *texte nepoetice* și/sau neli-terare, aceeași pe care o putem regăsi, divers formulată și soluționată, de-a lungul întregii istorii a gândirii lingvistice, s-a impus și în cele mai recente orientări, de îndată ce, fiind elaborate ipoteze ale structurii și funcționării sistemului general al limbii, atenția s-a concentrat și asupra altor factori. „Nu există nici un motiv de a nu studia interacțiunea mai multor factori implicați în actele mentale complexe și care sînt reușiți în actul efectiv al vorbirii”, afirmă Noam Chomsky³, dar adaugă imediat, ca o condiție ce se cere satisfăcută într-o asemenea alternativă, necesitatea înțelegerii corecte și a descrierii prealabile a acestor factori.

¹ Cf. Teun A. Van Dijk, *Some Aspects of Text Grammars*, Mouton, The Hague — Paris, 1972, p. 316.

² Idem, *ibidem*, p. 315.

³ Cf. *Le langage et la pensée*, Paris, 1970, p. 47.

Cadrul (teoretic) cel mai adecvat unei cercetări complexe pare a fi *teoria comunicării*. Ea urmărește procesul comunicativ cu toate componentele lui : verbal (strict lingvistic), sociologic și psihologic, constituindu-se „într-o teorie a interacțiunii verbale și sociale idealizate”⁴. Ideea, comună autorilor la care ne referim în continuare : Van Dijk⁵, János Petőfi⁶ și Siegfried J. Schmidt⁷, reprezintă la unii punctul de pornire, la alții concluzia unor dezvoltări ce, pe alocuri, se deosebesc substanțial. Comentariile care urmează se vor limita la câteva aspecte :

1. Sensul termenului *text* ;
2. Raportul dintre *teoria textului* și *teoria textului literar* ;
3. *Competență textuală* și *competență literară (poetică)*.

1. Comparînd definițiile termenului *text* în variantele înregistrate de autorii amintiți și adăugînd-o și pe aceea a Juliei Kristeva⁸, se constată că accepțiunile diferă, grupîndu-se în două categorii. De o parte se află sensul schițat de Petőfi, implicînd calificarea ca *text* a obiectelor verbale pe baza unei motivări intuitive (p. 38). De cealaltă parte se înscriu, aproximativ alături, sensurile în care *textul* e pus în relație cu *discursul* fie potrivit opoziției formal-nonformal (la Van Dijk, p. 324), fie prin opoziția proces de producere a sensului vs. obiect de schimb (la Julia Kristeva, p. 298—299).

2. Pentru elaborarea *gramaticilor textului* cea mai avantajoasă pare a fi o definiție a textului în termeni formali, în sensul preconizat de Van Dijk („textele pot fi concepute ca avînd o structură de suprafață a pozițiilor și o structură de adîncime globală”, p. 140).

Textele literare alcătuiesc o clasă distinctă și se identifică cu „intersecția a două mulțimi : mulțimea tuturor textelor (posibile) ale limbajului natural și mulțimea tuturor obiectelor estetice ale culturii umane” (Van Dijk, p. 168). Sistemul specific al acestei clase nu poate fi determinat decît în cadrul *teoriei generale a textelor* (sau a comunicării lingvistice și sociale), care conține o gramatică explicită a textului (sau, mai exact, gramatici explicite), alături de o tipologie textuală efectuată prin confruntarea cu anumiți factori ai procesului comunicativ, teoretic definiți (Schmidt, p. 22). În concepția lui Petőfi, teoria generală a textelor (literare) trebuie să aibă două componente : componenta *co-textuală* și componenta *con-textuală*, cea dintîi reunind două subcomponente : o gramatică explicită a textului și o teorie explicită (non-gramaticală) a *forme*i (Petőfi, p. 38), în timp ce teoria *con-textuală* se interesează de totalitatea relațiilor exterioare textului, al căror efect se materializează în diferite „funcții”.

O optică modificată și amplificată în sensul îmbogățirii subcomponentelor teoretice se găsește în lucrarea lui Van Dijk. Pentru autor, cer-

⁴ Cf. Siegfried J. Schmidt, *On the Foundation and the Research Strategies of a Science of Literary Communication*, în „Poetics”, 7, 1963, p. 23.

⁵ Cf. *op. cit.*, p. 324.

⁶ Cf. *Text Grammars, Text-Theory and the Theory of Literature*, în „Poetics”, 7, 1973, p. 38.

⁷ Cf. *op. cit.*, p. 22—24.

⁸ Cf. *Problèmes de la structuration du texte*, în *Théorie d'ensemble*, Éditions du Seuil, Paris, 1968, p. 298—299.

cetarea teoretică a literaturii trebuie să formuleze teorii și ipoteze privind „sistemul (sau sistemele) care stă (stau) la baza diferitelor proprietăți ale textelor literare și ale comunicării literare în GENERAL” (p. 170). De aici, o primă distincție între : *teoria textelor literare* (sau *gramatici* ale acestora) și *teoria comunicării literare*. Ultima conține : teorii ale *producerii literaturii*, teorii ale *receptării* și teorii ale *performanței literare*, studiind manifestările concrete ale sistemului.

Pentru a înlesni lectura, vom încerca să prezentăm schematic cele trei soluții teoretice comentate sumar mai sus :

Schmidt

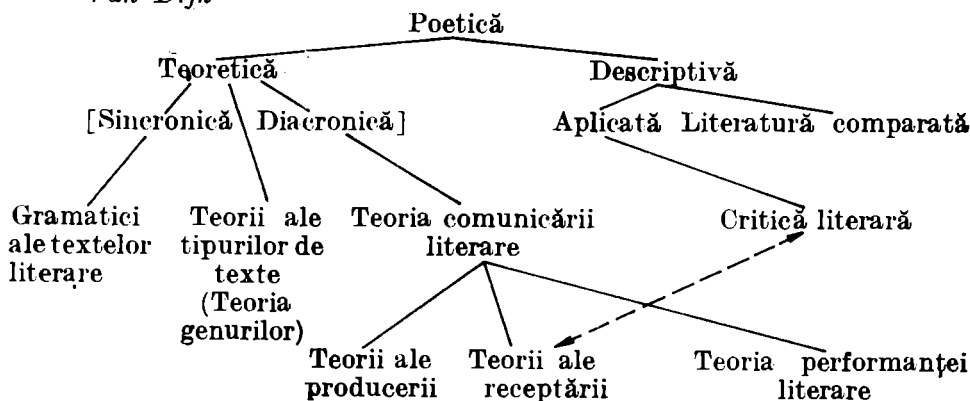
Teoria generală a textelor = Gramatică textuală + Tipologie textuală

Petöfi

Teoria generală a textelor = Teorie co-textuală + teorie con-textuală

Gramatică explicită a textelor Teorie explicită a ‘formeii’

Van Dijk

Deoarece *gramaticile* nu se subordonează *teoriei comunicării* (în interpretarea lui Van Dijk), ci colaborează, de la același nivel, la construirea poeticii teoretice, pentru a putea surprinde și determina caracterul specific al sistemului textelor literare și regulile care determină *adekvarea* la proprietățile situației extralingvistice, gramatica trebuie extinsă printr-un *component pragmatic*.

3. În măsura în care o gramatică reprezintă o ipoteză formală a *competenței*, extinderea gramaticii nu poate fi determinată decât de lărgirea conceptului de *competență*, când se aplică în domeniul *textului*. Astfel, *competența lingvistică* nu mai înseamnă doar a) capacitatea (abilitatea) umană de a produce și a înțelege un număr infinit de propoziții sau texte, ci și b) cunoașterea implicită a ce tipuri de texte pot fi folosite în diverse tipuri de situații (Van Dijk, p. 314—315). De această latură de sub b) a competenței noastre „textuale” dă socoteală *componentul pragmatic* al gramaticii, care ne permite să stabilim o relație a textelor cu funcțiile lor posibile (Van Dijk, p. 192). Deci, pe baza *competenței lingvistice*

(*textuale*), orice individ vorbitor-cititor al unei limbi e capabil să distingă global textele neliterare de textele literare.

3.1. Față de încercările de a transpune în domeniul *stilisticii (poeticii)* generative conceptul de **competență**, printr-o simplă parafrază a acestuia — cum remarcă Liliana Ionescu⁹ — *gramaticile textului literar* oferă un punct de vedere substanțial nou, cu precizări ce pot contribui la o rafinare teoretică ulterioară.

Competența literară (poetică), ca parte a *competenței textuale*, definește capacitatea ideală „internalizată” a vorbitorilor de a *produce* și a *interpreta* textele literare ale unei limbi, pe baza cunoașterii proprietăților generale ce stau la baza procesului comunicativ literar.

Pornind de la acest mod de a înțelege *competența literară*, comentariile ce urmează se vor rezuma la relevarea unor aspecte teoretice cu posibile consecințe de ordin aplicativ.

3.1.1. Considerăm firesc ca doar în cadrul unor teorii ale *textului* problema raportării la *situații* să găsească soluții valabile. Gramatica generativă ca teorie a propoziției — frazei nu poate și nu trebuie să dea socoteală de „adecvarea la situație”, condiție pe care numai *textul* considerat ca structură globală (sau „macro-structură”) o poate satisface sau încălca.

3.1.2. *Competența literară (poetică)* face parte din *competența lingvistică textuală*, dar, spre deosebire de ea, se „dobîndește” printr-un proces *conștient* de însușire a sistemului de reguli, fiind comparabilă prin acest fapt cu învățarea unei limbi străine¹⁰.

3.1.3. Dacă, printr-o convenție¹¹, *competența lingvistică* este aceea a unui individ „ideal”, emițător și receptor în egală măsură, într-o comunicare lingvistică complet omogenă, *competența literară* în schimb nu se poate reduce la un singur model (sistem de reguli) pentru ambele „roluri”; ele sînt deținute simultan de două grupuri distincte, cititori și scriitori, sau alternativ, de un singur grup, acela al scriitorilor (vezi și Liliana Ionescu, p. 628). Din punctul de vedere al evoluției literaturii, al creației literare, calitatea și de receptor a scriitorului este foarte importantă, pentru că ea asigură „internalizarea” unor noi reguli ce pot genera noi performanțe și pot explica filiații sau propagarea „modei literare” într-un anumit moment.

3.1.4. Dar, așa cum emițătorii-scriitori reprezintă o categorie bine determinată în procesul complex al comunicării literare, tot astfel receptorii specializați alcătuiesc o clasă distinctă, detașându-se de receptorul

⁹ Cf. *Cîteva puncte de vedere asupra aplicării gramaticii generative în cercetarea stilisticii*, în SCL, XXIII, 1972, nr. 6, p. 627—635.

¹⁰ Ideea se regăsește și la James Peter Thorne, *Stylistics and Generative Grammars*, în Donald C. Freeman (ed), *Linguistics and Literary Style*, [New York], 1970, p. 182—196, care pune la baza similitudinii dintre competența poetică și învățarea unei limbi străine capacitatea de a avea intuiții asupra unei structuri. Vezi și comentariile Liliane Ionescu, *op. cit.*, p. 630.

¹¹ Cf. Noam Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax*, Cambridge, Massachusetts, 1965, p. 4.

„mediu” prin *grad de competență*, iar de un alt grup de receptori specializați, „consumatorii” textelor științifice, de exemplu, prin *codul specific* al textelor receptate.

3.1.5. Postularea a două grupuri de modele în cadrul *competenței literare* (pentru emitere — act de „creație” pe de o parte și receptare — act de „interpretare” pe de altă parte) se întemeiază nu numai pe argumente psihologice (sau psiholingvistice) și sociologice, ci și pe argumente strict lingvistice, vizînd sistemul regulilor operante în textele „recipient”¹². Ne referim, deocamdată, la textele de critică literară. *Competența literară* se concretizează deci atît în „acte de creație” — performanțe literare — texte literare, cît și în „acte de interpretare” — performanțe „critice” — metatexte.

3.1.6. O gramatică a textelor de critică literară, pentru a putea da socoteală de natura lor „interpretativă”, adică de condiția de referință la un alt text, va trebui să includă în inventarul de simboluri categoriale un simbol *ML* (meta-L). Acesta va apărea sub dominanța calificativului textual (*Tq*)¹³, ca un operator modal al propoziției nucleare.

3.1.7. Performanțele „critice” au un statut ambiguu în cadrul poeziei: ele formează o ramură a *poeticii descriptive aplicate*, dar pot servi, ele înseși, drept material de confruntare în elaborarea unei *teorii a receptării literare*. (În schema ce sintetizează concepția lui Van Dijk am indicat acest lucru prin săgeata punctată.) Iată un domeniu în care comentarii și contribuții viitoare pot aduce noi precizări.

RÉSUMÉ

Modifier l'acception du concept de *compétence* — c'est là une des conséquences de l'application de la grammaire portant sur l'étude de la phrase et sur celui du texte. La *compétence littéraire* — en tant que composante de la compétence textuelle — suppose deux groupes de modèles, vu qu'elle se réalise aussi bien dans des *actes de création* (performances littéraires textes littéraires) que dans des actes d'interprétation (performances de critique littéraire métatextuelle). Afin de rendre compte de leur nature interprétative, toute grammaire des textes de critique littéraire doit comprendre des règles de référence à un autre texte. L'inventaire des symboles catégoriels sera donc complété par le symbole *ML* (méta-L), ce qui est un moyen de récrire le qualificateur textuel.

Decembrie 1974

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

¹² Vezi diagrama 3b de la pagina 27 a lucrării lui Siegfried J. Schmidt citate mai înainte.

¹³ Pentru *Tq* vezi Van Dijk, *op. cit.*, p. 149.

AFRICATELE ȘI STATUTUL LOR FONOLOGIC ÎN LIMBA ROMÂNĂ LITERARĂ

DE

I. T. STAN

1. Aspectul fonetic. Despre natura fonetică a africatelor (semi-oclusivelor) s-a scris suficient de mult pînă în prezent ¹.

1.1. „La semi-occlusive — este de părere J.-P. Rousselot — commence au moment où l'occlusion dentale s'affaiblit et cesse avec celle-ci : alors apparaît une simple constrictive. Entre ces deux limites les étapes

¹ Vezi, printre altele, J.-P. Rousselot, *Principes de phonétique expérimentale*, I, Paris 1924; S. I. Eršov, *Ekspperimental'naja fonetika*, Kazan, 1903; L. V. Ščerba, *Quelques mots sur les phonèmes consonnes composées*, în „Mémoires de la Société de linguistique de Paris”, XV, 1908; L. Roudet, *Éléments de phonétique générale*, Paris, 1910; V. A. Bogorodickij, *Fonetika russkogo jazyka v svete eksperimental'nyh dannych*, Kazan, 1930; M. Grammont, *Traité de phonétique*, Paris, 1933; Alf Lombard, *La prononciation du roumain*, Uppsala, 1936; B. Hála, *Une contribution à l'éclaircissement de la nature phonétique des affriquées*, în „Zeitschrift für Phonetik und allgemeine Sprachwissenschaft”, VI, 1952, 1—2; R. I. Avanesov, *Fonetika sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka*, Moscova, 1956; *Limba română. Fonetica — Vocabular — Gramatică*, Editura Academiei R.P.R., 1956; S. Pușcariu, *Limba română. II. Rostirea*, București, 1959; L. R. Zinder, *Obščaja fonetika*, Leningrad, 1960; Maria Zagórska Brooks, *On Polish Affricates*, în „Word”, XX, 1964, 2; B. Hála, *La nature des consonnes mi-occlusives mise en lumière au moyen des procédés expérimentaux modernes*, în „Actes du Xe Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes”, Strasbourg, 1962, t. III, Paris, 1965; Al. Rosetti, *Introducere în fonetică*, București, 1967; Maria Mărdărescu, *Durata semiocclusivelor în limba română literară*, în FD, VI, 1969; idem, *Semiocclusiva prepalatală [tʃ]*. *Observații bazate pe sinteză*, în FD, VIII, 1973; idem, *Spectrul zgomotului de fricțiune din semiocclusivele românești [č]—[ǰ]*, în FD, VII, 1971. Date despre africate în diferite graiuri ale limbii române, vezi la E. Petrovici, *Repartiția graiurilor dacoromâne pe baza Atlasului lingvistic român*, în LR, III, 1954, 5; R. Todoran, *Cu privire la repartiția teritorială a graiurilor dacoromâne*, în LR, V, 1956, 2; I. Gheție, *Cu privire la repartiția graiurilor dacoromâne*, în SCL, XV, 1964, 3; R. Todoran, *O problemă de dialectologie istorică: č > ș și ǰ > ț în graiurile moldovenesti*, în CL, X, 1965, 1 (vezi și varianta în franceză *Un problème de la dialectologie historique: č > ș et ǰ > ț dans les parlers moldaves*, în RRL, X, 1965); Em. Vasiliu, *Fonemele [ǰ, ʒ] în limba română*, în Omagiu lui Alexandru Rosetti, București, 1965; Gr. Rusu, *O inovație fonetică în subdialectul maramureșean: durificarea africatelor č, ǰ, în Omagiu lui Alexandru Rosetti*, București, 1965; I. Coteanu, *Cînd apar fricativele moldovenesti ș și ț*, în LR, XV, 1966, 3; I. Gheție, *Africatele č și ǰ în textele bîndărene scrise cu litere latine și ortografie maghiară din secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, în LR, XV, 1966, 1; Em. Vasiliu, *Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne*, București, 1968; I. Gheție, *Evoluția africatelor č și ǰ la fricative în Transilvania după 1700*, în FD, VI, 1969; St. Dumistrăcel, *Africatele č/č/ și ǰ/ǰ/ în graiurile de tip moldovenesc și bîndărean pe baza ALR*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, XXII, Iași, 1971; C. Bratu, *Observații asupra africatelor [č, ǰ] în dialectul dacoromân*, în FD, VIII, 1973.

sont nombreuses”², fiind împotriva celor care privesc semiocclusivele „comme des articulations composées et les représentent par deux lettres”³, de exemplu *ts*, *dz* etc.

1.2. „Majoritatea foneticienilor consideră aceste consoane (africatele) ca fiind alcătuite din două sunete și adesea le și notează astfel în transcrierile fonetice” — arată L. V. Șcerba⁴. Același autor susține că din punct de vedere fiziologic africatelor constau din două elemente; curbele chimografice demonstrează că în timpul articulației lui /t/ se produce o ocluziune completă și că elementele acestui sunet sînt asemănătoare, în ce privește locul de articulație, cu cele ale sunetelor /t/ și /s/ obișnuite. Așadar, L. V. Șcerba consideră africatele „de natură complexă — fiziologic și simple — « psihologic »” (= fonologic).

1.3. Vorbind despre sunetele /t/ și /č/, V. A. Bogorodickij susține că acestea sînt explozive, dar explozia primului component nu este singulară, ci se produce printr-o îngustare spirantă /s/ în cazul lui /t/, și /š/ în cazul lui /č/, adică virful limbii trece, în momentul exploziei, în poziția lui /s/ sau /š/, fapt în urma căruia se obține un sunet întreg, inseparabil⁵.

1.4. Spre deosebire de oclusive, la rostirea africatelor — constată M. Grammont — „les organes ne se séparent pas brusquement et violemment pour donner lieu à une explosion, mais mollement, de manière à produire l'ébauche d'une fricative ou spirante. Naturellement cet élément spirant a le même point d'articulation que celle d'une occlusive ordinaire”⁶.

1.5. Alf Lombard este de părere că în limba română africatele /č/ și /ǵ/ nu sînt echivalente cu /t + š/ și /d + ž/, nici în ce privește elementul exploziv, nici în ce privește elementul fricativ, ci ele reprezintă o nuanță ușor muiată, care nu redă exact pe /t, d/ sau /š, ž/ obișnuți⁷.

1.6. Africatele, după R. I. Avanesov, nu sînt o îmbinare a unei oclusive cu o fricativă, ci reprezintă o articulație unică, indivizibilă⁸, explicînd astfel procesul lor fiziologic: „la formarea africatelor, limba, apropiindu-se de palat, formează o ocluziune completă, dar deschiderea nu se face brusc ca la explozive, ci prin trecerea de la ocluziune la fricțiune, după care limba își reia poziția inițială”⁹.

1.7. Semiocclusivele sînt „sunete intermediare între oclusive și constrictive (produse prin închiderea canalului vorbitor, urmată de o deschidere treptată care formează o constricțiune”)¹⁰ se susține în *Limba română*¹⁰.

1.8. Sextil Pușcariu face mai multe referiri la africatele românești: sunetele /t/ și /č/ sînt combinate din oclusivele /t/, /t/ și fricativele /s/,

² J.-P. Rousselot, *op. cit.*, p. 628.

³ *Ibid.*, p. 583.

⁴ L. V. Șcerba, *op. cit.*, în *Izbrannye raboty po jazykoznaniju i fonetike*, [Leningrad], 1958, p. 105.

⁵ V. A. Bogorodickij, *op. cit.*, p. 143.

⁶ M. Grammont, *op. cit.*, Paris, 1965, p. 105.

⁷ Alf Lombard, *op. cit.*, p. 111.

⁸ R. I. Avanesov, *op. cit.*, p. 141.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Vezi *Limba română...*, București, 1956, p. 56.

/ʃ/ ¹¹; „la /t/ sau /g/ cele două elemente constitutive nu se urmează unul după altul ca la /t + s/ sau /d + ž/, ci se îmbucă unul într-altul...” ¹². În cazul africatelor, susține S. Pușcariu, „occlusivele /t/ sau /d/ nu au o exploziune atât de precis articulată ca în alte cazuri, ci destinderea în articularea lor coincide cu studiul de tensiune al fricativei următoare /s/ sau /ž/” ¹³. În ce privește durata africatelor, autorul susține că „un /t/ și un /č/ românesc nu durează mai mult decât o consonantă simplă normală” ¹⁴.

1.9. L. R. Zinder este de părere că africatele conțin două elemente: unul oclusiv, dar nu exploziv, și unul fricativ. Aceste elemente nu prezintă însă o îmbinare de două consoane, ci este vorba de o singură consoană, deși modul ei de formare este complex. Ca argument suplimentar la cele afirmate, L. R. Zinder aduce faptul că în limbile indoeuropene africatele nu au apărut ca urmare a îmbinării a două consoane, ci ca rezultat al dezvoltării occlusivei ¹⁵.

1.10. Cu ajutorul unui segmentator, Bohuslav Hála studiază natura fonetică a consoanelor africate, dintre care și cea a consoanelor din limba română. El ajunge la următoarele concluzii: a) contactul limbii cu palatul nu este deplin și egal pe toată durata africatei (semioclusivei); la început se manifestă elementul oclusiv, apoi acesta slăbește și devine fricativ; b) trecerea de la elementul oclusiv la cel fricativ este lentă și continuă, fără a avea posibilitatea de a fixa precis punctul de trecere; c) fazele de rostire ale unei africate sînt trei: la început elementul oclusiv, apoi cel fricativ, după care din nou apare un element oclusiv, adică limba se apropie iarăși de palat, canalul se contrage, tensiunea musculară crescînd spre final ¹⁶.

1.11. Acad. Al. Rosetti arată că africatele „nu sînt un sunet simplu, dar nici două sunete, ci o reuniune de două sunete, articulate fiecare mai slab decât fiecare sunet izolat: ocluziunea primului element [...] nu e completă, iar al doilea element e format cu explozia primului. Așadar elementul oclusiv e urmat de un element spirant” ¹⁷. Autorul citat susține că elementele constitutive ale africatelor, comparativ cu rostirea lor în alte contexte, au suferit modificări „atît în ceea ce privește forța lor mușchulară și articulatorie, cît și în durata lor, care a fost redusă” ¹⁸. În cazul africatorilor, „sunetele au fost modificate pentru a putea fi articulate împreună” ¹⁹.

1.12. Vorbînd despre africata /tʃ/, M. V. Panov arată că aceasta trebuie considerată o unitate sonoră absolut aparte și nu o îmbinare între /t/ și /s/ ²⁰ și că în general africatele sînt sunete indivizibile, mai ales că nici durata lor nu este mai mare decât a unui sunet /t/ sau /s/ ²¹.

¹¹ S. Pușcariu, *op. cit.*, p. 24.

¹² *Ibid.*, p. 25.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ L. R. Zinder, *op. cit.*, p. 141—142.

¹⁶ B. Hála, *La nature des consonnes mi-occlusives...*, p. 887—897.

¹⁷ Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 71.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibid.*, p. 72.

²⁰ M. V. Panov, *Russkaja fonetika*, Moscova, 1967, p. 33.

²¹ *Ibid.*, p. 34.

1.13. Maria Mărdărescu e de părere că, fiziologic, semiocclusivele sînt rezultatul combinării „a două sunete deosebite: o oclisivă și o fricativă”²².

Măsurînd durata africatelor /č/ și /ǧ/ comparativ cu a sunetelor /t/+ /š/ și /d/+ /ž/, autoarea ajunge la concluzia că elementele oclusive din africatele respective au o durată mai mare decît cele fricative, că durata medie a africatelor studiate este mai mică decît a consoanelor /t/+ /š/ și /d/+ /ž/, precum și că consoana africată sonoră /ǧ/ este mai scurtă decît perechea ei surdă /č/. În *Semioclusiva prepalatală*..., autoarea face „o primă încercare de sinteză programată” a consoanei /č/ în contextul VCV, spre a verifica datele obținute prin măsurătorile spectrografice, încercare reușită, datorită procentului ridicat de recunoaștere a sunetelor sintetice (vezi p. 121—127).

1.14. Africata, după J. Marouzeau, este un sunet compus, considerat de obicei drept rezultat al îmbinării unui sunet oclisiv cu unul fricativ, sunete care au unul și același punct de articulație. Pentru africată este caracteristică o ocluziune incompletă, de aceea este și numită semiocclusivă²³. După părerea lingvistei O. S. Achmanova, africata este un sunet consonantic cu recursie fricativă în loc de una explozivă, care apare de obicei ca rezultat al alăturării (unirii) unui sunet oclisiv cu unul fricativ următor omorganic și tautosilabic²⁴.

2. Din cele arătate mai sus rezultă o diversitate de păreri cu privire la natura fonetică a africatelor²⁵. Astfel, africatele sînt privite ca sunete simple și compuse; cu elementele compozante asemănătoare, identice cu cele din alte contexte sau total diferite; constau dintr-un sunet exploziv și fricativ sau din unul oclisiv fără explozie și altul fricativ; sînt sunete intermediare între oclusive și fricative; destinderea la oclisivă coincide cu stadiul de tensiune al fricativei; sînt sunete simple cu un mod complex de formare; au două sau trei faze de articulație; cele două elemente „se îmbucă unul într-altul”; au o ocluziune incompletă; au o nuanță ușor muiată; durata africatelor este egală cu cea a unui sunet simplu sau cu a două sunete etc.

3. Studiînd, pe baza metodelor foneticii experimentale²⁶, natura fiziologică și acustică a africatelor /t, č, ǧ/ din limba română și /t, č, ǧ/ din limba rusă, am ajuns la următoarele concluzii: africatele /t, č, ǧ/ din limba română literară sînt sunete indivizibile, caracterizate prin trei faze de articulație, primele două asemănătoare cu ale oclusivelor surde sau sonore /t, d/, iar a treia cu a fricativelor /s, š/²⁷; locul de formare

²² Maria Mărdărescu, *Durata semioclusivelor*..., p. 59.

²³ Vezi J. Marouzeau, *Slovar' lingvističeskich terminov*, Moscova, 1960.

²⁴ Vezi O. S. Achmanova, *Slovar' lingvističeskich terminov*, Moscova, 1966.

²⁵ Vezi și analiza punctelor de vedere ale lui R. Lenz, J. -P. Rousselot, G. I. Ascoli și F. M. Josselyn, făcută de Pier Goidànich în *Saggi Linguistici*, [Roma], 1940, p. 253—265.

²⁶ Cercetările experimentale au fost realizate în Laboratorul de fonetică al Facultății de filologie din Cluj-Napoca, la Institutul oncologic din Cluj și la Universitatea „Lomonosov” din Moscova. Materialele sînt cuprinse în cadrul tezei noastre de doctorat; aici arătăm doar concluziile la care am ajuns.

²⁷ Vezi și A. Martinet, *Elemente de lingvistică generală*, București, 1970, p. 84: „prin termenul de *africate* (sau *semiocclusive*) se desemnează articulațiile oclusive al căror al treilea timp poate fi identificat cu o fricativă”.

a celor trei africcate este diferit: hotărâtoare pentru conturarea africatelor este cea de-a treia fază de articulație, dentală la /t/ și prepalatală la /č/ și /ğ/. La acestea se poate adăuga, și nu în ultimul rând, faptul că africatele din limba română nu au luat naștere prin combinarea a două elemente, unul de natură oclisivă și altul de natură fricativă, ci prin dezvoltarea elementului oclisiv²⁸. Africatele din româna standard nu au încorporat în sine nici un fel de sunet palatal, ci sînt ușor palatalizate de către vocalele anterioare /e, i/, ca și în cazul altor consoane urmate de vocalele anterioare.

4. Aspectul fonologic.

4.1. Caracterul mono- sau bifonematic al africatelor din limba română literară nu mai constituie o problemă de rezolvat în fonologie: africatele au caracter monofonematic²⁹. Ceea ce ne interesează de data aceasta este distribuția africatelor în cadrul sistemului fonologic al limbii române standard și implicațiile acesteia în morfologie.

4.2. În ce privește statutul fonologic și prin urmare distribuția fonemului /t/, împărțăm punctul de vedere exprimat de Emanuel Vasiliu³⁰.

4.3. Emanuel Vasiliu susține că segmentele /če+, ģe+, či+, ģi+/ sînt monofonematice și trebuie interpretate ca variante ale segmentelor /č/, /ğ/, întrucît /e/, /i/ +V, C pot apărea independent de /č/, /ğ/, pe cînd /č/, /ğ/ apar întotdeauna însoțite de /e+/, /i+/. La fel și în poziția finală absolută, din aceleași considerente. Cuvinte ca *ceas*, *geam*, *maci*, *mergi* sînt alcătuite, după același autor, din fonemele /čas, ģam, mač, merğ/³¹.

4.4. Nu încapă nici o îndoială că în cuvintele *centru* — *pentru*, *cine* — *bine*, *cizmă* — *pizmă*, *gen* — *ren*, *gir* — *șir*, transcrise fonologic /čentu — pentru, čine — bine, čizmă — pizmă, ģen — ren, ģir — šir/ se pot stabili opozițiile: /č/—/p/, /č/—/b/, /č/—/p/, /ğ/—/r/, /ğ/—/š/. Ca atare, elementele opoziționale menționate sînt foneme.

4.5. În segmentele sonore transcrise fonetic /čeafă — leafă, čeară — seară, čeată — beată, točeam — topeam, ģeamăn — seamăn, ģeam — neam, ģeană — peană / se pot reliefa unitățile minimale perechi /č/—/l/, /č/—/s/, /č/—/b/, /č/—/p/, /ğ/—/s/, /ğ/—/n/, /ğ/—/p/, prin care se disting perechile de cuvinte inserate mai sus. Deci, pe plan fonologic, segmentele /če/, /ğe/ sînt bifonematice la fel cu /le/, /se/, be/, pe/, ne/, adică

²⁸ Vezi și Florica Dimitrescu, *Introducere în fonetica istorică a limbii române*, București, 1967, p. 69, 106—107.

²⁹ Vezi și L. V. Șerba, *op. cit.*, p. 106—109; Em Vasiliu, „Phoneme or Cluster” and the Phonemic Statulus of the Rumanian Affricates, în „Proceedings of the Ninth International Congress of Linguists”, 1964; idem, *Fonologia limbii române*, București, 1965, p. 121—123.

³⁰ Em. Vasiliu, *Fonologia...*, p. 121, 123.

³¹ I. Pătruț, în *Despre componența cuvintelor flexibile ale limbii române*, în LR, IV, 1956, 6, și în *Note asupra sistemului fonologic al limbii române*, în CL, XVII, 1972, 1, recunoaște diftongul „ea” în limba română: „sufixul imperfectului la conj. II—IV este «a» sau «ea»” (*Despre componența...*, p. 70). După africate însă „elementul palatal s-a încorporat în consoana precedentă palatală” (*Note...*, p. 182). F. B. Agard e de părere că /e/ din /ea/ este un alofon al fonemului /e/. Vezi mai pe larg în *Struktural Sketch of Rumanian*, în „Language”, 34, 1958, nr. 3, part. 2; vezi și Emil Petrovici, *Trăsăturile distinctive ale fonemelor românești*, în CL, VII, 1962, 2, articol în care este combătută poziția lui F. B. Agard. Vezi și la Em. Vasiliu, *Fonologia...*, p. 122.

avem fonemele /č, ģ, l, s, b, p, n/+ fonemul /e/ realizat prin substanța fonică /ę/³².

4.6. În segmentele sonore transcrise fonetic /săračĭ — sărațĭ, určĭ — urșĭ, calčĭ — calzĭ, ruğĭ — rușĭ, roğĭ — roțĭ/ aplicînd legea comutării se pot obține opozițiile minimale: /č/—/t/, /č/—/š/, /č/—/z/, /ğ/—/š/, /ğ/—/t/, prin care se disting cuvintele menționate. Deci, segmentele /čĭ/, /tĭ/, /šĭ/, /zĭ/, /ğĭ/ sînt bifonematice: /č, t, š, z, ģ/+fonemul /i/, realizat prin varianta sa /ĭ/. Așadar, /č, ģ + ĭ#/ au caracter bifonematic la fel cu /t, š, z + ĭ#/.

4.7. Să luăm segmentele sonore transcrise fonetic /plopi/, /aričĭ/, /fağĭ/. În lanțul vorbirii putem avea /doĭ plopi/, /doĭ aričĭ/, /doĭ fağĭ/; /doĭ plopi-s plantați mai la dreapta/, /doĭ aričĭ-s acolo/, /doĭ fağĭ-s mai frumoși dintre toți/; /doĭ plopi-au tăiați/, /doĭ aričĭ-au prins/, /doĭ fağĭ-au fost tăiați/. Se observă imediat că fonemul /i/ din cuvîntul *plopi* se realizează diferit: prin /ĭ/, /i/ și /ĭ/³³. Situația este similară și în cuvintele *arici* și *fagi*. Segmentele *ci* și *gi* pot cuprinde /č + ĭ, i, ĭ/ și /ğ + ĭ, i, ĭ/, diferențiindu-se deci în funcție de poziția în care apare /i/. Ca urmare, fonemele /č/ și /ğ/ sînt urmate de fonemul /i/, realizat prin variantele sale poziționale. Atît fonemele /p/, /b/, /m/, /n/ etc. cît și /t/, /č/, /ğ/ se realizează similar în poziția /+ĭ#/. Din cele afirmate rezultă, credem, suficient de clar că /č+ĭ#/ și /ğ+ĭ#/ au caracter bifonematic și nu monofonematic cum au fost interpretate de Emanuel Vasiliu în *Fonologia limbii române*³⁴.

4.8. Segmentele sonore transcrise fonetic /tačĭ — tače, fačĭ — fače, fuğĭ — fuģe, alegĭ — aleģe/ se diferențiază prin opozițiile minimale relie-fabile în toate cazurile /i/—/e/ în poziția /č, ģ+ĭ#/, /č, ģ,+e#/. Deci atît /i/ cît și /e/ în această poziție sînt foneme, iar îmbinările /č+ĭ#/, /ğ+ĭ#/ și /č+e#/, /ğ+e#/ au caracter bifonematic.

4.9. Pînă acum am văzut pozițiile: /č+i+C/, /ğ+i+C/, /č+e+C/, /ğ+e+C/, /č+e+a/, /ğ+e+a/, /č+ĭ#/, /ğ+ĭ#/, /č+e#/, /ğ+e#/ în cadrul cărora /čĭ/, /če/, /ğĭ/, /ģe/, indiferent de locul lor în segmentele sonore, au caracter bifonematic.

5. Argumente de natură morfologică.

5.1. Încadrarea verbelor românești *a plăcea* și *a tăcea* la conjugarea a II-a³⁵ implică în mod direct recunoașterea caracterului bifonematic al îmbinării /č+ę/ și negarea caracterului monofonematic al acesteia.

³² Vezi și Andrei Avram, *Contribuții la studiul fonologiei limbii române*, în SCL, VII, 1956, nr. 3—4, p. 193, care susține că semivocalele /ę/ și /ǫ/ au același rol fonologic ca *i* și *u* scurți finali.

³³ Vezi și Al. Rosetti, *Considerații asupra sistemului fonologic al limbii române*, în SCL, VIII, 1957, în care își exprimă părerea că „î final este un fonem” și că „în lupi există patru elemente distincte” (p. 45); Matilda Caragiu-Marioțeanu, *Fonologia în predarea limbii române străinilor*, în LR, XV, 1966, 2, unde analizează realizarea în mai multe variante a fonemului /i/ în pronumele *mi* și *fi*, în funcție de poziția în care se află acesta; I. Pătruț, în *Note...*, recunoaște caracterul bifonematic al îmbinărilor de tipul /-pi/ din cuvîntul *lupi* sau /-ti/ din cuvîntul *băieți*.

³⁴ Em. Vasiliu, *Fonologia...*, p. 122.

³⁵ Vezi *Gramatica limbii române*, I, Editura Academiei, București, 1966, p. 264; Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 229.

Deci, fonologic avem /plăcea, tăcea/ realizate prin substanța sonoră /plă-
cea, tăcea/ și nu /plăca, tăca/.

5.2. Verbele de conjugarea a II-a, a III-a și a IV-a au la modul indicativ timpul imperfect desinențele: /-eam/, /-eai/, /-ea/, /-eam/, /-eai/, /-eau/ ³⁶. Exemple: /vedeam, vedeai, vedea, vedeam, vedeai/, /vedeau/; /credeam, credeai, credea, credeam, credeai/, /credeau/; /vorbeam, vorbeai, vorbea, vorbeam, vorbeai/, /vorbeau/. Aceleași desinențe au și verbele de conjugarea a II-a: a *plăcea*, a *tăcea*, și cele de conjugarea a III-a și a IV-a: a *merge*, a *alege*, a *sparge*, a *fugi*, a *toci*, a *iubi*, a *munci* etc.: /tăceam, tăceai, tăcea, tăceam, tăceai/, /tăceau/; /mergeam, mergeai, mergea, mergeam, mergeai/, /mergeau/; /munceam, munceai, munea, muneam, munceai/, /munceau/. Desinențele sînt similare, indiferent dacă înainte de segmentul /ea/ se află o altă consoană sau /č/, /ğ/.

5.3. Cele semnalate la 5.2. sînt valabile și pentru modul conjunctiv prezent: /să vorbească/, /să iubească/ și /să muncească/, /să tocească/. Similitudini se observă și în /să ceară/, /să țeasă/ cu /să creadă/, /să meargă/.

5.4. La formarea numeralelor ordinale de la cele cardinale se pot reliefa aceleași paralelisme între /č/, /ğ/ și restul consoanelor. Exemple: /șapte — a șaptea — al șaptelea/ și /zece — a zecea — al zecelea/. Observăm deci că îndată ce secvența /čğ/ din /a zecea/ apare în alt context, /al zecelea/, devine /če/.

5.5. În corelația singular-plural se observă aceleași alternanțe indiferent de caracterul consoanei din temă: /seri/—/șeară/, /negre/—/neagră/ și /cepe/—/ceapă/, /genti/—/geantă/. Deci fonologic urmează să transcriem /ceapă/, /geantă/ și nu /čapă/, /ğantă/.

5.6. Formarea adjectivelor de la substantive proprii se face cu ajutorul sufixului -ean, la masculin: *Cluj* — *clujean*, *Iasi* — *ieșean* etc. Același sufix îl au și adjectivele *tulcean* < *Tulcea*, *teucean* < *Tecuci*, *dobrogean* < *Dobrogea*. Așadar, fonologic vom transcrie /tulcean/, /teucean, /dobrogean/ și nu /tulčan/, /teučan/, /dobroğan/.

5.7. Numărul plural al substantivelor românești se formează, în majoritatea cazurilor, prin adăugarea la temă a desinenței *i*, indiferent dacă tema se termină în altă consoană sau /č/, /ğ/: *vulpe* — *vulpi*, *furcă* — *furci*, *minge* — *mingi*; *plop* — *plopi*, *măr* — *meri* ³⁷ și similar *fulg* — *fulgi*, *colac* — *colaci*. Deci fonologic vom transcrie /furci/, /mingi/, /fulgi/, /colači/ și nu /furč/, /mingč/, /fulğ/, /colač/.

6. Un alt argument al tratării bifenematice a secvențelor /če, ģe/ și /čę+a/, /ğę+a/ este chiar evoluția cuvintelor, cuprinzînd îmbinările respective, din latină sau alte limbi. Astfel, lat. *sera* > *seară*, *credat* > *creadă*, slav. *mrena* > *mreană*. Același proces fonetic s-a realizat și în situația cînd pe teren românesc înainte de *e* se află o africată: lat. *cera* > *ceară*, *caepa* > *ceapă*, *caecia* > *ceață*, slav. *ceta* > *ceată*; lat. *geminus* > *geamăn*, **genna* > *geană*; tc. *cam* > *geam*, *cellât* > *gealat* etc. Deci este vorba

³⁶ Există, desigur, și excepții: a *cobori*, a *contribui* etc.

³⁷ Vezi și I. T. Stan, *Despre sistemul fonologic al limbii române*, în CL, XVIII, 1973, I, p. 164.

de transformări fonetice similare indiferent de natura consoanei premergătoare.

7. Mai dificil de tratat fonologic sînt pozițiile /č+ĭ+o/, /č+ĭ+u/, /ğ+ĭ+o/, /ğ+ĭ+u/. Se știe că pozițiile /č+ă, ĭ/, /ğ+ă, ĭ/ și /č+ĭ+ă/, /ğ+ĭ+ă/ nu sînt ocurente în limba română literară.

7.1. Pentru poziția /č+ĭ+u/ considerăm că este valabilă, fonologic, opoziția /č/-/0/ (zero) din perechile minimale /čjută/-/iută/, /čiute/-/iute/, /čjudă/-/iudă/ etc., iar pentru poziția /ğ+ĭ+u/ opoziția /ğ/-/0/ (zero) de tipul /ğiubea/-/iubea/.

7.2. Pentru poziția /č+ĭ+0/ opoziția /č/-/0/ (zero) din perechile minimale /čiot/-/iot/, /čioc/-/ioc/(DM) etc. determină distingerea cuvintelor de acest tip.

7.3. Că perechile minimale sînt reduse ca număr pentru pozițiile menționate la 7.1. și 7.2. nu trebuie să ne mire, deoarece și în poziția /cons. lab. + ĭ, e, a/ la cuvinte de tipul /mierlă/, /pierde/, /viață/ opozițiile minimale ale consoanelor inițiale sînt foarte reduse în limba română. Dar, luînd în considerare faptul că frecvența îmbinărilor de tipul /če, či, ģe, ģi/, /če+a, ģe+a/ și /č, ģ+ĭ#/ este ridicată, considerăm că este mai avantajos pentru fonologia limbii române ca acestea să fie interpretate bifonematic, fiind totodată și mai aproape de substanța sonoră.

8. Din cele relatate mai sus reiese, credem, suficient de clar că în fapt fonemele /č/ și /ğ/ nu sînt ocurente în limba română în nici o poziție în afară de segmentele /+e, ĭ/, indiferent de poziția acestora în cadrul cuvîntului. Ca urmare, considerăm că segmentele /če, či, ģe, ģi/, în orice poziție s-ar afla ele, nu pot fi interpretate ca variante ale fonemelor /č/, /ğ/ deoarece, cum s-a văzut, au caracter bifonematic.

9. Distribuția fonemelor /č/ și /ğ/ în limba română literară trebuie considerată defectivă. Fonemele /č/ și /ğ/ sînt ocurente numai în pozițiile /č+e/, /č+e/; /č+ĭ/, /č+j/ ³⁸, /č+ĭ/, /č+ĭ/; /ğ+e/, /ğ+e/; /ğ+ĭ/, /ğ+j/, /ğ+ĭ/, /ğ+ĭ/: /čer, čeară, čină, čjută, čiolan, furniči, ģer, ģeam, ģinere, ģjol, ģiubea, faği/ în cuvintele *cer, ceară, cină, ciută, ciolan, furnici, ger, geam, ginere, giol, giubea, faği*.

10. Concluziile noastre de ordin fonologic sînt aplicabile și la situațiile din *Gramatica limbii române* ³⁹, în care se vorbește despre formarea pluralului prin palatalizarea consoanelor finale ⁴⁰.

Substantive ca *lup, moș, muncitor, soț, urs, fag, sac, arbore, frate, popă, vlădică, coajă, ladă, luncă, vulpe, buturugă, bancă* etc. nu au la forma de plural o consoană palatalizată, ci desinența *i*, adică fonemul /i/ realizat prin varianta sa /j/ ⁴¹. Fonologic, aceste cuvinte urmează a fi transcrise astfel, la plural: /lupi/, /moși/, /munčitori/, /soți/, /urși/, /faği/, /sači/, /arbori/, /frați/, /popi/, /vlădiči/, /coži/, /lăzi/, /lunči/, /vulpi/.

³⁸ E vorba de poziția /C+j+V/ din /čjută/ *ciută*. În text am utilizat numai semnul /j/.

³⁹ Vol. I, Editura Academiei, București, 1966, p. 71.

⁴⁰ *Ibid.*, p. 71-73.

⁴¹ Vezi și realizarea fonemului /i/ prin alte sunete în alte poziții, la Em. Vasiliu, *Fonologia...*, p. 111; Matilda Caragiu-Marioșeanu, *op. cit.*; I. T. Stan, *op. cit.*

/buturuḡi/, /bănĉi/. E suficient să adăugăm articolul enclitic, adică să schimbăm poziția, pentru a demonstra că acest *i* final devine plenison : /luḡcă/—/lunĉĭ/—/lunĉile/, /buturugă/—/buturuḡi/—/buturuḡile/, /vulpe/—/vulpĭ/—/vulpile ș.a.m.d. Considerăm că acest *i* final nu apare și dispare, ci se realizează diferit în funcție de poziția sa în lanțul vorbirii. Aceasta cu atât mai mult cu cât substanța sa fonetică a fost dovedită și prin cercetări experimentale⁴².

Cuvintele cu tema terminată în /ĉ/, /ḡ/, cum reiese din cele afirmate mai sus, nu fac excepție de la regula generală de formare a pluralului.

Octombrie 1973

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

⁴² Vezi Valeriu Șuteu, *Cu privire la i final în limba română*, în FD, II, 1960, p. 71—73; idem *Despre natura acustică a lui /-i/ final din limba română*, în FD, VII, 1971, p. 123—129.

SEXTIL PUȘCARIU, *Cercetări și studii*. Ediție îngrijită de Ilie Dan. Prefață de G. Istrate, București, Editura Minerva, 1974; XXX + 626 p.

Apariția unui volum antologic din studiile și articolele lui S. Pușcariu este semnificativă pentru valorificarea și revalorificarea activității sale științifice. După încetarea sa din viață, în 1948, s-au publicat două lucrări postume (*Limba română*, vol. II: *Rostirea*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1959, și *Căutare pe două veacuri. Amintiri din tinerețe (1895—1906)*, București, Editura pentru literatură, 1968), dar nu s-a republicat nimic din moștenirea sa științifică, a cărei valoare a fost și este unanim recunoscută. Volumul de față este primul în care se retipărește o parte din opera sa, după o perioadă de peste douăzeci și cinci de ani de la moarte. Prin el se pun în circulație o serie de studii și articole, cu o problematică foarte variată, apărute de-a lungul aproape a patru decenii, în periodice literare, de cultură și de specialitate (lingvistică și filologie), românești sau străine, precum și în volume omagiale, alături unele cît și altele fiind anevoios accesibile unui public cititor care însumează un număr tot mai mare de cadre didactice, cercetători și studenți. În plus, unele studii, publicate de autor numai în limbi străine, sînt reproduse în traducere românească, dîndu-li-se astfel o mai largă accesibilitate și răspîndire.

S. Pușcariu este unul dintre cei mai de seamă lingviști români. Începîndu-și activitatea la sfîrșitul secolului trecut, s-a afirmat de timpuriu ca o remarcabilă personalitate în cultura română. Precum se știe, cea mai bogată perioadă a activității sale a fost cea interbelică, cînd, ca profesor la Universitatea din Cluj, a întemeiat Muzeul limbii române, în cadrul căruia s-a înghebat, sub conducerea sa, așa-numita școală lingvistică clujeană. Scriitor, critic și istoric literar, publicist și filolog, S. Pușcariu este înainte de toate lingvist. Activitatea sa lingvistică este cea mai importantă, nu numai prin întinderea ei, ci și prin varietatea problemelor abordate și a soluțiilor originale propuse.

Prezentul volum este reprezentativ pentru activitatea lingvistică a marelui învățat, deși oricînd s-ar putea face observația că ar fi putut fi mai cuprinzător. În el, cititorul găsește o multitudine de probleme privind: romanitatea limbii române, formarea limbii și a poporului român, originea dialectelor românești, raporturile limbii române cu limbile romanice, istoria limbii române și dialectele ei, fonetica, fonologia și lexicul limbii române, lexicologia românească, istoria lingvisticii românești și a lingvisticii generale ș. a. Trebuie să reținem că, în bună parte, ceea ce ni se oferă în acest volum poate servi la cunoașterea evoluției concepțiilor lingvistice ale lui S. Pușcariu. De asemenea el este reprezentativ pentru preocupările sale de critic și istoric literar. Contribuțiile reproduse aici sînt dintre acelea care constituie elemente de referință pentru studiul unor poeți ca O. Goga, Șt. O. Iosif și, mai ales, L. Blaga.

Îngrijitorul lucrării, Ilie Dan, și-a dovedit, ca și în alte ocazii, priceperea, stăpînînd o bună metodă filologică¹, iar G. Istrate, cel ce semnează prefața, a reușit să reliefeze linii

¹ Desigur, cum arată Ilie Dan însuși, în *Notă asupra ediției*, alegerea studiilor și articolelor care alcătuiesc prezentul volum s-a făcut întîmpinînd anumite dificultăți; elementul subiectiv nu a putut fi înlăturat pe de-a-ntregul.

Ne exprimăm nedumerirea în legătură cu schimbarea formei unor cuvinte care reflectă, o p r o n u n ță r e existentă în epocă (ca de exemplu: *sînt, feminin, recenziune, decisiv, extremă, ipocrit, riscul* pentru *sunt, feminin, recenziune, decisiv, extremă, hipocrit, rizicul* ș. a. — vezi p. XXIII), mai cu seamă că — precum ne spune — grija sa „a fost mereu aceea de a respecta cît mai fidel cu putință formele limbii lui Pușcariu” (p. XXII).

Considerăm că traducerea termenului de *Urrumänischen* (p. 57 ș. u.) ar fi fost mai potrivită prin *străromână*, în loc de *română primitivă*, deoarece acesta este termenul întrebuintat de S. Pușcariu.

definitorii pentru profilul științific al lui S. Pușcariu, lingvistic în primul rând, așa cum ele se desprind mai cu seamă din studiile și articolele cuprinse în volum. Atât unuia cât și altuia trebuie să le fim recunoscători pentru acțiunea întreprinsă, care nu s-ar fi putut realiza fără sprijinul substanțial al Editurii Minerva.

Ne exprimăm speranța că volumul de față constituie doar un început. Ar fi de dorit ca el să deschidă calea republicării altor lucrări ale lui S. Pușcariu, dintre care, cu prioritate, se impune *Limba română* (vol. I–II), fiind cea mai importantă pentru concepția savantului român și pentru rezultatele cercetării sale în domeniul limbii române.

Iulie 1975

R. Todoran
Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

IORGU IORDAN, *Stilistica limbii române*. Ediție definitivă, București, Editura științifică, 1975, 405 p.

În frământatul an 1944 apărea prima ediție a lucrării, căreia timpul nu-i poate estompa valoarea inițială. Stilistica, înțeleasă ca studiu al faptelor expresive de limbă, intra în lingvistica românească cu o sinteză care înregistrează, descrie, analizează și clasifică fenomenele, pornind de la o cunoaștere aprofundată a posibilităților de exprimare ale limbii române, cu un spirit de observație deosebit de receptiv la nuanțe, care-și impune însă consecvent o maximă obiectivitate.

Desigur, în răstimpul de peste trei decenii, limba a evoluat, accelerarea dinamicii ei fiind determinată de condițiile social-istorice; schimbările afectează, inerent, și mijloacele expresive. Considerată ca o „monografie a fenomenelor stilistice” (după cum definește J. Marouzeau acest gen de studii¹), lucrarea ar fi putut să se extindă și asupra acestei perioade. Pentru a da o imagine mai clară asupra evoluției limbii, este însă de preferat ca cercetarea să-și delimiteze perioada abordată, ca secțiune într-o etapă dată. Pentru un interval destul de mare din istoria limbii noastre, *Stilistica limbii române* va rămâne lucrarea clasică, așa încât retipărirea ei, fără modificări însemnate, este binevenită. Fenomenele stilistice ale limbii române actuale, în ceea ce prezintă ele nou, multe înregistrate în diferite articole răzlețite, își așteaptă încă sinteza. De altfel, cu toată abundența de studii stilistice din ultimele două decenii, avem încă prea puține mari sinteze românești. Întrebările „ce este stilul” și „care este domeniul stilisticii” continuă să fie la ordinea zilei, fără a se ajunge la un consens general. Între timp stilistica, în dezvoltarea ei, dovedește mereu tendința de a fi o știință interdisciplinară, cu mai multe ramificații. În introducerea scrisă în urmă cu treizeci de ani, Iorgu Iordan considera că nu trebuie să facă o opțiune între concepția lui Ch. Bally și cea a lui Leo Spitzer, ci să le coroboreze, „ținând seama de factorul estetic, în măsura în care face impresia unei apariții spontane, firești. În schimb trebuie să lăsăm la o parte limba scriitorilor, adică stilul propriu-zis” (p. 24). Iată deci că ideea de a avea în vedere și receptorul în examinarea faptelor de expresivitate nu este atât de nouă. Astfel, trecerea de la ceea ce este neintenționat, spontan în expresie, ca obiect exclusiv al stilisticii, la ceea ce pare spontan a fost făcută încă atunci. Limite sînt însă greu de fixat, deoarece și vorbitorul sau, mai bine zis, unii vorbitori, în anumite situații, își concentrează atenția asupra mesajului, urmărind să producă impresie asupra ascultătorului; activitatea nu domină întotdeauna, iar verva povestitorului este uneori dublată — chiar cînd e vorba de persoane puțin cultivate — de arta povestirii.

În prefața din 1973, Iorgu Iordan trece succint în revistă noile concepții asupra stilului și stilisticii, înregistrînd disocierea care se conturează între cele „trei trepte stilistice, privite din punctul de vedere al ierarhiei lor în sistemul limbii: stil(uri) individual(e) sau idostil(uri), stil(uri) funcțional(e) și stilul general al limbii sau stilul limbii comune” (p. 6). Dintr-o asemenea perspectivă este greu să acordăm prioritate uneia sau alteia dintre categoriile de studii, după treapta pe care o abordează, pentru a purta denumirea de stilistică. Rezultă de aici un vechi adevăr, și anume că obiectul stilisticii este stilul²: (1) al limbii în ansamblul ei, direcție în care s-au îndrep-

¹ J. Marouzeau, *Précis de stylistique française*, ed. V, [f. l.], 1963, p. 16.

² Cf. și P. Miclău, *Stilurile limbii*, în *Tratat de lingvistică generală*, sub redacția: acad. Al. Graur, S. Stati, Lucia Wald, București, 1971, p. 369.

tat prea puțini cercetători; adăugăm la regretul exprimat de eminentul ei promotor și pe acela de a nu vedea figurînd limba română într-un studiu comparativ de amploare; (2) al stilurilor funcționale (chiar dacă Ion Coteanu, intitulîndu-și cartea *Stilistica funcțională a limbii române*, preferă să le numească „limbaje”); (3) al diferitelor stiluri în care expresia lingvistică este, deliberat sau nu, rezultatul unei opțiuni, din partea unui scriitor sau vorbitor (idiostil) sau a unui grup pentru care se pot preciza anumite trăsături comune; numeroase asemenea studii sînt consacrate unui scriitor, unei opere, chiar unei poezii, evidențiind ceea ce este caracteristic autorului ei (particularități existente și în alte opere) și ceea ce este specific textului analizat; în această a treia categorie obiectul este de cele mai multe ori, fiind vorba de scriitori, nu numai expresivitatea, ci și factorul estetic; analiza rămîne cu precădere în domeniul lingvisticii, atîta timp cît metoda utilizată aparține acestei științe și cît obiectivul principal este limba textului sau a textelor cercetate. Privită din acest unghi de vedere, poetica se poate integra stilisticii, acelei părți care depășește zona lingvistică fără a se rupe de ea și despre care P. Guiraud spune că este „o doua stilistică”, înrudită cu critica literară³. Dar stilul nu poate fi urmărit în domeniul artei literare numai cu mijloace lingvistice; o ilustrare elocventă este cartea lui G. Bachelard, *La poétique de l'espace*⁴. Asemenea studii pot fi imbinat cu analize ale procedurilor de limbă prin care se realizează un anumit fenomen estetic, dar se pot și dispensa de serviciile lingvisticii.

În ansamblul stilisticii românești, ale cărei orientări se reflectă cu fidelitate în bibliografia cronologică întocmită de Aurel Nicolescu și inserată în volum, reeditarea *Stilisticii limbii române* de Iorgu Iordan își are deosebita însemnătate prin valoarea ei intrinsecă, dar și prin direcția pe care o reprezintă.

Iunie 1975

Felicia Șerban
Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

CHRISTIAN IONESCU, *Mică enciclopedie onomastică*, București, Editura enciclopedică română, 1975, 332 p.

În colecția A/Z au apărut pînă în prezent trei lucrări cu profil lingvistic. Ultima, cea pe care o prezentăm, *Mică enciclopedie onomastică*, „se adresează unui public foarte larg” (p. 5). Acest deziderat al autorului a impus, credem, structura lucrării. Din sfera onomasticii, autorul s-a oprit asupra antroponimiei, lucrarea fiind de fapt un „dicționar de prenume românești”. Cartea este însoțită de un studiu semnat de autor, care are ca scop să familiarizeze pe cititorul lucrării cu probleme de onomastică. Ar fi fost binevenită explicarea unor termeni de strictă specialitate (hipocoristic, etimologie populară), fie într-un subcapitol aparte, fie în cadrul studiului introductiv.

Dicționarul cuprinde prenume cu o frecvență foarte mare, dar și unele mai rare. Christian Ionescu folosește o tehnică de redactare care să-l ajute să reducă la maximum spațiul, adoptînd criteriul *prenumelui-bază*. Tehnica aceasta își are avantajele, dar și dezavantajele ei. Gruparea unor prenume pe lîngă *prenumele-bază* este hotărîtă de etimologia acceptată de autor. Or, autorul recunoaște că aici a întîmpinat foarte multe greutăți, pe de o parte în selectarea etimologiei celei mai argumentate din cele propuse, pe de altă parte în apropierea etimologiei de cuvintele românești. Aici autorul ar fi putut să indice ultima sursă, adică sursa directă, din care a fost luat *prenumele* respectiv sau să fi urmărit o filieră a *prenumelui* pînă ce a intrat în sistemul antroponimic românesc. Ar fi fost folositor atît pentru cel care redactează o lucrare de onomastică, cît și pentru cititorul care folosește acest dicționar cu scop informativ. Este bine că autorul explică ce înseamnă în ebraică sau greacă un anumit prenume, dar se putea menționa și de unde și cînd a intrat în onomastica românească, mai ales că la unele prenume sînt date astfel de lămuriri.

Un capitol aparte la fiecare *prenume-bază* este prezentarea corespondentului din alte limbi, iar la *prenumele* răspîndite și frecvente în antroponimia noastră se dau și hipocoristicele și diminutivele. Ultimele două paragrafe ale fiecărui articol au ca scop „Înțelegerea popularității

³ Cf. P. Guiraud, *La stylistique*, Paris, 1954, p. 42.

⁴ Paris, 1958.

unui nume" (p. 5), exemplificând răspîndirea cu personalități celebre purtătoare ale unui prenume sau ale altuia. De un real folos în consultarea lucrării este indicele de la finele dicționarului.

Lucrarea este prima de acest fel în onomastica și lexicografia românească și, desigur, va fi consultată de un număr mare de cititori.

Iunie 1975

G. Vasiliu
Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

IVAN EVSEEV, *Semantica verbului. Categoriile de acțiune, devenire și stare*, Timișoara, 1974, 182 p.

Prima lucrare cu caracter monografic consacrată semanticii verbului românesc atrage atenția atât prin rezultatele analizei sferei semantice a verbului românesc, cât și prin metoda aplicată. Autorul și-a propus să analizeze categoriile semantice ale verbelor de acțiune, devenire și stare. În economia lucrării însă, pe lângă cele trei capitole (II, III, IV) rezervate tratării acestora, mai mult decât o treime ocupă introducerea și alte două capitole (I și V). Extinderea relativ mare a introducerii (p. 7—26) și a capitolului întâi (p. 27—44) este explicabilă, deoarece autorul, înainte de a intra în tratarea propriu-zisă, în analiza celor trei tipuri principale de verbe corespunzătoare celor trei forme ale procesualității, era obligat să clarifice termenii pe care îi folosește, cât și metoda aplicată în analize. De la bun început precizează că operează cu metoda analizei semice sau componentiale, dar într-o variantă neformalizată. Dacă în această privință nu aplică integral metoda semanticii structurale, valorifică integral un alt procedeu al acestei semantici, anume includerea în planul semantic atât a semanticii lexicale, cât și a semanticii gramaticale (v. p. 9—14, 19—20). În capitolul I, *Verbul, corelat lingvistic al procesualității ontice*, autorul tratează pe rînd, în cîte un subcapitol, locul verbului în gramatică, din punctul de vedere al tradiției gramaticii, verbul într-o viziune antropogenetică, verbul în ansamblul părților de vorbire, nota de „proces”, caracteristică semantică fundamentală a verbului, și apoi acțiunea, devenirea și starea — forme calitativ diferite ale proceselor. Este regretabil că nu o dată se limitează la o privire panoramică, foarte sumară. Astfel, vorbind despre verb în tradiția gramaticii, în cele două pagini, după o trimitere la *Gramatica românească* a lui D. Eustatievici-Brașoveanu și la *Observații sau băgări de seamă asupra regulilor și orînduirilor gramaticii românești* ale lui Ienăchiță Văcărescu, mai amintește pe A. A. Potebnea, W. von Humboldt și H. Steinthal, Sextil Pușcariu și L. Tesnière, ca în ultimul alineat să vorbească despre virtuțile expresive ale verbului. Credem că numai atîta nu este un suport suficient pentru justificarea subcapitolului 1, rezervat pentru tema „verbul în tradiția gramaticii” (p. 27—29). Nu ne îndoiim că spațiul și-a spus cuvîntul. Lucrarea câștiga dacă acest subcapitol se contopea cu subcapitolul al 3-lea, *Verbul în ansamblul părților de vorbire* (p. 30—33). Ultimele două subcapitole sînt de mai mare importanță pentru tematica generală a lucrării și servesc de fapt drept preambul pentru următoarele trei capitole. Lămurește ce înțelege prin „proces” (germ. *Vorgang*), se ocupă de categoriile gramaticale ale verbului (modul, timpul, tranzitivitatea etc.). Ultimul subcapitol, în care se ocupă de diferite forme calitative ale proceselor, acțiunea, devenirea și starea, ridică și probleme de lingvistică generală. Apelînd și la A. Meillet, S. Karcevski, Jan Safarewicz, soluționează bine problema, precizînd în încheierea acestei părți că, „în limba română, ca dealtfel în toate limbile indo-europene actuale, categoriile stării, devenirii și acțiunii nu se află la suprafața sistemului limbii, întrucît nu dispun de mijloace uniformizate și constante de redare” (p. 44). Bineînțeles problema nu putea fi epuizată.

Cel mai extins și analitic capitol este cel de-al II-lea (p. 45—93), intitulat *Verbele de acțiune*. Se ocupă pe rînd în cîte un subcapitol de spectrul semantic al verbelor de acțiune, caracterul orientat al acțiunii și tranzitivitatea, diatezele verbale — forme morfologice de exprimare a orientării acțiunii în raport cu subiectul, caracteristicile spațiale ale acțiunii, verbele de mișcare, determinările calitativ-cantitative în sfera semantică a verbului, categoria modului de acțiune (*Aktionsart*). Ocupîndu-se de spectrul semantic al verbelor de acțiune, precizează că „caracteristica semantico-sintactică fundamentală a verbelor de acțiune ... este tranzitivitatea. Cu excepția verbelor de mișcare... (*a merge, a se plîmba, a alerga, a veni, a sosi, a pleca* etc.), restul verbelor de acțiune sînt tranzitive” (p. 45). Formularea e prea categorică. Fără mare efort putem găsi în DM verbe de acțiune care, deși sînt de acțiune, totuși nu sînt tranzitive, de exemplu *a debarca*, „a coborî pe mal de pe o navă”, *a acționa*, „a întreprinde o acțiune”

etc. E drept că autorul precizează că „prin tranzitivitate nu înțelegem numai o însușire formal-sintactică manifestată în capacitatea verbului de a avea un complement direct (substantiv în acuzativ fără prepoziție). Tranzitive sînt și verbele care au obiectul acțiunii exprimat prin forme indirecte: *medicii luptă împotriva cancerului*; *pictorul privește la tabloul său*; *vorbim despre un coleg*; *eleva ajută colegului la matematică etc.*” Această precizare însă nu este mulțumitoare. Autorul și-a propus să opereze cu categorii lexicalgramaticale, prin urmare analizele semantice mai profunde ar trebui consecvent legate de categoriile gramaticale precise. În acest subcapitol, autorul se ocupă printre altele și de *verba factitiva* (p. 55). Cu toate că în capitolul III, *Verbele de devenire* (p. 94—114), reia problema verbelor factitive-cauzative, ea rămîne insuficient clarificată. Ar fi fost necesară și o armonizare mai atentă. Dealtfel ar fi fost de așteptat ca autorul, care cu atîta competență tratează problemele verbului, să aducă noi precizări în ce privește verbele factitive-cauzative. Discutînd opoziția factiv/eventiv în structura semantică, apelează pe lîngă limba română și la alte limbi, ca de exemplu maghiara, araba, georgiana etc. Aceste analize confruntative sînt bine făcute și duc la constatări în general valabile. Uneori însă formularea este exclusivistă. „Verbele factitive maghiare, afirmă autorul, sînt derivate de la verbe intransitive cu sens eventiv, membrul marcat al opoziției fiind verbul factitiv” (p. 106). Vorbind despre diferența dintre cele două limbi, această afirmație nu satisface întru totul. Este știut că în maghiară verbele factitive pot fi derivate și de la verbe tranzitive, și în maghiară tocmai acestea sînt adevăratele verbe factitive: *ds „sapă” —ds-at „a pune să sape”, olvas „citește” — olvas-lat „a pune să citească” etc.* (cf. *A mai magyar nyelv rendszere*, vol. I, Budapesta 1971, p. 355).

La tratarea verbelor de stare, în capitolul IV (p. 115—139), face o convingătoare interpretare a acestor categorii de verbe. Unde se cere, ia poziție. Astfel nu acceptă părerea conform căreia folosirea termenilor *verb de stare*, *verb de acțiune* este convențională. Demonstrează cu exemple că atît în limba română, cît și în alte limbi indo-europene există chiar „o formă verbală specializată pentru redarea stărilor ce rezultă de pe urma unei acțiuni” (p. 116). Este vorba despre forma analitică a verbului format din *a fi* + *participiu*: *a fi obosit*, *a fi plecat* etc., precum și despre construcțiile cu verbele *a fi*, *a sta*, *a se afla* + *gerunziu*. Pe lîngă aceste forme analitice, limba are și forme sintactice pentru redarea stărilor, de exemplu *a boli*, *a flămînzii* etc. (p. 116—118). În continuare analizează următoarele grupuri ale verbelor de stare: verbe existențiale, verbe poziționale, verbe de comportament, verbe de relație (p. 119—139).

Capitolul V (p. 140—163) este rezervat polisemiei verbelor. Este un capitol cu multe implicații de lingvistică generală. Polisemia lexicală este o categorie semasiologică proprie tuturor limbilor naturale, deci este o categorie universală a limbilor naturale. „Polisemia lexicală își are izvorul și cauza în particularitățile cunoașterii umane, care urmează un drum ascendent și mereu reversibil” (formulează clar I. Evseev), fapt care este baza acestei universalii lingvistice. La fel de binevenită este o altă precizare a autorului: „Dar existența unor universalii în domeniul polisemiei nu neagă specificul noțional al acestei categorii” (p. 145). Această constatare este în consonanță cu părerea lui St. Ullmann conform căreia polisemia este „o variabilă dependentă de mulți factori”.

Concluziile autorului sînt cuprinse în 7 puncte concis redactate, care reliefează contribuțiile noi ale autorului la semantica verbului.

Lucrarea se încheie cu o bibliografie bogată și cu rezumate în limbile rusă și engleză.

Nu ne îndoiim că lucrarea va fi nu numai o unealtă bună de lucru, dar va contribui și la înviorarea lucrărilor de semantică. Așteptăm însă ca în primul rînd autorul să-și continue cercetările și să dea și alte valoroase lucrări în acest domeniu.

Iulie 1975

B. Kelemen

Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

JEAN DUBOIS, MATHÉE GIACOMO, LOUIS GUESPIN, CHRISTIANE MARCELLESI, JEAN-BAPTISTE MARCELLESI, JEAN-PIERRE MÉVEL, *Dictionnaire de linguistique*, Paris, Librairie Larousse, 1973, 516 p.

Avînd în vedere multitudinea direcțiilor actuale de cercetare lingvistică, progresul general înregistrat de știința limbii în ultimele decenii, precum și crearea unei vaste terminologii lingvistice, publicarea acestui dicționar constituie, fără îndoială, un fapt deosebit de important și de binevenit, o contribuție valoroasă și necesară pentru toți cei care se ocupă cu studiul problemelor de limbă.

În condițiile cînd lingvistica cunoaște o mare diversificare și specializare, elaborarea unui dicționar de lingvistică, care să cuprindă întreg domeniul, ridică probleme dificile de concepție și de metodă. De acest lucru au fost conștienți și autorii lucrării de față. În *Prefața* dicționarului se formulează câteva considerații teoretice, interesante și utile pentru cititor (caracterul științific și tehnic al dicționarului, tipul de definiție, modul de redare a exemplelor etc.).

Un astfel de dicționar, cuprinzînd un număr mare de termeni, presupune din partea autorilor consultarea și cunoașterea unor numeroase lucrări de specialitate, dicționare de diferite feluri etc. Sub acest aspect, bibliografia *Dicționarului de lingvistică*, o importantă sursă de informare pentru cititor, este foarte bogată, constituind un capitol aparte, care precedă partea propriu-zis lingvistică a dicționarului. Ea cuprinde titluri de lucrări, din limba franceză și din alte limbi, printre care și câteva lucrări românești. Ne-am fi așteptat ca dintre dicționarele menționate în lista bibliografică să nu lipsească nici dicționarul lui Paul Robert *Dictionnaire alphabetique et analogique de la langue française*, vol. I—VI, Paris, 1966.

Dicționarul tratează, în ordine alfabetică, un număr mare de cuvinte din terminologia lingvistică de azi, cea aparținătoare unor domenii ale lingvisticii (fonetică, morfologie, gramatică comparată etc.), terminologia celor mai importante școli și curente lingvistice sau chiar termeni sau concepte proprii unor lingviști (G. Guillaume, A. J. Greimas, A. Martinet, B. Pottier, N. Chomsky, Z. Harris și alții), fără a fi însă expresia exhaustivă a terminologiei acestora. Lucrarea se încadrează, așadar, în anumite limite, lucru recunoscut de altfel și de autori, care motivează aceasta prin extensiunea mare a domeniului lingvistic, prin legătura disciplinei lingvistice cu alte științe, dar și prin faptul că „ce dictionnaire ne vise pas à être l'expression exclusive d'une école, d'une tendance, d'un personne, encore moins d'une simple opinion” (p. VIII). Termenii aparținînd științelor cu care lingvistica se înrudește ocupă în dicționar o poziție redusă față de termenii propriu-zis lingvistici: „ce dictionnaire de linguistique ne vise pas à être un dictionnaire de toutes les sciences de l'homme” (p. VIII).

Originalitatea dicționarului constă în modul de analiză a termenilor. După cuvîntul-titlu se dau definiția și comentariile, care, după cum spun autorii, „se mêlent pour fournir un énoncé complet sur la notion que recouvre le mot” (p. VI). Prin aceasta, dicționarul primește un caracter enciclopedic și contribuie în același timp la formarea lingvistică a celui care îl consultă.

Informația asupra termenilor tinde în mod constant să distingă totalitatea și diversitatea semnificațiilor lor nu numai raportat la specificul unei școli, unui curent sau unei metode, ci și din perspectiva diferențelor oferite de clasa lexicogramaticală. De exemplu, în articolul *sémantique* (n. f.) se tratează substantivul, ca mijloc de reprezentare a sensului în enunț, prilej de a se prezenta succint accepțiunile acestui termen și orientarea actuală în cercetările semantice. În continuare, la *II. sémantique* (adj.) se analizează și valoarea adjectivală în formulările sintagmatice curente și constante (*clmp semantic, reguli semantice*), iar al treilea articol-titlu este rezervat semanticii generative (*III. sémantique générative*).

La unele cuvinte-titlu, discuțiile sînt ample, întinzîndu-se uneori pe mai multe pagini (*classe, etymologie, famille (de langue), information, langue, lexicographie, lexicologie, parole, redondance, signe* etc.). Definițiile sînt adesea ilustrate și prin exemple.

Acolo unde e cazul, noțiunile sînt privite de pe poziții atât tradiționaliste, cît și structuraliste sau din punctul de vedere al gramaticii generative (*cas, mot, nom, objet, phrase* etc.).

Sensurile termenilor sînt marcate prin cifre arabe, ceea ce denotă că autorii au ținut seama de toate accepțiile posibile (*bruit, dynamique, état de langue, mixte* etc.).

Este utilizat sistemul de trimiteri care întregesc imaginea asupra sensurilor cuvintelor în discuție. Notarea trimiterilor se face prin asterisc. De exemplu, la cuvîntul-titlu *abessif* se face trimiterea la *cas*. Întrucît *cas* figurează de două ori (articole separate notate prin cifre romane), trimiterea trebuia făcută dîndu-se și cifra indicatoare a articolului alături de asterisc. Ar fi fost necesară mai multă atenție față de problemele de tehnică redacțională. La *acception* există trimiterea la *polisemie*; acesta din urmă însă nu figurează la ordinea alfabetică respectivă. La *anomalie*, sensul 1, din antichitatea greacă, „désignait le caractère d'irrégularité de la langue (opposé à l'analogie)... (V. analogie)”, dar la *analogie* nu se spune nimic despre *anomalie*, astfel că la o lectură care privește numai *analogie* cititorul nu află nimic despre opusul acesteia. Același lucru la *actualisare*; aici nu se spune nimic despre Ch. Bally, care a studiat actualizarea fenomenelor de limbă în vorbire, în schimb el este amintit cu acest lucru la *vir'ael*.

Tot în cadrul definirii unor noțiuni semnalăm faptul că uneori în corpul articolelor se vorbește despre anumii termeni care nu figurează în dicționar, ca articole la ordinea alfabetică respectivă, de exemplu: *signification*, care trebuia introdus cu atât mai mult cu cît el reprezintă una dintre noțiunile tratate diferit de școlile lingvistice care au dezvoltat-o, precum și termenul *bilingue*.

În general, termenii înregistrați sînt de circulație internațională. Lucrarea ar fi cîștigat dacă la cuvîntul-titlu s-ar fi indicat corespondentele și din alte limbi de largă circulație.

Ca orice lucrare de acest gen, nici dicționarul acesta nu poate fi socotit ca încheiat definitiv. Prin însăși natura domeniului de referință, perenitatea termenilor este o problemă de relativitate. Termeni care la un moment dat nu se găsesc în limbajul lingvistic curent pot să devină cu timpul consacrați.

Dicționarul are meritul de a insera atât terminologia socotită tradițională, cât și terminologia modernă.

Iunie 1975

Valentina Șerban

Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

Synchronischer und diachronischer Sprachvergleich. Bericht über die Wissenschaftliche Arbeits-tagung zu Ehren des 1500. Geburtstages von August Schleicher. Herausgegeben von: Prof. Dr. Harry Spitzbardt. Sektion Sprachwissenschaft. Friedrich Schiller Universität, Jena, 1972, 222 p.

Volumul cuprinde comunicările prezentate în sesiunea din 25—27 mai 1971, organizată la Jena cu prilejul aniversării a 150 de ani de la nașterea lui August Schleicher. Autorii celor 22 de comunicări, în cea mai mare parte lingviști din R. D. Germană, U.R.S.S., R. P. Polonă și Republica Arabă Egipt, pun într-o nouă lumină opera indo-europenistului August Schleicher, profesor la Universitatea din Jena.

Volumul este deschis de studiul lui Eugen Seidel, *Die Persönlichkeit Schleichers*. Din prezentarea personalității lui Schleicher se evidențiază ținuta progresistă a lingvistului de la Jena în viața publică. În această ordine de idei, Seidel se referă printre altele la atitudinea lui în disputele politice de la Bonn, unde în 1849 a lucrat în calitate de corespondent de ziar. Toată viața lui a fost antiprusac.

Este cunoscută concepția naturalistă a lui Schleicher, concepție în care a fost influențat de biologul Ernst Haeckel, coleg cu Schleicher la Universitatea din Jena. Acesta era reprezentant al evoluționismului și al unui materialism naturalist-științific și a elaborat o concepție monistă cu caracter ateist militant. Sub influența acestuia, Schleicher consideră schimbările fonetice ca pe niște procese care se produc pe baza unor legi fixe, identice cu legile naturii. „Sprachwissenschaft ist Naturwissenschaft”, spune Schleicher. Greșeala lui Schleicher este explicabilă. El și-a formulat concepția cu zece ani înainte de a elabora Engels teza despre limbă ca fenomen social, teză care abia cu treizeci de ani mai târziu a fost publicată. Noi am mai adăuga și constatarea lui Iorgu Iordan: „Acum un secol, legile istoriei, știința cea mai înrudită cu lingvistica, nu erau cunoscute, și de aceea reprezentanții acesteia din urmă au trebuit, în chip oarecum inevitabil, să recurgă la științele naturii, care izbutiseră să descopere regularitatea, cu caracter de lege, a proceselor organice” (*Lingvistica romanică. Evoluție, curente, melode*, București, 1962, p. 20).

Agnja V. Desnitskaja, în studiul intitulat *August Schleicher als Sprachtheoretiker*, subliniază elementul materialist în concepția acestuia. În alt loc Desnitskaja relevă că comparării tipurilor de limbă i se acordă un loc important în teoria schleicheriană. Situndu-se pe un plan de cercetare sincronică, Schleicher a considerat diferitele tipuri morfologice ca un moment al unui sistem universal, care cuprinde în el toate limbile lumii. Pe planul diacroniei le-a aranjat într-o ordine de evoluție și a formulat o teorie despre stadiile morfologice, care au o evoluție de la treptele lingvistice cele mai joase pînă la cele mai înalte. Desnitskaja conchide că, din păcate, Schleicher n-a putut să cunoască pe creatorii materialismului științific, pe Marx și Engels, deși ar fi putut să înlătime marxismul cu înțelegere, fiind capabil pentru aceasta ca nici un alt lingvist al secolului trecut.

De studiul precedent se apropie, în tematică, cel al lui Harry Spitzbardt, *August Schleichers materialistische Sprachauffassung im Licht der marxistisch-leninistischen Sprachtheorie*. Se arată că Schleicher este materialist în ceea ce privește interpretarea filozofică a problemelor. Pentru el limba este o realitate nemijlocită, un înveliș material al gândirii.

Sub titlul *August Schleichers Leistung als Slavist*, Ioachim Dietze pune în lumină realizările cele mai de seamă ale primului slavist german. Din volumul închinat și slavistului Schleicher, nu puteau lipsi nici lucrările care vizează preocupările lui privind limbile slave. Studiul lui Karl Gutschmidt *Zur Frage der Stellung der ostslawischen Sprachen unter diachronischen und synchronischen Aspekt* este o contribuție la cunoașterea situației limbilor slave de est, sub aspect diacronic și sincron. Georg Uschmann, în articolul *August Schleicher und Ernst Haeckel*, eluci-

dează bazele naturaliste ale concepției schleicheriene. Merită o atenție și contribuția scurtă a lui Rainer Eckert la cunoașterea cercetărilor diacronice și sincronice ale lingvistului din Jena și ale celor de astăzi: *Zum Verhältnis von Diachronie und Synchronie bei August Schleicher und heute*, precum și cea a lui Heide Dietzel, *August Schleicher und die Sprachpflege seiner Zeit*. Autorul precizează atitudinea pozitivă a lui Schleicher față de graiuri. În concepția lingvistului din Jena, acestea reprezintă formele naturale care au apărut după legile lingvistice ale limbii germane. Critica adusă de Schleicher limbii literare ca limbă standard se referă mai ales la „artificiile de limbă”. Unitatea dintre logic și istoric în teoria marxist-leninistă a limbii este urmărită prin prisma diacroniei și sincroniei în articolul lui Gottfried Meinhold, *Die Einheit des Logischen und Historischen in der marxistisch-leninistischen Sprachtheorie*. Peter Suchsland, în studiul intitulat *Einige Bemerkungen zur „cartesianischen“ Fundierung der Sprachwissenschaft bei Chomsky als Ausdruck des philosophischen Idealismus in der spätbürgerlichen Linguistik*, subliniază aspectul ideologic al problemei enunțate în titlu. Din articolul lui Wolfgang Motsch, *Zur Verwendung der Begriffe „System“, „Funktion“, „Veränderung“ und „Entwicklung“ in der Sprachwissenschaft*, din lipsă de spațiu reținem numai două idei. Deosebirea dintre sistem în limbă și sistem în natură își găsește expresia, de exemplu, în caracterul transformării și evoluției limbii. În timp ce organismele naturale se dezvoltă pe baze și principii biologice relativ stabile, cauzele schimbărilor și evoluția limbii se găsesc în afara acestora. O altă idee privește determinarea tendinței de dezvoltare a sistemelor limbii, care ar trebui să pornească de la funcțiile limbii, și anume de la două tipuri, cea cognitivă și cea comunicativă. Aleksander Szulc în *Zum Realismus der Rekonstruktion* se ocupă și de reconstrucția protolimbilor. Problema tipologiei este discutată în articolul lui Hilmar Walter, *Zu Problemen der Typologie und der Sprachbünde*. Dacă în articolul precedent nu se fac referiri la Schleicher, Martin Rockel a putut să-și axeze studiul despre noțiunea de lege *Zum Gesetzesbegriff in der Linguistik* pe opera lingvistică a lui Schleicher. Volumul mai cuprinde un studiu consacrat construcțiilor sintactice în limbile romanice (Bruno Kress, *Zum Vergleich syntaktischer Konstruktionen in verwandten Sprachen*), unul privind diferențierea limbii după generații într-o regiune bilingvă (Friedrich Redlich, *Zum Problem des Sprachvergleichs zwischen der älteren und der jüngeren Generation im zweisprachigen Gebiet der Lausitz*) și altul fiind destinat cercetării diacronice a lexicului (Gerhard Kettmann, *Zur Problematik frühneuhochdeutscher Wortschatzuntersuchungen*). Studiul lui Rüdiger Hoppe, *Fragen im Zusammenhang mit einer vergleichend-gegenüberstellenden semantisch-syntaktischen Untersuchung deutscher und englischer Verben (Mit Beispielen aus dem Bereich von deutsch „nehmen“ und englisch „take“)*, aparține domeniului cercetărilor comparative semantico-sintactice. De domeniul lingvisticii aplicate ține studiul lui Ernst Walter *Zum synchronischen und diachronischen Vergleich verwandter Sprachen im Fremdsprachenunterricht an Hochschulen*. Un studiu semantic comparativ semnează Gert Jäger, *Zum Problem der Erklärung und Wertung von Übereinstimmungen und Unterschieden zwischen den Sprachen im semantischen Bereich*. Tot domeniului cercetărilor comparative și contrastive aparține și ultimul studiu al volumului, *Der Dativ in seiner Verwendung im Deutschen und seine Entsprechung im Arabischen*. Autorul, cu o metodă modernă de lucru, evidențiază asemănările și deosebirile dintre cele două limbi.

Volumul, prin varietatea și noutatea multora dintre problemele tratate, este o bună sursă de informare pentru specialiști.

Iulie 1975

B. Kelemen

Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

RADOVI SIMPOZIJUMA o jugoslovensko-rumunskim uzajamnostima u oblasti narodne književnosti — ACTELE SIMPOZIONULUI dedicat reciprocităților iugoslavo-române în domeniul literaturii populare (Pančevo, 28.IX—1.X.1972), Pančevo, Libertatea, 1974, 658 p.

Deși Simpozionul a avut ca tematică literatura populară, consider că apariția volumului (pe care îl anunțam în *Cronica* din fascicula precedentă a revistei noastre, p. 113) merită să fie consemnată, deoarece folclorul, cum se știe, furnizează material și pentru cunoașterea mai detaliată, îndeosebi sub raport lexical, a graiurilor populare. Se cuvine deci a releva una dintre preocupările de bază ale Societății de limba română din P. S. A. Voivodina, aceea de a aduna (și, deci, a păstra) folclorul local, care urmează a fi studiat în contextul mai larg al folclorului

românesc, în corelare cu cel sîrbesc și chiar balcanic. În acest scop membrii Societății grupați în Comisia de folclor au inițiat o vastă acțiune de culegere și publicare a producției populare din toate satele românești din Banatul iugoslav.

Dintre cele peste 50 de comunicări prezentate la Simpozion, de către cadre didactice și cercetători din Iugoslavia și România, cîteva, total sau parțial, interesează lingvistica (vor fi enumerate în ordinea în care apar în volum): Cezar Apreotesei, *Valențe semantico-stilistice ale elementelor sîrbești în literatura populară română* (p. 79—94), Radu Flora, *Lat. calendae, v. sl. koleđa, român. colindă* (p. 191—208, cu 3 hărți), Mirjana Maluckov, *Klocalica kod Srba i Rumuna u Banatu, odnosr termin i prigodni stihovi* (Obiectele de colindat la sîrbi și la români în Banat, termenii respectivi și versurile de circumstanță) (p. 341—356), Marin Petrișor, *Elemente lexicale sîrbești în folclorul din nord-vestul Olteniei. (Observații în legătură cu raporturile interdialectale.)* (p. 483—490), Momčilo D. Savić, *Neke jezičke podudarnosti u srpskom i rumunskom narodnom pesništvu istočne Srbije* (Unele paralelisme lingvistice în poezia populară sîrbă și română din Serbia de răsărit) (p. 537—546).

Volumul, apărut sub îngrijirea unui comitet de redacție, în frunte cu prof. dr. Radu Flora, cuprinde și o bună parte din discuțiile purtate asupra comunicărilor prezentate (al căror text este urmat de rezumate, unul în română sau sîrbocroată, altul într-o limbă de largă circulație). El se înscrie ca încă un succes de prestigiu pe linia colaborării dintre cele două țări vecine și prietene.

Iulie 1975

I. Pătruț

*Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21.*

INDICELE VOLUMULUI AL XX-LEA*

(1975)

INDICE DE MATERII

A

- ADVERB: ~ele *tare, puternic, mult, intens* complinind verbele 57–65; ~ul *do* în graiurile bănățene 174–180, 185
- AFRICATE; ~le și statutul lor fonologic 211–219
- AKTIONSART 224
- ALR II; ~7; ~și lingvistica generală 8; ~și istoria limbii române 8; ~și cunoașterea graiurilor maghiare din România 29–30
- ANTONIME; dicționar de ~96–97
- ARHAIC; arie ~ă în graiurile bănățene 187–192
- ARHAISM; ~și inovație în paradigma verbului *a fi*: indicativ prezent 47–50
- ARIE; arii de toponime slave în România 24–26; ~arhaică în graiurile bănățene 187–192
- ATLASE LINGVISTICE; ~le ~și monografiile dialectale 9; Atlasul lingvistic al dialectelor române sud-dunărene 8–9, 11
- ATRIBUT; ~circumstanțial 77

C

- CATEGORII GRAMATICALE, ~le ~de relație și de opoziție ale limbii române 67–77; ipostaze ale ~lor ~68–70
- CAZ 69–70, 72–75
- COMPETENȚĂ; competența literară 205–209; raportul dintre competența literară și competența textuală 206, 209
- COMPLEMENTIZARE; ~a în engleză și română 193–204
- COMPLINIRE; factorul semantic (adverbele *tare, puternic, mult, intens*) în ~a verbelor 57–65
- CONNECTIVE 68
- COMUNICARE; teoria comunicării 206
- CONSOANE; ~dure și moi în română 17–18; ~rotunjite și nerotunjite în română 18
- CONTRAGERE 75–76
- CULTIVAREA LIMBII 83, 84, 128

D

- DIACRONIE 227, 228
- DIALECT; limbă și ~10–11; Atlasul lingvistic al ~lor sud-dunărene 8–9, 11; ~ele în literatură 84; ~ul aromân 84–85

- DIALECTAL; repartitia ~ă a dacoromânei 9–10; atlasele lingvistice și monografiile ~e 9; textele ~e 9
- DIALECTOLOGIE; ~7–13; ~structurală 12
- DIATEZĂ 69–71

E

- EXPRESIE; ~proverbială 105; dicționar de expresii proverbiale 105–106

F

- FONETIC; sistemul ~al româniei comune 20
- FONETICĂ; ~și fonologie 16; fonetica istorică a românei 20
- FONOLOGIC; analiza ~ă și morfologia 20
- africatele și statutul lor ~211–219; sistemul ~al românei 16–20
- FONOLOGIE; fonetică și ~16
- FUNCȚIONAL; semantică ~ă 104–105

G

- GEN 69–71
- GENERATIV; stilistică ~ă 208
- GRAI; ALR II și cunoașterea ~urilor maghiare din România 29–30; adverbul *do* în ~urile bănățene 174, 176–180, 185; ~u în ~urile bănățene 187–192
- GRAMATICĂ; gramaticile textului 205, 206; gramaticile transformationale 205

H

- HIPOCORISTIC; ~e formate din radicalul *Ba-* în limbile slave și în limba română 137–151.

I

- INDICATIV (modul ~); arhaism și inovație în paradigma verbului *a fi*; ~prezent 47–50
- INOVAȚIE; arhaism și ~în paradigma verbului *a fi*: indicativ prezent 47–50
- ISTORIA LIMBII ROMÂNE; ALR II și ~ ~ ~8

I.

LEXIC; ~ul eminescian în lumină statistică 91–92; elemente de origine srbocroată în ~ul dacoromân 92–94
 LIMBĂ; ~ și dialect 10–11
 LIMBĂ LITERARĂ; unitatea limbii române literare 126
 LINGVISTICĂ GENERALĂ; ALR II și lingvistica generală 8
 LITERAR; competența ~ă 205–209; raportul dintre competența ~ă și competența textuală 206–209

M

MOD; ~uri verbale 69–72, 75
 MONOGRAFII DIALECTALE; atlasele lingvistice și ~le ~ 9
 MORFEM; ~e 67; ~e de relație 68; cvasi- (semi-, pre-) ~e 67
 MORFOLOGIE; analiza fonologică și morfologia 20

N

NALR; ~ 8; ~ Olt. 87–90
 NAMENGEBER; ~ în toponimia românească 24
 NOMINAL; grup ~ 193
 NUMĂR 69–71
 NUME; ~ de persoane 98–99, 101–102; ~ proprii 100–101

O

OMONIMIE; un caz de ~: *talant* 51–56
 OMOSEMIE 103
 OPOZIȚIE; categoriile gramaticale de relație și de ~ ale limbii române 67; ~ sinonimică 167

P

PARADIGMĂ; arhaism și inovație în paradigma verbului *a fi*: indicativul prezent 47–50
 PARASEMIE 103
 PEDOLINGVISTICĂ 109–110, 111
 PERSOANĂ 69–71
 POLISEMIE 167
 PREFIX; ~ele *do-* 175–182, 185, 186, *pro-* 181, 183, 184–186, *ză-* 183, 185, 186
 PRENUME; ~ bază 223
 PREZENT (timpul ~); arhaism și inovație în paradigma verbului *a fi*: indicativul ~ 47–50

R

RELATIE; categoriile gramaticale de ~ și de opoziție ale limbii române 67; morfeme de ~ 68
 ROTACISM 15–16

S

SEM 169, 170
 SEMANTIC; factorul ~ în complinirea verbelor 57–65; microstructurală ~ă 168
 SEMANTICĂ; ~ funcțională 104–105; semantica verbului românesc 224
 SENS; ~ relațional 68
 SINCRONIE 227, 228
 SINONIMIC; opoziție ~ă 167–172; serie ~ă 168
 SINONIMIE 102–103
 SISTEM; ~ul fonologic al românei 16–20
 S>Ș; ~ în grupările consonantice ale limbii române 33–37, 40–45; ~ în grupul *st+e, i* 33–36; ~ în grupul *sn+e, i* 36; ~ în grupul *s+consoană palatală* 36–37; ~ în grupuri consonantice din dublete etimologice 40–41; vechimea și explicația fenomenului 41–45
 STATISTICĂ; lexicul eminescian în lumină ~ 91–92
 STILISTICĂ; ~ generativă 208; stilistica limbii române 222–223
 STRUCTURAL; dialectologie ~ă 12
 STRUCTURĂ; micro~ semantică 168; ~ de suprafață 193, 196; ~ de adîncime 194–196, 199, 200; ~ textuală de adîncime 205

T

TERMINOLOGIE; terminologia agricolă moldovenească 97–98
 TEXTUAL; raportul dintre competența literară și competența ~ă 206–209; structurală ~ă de adîncime 205
 TIMP 70–71
 TOPONIM; arii de ~e slave în România 24–26; forma populară a ~elor 26; ~e maghiare în România 27
 TOPONIMIC; interferențe ~e 27
 TOPONIMIE; toponimia românească 23–28; toponimia și documentele istorice; 27; Namengeber în toponimia românească 24

V

VERB; arhaism și inovație în paradigma ~ului *a fi*: indicativul prezent 47–50; factorul semantic în complinirea ~elor 57–65; semantica ~ului românesc 224
 VERBAL; grup ~ 193
 VOCALA; vocale nazalizate în română 15
 VOCATIV 73–74

Z

Z>J; ~ în grupurile consonantice ale limbii române 33, 37–45; ~ în grupul *zd+e, i* 38; ~ în grupul *zn, zl+e, i* 38; ~ în grupul *z+consoană palatală* 38–40; vechimea și explicația fenomenului 41–45

INDICE DE AUTORI

A

Achmanova, O. S. 214
 Adamescu, Gh. 168
 Agard, F. B. 215
 Agirbiceanu, I. 115
 Alecsandri, V. 85, 91
 Alexi, T. 166
 Anghel, Ioana 115—116, 163—166
 Apreotesei, Cezar 229
 Apresjan, D. 167
 Arcaini, E. 167
 Arvinte, V. 56
 Asachi, Leon 53
 Asan, Finuța 72, 77
 Ascoli, G. I. 214
 Auerbach, Max 173
 Avanesov, R. I. 17, 211, 212
 Avram, A. 36, 216

B

Bachelard, G. 223
 Bacovia, G. 91
 Bakos Ferenc 31
 Balassa József 30
 Baldinger, K. 168
 Bally, Ch. 51, 67, 68, 73, 77, 222, 226
 Balzarotti 169
 Bancu, Axente 33, 34, 36, 37, 38, 39
 Barbu, N. I. 69, 77
 Bárczi Géza 30, 31
 Barltu, G. 126—128
 Bartha, Al. 132, 134
 Bartoš, L. 110
 Battisti, Carlo 131, 133, 134
 Becherescu, Letiția 115
 Beltechi, Eugen 92—94, 97—98, 116, 173—186
 Bendix, E. H. 167
 Benluc, M. 54
 Benkő Lorand 31
 Berejan, S. G. 102, 103, 168
 Bianu, I. 115
 Biddian, V. 116, 117
 Birlea, I. 54
 Birseanu, A. 169
 Blaga, Lucian 116, 221
 Bloch, Oscar 12
 Boboc, Al. 167
 Bocaccio, G. 107
 Boers 111
 Bogdan, Al. 85
 Bogdan, D. 107

Bogdan, I. 142, 146, 149, 150
 Bogdan-Duleă, G. 85
 Bogorodickij, V. A. 211, 212
 Bogrea, V. 165
 Bogza, Geo 91
 Bolu, Z. 125
 Bojină, Damaschin 81, 82
 Botez, D. 169
 Branște, V. 83
 Bratu, C. 211
 Brăncuș, Gr. 189
 Breazu, Ion 82
 Breban, V. 115
 Brinzeu, F. 34
 Bucă, Marin 96
 Budai-Deleanu, Ion 94
 Bulgăr, Gh. 76, 164
 Burt, Marina K. 108, 109
 Buysens, E. 167

C

Çabe], Eqrem 189
 Camilar, Euseblu 55
 Candrea, I. A. 94—96, 168
 Cantemir, D. 116
 Capidan, Th. 173
 Carabulea, Elena 71, 77
 Caragiale, I. L. 86
 Caragiu-Marlojeanu, Matilda 72, 75, 77, 216, 218
 Carrol, Lewis 111
 Cazacu, Boris 87
 Călinescu, G. 52, 116
 Cerdac, V. 86
 Chirleuță-Marinovici, Rita 57—65, 115
 Chmura-Klekotowa, Maria 110
 Chomsky, Noam 205, 208, 226
 Cihac, A. 91, 188
 Cioculescu, Șerban 86
 Cloranesu, A. 55, 107, 189
 Clpariu, Timotel 126, 128
 Cîmpeanu, Elena 116
 Cîrnecl, Radu, 115
 Clopoșel, Maria 173, 174, 180, 185
 Close, Elisabeth 53
 Coțuș, Cornelia 173
 Coloș, V. 81
 Coman, P. 163
 Comșulea, Elena 117
 Conachi, C. 169

Constantinescu, N. A. 150
 Corder, S. P. 108, 109
 Coresal 52
 Cornell, I. 81
 Coseriu, E. 104, 167, 169, 171
 Costăchescu, M. 137, 140—142, 144, 146—150
 Costin, Lucian 173, 175, 183
 Costin, M. 115
 Coşbuc, G. 85, 91
 Coteanu, I. 48, 50, 67, 68, 77, 116, 170, 173, 174, 211, 223
 Creangă, Ion 91, 169
 Creşu, Gr. 187
 Cristureanu, Al. 115
 Csák, L. 101—102
 Csánki Dezső 153
 Curticeanu, Valentina 115

D

Dalcoviciu, C. 131, 136
 Dalcoviciu, H. 135
 Dan, Ilie 221
 Dan, Pavel 91
 Dante 107
 Dauzat, A. 72, 77, 132, 133
 Deér József 150
 Deme László 31
 Densuşianu, O. 41, 42, 43, 54, 85, 86, 136, 186
 Desnitzkaja, V. 227
 Dezső, L. 110
 Diaconescu, Paula 68, 69, 73, 77
 Diaconovitch, C. 166
 Dilescu, C. 136
 Dietze, Ioachim 227
 Dietzel, Helde 228
 Dijk, Teun A. van 111, 205—207, 209
 Dimitrescu, Florica 94—96, 170, 215
 Dodgson, G. 111
 Doms 111
 Dosoftei 115, 116
 Dragomir, N. 55
 Drăşoveanu, D. D. 67—79
 Drăghici, R. 168
 Drăghici, V. 53
 Drăganu, N. 85, 136, 153, 156, 158
 Dubois, J. 72, 77, 167, 225
 Dulay, Heidi C. 108, 109
 Dumistrăcel, St. 211

E

Eckert, Reiner 228
 Edelstein, Frieda 69, 72, 75, 76, 78
 Eminescu, M. 91—92
 Enescu, Gh. 167
 Engel, C. 115, 116
 Eremlia, A. 99
 Erhard, Agricola 169

Ernout, A. 73, 78
 Eršov, S. I. 211
 Eustatielel-Brăşoveanu, D. 224
 Evseev, Ivan 57, 167, 168, 171, 173, 224

F

Falcuc, Ioan 87—90, 116, 175, 188
 Fekete Nagy A. 150
 Ferenczi, Al. 131, 136
 Flora, Radu 113, 173, 176, 229
 Fodor, Jerry A. 57
 Frăţilă, V. 35, 36, 38
 Freeman, Donald C. 208

G

Gáldi László 31, 81, 150
 Gaster, M. 52
 Gămulescu, Dorin 92—94, 174, 177, 180, 186
 Gătescu, Petre 150
 Gentile, A. 132—134
 Ghergariu, L. 132
 Gherman, A. M. 115
 Ghefle, Ion 94, 211
 Giacomo, Mathée 225
 Giuglea, G. 93, 132
 Girda, George 84
 Goethe, J. W. 105
 Goga, O. 221
 Goldăniş, Pier 214
 Goldea, Angela 107—108, 115
 Gombocz Zoltán 30
 Grammont, M. 211, 212
 Graur, Al. 16, 17, 40, 48, 55, 67, 69, 74, 78, 91, 185, 216, 222
 Gregorian, M. 174, 175, 177, 186, 188
 Greimas, A. - J. 104, 226
 Grek-Pablsowa, Iryda 117
 Grozescu, Iulian 82
 Gudea, Rodica 115, 123—129
 Guespin, Louis 225
 Guillaume, G. 226
 Guiraud, P. 223
 Gutschmidt, Karl 227
 Guţu-Romalo, Valeria 69, 72, 73, 75, 78

H

Haeckel, Ernst 227
 Hálo, B. 11, 213
 Harris, Z. 226
 Hasan, Flinţa 163
 Hasdeu, B. P. 49, 55, 91, 94, 115, 124, 128, 132, 164
 Háy, Ştefan 69, 78
 Hjelmslev, L. 72—74, 78
 Hodiş, V. 115
 Hodoş, Enea 49, 85, 173, 174
 Hodoşiu, Iosif 123

Homorodean, M. 131—136
Hoppe, Rüdiger 228
Hoops, R. 111
Humboldt, W. von 224

I

Iacob, Șt. 74, 78
Jakobson, Roman 111
Iancu, V. 44
Janota, P. 110
Ilčev, Št. 137, 139, 140—148
Ilieșlu, P. 81
Imbs., P. 67
Imreh, Ștefan 42
Ioanovici, D. 81
Ionescu, Christian 223
Ionescu, Eugen 115
Ionescu, Lilliana 208
Ionică, Ion 87
Iordan, Iorgu 11, 29, 47, 69, 72, 73, 75, 78, 116,
132, 135, 136, 140, 150, 157, 222, 223, 227
Iorga, N. 85, 95, 177
Iorgovici, Pavel 81
Iosif, Șt. O. 221
Isbășescu, Mihai 171
Ispreșcu, P. 169
Istrate, Ioan 81—86, 115, 116
Istrate, G. 40, 43, 221
Ivireanu, Antim 52

J

Jäger, Gert 228
Jain, M. P. 109
Jarnik, V. 169
Jipescu, 166
Josselyn, F. M. 214
Juhász János 171
Julland, Alphonse 170

K

Kakuk, Suzanne 106, 107
Kálmán Bela 31
Kerčevski, S. 224
Katz, Jerrold J. 57
Kelemen Bela 29—31, 106—107, 115—117,
123—129, 224—225, 227—228
Kettmann, Gerhard 228
Kleplikova, Galina 173, 174
Kloster-Jensen 110, 111
Kogălniceanu, M. 116
Kniezsa, I. 150, 153
Kosničanu, Maria 98
Kovačec, August 173
Křepinský, M. 173
Kress, Bruno 228
Kristeva, Iulia 206
Kunsl, Mathi 105

L

Lacea, C. 85
Laurian, A. T. 124, 127
Lănerănjian, Ion 36
Lebrun, I. 111
Lemnar, Oscar 116
Lenz, R. 214
Lessing 105
Lissens 111
Lombard, A. 47, 49, 211, 212
Losonczy, I. 115
Loșonți, D. 115, 117, 154
Lovinescu, E. 116
Lukinich, E. 150

M

Macrea, D. 7, 9, 12, 16, 91
Malor, Petru 81
Malorescu, Titu 84, 85
Malisson, Al. 117
Makkai, L. 150
Malik, Zoe 117
Maluckov, Mirjana 229
Marcellesi, Christiane 225
Marcellesi, Jean-Baptiste 225
Marcovici, S. 165
Marlenescu, At. 85
Marouzeau, J. 73, 75, 78, 214, 222
Martinet, A. 115, 167, 214, 226,
Martonne, Emml. de 132, 133
Massim, I. C. 124, 127
Mauro, T. de 107, 108
Măril, I. 117, 154
Mărdărescu, Maria 211, 214
Meillet, A. 49, 224
Melnhold, Gottfried 228
Mével, Jean-Pierre 225
Meyer, G. 189
Meyer-Lübke, W. 132
Mihăescu, Radu 94
Miclău, Paul 167, 222
Mleu, S. 81
Mihăilă, G. 45
Miklosich, F. 137, 150
Mloc, Damaschin 150
Mișan, A. 69, 78, 115, 173, 174
Mitterand, H. 72, 74
Milnea, Mihaela 57
Mocanu, Nicolae, 94—96, 116
Motsch, Wolfgang 228
Mourral, Daniel 132, 134
Mózes, H. 115, 117
Mumuleanu, B. P. 53
Munteanu, Marin 181
Muradın, L. 117
Mureșan, Camil 42
Murgu, Eftimie 81
Murnu, G. 85

N

Nagy Gábor O. 104, 105, 167
 Nandriș, O. 40, 43
 Nedloglu, G. 69, 78
 Neșomireanu, Dolna 96—97, 115, 117.
 104—105, 167—172
 Nègre, Ernest 132, 135
 Nelescu, Ileana 91—92, 100—101, 115
 Nelescu, Petru, 7—13, 115, 117, 175, 187—191
 Nemser, W. 109
 Nicolescu, Aurel, 223
 Niculescu, Al. 69, 72, 73, 75, 78
 Nikonov, V. A. 99
 Nilsson, Elsa 69, 78
 Novacoviciu, E. 173, 175, 176

O

Oancea, D. I. 150
 Obradović, D. 93
 Ocheșanu, Rodica 72, 78
 Ohnesorg, K. 109, 110
 Olariu, S. 83
 Onișor, V. 81
 Oniștu, V. 83—85
 Ördög Ferenc 101
 Oros, Marius I. 23—28
 Orza, Rodica 47—50, 115—117
 Oțetea, Andrei 82
 Oxenstern 53

P

Pals Dezső 31
 Palays, S. 133
 Pamfile, T. 56
 Punaltescu, P. P. 150
 Panov, M. V. 213
 Papahagi, Per. 49
 Papahagi, T. 54
 Pascu, G. 163
 Pașca, Ștefan 54
 Pavel, Vasile 97, 98
 Pavlović, M. 110
 Păcală, V. 34, 36, 37, 39, 55
 Pătruș, I. 5, 7, 19, 113, 114—117, 137—151,
 153, 156, 173, 174, 215, 216, 228—229
 Perrot, J. 67, 68, 78
 Petöfi, János 206, 207
 Petrarca, F. 107
 Petrescu, Camil, 115, 168
 Petrișor, Marin 174, 229
 Petrovici, Emil 5, 7—13, 15—21, 23—31, 37,
 39, 44, 47, 50, 115, 140, 150, 156, 173, 178,
 181, 183, 211, 215
 Petrovna, Alexandra 202
 Petrovskij, N. A. 143, 150
 Pleot, Emilie 49, 85

Phillipide, Al. 85, 136, 189
 Pletosu, Gr. 83, 85
 Plomteux, Hugo, 117
 Poghire, C. 94, 173, 174
 Pollzu, G. A. 52
 Pop, Maxim 132, 134
 Pop, S. 38
 Popa, Ath. 115
 Popa, M. 115, 116, 117
 Popa, Octavian F. 81
 Popescu-Slăteanu, Ion 94
 Popovici, Iosif 173, 174
 Porucic, T. 132, 136
 Potebnea, A. A. 224
 Pottler, B. 68, 78, 104, 167, 226
 Preda, Marin 55
 Prucha 110
 Pușcariu, S. 7, 15, 52, 69, 73, 78, 115, 128, 173,
 211—213, 221, 222, 224

R

Radu, Gh. 115
 Rebreanu, Liviu 115
 Rebreanu, T. 115
 Redi, Francesco 165
 Redlich, Friedrich 228
 Regula, M. 75, 78
 Richards, Jack C. 108, 109
 Riffaterre, M. 52
 Rîzescu, I. 94, 173—175, 183
 Robert, Paul 226
 Rockel, Martin 228
 Röhrlich, Lutz 105, 106
 Roman, Al. 85
 Rosenbaum, Peter 193, 194, 198
 Rosetti, Al. 16, 17, 41, 44, 47, 95, 173, 189,
 211, 213
 Rostaing, Ch. 132
 Roșlanu, I. 114—117, 116
 Roudet, L. 211
 Rousselot, I. P. 211, 212
 Ruke-Dravina, Velta 110
 Russo, Alecu, 91, 165
 Rusu, Gr. 15—21, 44, 115, 117, 211
 Rusu, Valeriu 37, 87, 88

S

Safarewicz, Jan 224
 Sala, M. 42, 44, 93
 Sampson, Gloria G. 109
 Sandesson, Stewart F. 117
 Sasu, A. 115, 116, 117
 Saussure, F. de 67, 78 167
 Sauvageot, A. 55
 Savić, Momello D. 229
 Săteanu, C. 57
 Șblera, Ion al lui G. 52
 Șerba, L. V. 211, 212, 215

Schlechter, A. 227
 Schmidt, Siegfried J. 206, 207, 209
 Seriban, A. 53, 55, 165
 Schvelger, Paul 109—110, 111
 Seche, Luiza 91—92
 Seldel, Eugen 227
 Selinker, L. 109
 Sffrlea, L. 37
 Simonyl Zsigmond 54
 Sirb, Gherasim 83
 Sirbu, Richard 169
 Slama-Cazacu, Tatiana 109, 110
 Slavici, Ioan, 83, 85, 115, 116
 Sochova, Zalenka 117
 Spitzbardt, Harry 227
 Spitzer, L. 222
 Stan, Aurelia 81—86, 91—92, 98—99, 116
 Stan, E. 81—96 115
 Stan, I. 12
 Stan, I. T. 116, 211—219
 Statl, Sorin 76, 169, 222
 Steinthal, H. 224
 Stolca de Huşeg, Nicolae 177
 Suchsland, Peter 228
 Suciu, C. 138, 140, 141, 147, 149, 151, 153
 Suciu-Schwartz, Titiana 117
 Sulică, N. 83
 Superanskaja, A. V. 99, 100
 Svoboda, J. 148, 151
 Szarvas Gábor 54
 Szász, L. 116
 Szule, Aleksander 228

Ş

Şaguna, Andrei 82
 Şandru, D. 34* 50, 183, 178
 Şăineanu, Lazăr 53, 107
 Şerban, Felicia 51—56, 102—103, 115, 116, 222—223
 Şerban, Valentina 225—227
 Şuluf-Cârpenişan, A. 83
 Şuteu, Valeriu 219

Talos, I. 105—106
 Tamas, L. 31, 35, 37, 40, 54, 105—106, 132, 134
 Taszycki, W. 151
 Taşcu, V. 115, 116, 117
 Tănase, E. 38
 Teaha, Teofil 87
 Teluş, Sabina 115
 Teodorescu, Mirela 94
 Teodori, A. 81
 Tesnière, L. 74, 78, 224
 Theodorovici, I. 81,
 Thomas, Fr. 73, 78
 Thorne, James Peter 208
 Tiklin, H. 55, 94
 Todoran, R. 33—46, 69, 78, 87, 132, 163, 174, 179, 211, 221—222

Trilpea, Th. 93
 Trost, G. 73
 Truszkowski, Witold 117
 Tupikov 137, 140—145, 147—150

T

Tepelea, Gabriel 181
 Tichindeal, D. 93

U

Udler, Rubin 87
 Ullmann, S. 51, 225
 Ursu, N. A. 53
 Uschmann, Georg 227

V

Vaillant, V. 49
 Varlaam 52
 Vasile, Pavel 81
 Vasiliu, Em. 211, 215, 216, 218
 Vasiliu, G. 116, 223—224
 Vasiliu, Laura, 72, 77, 78
 Vatamanluc, D. 83
 Văslan, G. 93
 Vendryes, J. 67, 68, 78
 Vereş, Andrei 115
 Verne, Jules 115
 Vianu, Tudor 91
 Viciu, A. 54
 Vincent, Aug. 133, 134
 Vințeler, O. 96
 Violon, Anita 111
 Vlad, Carmen 205—209
 Vlad Delamarina, V. 84
 Vlad, Sabina 153—161
 Vlăduț, Alexandra 168
 Vulcan, Iosif 82, 85
 Vulpe, Magdalena 173, 174, 177, 179, 180

W

Wald, Lucia 222
 Walter, Ernst 228
 Walter, Hilmar 218
 Wegand, G. 33—35, 37, 49, 84, 85, 93, 136, 173—175, 179
 Wolf 95
 Wotjak, Gerd 167

X

Xenopol, A. D. 85

Z

Zacordoneț, A. 69, 78, 174
 Zagorska-Brooks, Maria 211
 Zamfirescu, Duiliu 55
 Zărenghea, Mihal M. 106—109, 193—204
 Zărenghea, Mircea 35, 43, 44, 73, 78
 Zienlinkowa, Jadwiga 117
 Zinder, L. R. 211, 213
 Zveghintsev, V. A. 102

INDICE DE CUVINTE*

BULGARĂ

Babac 139
Bábev 139
Bábin 139
Bábov 139
báce 141
Báce 141
Bach 147
Bácho 137, 147
báco 141
Báco 141
Báčo 141
Báda 141
Báde 141
Bádo 137, 141
Bagev 142
Bagjo 142
**Bago* 142
Bágov 142
baj 143
Bájko 142
Bàjo 142
Bake 143
Báko 137, 143
Bálo 137, 143
Bámbov 144
ban 144
Bána 144
Báne 144
Bángov 145
Báno 137, 144
Báro 145
Barsánov 146
Báša 148
Báse 147
Báso 137, 148
bate 149
Bátjo 148
Bóto 137, 148
baz 150
Bazákov 150
Baže 143
Baželiev 143
Bázov 150
báz 150
bel 143
Bežo 143
Bižo 143
bjal 143
Bostjo 140
Lažo 143

Ližo 143
Mosjo 140
Moso 140
Mostjo 140
Moljo 140
Moto 140
Nosco 140
Nostjo 140
Notjo 140
Paze 143
Pižo 143
Válcea 26

CEHĂ

Baba 140
Bašek 148
Bašt 148

ENGLEZĂ

for — to 193, 199, 201, 203, 204
that 197, 201, 203, 204
to 198

FRANCEZĂ

bilingue 226
doille 133
douil 132
Les Eparres 135
esparre 135
Le Plan 136
oule 134
pot 134
repas 135
Repas 135
repos 135
sémanlique 226
signification 226
talent 53
tine 133

GERMANĂ

ausdenken 171
bedenken 171
denken 171

Instruktion 41
Langenau 27
Liste 41
meditieren 171
nachbedenken 171
nüchtern 171
Pistol 41
Schneider 93
Schuster 93
Spion 41
Spiritus 41
Stipendium 41
Student 41
Talent 53
überdenken 171

ITALIANĂ

Campocattino 134
catino 134
Catino 134
dogtlo 132

LATINĂ

ascla, 41, 43
asterno 44
caecia 217
caepa 217
caldaria 133
calendae 229
castigo 44
catinum 134
cera 217
crater 133
credat 217
disclavio 41
diseludo 41
**disglabrare* 40
disglaciare 39
disglacio 41
**disglinare* 40
**disglino* 41
**disglubicare* 40
doga 133
dolium 132, 133
eram 47
esse 47
es(t) 47
**excloppus* 41

* Lista de toponime de la p. 153—161 nu a fost inclusă în indice.

exlérgo 44
fieri 47
fio 47
folium 133
fui 47
geminus 217
**genna* 217
grossum 135
Investire 44
Longo Campo 27
musc(u)lu 43
ollae 134
planum 136
scilopus 41
sera 217
sessus 136
simus 47
**sitis* 47
stercus 44
sum 47, 49
talentum 53
tina 133

MAGHIARĂ

bacs 141
bangó 145
bátya 149
distancia 41
fedeles 134
gond 168
Hosszúmező 27
instrukció 40, 41
instruktor 41
keszkenő 36
konfiskál 41
korrespondencia 41
lista 41
malaszt 35
pistol 41
spekulál 40
spión 41
spiritusz 41
stáció 41
stipendium 41
talám 54
talán 54
talántán 55
telek 54
vágás 31
Várad 31
város 31

POLONEZĂ

Bach 147
Bak 143
Bal 144
Bala 144

Ban 144
Bar 146
Barc 146
Bas 148
baszta 147, 148
Batej 149
Batko 149

ROMÂNĂ

a) DIALECTUL AROMÂN

aşel'e 41
dizgl'in/dizgl'in 41
dişcl'id 41
dişcl'edzû 41
dizgl'efû 41
h'im 49
h'iu 49
şcl'EAU 41
şcl'iop/sl'op 41

b) DIALECTUL DACO-ROMÂN

A

a 94
abate 60
aceşti 43
acompania 64
acri 58
Adăpoştele 35
mă adăpoştlesc 34
adăuga 57
adinci 61
adnota 64
adora 59
adun 88
afunda 61
afurca 64
agăfa 62
aglomera 59, 62
Agoştin 35
aieştia 34
alb 96
albastri 58
albi 58
atege 217
alerga 64, 224
ăll 94
alică 90
altoi 90
alunga 61
am 48
amabil 97
amellora 58
ameştecat 34
amîna 62
Ampoi 23

ancora 64
angaja 60
anîna 62
aparent 97
apăsa 58, 61
Apostol 34
apropia 58, 62
aprovizionă 63
apuca 60, 64
ara 63
arbore 218
arcui 60
ardei 88
Argeş 23
ariet 216
arsăie 89
articula 64
arunca 60, 62
asorta 60
astâl 94
astupa 62
astupuş 34
asupri 60
azeza 60
aşchie 43
aşchie/aschie 41
aştern 44
ataca 57
ataşa 58
auzi 60, 62
avea 48
azviri 62

B

Baba 140
babă 140
Babul 140
babot 140
Baboiasa 140
Bac 143
Baca 141, 143
bace 94
Bacea 141
baci 141
baclistă; bacîşce 37
Bacîul 141
Bacu 141
Bacu(l) 143
Bad 141
bade 141
Bade(a) 141, 143
Badea 142
Bah 148
Bahnă 148
Bahnea 148
Bahu 148
bag 142
Bagiu 142
Bagu 142
Bagul 142

Baia 143
baita 143
Baie 143
Baiu 143
Baja 143
Baju 143
Bal 144
Bala 144
Balac 144
Balaci 144
Balc 144
Balca 144
Balcea 144
Balciu 144
Balcu 144
Balea 144
Balic(a) 144
Balița 144
Balomir 137
Balomireasa 138
Balomirești 137
Baloș 144
Balotă 144
Balș 144
Balșa 144
Balta 149
baltă 149
Balu(l) 144
Bambu 144
ban 144
Ban 144, 145
Bana 144, 145
bancă 218
Bancul 144
Bandea 145
Bandu 145
Banea 144
Banga 145
Banica 144
Banu 145
Banu(l) 144
Bar 146
bara 146
Bara 146
Bară 146
bardă 146
Bardea 146
Barla 146
Barna 146
Barsu 146
Barța 146
barză 147
Barze 147
Barzea 147
Barzu(l) 147
Basea 147
Baste(a) 147
Bașa 148
bașc 93
bășce 93
baștă 147, 148
Băștea 148
Bășturea 148

Bata 149, 150
bată 149
bate 149
Batin 149
batiste 34
Batiște 140, 149
Batul 149
Bața 141
bătă 94
Bățcov 141
Baza 150
Bazga 150
Bazu 150
Băboiu 140
Bădăslava 138
Bădăslăvoaia 138
bădii 88
Băgea 142
Băgeni 142
Băgești 142
băia 143
Bălcescu 144
Bălgrad 26, 27
Bărcan 146
bărcă 146
Băsești 147
bășcevan 93
Bășenii 148
Bătești 150
Băzești 150
Belareca 26
berb.ac 90
berbéc 87
berbéc 87
Berbești 27
Berțiște 140
bic 90
biliță 88, 90
bine 215
blăznt 38
blid 134
Blidu lu Pinte 134
Bliduș 134
boală 55
boboc 88, 90
boboc (de rață) 88
bolli 60
Bora 145
boroană 26
bosumfla 63
Braniște 140
brazdă 38
brejd' 39
brejde 42—44, 46
brējđ 39
brejde; brazdă 38
Brejde 38
briăzdă; briējđi 38
briējđi 38
Budiști 27
Budește 140
bumb 90
bumb de floare 88

bumbure 90
butăi 87
butăi 87
buturugă 218

C

Caliste 140
Capu Coști 35
care 90
ca — să 194, 201, 203, 204
cazma 90
că 194
căi 58
căjnește 38
căldare 133
Căldarea Mare 133
Căldarea Mică 133
Călinești 27
căpie 93
cărăuș 87
cășnește 36, 43, 44
căfin 134
căfină 134
Căfinu 134
Căfinu cu Butuci 134
Căfinu din Mijloc 134
căzanie 88
ceacir 88
ceapă 217
ceară 217, 218
ceas 215
ceată 217
ceață 217
centru 215
cer 218
chiștol 34
cierluri 53
cină 218
cine 215
cînste 42
clnște 33, 35, 42
clnșlesc 35
cizma 40, 215
cioe 93
ciocănitore 90
ciognitore 90
ciolan 218
ciomnitore 90
cișgă; — resă 89
civilizat 97
ciută 218
Cimpulung 27
cine 88
ciștig 43, 44
clacă 88
clădi 63
Clit 26
Cluj 217
clușean 217
clupsă 90
coață 218

cgaște 33—35
 Coaștele Sclatini 35
 cobori 217
 coccen 88
 colac 217
 colaci 217
 colindă 229
 colora 58
 combate 62
 concentra 59
 confisca 41
 confisca 41
 confiscăului 41
 contribui 217
 comină 88
 copită 89
 coplă 89
 corespondență 41
 corespondență 41
 (măr) coricov 88
 cōște 35
 Coștea 34
 Coștică 35
 Coșuștea 26
 Coșuștița 26
 coleț 88
 color 88
 Cotroape 132
 cotropi 132
 creadă 217
 Criș 23
 Cristian 33, 35
 Criștina 35
 crișnic 38
 cring 26
 culbară 90
 cujo/răstă 90
 curastă 90
 curaslă; curaște 34
 curătură 131
 Curături 131, 132
 cure 131
 curelnic 88
 curuelnic 88
 curugă 88
 cut(i)e 88

D

deda 176
 dejgeț 46
 dejgeț 39
 dejgeț 39
 dejgheț/dezgheț 41
 dejgheța 39, 41, 42, 44
 dejghin/dezghin 41
 dejghin 39
 dejleagă 38, 42
 dejleg 43, 44, 46
 dejnărdă 40
 dejnărdă 40
 De pește Vale 35
 descheia 43
 deschide 37, 41—43
 deșclă 45
 descuia 40
 Desești 27
 desmiardă 37
 despica 36
 deșchide 36, 39, 41—44
 deșchei/deșchei 41
 deșcheia 43
 deșchid/deșchid 41
 deșcure 40, 45
 deșghin 38, 39
 deștime 89
 deșis 89
 deșkei 36
 să deșkei 36
 deșkică 36
 deșkide 36, 46
 s-a deșkiat 37
 deșniardă 37
 d-eștea 34
 să deșt'ie 37
 d'eșt'ie 43
 să d'eșt'ie 36
 deștilină 37
 Deva 26
 dezgheța 39, 42
 dezgheura 40
 dezghin 38, 39
 dezghina 39, 40
 dezghioca 40
 dezmiardă 40
 dezmiardă 40
 dezmierdă 40
 deșniardă 40
 deșniardă 40
 distanță 41
 disciplină 37
 discipol 37
 diștanță 41
 diviniză 59
 Dilboș 26
 Dimbova 26
 do(—) 173 — 182, 185, 186,
 Doia lu Răstoarnă 132
 doate; doi 132, 133
 Dobrogea 217
 dobrogean 217

doda 176
 dogata 179, 180, 181, 182
 dogăta 175
 dohot 26
 domuri 176, 180
 dopreusămanat 185
 dopropus 185
 dospa 36
 dospit 36
 doșchit 36
 doșkēște 36
 doșki 36
 dovleac 88
 dovlete 88, 90
 Dragomirești 27
 dragoște 33
 dumitruști 35
 Dunăre 23
 După Ogrăzi 135
 dzeștilin 37

E

emanație 19
 epocă 19
 era să ... 67, 177
 eră 19
 —ești 27
 eștia 34
 —ete 90
 evoluție 19
 examen 19
 exploatare 19
 explozie 19
 extremă 221

F

fag 218
 fagi 216, 218
 fagur 88
 fasole 88
 fast 96
 Fața Șeasă 136
 fâli 61
 fârimila 60
 fâsui 88
 fâsui 88
 secund 97
 fedeleș 134
 Fedeleș 134
 femenin 221
 feminin 221
 ferăstrău 88
 fi 47, 48, 50, 54, 55, 67
 fictiv 96
 fitiz 88
 flutur 88
 foi 88
 frate 218
 frine 90

frîurt 87, 89

frîurt 87

frunze 88

fugări 61

fugi 217

fulg 217

fulgi 217

furea 217

furci 217

furnică 90

furnici 218

furnigă 88

fustă 40

fuștă; fuști 40

fuștă 45

fuștă; fuști 40

fuște 45

fuști 45

G

gajde; gazdă 38

găjdi 39, 42

găl'edă 89

găti 61

gealat 217

geam 215, 217, 218

geamă 217

geană 217

gen 215

ger 218

gheonate 90

ghi ji 88

ginere 218

giol 218

gir 215

giubea 218

Giulești 27

gind 168

gindi 59, 167—172

glimp 188, 189

glimpos 188

glimpuros 188

glod 88

golimb 88

golumb 88

gorun 88

grădină 26

grea 97

greier 88

grel 88

grete 88

greu 97

groașnică 38

gros 134

Groșefu 135

guște 34

guști 34

H

hipocrit 221

hirean 90

hleaburi 53, 54

hleab; hleaburi 54

hoare 90

hoișc 89

hoiște 88

holeab 53

horetenii 90

horolini 90

horuțini 90

hrean 90

I

iarmă 94

iarnă 96

iași 217

iepur 88

ieșean 217

iește 33—35

iește 35

ieștea 34

iești 34

ieștia 34

iește 39

ieși 39

ieșitură 39

imaginar 96, 97

imposibil 97

- ind 194

inspecție 40

institut 19

instrucție 41

instructor 41

inspecție 40

instructor 41

intens 57—65

intimida 60

invita 61

ipocrit 221

ipoteză 19

iradia 19

ișghi 38

iștîș 35

iștîș 35

Iștina 35

iubi 57, 58, 217

izbește 39

izbi 38, 39

izbitură 39

izolop 19

I

imbăiera 62

imbălsăma 58

imbărbăta 60

imbăla 63

imbătrini 60, 62

imbă 61

imbicși 60

imblădi 63

imblinzi 60

imbogăți 57, 59, 60

imboldi 61

imbolnăvi 63

imbrășișă 61

imbrinci 61

imbrucă 88

imbucătăși 60

imbufna 63

imbuna 60, 62

impăduri 63

impăminteni 60

implini 57

implinta 61

impotmoli 60, 63

impotrivi 59

imprijmă 62

impreuna 64

imprieteni 60

inăbuși 63

indepărta 62

inainta 61

inamora 58

inălfa 60, 61

inălăca 64

incețoșă 58

indopa 62

indrăjneață 38

indrăjnește 38

indrăjneș 38

ingl'ei 188

mă ingl'impă 188

mă ingl'impă 188

inmulți 59

innora 58

inspina 36

inșkimbă 36

inșkindă 36

inșt'imba 43

in Tăuri 135

intôrs 89

invești 44

inzeștra 63

J

Jaru cu Groșii 135

jăger 43

jăeră 39

jăjără 39, 42, 46

jăjără 39

jăjără 40

jăneură 40, 42, 43

jăncăle 40

jărebie 88

K

kiskineu 36
kışkındı 36
kleje 187

L

La Bliduri 134
La Căldări 133
La Conăci 135
ladă 218
La Hodină 35
La Tigăi 134
lăjne 38, 42, 46
lejhe 40
lejhl 40
leşne 36
leşne 38
lējnjē 38
*lējzn*¹ 38
listă 41
listă; *lşte* 41
liă 94
lovi 61
lubenită 88
lucra 63
luncă 218
lup 218

M

maci 215
mai do 177, 178, 179, 180, 181, 186
mai dogata 179—182
mașcă 34
măgărgădă; - *rēfă* 89
măminke 89
măr 217
măslacăn 34
mejdlnă 88
melești 35
meșteleu 35
melești 35
merge 64, 217, 224
mergi 215
meri 217
mestecātu 35
mestecă 34
meșle 34
meșlecă 35
*meșlecām*⁴ 34
meșlecă 33, 34
meșlecām 35
meșlecău 34, 35
*mēșlec*⁴ 35
meșteleu 35

mi 49
miez 51, 90
miez de simbure 88
miezură 51
miezuri 51
mînge 217
mîngi 217
mînfi 61
mirodie 88
mis 49
mi-s 48—50
minăștire 33
minăștîr; -*ștîr*¹ 34
minădășce 89
mindru 26
mlnz 87
moară 87
Molgrad 26
moș 218
molcă 98
Molru 23
mreană 217
muară 87
Muchea cu Grosu 134
Muchea cu Tabla 134
Muchea Grosului 134
mugur 90
mult 57—65
mumac 94
munci 63, 217
muncitor 218
Mureș 23
mușchi 43
mușkiu 187, 818

N

nănești 27
nebunește 59
nefast 96
negru 96
nepoliticos 97
nespus 59
nevește 33
nēvēšt'ă 36
nevēște 34
nēvēšt'ē 37
neveștele 34
ni 49
nis 49
ni-s 47—50
ni sām 47—50
nisām 49
nījēvēštijē 34
nījēvēstē 34
noaște 34
noști 34
nu do (—) 176, 177, 178, 180, 181

O

Oala Dracului 134
oală 134
oare 90
oaște 33, 34
Obriște 140
Odma 94
ogaș 31
ogradă 26
oiște 88
okiu 187, 188
olat 53, 54
olate 53
oleab 53
Olu 134
Oradea 31
oraș 31
orătării 90
Oreșița 26
os 88, 90
*m-am ostînit*⁴ 34
osu șkînnări 36
ostenit 35
otcoș 88

P

pa 94
pacuște 35
palancă 54
palant 54
Parașchivă 36
Parașkie 36
(măr) pădureș 88
Părău Grosului 134
pe 67
pentru 215
peste 36
pește 33—35
Pește 140
Pește Mureș 35
piparcă 88
pistol 34, 41
piște 36
Piște-vale 36
piștol 41
pizma 215
plăș 89
plăcea 216, 217
plăsmuit 96
pleca 224
plejhi 40
pleșne 36
plimba 224
plop 217
plopi 217
Potana cu Groși 135
poiata 88

polog 88
popă 218
Popiște 140
porsuárá 89
porumbel 88
posed 48
posibil 97
post 34
poștése 35
povește 35
poveștēm 35
poveștescū 34
o poveșt'it 36
povarnā 88
praf 90
prau 88, 90
pră- 181, 183
prăfriptā 183
prăștinā 88
precesta 34
Predeal 26
prefriptā 183
preintoarsă 183, 186
preocupa 64
preu- 183
prio- 181, 183
priștin 35
pro- 173, 174, 175, 181, 183,
 184, 185, 186
proaște 33
pro din nou 183
profriptā 183, 186
proștii 34
pui (de rață) 88
pup 88
pulpă 88
ni-o pūoveșt'it 36
puștie 35
puștiu 33, 34
puternic 57—65
putinei 88
Putna 26

R

Raciște 140
Radimna 26
rădielā 88
Răpaus 135
răpaus 135
Răpausu Morii 135
răsmiriță 37
rășchirat 36
rășniriță 37
răștel 34, 35
răștignēște 35
răzor 88
real 96, 97
recensiune 221
recenziune 221
regreta 58

ren 215
Repaosu 135
resimlt 58
Rica 26
ridicle 88
ridicul 221
rișkilór 90
rizicul 221
rișkii 90
să rostēște 35
rudă 88
ruga 61
rúje 90

S

s 48, 49
sac 218
salcā 88
salcie 88
salcim 90
sā 67
sācui 88
sālbatic 96
sām 47—49
sāt 47
sāf 47—49
sāfi 49
scamniș 135
scăunel 135
Scăunel 135
Scăunelele 135
Scăunelu Mare 135
Scăunelu Mic 135
scăunțiș 135
Scăunișu 135
schilod 37
schilodit 37
schimba 41
sculpta 63
seară 217
sedeancă 88
sem 47, 49
set 47
sefi 47, 49
sfat 26
sfert 40, 45
sfialā 36
sfiictos 36
šljmā 40, 45
šijme 40
slm 48
simbur 90
simbure 88, 90
sint 48—50; 221
sintām 47
sintem 48—50
sintet 47, 48
sinteti 48—50
skic 36

skifi; *škifā* 37
slog 88
smeurā 37
smeuret 37
smicele 37
smirdā 37
Smirdeșteu 26
Someș 23
sosi 224
Saj 218
sparge 217
speculā 40
spic 36, 43, 45
spin 36, 45
spinare 36
spināri 45
spine 36
spion 40
spirt 41
spital 36
spiță 36
Stan 34
stup 34
starpā 88
stație 41
stăpin 34
st'e 37
stea 33, 34
ștea — *ștel'e* 33
sā stēje 35
stejar 35
stejar 88
stele 33, 44
st'v'v'e 37
sterp 97
stjāgu 34
stjārpā; *stjērpjē* 34
**stjērg* 44
stimula 58
stipendiu 41
stobor 34
strie 43
strig 43
strugur 88
student 41
sucalā 88
sufeti 58, 59
sunt 221
suspin 36
suskn 36
suveică 88
suveiche 88

Ș

sā șcēe 37
sā șcēie 42
șclerat 37
șcenā 37
șceptic 36
șchialā 36
șchtau/schtau 41

se șchilălădește 36
schilod 36
schimbă 36
schimosăsc 36
schin 36
schinare 36
schtop/schiop 41
schit 36
schital 36
schifă 36
șcialică 37
șcinda 37
șcip 37
șeasă 136
șes 136
Șesu 135
Șesu Cioarii 136
Șesu cu Aluni 135
Șesu cu Brinză 135
Șesu Mare 135
Șesu Zmizii 136
șezătoare 88
șfert 40, 45
șghicit 39
șghler 39
șghille 38
șir 215
șiru șpinări 40
șkelét 36
șkială 42, 44, 46
șkic 36, 42—44
șkidolít 37
șkilă; șkile 36
škile 36
șkilód 37
șkilóg 37
șkimb 36
șkmonosít^u 36
șkin 36, 46
șkináre 36
șkináriě; șkinárí 36
șkinári 45
șkine 36
șkinós^v 36
șkip 37
șklpă 37
șklpií 37
șklřă 36, 37
șklři 37
șkřup 37
șmidă 37
șnaidăr 93
șneură 37
șneuret 37
șnicele 37
șnidă 37
șnirďă 37
șocite 88
șoric 90
șpeculă 40
șpinări 45
șpion 41

șpir(t) 41
șt'árpă; șt'érpe 36
ștafte 41
ște 34, 35
să ște 35
ștea 33—35, 44
ștca; ștcle 35
să ștea 34
șteag 33—35, 44
șteag^v 35
șteag^v; șteáguri 34
șteárpă; ștérpe 35
ștejar 45
ștcle 33—35, 42—46
ștele 35
șt'cle; ștcl 36
șterpe 35
șterc 44
șterg 44
ștđárpă 34
știáúă; ștcle 35
știě; știěliě 34
știěliă; știáúă 34
șt'ínăre; șt'ínărí 36
șt'ip 37
știpendin 41
știrică 88
șt'íla 36
șt'ířă 36, 37
ștudent 41
șuștăr 93
șușter 93

T

talán 55
talant 51—56
talantul apei 56
talantí 56
talaș 56
talent 53, 55
tare 57—65
taor 87
táur 87
taur(e) 90
taure 87
tăcea 216, 217
tălab 54
tălaburi 53, 54
tălam 54
tălant 55
tăleaburi 54
tăleac 54
tărtașuri 53
tău 133
tecucean 217
Tecuci 217
telechi 54
tertecufă 88
tescovină 88
figate 134
tigvă 88

Timiș 23
t'ířt'ínclu 37
t(i)ugă 88
tilv 88
timp 136
Timpa 136
timpă 136
Timpu 136
Tirnavă 27
tlivan 88
toaie 133
loci 217
toporașul pădurii 90
tort 88
trandafir 88
trăgulă 88
trăjnește 38, 43, 44
trăjnel^v, 38
trăjnit 40, 42
trășnit 36
trăzni 38
treștie 34, 35
treștikě 34
trist 34
tristeșă 34
tristli 43
trinlor 88
troacă 88
troc 88
trochiță 88
Tulcea 217
tulcean 217

U

Udriște 140
uger 88
Ugri 26
ungureanu 88
uoste 35
urs 218
ursuăcă 89
urș 89

V

Valea Căldărilor 133
Valiște 140
vară 96
văcărie 90
vătaf 88
vekiu 187
veni 224
vește 33, 34
veveriță 88, 90
vi 49
vtezuină 88
viezur 88

viezurime 88
viezurină 88
virotic 88
vīs 49
vi-s 47—50
visăf 49
vi săf 47—50
Vîștlan 35
Vilcan 26
vîrdare 90
Virfu Groșelului 135
Virfu Rîpaosului 135
vlădică 218
voaște 34
voști 34
vrabie 90
vrjî 90
vrejurî 90
Vulcan 26
vulpe 90, 217, 218
vulpi 217
vûlpje 90

Z

ză- 173, 174, 175, 185, 186
zăgoni 185
zăpăci 63
zăpost 185
zăpostire 185
zăpostit 185
zăuță 185, 186,
zbiară 39
zbici 39
zbier 39, 43
zbiera 39
zbiște 39
zbuciuma 59
zmeură 40, 43
znicele 40
znac 94
znêură 40
znîdă 44
zogoni 185, 186
zoila 185
zugrăvi 63
zultă 185
zungiu 187, 188
zîrdare 90

c) DIALECTUL ISTRO-
ROMÂN

jo sâm 49
noî smo 49
voî ste 49

d) DIALECTUL MEGLENO-
ROMÂN

dișel'id 41
sa 49
jo sam 49

RUSĂ

Baba 140
Babe 140
Baca 141
Bagaev 142
Bâh 147
Baj 142
Baka 143
Balac 144
Balaska 144
Balica 144
Balco 144
Banev 144
Bar 145
Bas 147
Baša 148
Batanov 149
Bataš 149
Batašov 149
Batin 149
Batman 149
Batov 149
Batylo 149
Baženko 143
Bazin 150
**Bazo* 150
Bazuj 150

SÎRBOCROATĂ

Babac 139
Babic 139, 140
Babišta 139, 140
Babište 139, 140
bač 141
Bâc 141
baca 94

Băco 139, 141
Bădinac 141
Bădincl 141
Băg 142
Băhoje 147
Băja 142
Bajislav 137, 138
Băjo 137, 138, 141, 142
Bala 143
Bale 143
Balica 143
Balja 143
Bana 144
Băre 145
Baro 145
Bas 147
Base 147
Băšov 148
Bata 148
Băto 148
jėsmo 49
mi 49
mi smo 49
ni-jėsam 49
nlsam 49
smo 49
șușter 93
vi stę 49
Vucan 26

SLAVĂ

bală 149
Bělūgradă 27
ceta 217
dlbok 26
Dlobočic 26
Dlūgopole 27
kolęda 229
mrena 217
TARANITĂ 52

TURCĂ

Barkan 146
baš 148
bay 143
cam 217
cellât 217
dalak 55

Revista publică studii și cercetări din domeniul lingvisticii (în spectrul din acela al lingvisticii românești), precum și recenzii la lucrări din același domeniu.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe. Figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceluiași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor în text se va face în ordinea numerelor. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale. Autorii au dreptul la un număr de 30 de extrase gratuite. Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine exclusiv autorilor.

Corespondența privind manuscrisele, schimbul de publicații etc. se va trimite pe adresa comitetului de redacție: Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, nr. 21.

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

- Sub redacția acad. IORGU IORDAN, *Crestomație romanică*, vol. III, partea a II-a, 1971, 908 p., legat, 36 lei; vol. III, partea a III-a, 1974, 1056 p., legat, 59 lei.
- PETRU NEIESCU, GRIGORE RUSU, IONEL STAN, *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureș*, vol. II, 1971, XXV p. + hărți de la 244 la 537, 118 lei; vol. III, 1973, XXV p. + hărți de la 538 la 870, 132 lei.
- Sub redacția AL. GRAUR, *Gramatica limbii române*, vol. I și II, ediția a II-a revăzută și adăugită; tiraj nou, 1972, vol. I, 439 p., 22,50 lei; vol. II, 589 p., 30 lei.
- * * *Bibliografia analitică a limbii române literare (1780—1866)*, 1972, 215 p., 17,50 lei.
- * * *Studii de limbă literară și filologie*, vol. II, 1972, 436 p., 21,50 lei; vol. III, 1974, 400 p., 21, 50 lei.
- FRIEDA EDELSTEIN, *Sintaxa gerunziului române*, 1972, 169 p., 6,50 lei.
- NICOLAE SARAMANDU, *Cercetări asupra aromânei vorbite în Dobrogea. Fonetică. Observații asupra sistemului fonologic*, 1972, 203 p., 7,50 lei.
- AL. GRAUR, *Gramatica azi*, 1973, 239 p., broșat, 7 lei.
- I. COTEANU, *Stilistica funcțională a limbii române*, 1973, 204 p., 10,50 lei.
- CORNELIA COHUȚ și MAGDALENA VULPE, *Graiul din zona „Porțile de Fier”*. Texte. Sintaxă, 1973, 395 p., 12 lei.
- * * *Texte dialectale. Muntenia. I*, 1973, 478 p., 17,50 lei; *II*, 1975, 915 p., 48 lei.
- GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, 1974, 296 p., broșat, 10,50 lei.
- ION GHEȚIE, *Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice*, 1974, 210 p., broșat, 9 lei.
- GHEORGHE CHIVU și MARIANA COSTINESCU, *Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea*, 1974, 9 lei.
- Sub redacția acad. AL. GRAUR și acad. I. COTEANU, *Probleme de lingvistică generală*, vol. VI, 1974, 144 p., broșat, 7,50 lei.
- EMESE KIS, *Încadrarea substantivelor de origine maghiară în sistemul morfologie al limbii române*, 1975, 191 p., 8, 75 lei.
- ION GHEȚIE, *Baza dialectală a românei literare*, 1975, 696 p., legat, 48 lei.